8816

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

నవంబరు 1958

సంపుటము 35 : : సంచిక 11

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

నవంబరు 1958

1893 నుంచి జలుబులకు

అమృతాంజనము

ఇప్పటికి మూడు తరాలనుండి
అమృతాంజనం జలుబులనుండి
శీఘ్రమైన విముక్తికోసం
వాడబడుతున్నదని అంద
రికీ తెలిసిన విషయమే

అమృతాంజన్ లి., మద్రాసు 4 మరియు బొంబాయి 1, కలకత్తా 7.

AL.37.3 TEL

ప్రతి ఆదివారం రాత్రి 6-30 గం॥ లకు 41 మీటర్ల మీద రేడియో సిలోన్‌లో దక్షిణ భారతభాష
ల్నింటిలో వెలువడే ప్రోత్సాహక కళాకారుల ప్రోగ్రామ్, అమృతాంజలి వినండి.

మహాత్మ స్మృతి

శ్రీ కందుకూరి రామభద్రరావు

ఓయి మహాత్మ! నీవొక మహోన్నత పర్వత రాజ మట్లు, భ
ద్రాయితమూర్తివై భరతధాత్రిని నిల్వఁగ, సర్వమానవుల్
పోయిన సత్తువల్ తిరిగి పొంగులువెట్ట, భవత్ప్రబోధనం
ధాయిత చిత్తవృత్తుల విదల్చిరిగా పరదాస్యశృంఖలన్.

కోసినో రొక నవ్వుపాల్పు వెలార్చినా
పండు వెన్నెల మొదల్ నిండిపోయె
పల్కులు జడిగట్టి పైకి వర్షించినా
అమృత ప్రవాహంబు లంత బారె
కరుణాకటాక్ష వీక్షణములు పరగినా
సంతప్త హృదయవసంత మొనఁగె
ధైర్య హేమాచల దర్శనం బబ్బినా
మంటి ముద్దల వీరమణులు పుట్టె

అవని పులకింప నీవొక్క యడుగుపెట్ట
మానవాంభోధి జయఘోష మారు మ్రోఁగ
ధర్మ సంస్థాపనార్థ పథంబుపట్టి
పుడమి మెట్టిన యవతారమూర్తి వీవు.

ప్రేమకు వచ్చె నీయెడద పెంపునఁ గోయిల నవ్యకాంతి, నీ
నేమపు బాటలో నలిగి నిష్ఠయె నూతన పుష్టిగాంచె, గా
రామున నీవు కేలొసఁగ రాచరికంబు వహించె శీల, మే
మేమొ వెలుంగు గుంపులకు నేలిక లయ్యె భవత్కటాక్షముల్

శిథిలపర్ణకుటీర చిరనిరంతరదుఃఖ
ఖిన్నుల కన్నీరు కేలఁదుడిచి
పరదాస్యశృంఖలాబద్ధ నిస్పృహులకు
హృదయగహ్వర తేజ మొసగఁద్రోచి

తారక

అజ్ఞాన తిమిరసీమాంతరాంతరముల
మినుకు దివ్వెలు నిల్పి మేలు కనిపి
రక్తసంసిక్త సామ్రాజ్యరాక్షకరాం
భోజముల్ ప్రేముడుల్వోసి కడిగి

సభ్యనాగరక ప్రసన్నతలనడుము
తొలగు జీవితమూల్యంబు నిలుపబెట్టి
చన్న నీ స్థితప్రజ్ఞకు స్తవనమిడ
నరుల గుండెలలో కృతజ్ఞతలు దక్క

కానియు లేదు నీకయినఁ గాంచన వర్షము నీయధీన, మె
ద్దానికి లేదు నీవిభుత, కాల్చె ప్రభుత్వము నీదు నాజ్ఞ, లీ
మానవకోటికిన్ శిరసు మండన మయ్యె భవచ్చరిత్ర, వ్యా
ఖ్యానము గీతకున్ బ్రదుకు, కారణజన్ముడవయ్యె ధాత్రిపై

తూరుపుద్వారమందుఁ బరితోషణ తోరణకాంతిపుంజముల్
దీరిచి, మంగళధ్వనులు దిక్కుల బర్వ స్వరాజ్యలక్ష్మికిన్
భారతనారులు న్నరులు పట్టముగట్టిరి పండువృద్ధవై
వారలనమ్రశీర్షములపై వెదజల్లితి మందహాసముల్

పిచ్చికిగూడఁ గొంతగ వివేకము కన్పడు, బుద్ధి యొంతక
మ్మెచ్చున లాగినన్ విడదు మీమహిమోజ్జ్వలమూర్తి లోపలన్
చిచ్చుఱరవ్వలన్ బఱప చేయెటులాడెనో! గుండెనెట్లెనో!
చొచ్చె తమస్సు నీ వరుగ, శోకము నిండె సమస్త లోకమున్.

మానవమనోంబరంబున మార్గదర్శ
కంబుగ వెలుంగు ధ్రువతారగా మహాత్మ!
పలు శతాబ్దులు నిల్చెదు, పాశపద్మ
ములు మొగిడ్చి నమస్కృతమునుఘటింతు.

స్వర్గీయ శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ

శ్రీ ఆమంచర్ల గోపాలరావు

కత్తి పట్టకొని జయించరేమో, లేక స్వర్గం దూరమౌతుందేమో చిరంజీవులం అని మహాత్ముల అభిప్రాయం కాని ఆయుధాలన్నీ విసర్జించి, నైతిక బలంతోనే నిరాయుధుల నెదిర్చి స్థైర్యంతో నిర్జించడం నిజంగా మహాయోధ లక్షణం. గాంధీజీ మొట్టమొదటగా లోకానికి కనువిప్పు కలిగించి ఈ విషయమే వెల్లడి చేశారు. ఆ రీతిగానే అనేకమంది యోధులు భారతదేశంలో విదేశీయాంగ్లేయుల బలాన్ని ఎదిరించి పోరాడి జయమలయినారు. ఈ మహాయోధ బృందంలో, ఎవరికీ తీసిపోని మహనీయుడు మన ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ పంతులు.

ఆయనతో మాట్లాడుతున్నప్పుడుగాని, వ్యవహరిస్తున్నప్పుడుగాని ఉన్నవవారి చిరంజీవం వెంటనే స్ఫురించదు. అనేక ధర్మాల్లో, అనుకూలం లేని వారిని అన్వేషణ, మహా విలాస పురుషునిలాగ కనిపించే నారాయణ అయినప్పటికీ, వారి జీవితపంథాలో అసలు విలాసానికి తావులేదని, సంకల్పించిన మహాకార్యాన్ని గురించే అనుక్షణమూ ఆలోచించేవారని, త్వరలోనే స్పష్టపడుతుంది. ఇది మహా విలక్షణమని వేరే చెప్పనక్కరలేదు. గాంధీమహాత్ముని ధోరణికూడా ఇటువంటిదే. ఇట్టి మహాయోధుల సాంగత్యంలో రోజులు రోజులే నిమిషాలుగా గడిచిపోతాయి. జరపవలసిన కార్యక్రమం మేమయినా ఎగురయితే అదెంత మహత్తరమైనదైనా అతి తేలిక గాను, సునాయాసంగాను జరిగిపోతుంది. అందుచేతనే, ఎంతటి గొప్ప కార్యక్రమం తలపెట్టినా లక్ష్మీనారాయణగారు తన శిష్యబృందసహాయంతో అదంతా అవలీలగా నిర్వహించేవారు.

ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారి ప్రథమ సందర్శనం నేనెన్నడు మరిచిపోలేను. గుంటూరులో ఆనాడు Y M L A అని ఒక చిన్న క్లబ్బు ఉండేది. ఆ క్లబ్బులో ఆనాడు ఉత్సాహవంతులైన యువకులందరు సభ్యులే. లక్ష్మీనారాయణగారు తమ కారాగార వాసం పూర్తి చేసి తిరిగి గుంటూరు వచ్చేనాగా ఆ క్లబ్బు కాయన కూడా రోజూ వచ్చేవారు. సహాయ నిరాకరణోద్యమంలో చదువు మానివేసిన నేను మళ్ళీ గుంటూరు టౌను హైస్కూలులో ప్రవేశించాను. ఖద్దరు బట్టలు వేసుకొని గాంధీ టోపీ పెట్టుకొని సాయంత్రం కాగానే ఒకనాడు నేనా క్లబ్బుకు వెళ్ళాను. లక్ష్మీనారాయణగారు ఒక కుర్చీ మీద కూర్చొని అందరితోను ముచ్చటిస్తున్నారు. ఆయన ఏవో చెబుతున్నారు. అవి వింటున్న అందరితోపాటే ఆయన కూడా నవ్వుతున్నారు. వారిని నేను వెంటనే గుర్తుపట్టాను. కాని దగ్గిరికివెళ్ళి మాట్లాడే ధైర్యం కలగలేదు. ఆయన నన్ను చూచి ఒక్కసారి పక్కకు వచ్చారు. నన్ను దగ్గిరికి పిలిచి, భుజం మీద చెయ్యి వేసి, 'ఏం చదువుతున్నావ'ని అడిగారు. 'ఆరో ఫారం' అన్నాను. మళ్ళీ నవ్వుతూ "ఏం! గాంధీ టోపీ పెట్టుకుంటే మీ హెడ్మాస్టరు నిన్ను స్కూలుకు రానిస్తున్నారా?" అని అడిగారు. "రానిస్తున్నారండీ" అన్నాను. "కాదులే, చూస్తా అంత చేయలేక వెళ్ళగొట్టారులే" అని తిరిగి నవ్వారు. నిజంగా, మహాత్ముని అనుకరించక్కా, ఇట్టి వీరపుంగవుల కార్యకలాపాలే స్వరాజ్య పథక ప్రథమ సోపానాలై ప్రజలను ప్రోత్సహించాయి. నాడు గుంటూరులో పెద్దమనుష్యులన్నవారంతా ఖద్దరుతప్ప మరొకటి ధరించేవారు కారు. ప్రతి శిరస్సు గాంధీటోపీ అలంకరించేది. ఆనాటినుంచి, దాదాపు ప్రతిదినం నేను వారిని కలుస్తూనే ఉండేవాణ్ణి. ఎప్పుడూ, నవ్వుతూ నవ్విస్తూనే మాట్లాడుతూండేవారు. కాని ప్రతిపదంలోను దేశభక్తులు, మన దాసత్వం, త్యాగశీలత ప్రతిధ్వనిస్తూ ఉండేది.

అప్పటికి గుంటూరుజిల్లాలో సత్యాగ్రహోద్యమం అలవాటయింది. చీరాలలో దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు, పెదనందిపాడులో కొండా వెంకటప్పయ్యగారు, పలనాడులో ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు నాయకత్వం వహించారు. పలనాటిగడ్డ

లక్ష్మీనారాయణగారి కతి ప్రియమయినది. పల్నాటి వీరచరిత్రను కూర్చి, బాలచంద్రుని గురించి మాటిమాటికి వారెంతో ఉత్సాహంగా ప్రసంగించేవారు. బాలచంద్రుణ్ని కూర్చి ప్రసంగించే సమయాలలో నవ్వు వారి ముఖాన్ని అలంకరించేదికాదు. కళ్లు మెరిసేవి. ఒక ఆవేశంతో దేహమంతా వణికిపోయేది. ఆ రోజుల్లో దేశస్వాతంత్ర్య సమరానికి అట్టి వీరు లెంతో మంది అవసరం. అట్టి వీరుల గడ్డలోనే సత్యాగ్రహ సమరానికి ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు నాయకత్వం వహించారు. యావద్భారత దేశంలోను ప్రప్రథమంగా నిర్బంధింపబడి, కారాగారానికి వెళ్ళినది శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ పంతులు.

కార్యకలాపాల్లో, క్లిష్టపరిస్థితుల లేర్పడినప్పుడే ఆయన గొప్పతనం బయటపడేది. మొదట, సహాయ నిరాకరణోద్యమంలోనే, ఆయన గొప్పతనం బయలుపడింది. చీరాల, పెదనందిపాడు, పలనాడులలో సత్యాగ్రహం ప్రారంభించారు. నిరంకుశులైన బ్రిటిషువారు ఆ ఉద్యమాన్ని లెక్కచెయ్యలేదు. కళ్ళుమూసుకొని కొంతకాలం గడిపితే, ఆ ఉద్యమం దానంతట అదే సమసిపోగలదని వారాశించారు. కాని లక్ష్మీనారాయణలాంటి వ్యక్తులావిధంగా జరగనీయలేదు. శత్రువులను దెబ్బకొట్టి, దెబ్బతిన్నప్పటికీ జయం. కాని బ్రిటిషువారిని దెబ్బకొట్టడం సామాన్యమయిన కార్యంకాదు. లక్ష్మీనారాయణగారు ఆలోచించి ఆలోచించి అటవీసత్యాగ్రహం మొదలు పెట్టించారు. వీరుల గడ్డ అయిన పల్నాడులో ఇది బాగా సాగింది. బ్రిటిషువారికి ఉపేక్ష చేయడానికి వీలులేదు. నాయకుల నందరిని వెంటనే నిర్బంధించడం మొదలుపెట్టారు. ఆనిర్బంధాలు ప్రజలను మేలుకొలిపాయి. వారు స్వరాజ్యపరం కృషించారు. సహాయనిరాకరణోద్యమం జయించింది. కాని మహాత్మాగాంధీ ఆ ఉద్యమాన్ని అంతటితోనే ఆపివేశారు.

ప్రథమ కారాగారవాసం పూర్తి చేసుకొని తిరిగి రాగానే లక్ష్మీనారాయణగారు ఒక దివ్యకార్యక్రమం తలపెట్టారు. బహుశః జైలులోనే ఈ కార్యక్రమాన్ని కూర్చి బాగా ఆలోచించారని తోస్తుంది. ఆయన, వారిసతీమణి లక్ష్మీబాయమ్మగారు, శారదా నికేతనానికి పునాదులు వేశారు. ఊరి చివరన ఒక పెద్ద స్థలం. అందులో పాకలు. దేశస్వాతంత్ర్యం కొరకు పోరాడినవారే ఉపాధ్యాయులు. విద్యార్థినులు బాలికలు. ఆనాడు స్కూళ్ళలో వారికి సరియైన శిక్షణ లేదని, సరియైన శిక్షణ కలిగిన స్త్రీలు స్వరాజ్యోద్యమానికి ఎంతయినా తోడ్పడగలరని లక్ష్మీనారాయణగారి అభిప్రాయం. శారదానికేతనం ప్రారంభించినప్పటినుంచి గుంటూరులో కాంగ్రెసు బలం బాగా ఇనుమడించింది. ప్రతి కార్యక్రమానికీ శారదానికేతనం బాలికల సహాయ్యం అనంతంగా ఉండేది. మన స్వాతంత్ర్య సమరంలో ఆంధ్రదేశము అందులోను గుంటూరుజిల్లా ముందంజ వేశాయంటే దానికి శారదా నికేతనం ఒక ప్రబల కారణం. అకాలి గతసంవత్సరం వెన్నెలకంటి వీరరాఘవయ్యగారు ఢిల్లీలో మన రాష్ట్రపతి రాజెన్ బాబుతో ప్రసంగించారు. భారతదేశంలో స్వదేశోద్యమం ఆనేది ఒక్క ఆంధ్రలోనే నడిచిందని రాజెన్‌బాబు ఆ ప్రసంగంలో అన్నారట. ఆంధ్రలో కాంగ్రెసు ఉద్యమం ప్రజల ఉద్యమంగా రూపొందడానికి శారదానికేతనం ఎంతో సహాయ్యం చేసింది. దీనిలో అతిశయోక్తి లేదు.

ఆరోజుల్లో కాంగ్రెసువారు ఏర్పాటుచేసే ప్రతి సభకు శారదా నికేతన విద్యార్థినులు వచ్చేవారు. అతిరసవంతంగా జాతీయ గీతాలు పాడేవారు. ప్రజల కెంతయినా ఉత్సాహం కల్పించేవారు. ఇంతే కాదు కాంగ్రెసు తలపెట్టిన ప్రతిచిన్న కార్యక్రమానికీ ధనం కావాలికదా! ఏటికేటికి, నాడు కాంగ్రెసు చాలా బీద సంస్థ. నికేతన బాలికలు జాతీయగీతాలు పాడుతూ అందరి ఇళ్లకు వెళ్ళి కావలసిన ధనం పోగుచేసేవారు. నిజంగా శారదానికేతనం ఆనాడు గుంటూరు జిల్లాలో కాంగ్రెసు సంస్థ బీదరికాన్ని పటాపంచలు చేసింది.

1930 వ సంవత్సరంలో జరిగిన సత్యాగ్రహోద్యమానికి గుంటూరులో జీవంపోసి పెంచినది ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారే అని చెప్పవచ్చును.

ఆ ప్రారంభోత్సవ మెన్నడు మరచిపోలేము. పెద్ద స్వరాజ్య ప్రభ కట్టించారు. ఇరువదినాలుగు ఎద్దులు కట్టిన బండిమీద ప్రభ నిలబెట్టారు. ఉన్నవ వారి శిష్యులు శ్రీ నాదెండ్ల బ్రహ్మయ్య, మొదలయినవారు అగ్రప్రభ కెదురుగా నిలిచి, లక్ష్మీనారాయణగారు

స్వర్గీయ శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ

రచించిన దండకం, బుర్రకథ దరువులూ, అగ్నిరథ, అగ్నిగధ అని వివాదాలతో జనాన్ని ఉద్రేకపూరితులుగా చేస్తున్నారు. పెక రెండువేలమంది స్వచ్ఛంద సేవకులు కాగడాలతీసి నిల్చున్నారు. ముందు తప్పెటలు, కోలాటాలు, ఇంకా అనేక వాద్యాలు. గుంటూరి జనమంతా ఆ ఉత్సవంలో పాల్గొన్నారు. అద్భుతంగా మెరిసిపోయిన ఆ ఉద్యమానికి జయం తప్పదనే భావం అక్కడ ఉన్నవారందరికీ కలిగింది.

అది ఒక పెద్ద ఊరేగింపు. మేమంతా గుంటూరు కలెక్టరీ కోర్టు దగ్గరకు చేరుకున్నాము. దాదాపు రెండువందలమంది శారదా నికేతన బాలికలు మా కెదురయినారు. వారివెంట మరో లక్షజనం ఉన్నారు. "వీరగంధము తెచ్చినారము, వీరు లెవ్వరో తెల్పుడీ! పూసిపోదుము మెడను వైతుము పూలదండలు భక్తితో!" అనేపాట ముక్తకంఠంతో పాడుకుంటూ మాకెదురయినారు. ప్రతి స్వచ్ఛందసేవకునికీ తిలకం పెట్టారు. ఎర్ర గంధం పూశారు. మెడలో ఒక పూలమాల వేశారు. ఆ దృశ్యం చూడవలసినదే కాని వర్ణింప వలనికాదు. వీరరసం ఆకాశం మహాసముద్రంలా పొంగింది. అప్పుడు ఊరేగింపులో వచ్చిన ప్రతి వాలంటీరు అనేకమారులు లాఠీ చార్జీలకు గురి అయినాడు. జైలుకు వెళ్లాడు. కాని ఎవ్వరు క్షమాపణ ఇచ్చి విడుదల కాలేదు.

మన స్వరాజ్య సాధనలో, శారదా నికేతనం ఎంతో ఉపకరించిందనడంలో అతిశయోక్తి లేదు. ఆ ప్రకారం అత్యుత్సాహంతో ప్రారంభించిన ఆ సత్యాగ్రహోద్యమం, జనప్రభంజనం కావడానికి కూడా లక్ష్మీనారాయణగారే ముఖ్యకారకులని చెప్పకతప్పదు. ఆనాడు దాదాపు రెండువేలకు మించిన వాలంటీరుబృంద మంతా యిసుకపల్లి వారి సత్రంలో మకాం చేశారు. రోజూ పికెటింగు చేసేవారు. సమావేశాలేర్పాటుచేసి ప్రచారం చేస్తూ ఉండేవారు. ప్రతిరోజూ క్రొత్తవారువచ్చి స్వచ్ఛందసేవకులుగా చేరేవారు. రోజు రోజుకు ఆ సంఖ్య పెరిగి పోతున్నది. ఆనాడు కాంగ్రెసు అతి బీదసంస్థ. ఎన్ని రోజులు గడిచినా అరెస్టులు లేవు. ఊరికే కేకలు వేసి విరమించ మానివేయవలసి వస్తుందా అనే భీతికూడా నాయకులలో మొలకెత్తింది. కాని వెంటనే లక్ష్మీనారాయణగారొక క్రొత్త ప్రణాళిక సూచించారు. దానితో గుంటూరుజిల్లాలో కాంగ్రెసు ఉద్యమం తీవ్రమయింది.

మొట్టమొదట ముప్పయిమంది యువకులను ఏరారు. శ్రీ గౌస్ బేగ్, శ్రీ మంత్రిప్రగడ వెంకటరత్నం, శ్రీ కొమ్మలూరి శివరాము, శ్రీ అన్నాప్రగడ కామేశ్వరరావు, నేను ఇంకా మరికొంతమందితో కలిసి లక్ష్మీనారాయణగారి ఆజ్ఞననుసరించి దేవరంపాడు వెళ్ళాము. అక్కడకూడా గుంటూరులో లాగానే, మూడువేలవించి, మూడువందలమందితో కాంగ్రెసు శిబిరం నడుస్తున్నది. నిర్బంధాలు లేవు. మేముకూడా ప్రభుత్వాన్ని ప్రజలను రెచ్చగొట్టాలి. మేము దేవరంపాడులో పదిహేనుగ్రామాలపాటు ప్రతిరోజూ లాఠీఛార్జీ ఎదుర్కొన్నాము. మమ్మల్ని ముళ్ళకంపలలోకూడా పడవేసి ఈడ్చారు. చివరకు జనంలో కోపాగ్ని చెలరేగింది. బట్టకొర్ద్దీ ఉప్పు తీసుకువచ్చాము. అక్కడ ఆ రోజు మూడువందలకు పైగా నిర్బంధాలు జరిగాయి.

ఇంకొక విషయం: గుంటూరు పరిసర ప్రాంతాలలో తాటిచెట్ల సత్యాగ్రహం అనే క్రొత్తప్రణాళిక లక్ష్మీనారాయణగారు ప్రవేశపెట్టారు. దీనికి బ్రిటిషు దొరతనం తట్టుకోలేకపోయింది. రెండు నెలలయ్యేసరికి గుంటూరులో నయితేనేమి, గుంటూరు జిల్లాలో నయితేనేమి, నిర్బంధాలు రెండు వేలకు పైగా పెరిగిపోయాయి.

అతి క్లిష్ట పరిస్థితులలోకూడా, నిరుత్సాహం పారగొట్టి, ఉత్సాహం కల్పించి, శత్రువులను రెచ్చగొట్టి వారి పరాజయపర్వం తయారు చేయడంలో ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు సాటిలేనిమేటి.

జైలులో వారితో కలిసిఉండే దినాలుకూడా విహారాలలా గడిచిపోయేవి. ఆయనకు తెలుగు భాషన్నా, తెలుగు కవులన్నా అతిప్రీతి. ఎప్పుడు తెలుగు కవులనుగూర్చి చర్చిస్తూ ఉండేవారు. మన దేశంలో, బౌద్ధయుగం నాటినుండి ఎన్ని ఉద్యమాలు ప్రజల నాశ్రయించాయో సవిస్తరంగా చెబుతూ ఉండేవారు. అనేక ఉత్తమోద్యమాలకు మనదేశం అనాదినుంచీ ఆలవాలమయింది. ఎప్పుడూ ఒక క్రొత్త పద్ధతికోసం మనఆంధ్రులు పాటుపడ్డారు. వైదికమతం నుంచి బౌద్ధమతంలోకి మారిపోయారు. అది సరిగా

లేదని మళ్లీ కంకరమఠం ఆక్రమించారు. అంతలో మహామ్మదీయుల కొట్లాట వచ్చింది. ఆ కొట్లాట ఎదుర్కొని ముందుగా విచ్ఛిన్నమయ్యారు. అంతలో బ్రిటిషువారికి వచ్చింది. తెలుగువారు తెలుగువారుగా లేరు మనకు వేరురాష్ట్రం రావాలి. కాని అన్నిటికంటె ముందుగా దేశానికి స్వాతంత్ర్యం రావాలి ఇలాంటి మాటలన్నీ ఆయన వక్తృత్వ భాగాలే అని చెప్పాలి ఆయనవద్దనే చేరిన ప్రతిష్ఠితుల ఈ భాషా బాహుళ్యం చేసి మరి వదిలేదికాదు. నేటి మన ఆంధ్రరాష్ట్రానికి బీజం వేసింది నిజంగా ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారే అనేందుకు సందేహం లేదు 1910 వ సంవత్సరంలో వీ భావప్రచారకార్యాలు కొనాలని వాదం వారు ప్రకటించారు.

1931 వ సంవత్సరంలో అందరూ జైళ్లనుంచి తిరిగి వచ్చారు లక్ష్మీనారాయణగారికిగాని ఆయన శిష్యులకుగాని అంతటితో తృప్తికలగలేదు స్వరాజ్య సాధనకు ఇంకా ఎన్నో రకములయిన ప్రణాళికలు కావాలని ఆయన నిత్యము ఆలోచిస్తూ ఉండేవారు.

1936 వ సంవత్సరంలో కాంగ్రెసు ప్రణాళిక మారింది. ప్రభుత్వంలో పాల్గొనాలని కాంగ్రెసు మహా నాయకులు నిర్ణయించారు దేశ స్వాతంత్ర్యానికై నిరంతరంగా పోరాడే మన విరబ్బంద ముంతో, మన దేశంలో ఒక పక్షంగా ఏర్పడింది లక్ష్మీనారాయణ గారికది నచ్చలేదు పక్షం ఏర్పడడం సహజమే గాని ఆ పక్షప్రణాళిక ధ్యేయం, మన పోరాటాన్ని ముందుకు సాగించే పద్ధతుల ననుసరించాలని వారు వాదించారు.

అంతలో 1942 వ సంవత్సరం వచ్చింది ఆ రోజుల్లో లోకమంతా మహా సంగ్రామంలో మునిగి తేలుతున్నది. లక్ష్మీనారాయణగారికి అప్పటికే వయస్సు మీరింది. కాని వారి ఉత్సాహం ఏమీ తగ్గలేదు. ఇక ఉద్యమం నడుకబడ్డ పల్నాడులో జరపవలెనని వారు ఉద్దేశించారు.

నిజంగా ఆనాడు పల్నాడు బ్రిటీషువారికి కూడా ఒక ముఖ్యస్థానమయింది యుద్ధావసరంవల్ల ఆంధ్ర భాగం సైన్యముభాగంతో కలపాలని వారు నిర్ణయించు కొన్నారు. దానికోసం కృష్ణానదిపై తాత్కాలికంగా వంతెన నిర్మించడం మొదలుపెట్టారు. ఆ వంతెనవల్ల సైనికంగా ఆ రెండుభాగాలు ఏకం కాగలవని వారి అభిప్రాయం.

అక్కడే బ్రిటిషువారిని ఎదుర్కోవాలి. వీరవల నాటినించే స్వరాజ్యోద్యమం కావాలి వారి ఆశయం అది. ఒకనాడు పొద్దున్నే లక్ష్మీనారాయణ పంతులు గారు మా ఇంటికి వచ్చారు.

"గోపాల్! నీవు పల్నాడువస్తావా?"

"వస్తానండి! పంతులుగారూ! అక్కడ మన శిష్యులెవరెనా ఉన్నారా?"

"ప్రకృతి దైవకార్యం! నీవు వస్తే, శిష్యులు వారంతట వారే వస్తారు!"

అంతే! అదే వారి సహజధోరణి: సాధారణంగా ఆ కాల ధర్మంలో ఎన్నో విధాల నవ్యమ్ము వ్యక్తికి, కార్యంపట్ల ఆయన అతి నిబద్ధాకి. వారి ఆజ్ఞలన్నీ సైనికాధికారి ఆజ్ఞలవలె అతిక్లుప్తంగా ఉండేవి.

అప్పైన నేను పల్నాడు చేరుకొన్నాను. తమంతట తామే వచ్చి, అనేకమంది శిష్యులు చేరుకొన్నారు. కాని ఆనాడక్కడ మాకు శత్రువులుకూడా నాస్తి అన్నట్లు కనబడు ఆ రోజులలో కమ్యూనిష్టులకు అటుపట్టుగా ఉండేది. మా కార్యక్రమాన్ని భంగం చేయడమే నాడు వారి పరమావధి కాని లక్ష్మీనారాయణగంటే నాయకులు వారికి లేరు ఏవిధంగా నయితే నేమి, బ్రిటీషువారికి అలజడికలిగించేశక్తి ప్రజలలో పెద్ద ఆందోళన బయలుదేరింది. ఆ నెకట్లో రైలు పట్టాలు లాగి వారు. వంతెనలు పడదోశారు. ప్రభుత్వం అణచివేసింది.

లక్ష్మీనారాయణగారు, తక్కిన నాయకులతో పాటు మళ్ళీ జైలుకువెళ్లారు.

అంతలో, సుభాష్‌బోసు కృషివల్ల నయితే నేమి, గాంధీజీ తపః ఫలితంవల్ల నయితే నేమి, లోకంలో యుద్ధంవలన వచ్చిన క్లిష్ట పరిస్థితులవలన నయితే నేమి మనదేశానికి స్వరాజ్యం వచ్చింది అనేకమంది ఇక మనం చేయవలసిన పని అయిపోయిందనుకొన్నారు

కాని ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారలాగ ఊరుకోలేదు. ఆంధ్రరాష్ట్రం రావాలి స్వాతంత్ర్య సమరంలో చిన్నలు, పెద్దలు అనేకులు చితికిపోయారు. వారికి దారిచూపాలి. దేశాభ్యుదయానికి వారి చేయి పని

స్వర్గీయ శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ

చేయించాలి. ఆ రెండు విషయాలు అనుక్షణం లక్ష్మీనారాయణగారి దృక్పథంలో ఉండేవి. ఎప్పుడు వాటి విషయమే చర్చిస్తూ ఉండేవారు. వారు బ్రతికి ఉండగానే ఆంధ్రరాష్ట్రము, సంపూర్ణాంధ్ర రాష్ట్రము సిద్ధించాయి.

కాని స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో ఎత్తిపోయిన రైతుల సమస్య, ఆఖరి క్షణంవరకూ వారి దృక్పథంలోనే ఉన్నదని చెప్పక తప్పదు. గత సంవత్సరంలో కూడా ఆయన రాజకీయ బాధితుల సమావేశానికి అధ్యక్షత వహించారు.

ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు స్వర్గస్థులైనారు. నిజంగా అటి వ్యక్తులు మరణిస్తారా? కాని నేడు వారు కీర్తిశేషులై అయినారు. వారు రచించిన కొన్ని ఉద్గ్రంథాలు, వారి స్మృతి తప్ప మనకేమి మిగలలేదు.

ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు ఒక ప్రత్యేక లక్ష్యంతో జన్మించిన మహావ్యక్తి అనడంలో అతిశయోక్తి లేదు. లోకంలో క్లిష్టపరిస్థితులు వచ్చినప్పుడు మానవులు అంధకారంలో పడి దారి తెలియక సతమతమవుతున్న సమయాలలో ఇటువంటి మహావ్యక్తులు జన్మిస్తారు. తోవచూపి, సత్యమార్గాన నడిపించి మానవుల్ని తరింపచేస్తారు.

గాంధీ మహాత్ముడు తన మహోద్యమం ప్రారంభించే సరికల్లా, లక్ష్మీనారాయణగారివంటి దివ్యమానవులు దేశమంతటా సిద్ధంగా ఉన్నారు. కొండా వెంకటప్పయ్య, కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులు, దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య, బులుసు సాంబమూర్తి, టంగుటూరి ప్రకాశం, డాక్టర్ సుబ్రహ్మణ్యం, ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ మొదలైన మహాపురుషులందరు, గాంధీజీ ఉద్యమం కోసమే వేచి ఉన్నట్టు తోస్తుంది. వారంతా, ఆనాడు తమతమ నిర్ణీత కార్యక్రమాలాదరించి, మన స్వరాజ్యరథాన్ని ముందుకు నడిపించారు. వారంతా అవతరించి ఉండకపోతే మనకసలు స్వరాజ్యమే లభించి ఉండదేమో అని కూడా అనిపిస్తుంది. ఆ స్వాతంత్ర్య యోధులందరూ అమరులు. ప్రాతః స్మరణీయులు. వారికి నా నమోవాకాలు.

పెద్దమనిషి

'మంజీర'

పక్షులు వాటియిష్టం వచ్చినట్టు అల్లరిచేశాయి ఇంకా చీకటి ఉండగానే మనుషులలాగే వాటి కూడా తెల్లవారుతోందంటే ఎందుకో అంత ధైర్యంగా దిగులూనూ తెలవారితే తిండికోసం కష్టపడాలన్న ఆందోళనేమో వాటికూడా ఏమయితే నేం వాటి నిత్యకృత్యం ముగించి ఎక్క పంజరం నాతొ రకముంది మెల్ల మెల్లగా వాలుతున్న పులా తమ దారి మానుకుంటూ ఎగిరిపోయాయి

చలి ద్విగుణీకృత మయింది ఎంతటిబలవంతుడినైనా గడగడ వణికించగల పటిమ మాఘం ది మంచుకూడా దట్టంగా పడుతూంది పట్టుమని పదడుగులలో ఉన్న రూపంకూడా కనపడ్డం లేదు సూర్యుడు చాలా నీరసంగా ఆ మంచులోనుండి తొంగిచూస్తున్నాడు పిడుగులంట మనుష్యసంచారం హెచ్చింది

అప్పటికప్పుడే వెంకమ్మ గోజా వారి పను లన్నీ పూర్తిచేసుకుని అన్నంకూడా వండేసుకుంది "నే వచ్చే వరకూ ఉండరా! అబ్బాయీ" అంటూ బుర్రవంచుకుని అడుగుల్లో అడుగులు వేసుకుంటూ బయలుదేరింది

ముసలితనం తిమ్మిరెక్కిస్తోందన్న ధైర్యంతో కలవరపోతూ వెనుతిరిగి చూస్తున్నాయి ఆమె కళ్ళు అస్పష్టంగా ముడతలుపడ్డ ముఖంలోనుండి మిలమిల మెరుస్తున్నాయి ఆమెకళ్ళు కష్టం ఆమె అణువణువునా ఆవాసం చేసుకుంది దరిద్రం ఆమెను చుట్టుముట్టేసింది అంధకారంలా ఆమె జీవితాన్ని బాధలకే అంకితం చేసింది

నడుస్తూండగానే చటుక్కున ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చినట్లు హఠాత్తుగా ఆగి ఆ ప్రక్కనేఉన్న పూరి గుడిసెదగ్గరికి వెళ్ళింది. చింకితలుపు లోనవేసిఉన్నట్లుంది కన్నంలోనుంచి తొంగిచూసింది. కాస్త ఎడంగా వచ్చి నిల్చుని "నాగులూ, నాగులూ!" అని గట్టిగా పిలిచింది వెంకమ్మ.

'ఆ! వస్తున్నా పిన్నమ్మా' అంటూ వినిపించింది కంఠం

అవ్యక్తం అవ్యక్త మధురాలాపనలా ఉంది.

రెండు నిముషాలకు లోపలనుండి ఊడిపడింది ఓ పద్నాలుగు, పదిహేనేండ్ల పడుచుపిల్ల సంస్కారం లేనిదానికి మాసికలుపడి చిరిగిన బట్టలు. నడుము, తేదవతటపతేపేరాము శరీరావయవాలు చిక్కగా ఏమంత ఆకర్షణీయంగా లేకపోయినా, అన్నీ చిన్నవి కనుక అందానికేం లోటులేదనిపిస్తుంది ఆమెలో ఏయాలమంతో అందం, జిగేలుమని మెరుస్తూంటుంది నీటో మిణుగురులా ఆమె ముఖం కాస్త కోల వాగా పాలిపోయినంది చిన్ననోరు, పెద్దకళ్ళు, తిన్నని ముక్కు అంతేమేమో! లేకపద్యటె ఆమోటు శరీరంపు సౌందర్యమా! ఆమె రాగానే వెలుగు వచ్చినట్లయింది ఆమెమాటల్లో అప్రధంగాలు మిగిలిన విశేషాలన్నీ తో వీరజంటున్నాయి.

"ఏమే ఇంతసేపయిందేటి నీకు" అంది వెంకమ్మ ఆమెముఖంలోనికి చూస్తూ

"నీకు పిన్నమ్మా కొంత ఆలస్యం అయిందా ఏం? ఏంటన్నా కాలిపనుందా ఏటి"

"ఏమ కాలిపనేంటి? ఆకోతలు కాస్తా అయిపోయాయి మరి" అని మాట్లాడబోతూ ఆగిపోయింది వెంకమ్మ నాగులుపైపు దీక్షగా చూస్తూ. నిశ్శబ్దంలో ఓ క్షణం గడిచాక "కుప్పనూర్పులు పతినోడూ, అక్క దన్న వలువరుపారోక్కతోటి పరిణామమవుతున్నారు. మరింక కూలే" అంది రెట్టించిన విరాగంతో.

"అవునా" అంది నాగులు దించిన తల ఎత్తకుండానే

"మరింకేటి మాయాల్లా యీరోజేరానా రేం!"

"మాఅమ్మకు ఒంట్లో బాగాలేదు. దాంతోక చెప్పరాడం! మరి రాకపోతే గడవదు."

పెద్దమనిషి

"మరేం భయం లేదులే మా అమ్మకు. కొంతకాలం కండి పడేసి రోగంగా రా కూడుంటేనే యీరమ్మ, రాములు, లచ్చిమి, అప్పాయమ్మ యీ గుంటలంతా వచ్చాక లే 'జాజా గే'" అంటూ వెనుదిరిగి చూడకుండా వెంకమ్మ వెళ్ళిపోయింది

వీటన్నిటికీ నాగులుకి యేం చెయ్యడానికీ తోచటం లేదు ఏదో విధంగా కష్టపడకపోతే, రోజు గడవటం యెంత కష్టమో నాగులుకి బాగా తెలుసు. ఆమెకు జ్ఞానం రాకపూర్వమే, ఆమె తండ్రి యీ ప్రపంచం వదిలిపెట్టాడట అప్పటినించీ యీ తల్లే తన్నింత చేసింది ఈ విషయం తనకు తెలిసినప్పటినుంచీ ఆమెకు తనతల్లి అంటే యెంతో అంతులేని అభిమానం ప్రేమ. ప్రస్తుత పరిస్థితుల్లో తనూ, తల్లీ కూడా కష్టపడితే గాని రోజు గడవటం గగనంగా వుంది

పని చేయించుకునే వాళ్ళు ఎక్కువ ప్రతిఫలం యిస్తున్నారని గాదుగాని ఇచ్చేదాంతో బజారులో యేమొస్తుందో ఎవడికీ అక్కరలేదు

ఏది యేమైనా నాగులు యింట్లో పని చేయని రోజువస్తే తల్లి కిరీటావ్యసనంతో నాగులు తలబాదుకుంది వెంకమ్మ వాళ్ళింటి వెళ్ళినా లేదా? అన్న ప్రశ్న ఆమె కింకా తలబాదుకెళ్ళించింది ఏమయినా ఆమె తల్లి చెప్పినట్లు "పెంపుడికి పుట్టుకుందు" వెళ్ళక తప్పదు

ఈమధ్య కూలికెళ్ళటం అంటే కష్టమనిపిస్తోంది నాగులికి కిరాయంబండి కదపడి పనిచేయడానికి భయపడి కాగు తోట కూలీ ప్రవర్తనమూ పనిచేస్తుంటే అత్తియాసం తన ప్రక్కనే నిలబడుతూ, కళ్ళతో తన శరీరాన్నంత తడిమి మాసే ముసలి మేస్త్రి మాస్టారి పైకం కొట్టుకుపోదామా అనిపించేదామెకు పెళ్లాం ఎగురుగా తిన్న మాటలతో బాధించి ఆనందించేవాడు మరో కూలివాడు, గంప తలకెత్తుకుంటూ పొరపాటున కాళ్ళు మోచేత్తో తనకొమ్మ తాకేవాడు, గున్న పోతులాంటి మరో పురుషుడు. వీళ్ళందరిని యేం చెయ్యాలో తెలీక కూలిపోయేది పని చెయ్యక పోతే నిలువునా కూడు దొరకదని తెలుస్తుంది

తల్లికి చెబితే "అటువన్నీ పిచ్చివాళ్ళు తప్పించుకో లేని పాంథు కార్యాలు, కత్తవాయిమోవ నడిచినట్లు, యీ జీవితం గడపాలి. ఈ యీతిబాధలన్నీ, అతి చిన్నతనంలో ఓర్పుతో ఎదుర్కోవాలి. పరిస్థితుల్ని మనోధైర్యాన్ని బట్టి నడుచుకోవాలి అంతేగాని, ప్రస్తుత సామాజిక వాతావరణంలో యీ అనీతి నడవదు, అనన్యప్రవర్తనకు మనుష్యుడు కూటిగా ఎదుర్కోడం కపం మాటలేమి గాని అసంభవం" అన్న ధోరణిలో ఎంతో దక్కగా చెప్పిందామెకు ఆమె చెప్పిన విషయాలు చాలా లోతయినవి జీవితం స్వయంగా చిలికి చేకూర్చుకున్నవి

నాగులు మనస్సులో తల్లి బోధనలు స్థిరపడిపోతా లేర్పరచుకున్నాయి. జీవితం గూర్చి, ప్రపంచంలో నిరాఘాటంగా కొనసాగే దుష్టబద్ధమయిన అనీతుల గూర్చి తన తల్లికి తెలిసినంత యితరుల కెవ్వరికీ తెలీదన్న గాఢ విశ్వాసం ఆమె మనస్సులో పాతుకుపోయింది తల్లి చెప్పిన మాటలు అమాయకంగా విశ్వసిస్తుంది అదో అలవాటయింది కూడా

వెంకమ్మ వెళ్లాక లోనికిపోయి ఈ విషయం అంతా తల్లితో చెప్పింది నిజానికి తనకు, ఆమె వాస్థితిలో ఎవచి వెళ్ళాలని లేదండి కాని అపాటి దానికే నాగులు తల్లి ఒప్పుకుంటుందా! అరోజు కూలికి పోకపోతే మరునాడు ఎట్లు తప్పాలని తెలీక పోవటం లేకపోలేదు అనేకవిధాల చెప్పి కూలికి వెళ్ళమని ఒప్పించింది నాగులును

రోజులుమాత్రం కడు విచిత్రంగా వున్నాయి డబ్బున్నా తిన్డానికి బియ్యం దొరకటం చాలా గుండంగా ఉంది ఎక్కడికక్కడే బియ్యంకొరత వినపడుతుంది దినదినం ప్రజలలో బియ్యాన్ని గూర్చి ఆందోళన ప్రబలుతూంది ఇదే అదనుగా అనేకులు అనేకవిధాలుగా బ్రతుకుతున్నారు డబ్బున్నవాళ్ళు మరీ ధనవంతులవుతున్నారు ఈ పరిస్థితి అనేకుల అమాయకుల ప్రాణాలు బలిపుచ్చుకుంది.

ఊళ్ళో కూలి లేకపోవటంవల్ల నాగులు, వెంకమ్మ మొదలుగాగల వాళ్ళు ఈ పరిస్థితి ఊరిగా తీసుకుని బ్రతుకుతున్నారు ప్రక్కబస్తీలో దొరుకుతున్న బియ్యం కొని యింటికొచ్చారి పోలీసుల కంట బడకుండా పట్టుకపోయి అమ్ముకుంటున్నారు.

అనుకున్న ప్రకారం నాగులు వెంకమ్మ యింటి వద్ద, అంతరువీ కలుసుకుంది ప్రక్కబస్తీకి వెళ్దామని బయలుదేరదామనుకున్నారు. ఏవో ఏవో మాటలు చెప్పుకుంటూ, కిలకిల నవ్వుకుంటూ, నారంట మరేం

జాగాలోంచో తమకేమీ తెలియనట్లు కేరింతాలు కొడుతూ పోతున్నారు. దార్లో నడుస్తున్న పాతతరాలు తమకే ద్రోహంచేసినట్టు మనస్సు చివుక్కుమంటూంటే తీక్షంగా, కోపంగా వాళ్ళవైపు చూస్తుకుంటూ పోతున్నారు. మధ్యవున్న కొత్తతరాల నివాళిగా ఉన్న పెద్దమనుషులు బాహా టంగానే పోగా వడిచి "పాకీ వెధవలు! బుద్ధిలేని పాటకళ్ళ పీనుగులు!" అని తిట్టుకుంటూ వెళ్ళారు.

ఎవ్వరేమన్నా అనుకున్నా, వినిపించుకోకుండా, లెక్కలేకుండా, నిర్లక్ష్యంగా, వాళ్ళు తమ పూర్వానుభూతులు చెప్పుకుంటూ, ఆనంద ఘట్టాలు వినవచ్చినప్పుడు సంతోషిస్తూ, కొత్త నవ్వు పుట్టించే విషయాలు వినవచ్చినప్పుడు కొంచెం గట్టిగా నవ్వుకుంటూ, విషాదపరిస్థితులు రూపించినప్పుడు, విచారంలో మౌనంగా పోతూఉన్నారు.

అలా రైలువచ్చే వేళకు సరిగా రైల్వేస్టేషను చేరుకున్నారు. వెంకమ్మ టిక్కెట్లు కొనే కిటికీ దగ్గరకు వెళ్ళగానే టిక్కెట్టిచ్చేవతను కనుబొమ లెగరేస్తూ "ఏంమ్మ వదినా, ఏమిటి సంగతి?" అన్నాడు ముంద హాస్యపూర్వకమయిన ముఖంపెట్టి. వెంకమ్మ ముసలిది మాత్రంకాదు కాని యౌవనంపోంగే ఆ యువకుల దృష్టిలో మాత్రం వెంకమ్మ పండు ముసలి ఎగరంగాను.

అయినా వయసులో ఉన్న అవకాశాన్ని మానే పరిక, మాగవాళ్ళకూడా మాటలు పుట్టుకొచ్చాయి ఆ వాళ్ళ విలువ ఉపయోగం అంతమాత్రమే కేవలా!

వెంకమ్మకు ఎదురు కొత్తవాడియ్యలో బాగా తెలుసును "నీకు తెలియని దేముందిరాయనా!" అంది పాతిపోయిన పెదవులమండి పేలవమయిన నవ్వు జారవిడుస్తూ. ఇతరమయిన ప్రశ్నలేమీ వేయకుండా, ఆ గుమస్తా వెంకమ్మకు కావలసిన టిక్కెట్లు ఇచ్చేశాడు. వెంకమ్మ అతని బాగోగులు ప్రశ్నించి, వెళ్ళవస్తానంటూ చెప్పి దల్లగా నవ్వేసింది. వాడుకూడా అదేదో గొప్ప ఆనందదాయకమయినట్లు ఆనందించేసి, ఆమె వెళ్ళాక తన చిరునవ్వు నెమరు వేసుకుంటూ కూర్చున్నాడు.

ఇలాంటి లౌకిక ప్రవర్తనవల్ల వెంకమ్మ చాలా మంది పగ్గిక జీవులకు ముట్టచెప్పవలసిన లాలుకు పైవాలు మిగిలించుకునేది. ఎవరివద్ద నిర్భయంగా మాట్లాడాలో ఆమెకు మంచిపేర్లు ప్రాయం. అప్రయత్నంగా వినడం, అన్యోన్యతతో కష్టసుఖం చెప్పేవాలనుండి తిండిలేనట్టు ముఖం పెట్టడం, మృదువుగా నవ్వుతూ చేటట్లు, సమయంగా సామర్థ్యాతిరేకం మాట్లాడ్డం ఆమెకు కరతలామలకం. ఈలాంటి జీవితంతోనే ఆమె చాలా భాగం జీవితాన్ని గడిపింది. తనతో వచ్చిన జట్టులో ఎవళ్ళకు ఏ చిక్కువచ్చినా తన శక్తియుక్తులచేత ఎలాగోఒకలాగ తప్పిస్తూ, దినదిన గండం నెయ్యేళ్ళాయుష్షులాగ జరిగిస్తోంది వ్యాపారం. ఆమె జట్టులో ఆమెమాటకెవరూ కాదనరు. ఒకవేళ వాళ్ళకు రాగల వివాద్యంలో, నిజంగా వెంకమ్మ ఎగేసినా ఆ ప్రమాదం దిగివచ్చి నచ్చచెప్పినా, ఆ ఊ వెంకమ్మకెదురుతిరగరు. ఎందుచేతనంటే, వెంకమ్మ తమకెన్నడూ ద్రోహం చెయ్యదనీ, చెయ్యలేదనీ, వాళ్ళ వ్యాపారం తారకపా కాల్లో జీర్ణించిపోయింది. ఆ నమ్మకాన్ని స్థానాన్ని సంపాదించింది వెంకమ్మ కమ్మన్న.

రైల్వే స్టేషనుమాస్టరు ఏకైక వ్యాపకంలో వస్తాడు నిర్మలత్వాన్ని, నిశ్చలతను మాదించే గంభీరమయిన ఆ కళ్ళు, ముడతలుపడి మాటాడితే ఊగిసలాడే అతని ముఖము, అసలు కలతచెందని మన స్తత్వము. ఆ తెల్లటి 'యూనిఫారము' పరికిస్తే మామూలు వాళ్ళకు అదో రకమైన భయంతో కూడిన గౌరవం కలుగుతుంది.

వెంకమ్మ స్టేషనుమాస్టరును బాగా ఎరుగును. స్టేషనుమాస్టరుకు వెంకమ్మ తన శక్త్యనుసారం చిన్న చిన్న లాభసాటి పనులు చేస్తూంటుంది. ఆమె మాటల మంచితనంవల్ల నయితేనేమి, ఆమెవల్ల తనకు జరిగే క్షుద్రలాభాలవల్ల నయితేనేమి రెండూ కూడు కొని ముసలివాడైనా వెంకమ్మను నిజమయిన అపాయాలనుంచి రక్షించాడు. వెంకమ్మ అతనికి దేవుడంటుంది.

అగో'జా మాస్టరుగారు వెంకమ్మను వీక్షించి దర హాసవదనంతో "ఏం వెంకమ్మా! ఏమున్నాయి అంటే మిటి?" అన్నాడు.

"ఏమిటిబాబూ, తెలియనోళ్ళకు మీకుకూడానా చెప్పండి. మీరెక్కో పెద్ద దొంగ సారుకొల్లేటి పట్టాలి కావి" అంది నవ్వుతూనే.

"బాగా చెప్పావులే."

"అది కాదు బాబూ మీరిప్పుడు ఈ వ్యాపారం చేస్తున్నామంటే ఏం వాళ్ళాల దొరికేడున్నాయి. ము

వస్తా యాపారం యేటీలేంది ముసల్దాన్నిద్దీ దొంగా చూశ్తా. ఏదో ఆ కారానికి సరిపడ దొరికితే అదే గొప్ప. తమ రోగని దేముందిలేండి. యెంత మంది డాబుసోకోళ్ళు యీమీద ఒకడా, ఇద్దరా. వారి కదాడు దీపాలే బాబు"

"ఆ దీపాలన్నిటికీ చమురు పొయ్యాల్సిలా యేం" అన్నాడు యువకుడు నవ్వుతూ, తనుకూడా ఆ దీపాలలో ఒక దీపమన్న మాట మరచి.

"బాగా సెప్పావు బాబు. మా యాయన, పిల్లగా సౌఖ్యంగ ఉంచు పదికాలాలపాటు"

"వస్తా, వెంకమ్మా" అంటూ మెల్లగా తనగదివైపు మరలి కొంతదూరం నడిచి ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చినట్లు వెనుదిరిగి "వెంకమ్మా" అని పిలిచాడు. వెంకమ్మ ఆయన దగ్గరకు పరుగు పరుగున వచ్చింది.

"చూడు! ఇంట్లో కూరగాయలులేక మా చెడ బాధ పడుతున్నాం. ఎలాగయినా" అంటూ మాట తుంచి డబ్బులు తీస్తున్నట్లు జేబులో చేతులుంచి ఏదో వెతుకు తీస్తున్నాడు.

వెంకమ్మ కూడా అతని కాపట్యం అంతా గమనించనట్లు నటిస్తూ—"ఈపాటి భాగ్యానికి డబ్బులివ్వాలా బాబూ నే తిరిగొచ్చేటప్పుడు తీసుకొని వస్తా" అని చెప్పింది.

"మంచిది" అంటూ ముసలాయన తన గదిలోకి వెళ్ళాడు.

అప్పటికప్పుడే రైలుబండి యింటికన్నంలోకి వచ్చేసింది. స్టేషనులో గణగణ గంటకొట్టారు, ప్రయాణీకులు తమతమ సామానులు పట్టుకుని రైలు ఎక్కడానికి సిద్ధంగా ఉండమని హెచ్చరించేట్లు. పెట్టెల్లో జనం కిటకిటలాడుతున్నారు ప్రయాణీకులు ఒక దొమ్మిలో మునిగిపోయినట్లు కనిపించారు ఆ పెట్టెలవి వెంకమ్మ ఆమెబుట్ట తన ప్రాణాలు అరచేతులో ఉంచుకుని యెక్కగలిగింది ఆ పెట్టెలోకి.

ఆ రెండు నిముషాల్లోను ఆ ప్లాటుఫారంమీద ఎంత దారుణమయిన అరాచకం జరిగిందో ఆ రైలు పోగానే అది అంత నిర్మానుష్యం అయింది.

రైలు కదిలేటందుకు రైలుపెట్టెలో మనుషులు కుదిరిపోయారు. యెంతకదిలి గాలిలేక రైలువడినపెంచల్ల గాలి బాగావస్తోంది. లోపలనున్నవాళ్ళ శరీరాలు చలబడ్డాయి. నిలుచున్నవాళ్ళు కూర్చున్నవాళ్ళమీద కోపాలు విరియాలు మానుకున్నారు. వెంకమ్మకు ఆ పెట్టెలో యిది మామూలు ప్రయాణం అయినంతలో యీ తిరుపులాటలమంది తిప్పుకుని ఓ మూల కాలిమీద నిలబడ్డారు. లోకాభిరామాయణం విన్నారు కూర్చున్న వాళ్ళు మనకేం అన్నట్టుగా ఒకళ్ళిద్దరు కూర్చునే బాగాల్లో కాళ్లుచాచుకుని కూర్చున్నారు.

ప్రాథాంకన ఒకరు వేరకేనకొయ్యలకుక్క పొయ్యడానికి రైలుపెట్టెలో ప్రత్యేకస్థలం లేనప్పుడు చేయలేదనే స్వర్గంలోకి పోయిం వేసుకొయ్యలకుక్కతో ఆ పెట్టె నింపుతోంది. ఆమె ప్రక్కగా కూర్చున్న నాటుపహిల్వాను ఒక పాముగాటివట్టి చరిగించి అటుంటాంబుపోనమబ్బులు వదులుతున్నారు. ఇవంతా చూస్తూ సహించి ఊరుకున్నారు ప్రయాణీకులు.

దంటపిల్ల నెత్తుకున్న ఓ గోరపిల్లి కూర్చున్న వాళ్ళందరినీ అరూకతో కలయజూపోంది. నుంచో లేక పోతూంది ఆమెవైపు కన్నువాల్చకుండా చూస్తున్న వెంకమ్మ ఆమెను కూర్చోమంది తను లేచి. ఆమె యిటూ అటూ చూసి, తన నీరసానికి, నిస్సహాయతకు మనస్సులోనే తిట్టుకుంటూ అయిష్టంగా కూలబడింది కోలమీద

ఇవంతా నాకెందుకులే అన్నట్లు రైలుబండి అమితవేగంతో కదిలిపోతూంది పొగ వెళ్ళగక్కుతూ.

ఆమె ఒడిలో పిల్లాడు దారుణంగా యేడ్వడం మొదలెటాడు ఆమె ఎంత ఊరడించినా ఊరకోవడం లేదు. ఊగకొట్టినకొద్దీ వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తున్నాడు.

"అయ్యోయ్యా! యీపాటి తేలికేదా! కన్నాడు చెమట కక్కుతూంటేను ఉక్కపోసి యేడుస్తున్నాడు యిలాయియ్య" అని వెంకమ్మ ఆ పిల్లాడిని తీసుకుని పైకియెత్తి అక్కడున్న వాకిని ఒతిగించి కిటికీదగ్గర నిలబెట్టింది పిల్లాడు గోదమానిపోనీనోటితో నవ్వుతూ చేతులు కొట్టూ ఊపుతూ నాట్యం చేస్తున్నాడు. అంతయేమిపు మామూలయింది అర్పిన ఎటిగే బల్బులో కొంతలాగ రైలుబండి మళ్లీ ఆగింది వెంకమ్మ పిల్లవాడిని తల్లికిచ్చింది

తనతన సంచీలు మూటలు తీసుకుని వెంకమ్మ, ఆమెబుట్టు దిగిపోయారు గుడ్డిప్పి కన్నా లోట్లిపోయిం

దనుకుంటూ స్టేషన్ లోని వాళ్ళు తన్ను పలకరించు తూంటే దానికి తగిన సమాధానం చెబుతూ, ఆపిల్లల గుంపును వెంటబెట్టుకుని వెంకమ్మ బజారుకి మెల్లగా జారుకుంది.

వారంట నడుస్తున్నారంతా త్వరిత గమనంతో తెలుసుకుంటూ వెంటవెంటనే యింటికదనుండి బయలు దేరినప్పుడున్న దలాకే కలుగ్గా నవ్వులూ పూర్తిగా విస్మరించారు కాని, అనవసరంలో యింకా ఆ అహంకారము స్వతంత్రత పూర్తిగా తొలగించి ఉన్నాయి వాళ్ళు బజారుకుపోయి కొనవలసిన బియ్యం అన్నీ కొని, పదుల కంటబడకుండా ఉండడానికని అనేక చిన్నపెద్ద మాటలు కట్టి మళ్ళీ రైల్వే స్టేషనుకు బయలుదేరారు.

వెంకమ్మ మిగతా వాళ్ళందరకు నసేదుగా కలసిన రీతి బోధిస్తూంది ఎవరితోనూ యెక్కువయిన మాట పట్టింపు పెట్టుకోగూడదనీ, తనపని చక్కబెట్టుకునే వరకూ వినయంగానూ, ప్రాణికాపూర్వకంగానూ మాట్లమనీ సూచించింది

మిగతా వాళ్ళు అంతా వెంకమ్మంత అనుభవశాలులు కాకపోయినా యీ విషయాల్లో కొంచెం విజ్ఞాన కలిగే అవి చెప్పకోవాలి వాళ్ళకి తగ్రీం యీ ప్రాథేయ పడడంలోను, ప్రాణ్ణవలలోనూ నమ్మకం లేగు నటికల మనుషులు యెంత కుచించుకుపోవాలో, నవ్వులాట పాలవలో చాలాచాలా పారసు అనుభవించిన విషయం.

ఇలాంటి చట్ట వ్యతిరేక వ్యాపారాల్లో ముఖ్యంగా దిశాలాపాటప్రభాగం అతి స్వల్పం చిల్లి గవ్వపనికూడా జరగదు "తామిలా వింగా పొట్టపోసు కోవలెనని చూస్తే, ఓ ఉద్యోగి కాస మంచి మంచి దుస్తులు తొడుక్కొని దర్జాగా కాలం గడపాలని చూస్తాడు. మరో దొంగవ్యాపారి అంతస్తుపై అంతస్తు మేడలు కట్టించాలని చూస్తాడు దీనిలో న్యాయం ఎక్కడిది?" అనుకుంటుంది వాళ్ళు

అయినా వెంకమ్మలో ప్రత్యేకత ఉంది ఆమె టక్కరి బొల్లి చాలి యెత్తులతో చాలా గొప్పవాళ్ళ తమ కన్నుల యెదుగుగానే చితగల్గింది అందరూ వెంకమ్మలా ఎలా చేయగలరు! అందుకే తనకు నాయకత్వం కాకపోయినా ఆమె మాటలు అందరూ మౌనంగా వింటారు.

వాళ్ళు దార్లో చాలా దూరంగా దూరంగా నడుస్తూ అనుమానంతో అప్పుడప్పుడు చౌకీదారు వైపు చూస్తూ నడుస్తున్నారు కళ్ళు మెల్లగా వాలు తూంటే ఆ చౌకీదారు చేతో సంజ్ఞ చేశాడు వెంకమ్మకూడా సంజ్ఞా పూర్వకంగానే సమాధానం ఇచ్చింది వాడు మీసాలు మెలేస్తూ అటువైపు చూస్తూ నిలబడ్డాడు

అతడి భుజంమీద బరువుగా పడింది దెబ్బ అతను ఉలిక్కిపడి అటు చూశాడు కాస్త జంకాడు

"ఆ! యేమిటా సంజ్ఞలు! ఆ ముసలిదాన్నెరుగుదువా?"

"అబ్బే ఏం లేదండి"

"దాంతో చేతో సంజ్ఞలు చేస్తున్నావు. మంచి చక్కల్లాంటి కంట సైగలు చేసుకుంటూ తిరుగుతోంది యేటి సంగతి"

"యేటో చిన్న చిన్న యాపారాలు చేస్తున్నారండి"

"యేటా యాపారాలు యేదన్నా పిల్లా దాన కాలబడ్డావేంటి"

"అబ్బే లేదండి. అలాంటి గొడవ ఏం లేదు"

"మరి నువ్వు చెయ్యాల్సొస్తున్నావు, అదీ చెయ్యాల్సొస్తూంది!"

"ఆ ముసలిదాన్నెరుగుదునులెండి"

"అదిగో దానికేకే యెడుతూంది, కాస్తి జాజాగా పోకుగా ఉంది దాన్ని చూస్తే మనసు చెడిపోతూంది మనస్సా చేస్తున్నా కదపగలవా?" అన్నాడా వ్యక్తి చౌకీదారు విశ్వాసంగా ఉన్నాడు. కాస్త దూరమ్నుంచి వెంకమ్మ బృందం దొంగ చూపులు చూస్తూ కదలిపోతున్నారు.

"ఏం మాట్లాడవేం" ఆ ముసలిదాన్నిలా యెందుకు?"

"బియ్యం యాపారం చేస్తోందండి" అన్నాడు అప్రయత్నంగా చౌకీదారు తనవాళ్ళని తన తెలివి తక్కువకు వాలికి కొరుక్కున్నాడు

"ఆ! అదా సంగతి అట్నుంచో ముఠాపెట్టు తొంటూరం లేకపోవా! అహా" అంటూ తలూపాడు చౌకీదారు తలొంచుకునే నిలబడ్డాడు

పెద్దమనిషి

"అయితే యీ యాశేం దొరకదాయేం" అన్నాడు కొత్తయ్య!

"వాళ్ళ యిష్టం వాళ్ళు యిస్తారండీ పాపం. పావలా బేడా లాభాన్ని కమ్ముకుంటారు."

"పోనీ పగ కట్టి కళ్ళ ఆ మాత్రమైనా పట్టి దగ్గిరాడి కళ్ళలో చ్చింది కష్టం అది యివ్వలేక పోతే అసుంటా బేవా లాభమ్ముగా" అన్నాడు నిగ్గలేని అధికారం వళ్ళ గ్రక్కుతూ. చాకీదారు మాట్లాడకుండా పగులంకించుకున్నాడు అయినప్పటికీ వెంకమ్మను కలుసుకున్నాడు.

"ఏం నాయనా! అంత ఒకరిద్దరూ పనుగట్టుకు వచ్చావు నీకేమన్నా ముప్పు చెప్పకుండా ఉంటామా" అంది వెంకమ్మ దగ్గరగా

"అతనో అక్కడింట్లో కున్నాడు చూశావా" అంటూ చాకీదగ్గరనుంచున్న ఆ అన్నవక్క తని చూపించాడు. "అతను నా కత్తి మీద దేవుడు" అన్నాడు

"అయితే ఏమంటాడు"

"పావలా పరకో తీసుకుంటాడు అలా కాక పోతే, నీ యీనకాలే వస్తోంది చూడూ, అక్కంటను యింకా లే తీసుకు దమ్ముంటున్నాడు" అన్నాడు ప్రశ్నార్థకంగా

బాకులు భయపడిన కోడిపిల్లలా వెంకమ్మ వన కాల బాకుంది

"అడిగినమ్మా! యింకా!" అంది వెంకమ్మ తిరుగు కంఠో అకస్మాత్తుగా అంత దటుక్కున తిట్టినందుకు పశ్చాత్తాపపడింది కళ్ళంట నీళ్లు తిప్పుతూ.

"నీకు తెలీని సంగతేముంది బాబూ మేంకూడా నీలాంటోళ్ళమేనా చెప్ప రకానికేగాని దొరకాడదు. యీ కట్టమంతా పడితే ఓపావులా మిగుల్తుందో మిగలదో, దారిపోదురుణా పలేవోడూ ఓ పావలా గుంజాకుంటే మా బతుకులేంగాను అనుకుంటున్నా వాపిల్ల గనకా నీ యెంట వంపడానికి అడిగినా నిగ్గలే దంటావా అలా చెప్పడానికి!"

"మొన్నటి నే వల్లరి పెట్టానని యెళ్లో ఓ పావలా పారేసి మీ గూరాన మిగుపొండి అది ఆడి పెంగాని పారేత్తా." అన్నాడు చాకీదారు సానుభూతి పూర్వకంగా వెంకమ్మ కూడా రొంటనున్న పావలా తీసి వాడిచేతిలో ఉంచింది. వాడది తీసుకొని—

"యిదిగో ముసలమ్మా! యింకముందు మీరి బిత్సం మాట్లాడకుని యీ దారిన్నోస్తే జైల్లో పడి పోతారు. లేకపోతే అను చెప్పినట్టు పెట్టించకల సింది నా పేరుల్లో యెందుకు తిండ్రి మీయిట్టం" అన్నాడు తీవ్రంగా

"అయితే మా బతుకులు పోయినట్టే యీ తాగ గంజికూడా దొక్కంగా వస్తుందారి" అంది దీనంగా వెంకమ్మ

"అయితే అను చెప్పినట్టు చేసుకోండి" అన్నాడు విసుగ్గా

"అదా యేమ్మా పెత్తంబాబూ మాకు మాతరం గాసం లేదాయేటి"

"మీయింట్లో బేరేం బిత్సగాళ్ళు అయినా యిదివరకు లాగే ఆపాలాలవారివి పొండి, ఎవరూ అడ్డెవాడుండడు కాత్తిమారమయిగే చేం" అన్నాడు.

వాడు మాటాడకుండా ఆ పావలా అతని చేతిలో పెట్టాడు కోపంతో ఆ అధికారి చేయిమీద విసరి కొట్టి "పోరి మొద్దూ! మన పగవుతీకావురా పావలా యిస్తేపుచ్చుకున్నావూ?" అన్నాడు

"అంతే ఇచ్చారండి నిజం చెబుతున్నాను."

"వాళ్ళకు డబ్బు యిస్తామని మాస్తున్నావూ! ఎవడి దగ్గరోయి యీ పానివెపాలు వాళ్ళదగ్గర యెక్కువ డబ్బులాగేసి, పావలా అన్న మాట నానో గుజారించని ఆ పావలా నామొహాన్న కొడుతున్నావు" అని గద్దించాడు.

'లేదండి బాబ్ లేదండి" అన్నాడతను వణికే చేతులు నలుపుతూ

"ఏం లేదు! నువ్వు పుచ్చుకున్నావు ఎంతిచ్చారు నిజం చెప్పు!" అంటూ ఉరిమాడు

అధికారం దుర్వినియోగం చేసేప్పుడు మానవునిలో మానవత్వం నశిస్తుంది.

"నిజంబాబ్—నిజం. నాబిడ్డలతోడుగా చెపుతున్నాను పావలా ఇచ్చారు. అంతేనండి" కళ్ళంట నీళ్ళు పర్యంతం తెచ్చుకుని అన్నాడు.

"ఒరేయ్ అబ్బాయ్, మనదగ్గర అంటుంటాడు ప్రతీ రోజూ బయటపడలేని యిలాంటి గొడవలు జేరుతుంటే నలిపి పారేస్తూ తెలిసిందా ఇప్పుడైనా నాకొంతయినా మర్యాదగా పడుకోనివ్వు ఇష్టం వచ్చినంగా పంచుకుంటాం భయపడమాకు" అన్నాడు బాలసగా

"నాకు పాతలాయే యిచ్చారండి కొత్తవంటే నాబట్టలు లెక్కచేసుకోండి" అన్నాడు ధైర్యం ఉట్టి పడుతూ

"అంతడబ్బివ్వలేనంటే అప్పులు తీసుకురాలేక పోయినావా చదువుకున్నాక్కూడా" అన్నాడు చురచుర చూస్తూ

"ఆమాటకూడా చెప్పానండి యీ వేళ కాలక్షేపం అయినాదంట, మళ్ళీ వచ్చినప్పుడు వస్తానంటూ అప్పలే ఒప్పుకుంటానండి" అని అబద్ధంతానాడు అసలు సంగతి దాచిపెట్టి

"అలా మొండికేస్తే యేమనరాదూ, అవూగలా ఇలా యయ్యి" అంటూ క్రిందనున్న పాదలా నాడిస్తూ ప్రద్యుమ్నుని యీల వేసుకుంటూ వెళ్ళిపోయాడు.

2

వెంకమ్మ తగయిరాలు సేవను చేరుకు నివరికి సరిగా బండీ సేవలో ప్రవేశించింది వెంకమ్మ అజ్ఞ ప్రకారం అంతా తలో పెట్టెలోనికి వస్తున్నారు. రైలు బయలుదేరగానే యితర రైల్వే ప్రయాణీకులను నానావిధాల ప్రతిమాలి, విశృంఖలమాటలకు, బహాలకు రహస్యస్థానాలు చూపుకున్నారు వాళ్ళమాటకంత రహస్యంగా దాచినా, మెంగాల చూచేవరికి చోట వడుతుంది ఆసంగతి అందరి మాటలకు కట్టే పెట్టారు యీ వాగ్దారం సాగిస్తున్నారు.

అసలా పెళ్ళికరయినా ఏమయించినా, వారి కోడా, తిరి నాల్గురాళ్ళు కేలిలోపడేవరకే!

అన్నిటికన్నా అశ్చర్యకరమయిన విషయం యేమిటంటే, పెళ్ళిలా ధారాళంగా మాటలన్నీ యెక్కుతున్నా అందరు మానేహాదుల్లు ఊరకుంటారు అధికారి అడిగినా వెంకమ్మ సమయాయించుకుంటుంది రైలు రెండవస్టేషనులో చేరగానే, వెంకమ్మ అన్ని పెట్టెలు గబగబా తిరిగి అందరినీ ఓసారి చూసుకుంది. మరేం అదుర్దా లేకుండా జాగ్రత్తగానే ఉన్నారు. తనూ తిరిగివెళ్ళి తనమాటలున్న పెట్టెలో కూర్చుంది.

వెంకమ్మ వెళ్ళగానే నాగులుపెట్టెలో, ఈ దొంగతనం పట్టుకునేందుకు నియోగించబడిన ప్రత్యేక ఉద్యోగస్థుల సిబ్బంది యెక్కారు రైలు మళ్ళీ తన ప్రయాణం సాగించడం మొదలుపెట్టింది వాళ్ళు పెట్టెలంతా కలయచూడడం మొదలుపెట్టారు అప్పుడే నాగులు దాగినవిషయం అన్నీ పట్టుకున్నారు. నాగులు ఓమూల నక్కి భయంతో నణిగిపోయింది. మాటాడకుండా కూర్చుంది తనకు సంబంధం లేనట్టు. అయినా అందరు ప్రయాణీకులు ఊరకోకనూ అందులో కొందరు అనూయాపరులు నాగులుసంగతి చాలా సంతోషంతో ఎరుకపరచారు ఆమె భయంతో ముద్దయిపోయింది

ఆ అధికారవర్గంలోని ఒకడు ఆమెవద్దకు వచ్చి గుసగుస మాటాడి "యీమాటలు నీవేనా?" అన్నాడు.

ఆమె నోరుమూసుకు పోయింది పెదవులు వణికాయి కళ్ళంట రెండు నీటిబిందువులు రాలాయి ఆ అధికారికి కోపం ఎక్కువయింది ముఖం జేవురించింది కోపంతో ముఖం వికారంగా పెట్టి "ఏం, మాటాడవేం నలుగురి పరాయిలాగ? యివి నీవేనా? చెప్పు" అన్నాడు

"ఆఁ నావే" అంది యింక బొంకి లాభం లేదని.

"ఆహా! అలాగా!" అన్నాడు హాస్య ధోరణిలో

ఆమె మాటాడలేదు.

"ఈ ప్రక్కస్టేషనులో దిగి పోలీసుకాబోతావు పద" అన్నాడు తీవ్రంగా.

ఇంతలో అధీనమువచ్చి తన కాయకష్టులా తిట్టాడు

అతనలా తిట్టవచ్చునని ఏ శాసనంలో ఉందో ఎవరికీ అర్థం అవలేదు అలా తిట్టినప్పుడు అపవచ్చునని కూడా ఏ శాసనంలోను లేదని కాబోలు, ఆ రైలు పెట్టెలో ఎవరూ యేమీ పట్టించుకోలేదు.

నాగులు మాత్రం యేమి మాట్లాడాలో అర్థం గాక అలా శిలాప్రతిమలాగ నిశ్చేష్టంగా నిలబడి పోయింది. ఆ అధికారి అనుమానయిలంతా ఆమె చుట్టూ మూగారు ఆమె అతడి కాళ్ళ వ్రేళ్ళ వడి బ్రతిమాలింది. అతను చలించలేదు.

పెద్దమనిషి

బిక్క బిక్కరిస్తున్నాడు పాపం.

అందరూ తలో మాట అంటున్నారు. బాగుల కన్నీటితో తడుస్తుంటోంది. అతడు దుఃఖముగా కసురుతూ అసహ్యించుకుంటూ తిరుగుతూనే ఉన్నాడు.

అంతలో ఆ రైలుపెట్టెలో ఓమూలనుండి "ఏమండోయ్, యిలా దయచెయ్యండి" అని వినిపించింది. అందరూ ఒక్కసారి అటు చూశారు. ఆ అధికారి చూశాడు.

మోటు ఖద్దరు బట్టలు కట్టి, తెల్ల టోపీ పెట్టి, మూలకూర్చున్న ఒక వృద్ధ యువకుడు మళ్ళీ ఆ అధికారినుద్దేశించి "తమరికి యిలా దయచేయండండి" అన్నాడు.

ఆ అధికారి అనైపు తేరిపారజూశాడు. ఆ టోపీ చూడగానే అధికారం జ్ఞాపకమొచ్చింది. ఆ దుస్తులు చూడగానే గాఢతంత్రం కళ్ళలో తిరిగింది. అధికారి కంగారుపడ్డాడు. తన గురుకునివాడికి తనే కొద్దుకున్నాడు. మంత్రముగ్ధుడిలాగ అతని పక్కకి వెళ్ళాడు.

"ఇలా రండి ఇక్కడ కూర్చోండి" అని పక్కన ఖాళీజాగా చూపించాడు. అతనుకూడా మాట్లాడకుండా అతని అనుమతికోరం కాచుకున్నాడు.

"చూశారండీ! పాపం! ఆ పిల్ల ఎంత ప్రతిమాలుతూంటే అంత ప్రాధేయపడుతూన్నప్పుడు మీరు కాస్త కనికరం చూపారేమో"

"అయ్యా! పల్లె సంగతి తమకు తెలీదు. పల్లె గోజా యిదేపని. ఎంత కాలమని యిలా ఊరుకోగలం? మా పని మేము చెయ్యాలికదాండి"

"అలా చూసేండి ఆ పిల్లకేస్తు! మీరెంత హీనంగా తిట్టినా, మీ మనుష్యులెంత అవమానించినా, అంత దీనంగా ప్రతిమాలుతుంది. అలాంటి అమాయకురాలైన ఎరులన్నీ పాట్టకోవమేగా కొస్త దయ చూపించండి" అన్నాడా పెద్దమనిషి. ఆ మాటల ధోరణిపట్టి చూస్తే, తను అనుకున్నంత పెద్దమనిషి కాదేమోనని ఆ అధికారికి అనుమానం తట్టింది.

"మీరు లక్ష చెప్పండి, వెయ్యి చెప్పండి! లాభం లేదు. పల్లె కడో తిండి లేదనుకుంటారు మీరు. మన కన్న వాళ్ళే నయం. పట్టి దొంగవెధవలు ఊరికినే పల్లో ఉంటూ, మా పికారాయిన బట్టలు కట్టి గంజెకొరకి డబ్బు గడిస్తారు. ఎంతెంత డబ్బుంటుందో తెలుసా. కాబూ పిల్లవగైర ఊరికే పల్లె దయాతలకూడదండి" అన్నాడు దరహాస వదనంతో.

"దానికేంలెండి గాని అంత ఏమన్నారంటే ఎలా సహించగలుగుతున్నారండి ఆ మాట విని యీ గోజుకి కాలికే కండి" అన్నాడా ముతకబట్టల మనిషి. ఆయన మాట ఎందుకు వినాలో అర్థమవలేదు ఆ అధికారికి.

"మీ వినతంలో మాత్రం నన్ను క్షమించాలి" అన్నాడా ఉద్యోగి నిష్కర్షగా.

ఇంతలో బండి ఆగింది. అధికారి తాలూకు అనుచరులు ఆ బిచ్చం మూటలు క్రిందికి లాగారు. బాగులనుకూడా, వాటితో పాటే ఓ బిచ్చంమూటలాగే బరబర క్రిందికి లాగేశారు. సొక్కుపట్టుకుని ఓ మూలనుండి వెంకమ్మ వచ్చి ఆ జవాన్లతో సంప్రతించింది. వెంకమ్మ తాలూకు ప్రయత్నాలన్నీ విఫలాలయ్యాయి. అంతలో అధికారికూడా క్రిందికి దిగాడు. బాగుల అతని కాళ్ళకు చుట్టుకపోయింది. అతను కాళ్ళతో ఆమెను ఓసారి తిరికి మూట తోసినట్లు తోశాడు. బండికదిలే కాలం వచ్చింది. బండిలోనుండి యీగోపకంత ఓకంటకని పెడుతున్న ఖద్దరు పెద్దమనిషి తన సంచీ పట్టుకుని క్రిందికి దిగాడు. బాగుల తన్నుకుని రిందవాటికి దిని నుండి దిగివచ్చిన పసిపిల్లకు చూసి పరుగునుంది.

ప్లాటుఫారంనుండి బండి సెలవుతీసుకుంది.

వెంకమ్మకూడా చుట్టుప్రక్కల తిరుగుతోంది.

దిగిన పెద్దమనిషి తిన్నగా ఆ అధికారి దగ్గరకు వెళ్ళాడు. అతనితో ఏదో మాట్లాడుతూ స్టేషను మాష్టరు గదివైపు తీసుకుని వెళ్ళాడు. ఈ లోపునే వెంకమ్మ రొంటినిదాచిన రూపాయలపాడిని జవానుల చేతుల్లో ఉంచింది. వాళ్ళుకూడా అప్పు పుచ్చుకుని "మువ్వెళ్ళు ముసలమ్మ యీ పేపరులోనే ఉంది. యేం దిగ్గు, యీ మాటల్ని కూడా తిరిగి పంపేశాం" అన్నారు కొస్తంగారుగా. వెంకమ్మ తన దుర్విధిని నిందించుకుంటూ, బాగులని ఓదార్చి ఆ చీకట్లో మాయమయింది. ఆ బిచ్చం మూటలన్నింటినీ ఆ అధికారి తాలూకు మనుష్యులు స్టేషను బయటకు చేర్చారు. బాగులకూడా వాళ్ళ వెంకాలే వెళ్ళింది.

ఆ అధికారి ఆ పెద్దమనిషి కూడా బయటకు వెళ్ళారు.

అధికారి "ఒరేయ్! యేం అలా చూస్తున్నావ్ పోలీసు వాణ్ణి తీసుకు రమ్మంటి" అన్నాడు మేఘం ఉరిమినట్లు అతని నోటినుండి మాత్రం వాన కురిసినట్లు ఉమ్మి తుంపర రాలాయి

"అయితే ఆ అమ్మాయిని పోలీసులు కష్టసెప్పడానికి తీసుకపోతున్నారా?"

"ఇ యిలాంటి చట్టవ్యతిరేకపు పనులెంతకాలం సాగుతాయి చెప్పండి"

"మనం మాత్రం చట్టవ్యతిరేకాలు చేయటం లేదా? ఏదో కాస్త కనికరించండి పాపం"

"ఆరేండ్ల సరిగా బాబూ దీన్ని తీసుకుపోకలేకుంటే ఏమయినా సరే"

"యీ దేశపు నాయకం మాసన్ని కదలాలి, మీరు మాత్రం చట్టవ్యతిరేకం కాకుండా లేదా అంటే మరేం అనకోకండి మిమ్మల్ని అధ్యక్షిస్తున్నాను" అన్నాడు

"మీ ముఖంచూసి యెందుకు కదలాలో నాకేం అనడం లేదు కాని చేసే చట్టవ్యతిరేకపు పనులేమిటో అసలే తెలీసంలేదు" అన్నాడు విసుగ్గా అధికారి

"మీ రామె నలా పదిమందిలో బూతులుతిడుతూ, అవమానిస్తూ, కొట్టి పట్టుకుంటే కాళ్ళతో తొన్న వ్యతిరేకం, రెక్కపట్టుకులాగటం, యివన్నీ చట్టాన్ని సమర్థించడానికి? యివేవీ చట్టానికి వ్యతిరేకాలు కావా" అన్నాడా పెద్దమనిషి కించిత్తు కోపంగా నే

"నీ కెందుకయ్యా యీ శ్రీమంతా నీదారిని నువ్వు పోవయ్యా దేవుడా! లేకపోతే నిన్ను కూడా ఆ పోలీసు శైవనులో పాలేకులని ఉంటుంది ఆ పిల్లతోపాటు తెలిసిందా నీకు" అన్నాడు.

"అహా! మీ సంగతంతా నే చూస్తున్నాగా. ఆ ముసిలివాని దగ్గర నీ బంట్రోతులు డబ్బు తీసుకోవడం నే గమనించలేదనుకున్నావా?" అనేసరికి ఆ అధికారి ఆశ్చర్యపడ్డాడు కాని బంట్రోతులను ఏమీ అనలేకపోయాడు

ఎందుకో అందరికీ తెలుసును!

ఈ మానం ఆ ముతకబట్టలాయనకి ధైర్యం యిచ్చింది

"నేనంత చెప్తున్నా నీకు తెలీడం లేదేం నేనెవరో? ఆకపాటికి నీ అవస్థ చూసుకుందామా గాని దీదనెక్కిమీద నీ అధికారం, జాలం అన్నీ బాగా ప్రదర్శిస్తున్నావు" అని ఝూడించేసరికి ఆ అధికారి పాడిలిపోతూవు. ఆ మాటలతో తోసపడినటుండి. ఆ ముతకబట్టల్లో ఎంత శక్తి, అధికారం ఉందో! తన తెలివితక్కువ ప్రవర్తనకి తన్ను తాను తిట్టుకున్నాడు.

ఆ అధికారి బంట్రోతులతో ఆ మాటలూ, ఆ డబ్బూ ఆ పిల్లకు తిరిగి యిచ్చేయమని ఉరిమాడు ఆ మాటలూ డబ్బూ తిరిగి యిచ్చేశారు. నాకు మాట్లాడకుండా నిలుచుంది. అధికారి అతని బంట్రోతులు ఆ ముతక మనిషికి నమస్కారాలుపెట్టి ముందుకు పోతున్నారు నిశ్శబ్దంగా

3

ఆ ముసలివాళ్ళు దగ్గరకు తిరిగివచ్చాడు ఆమె కొంగుగా నిలబడాడు వళ్ళు కత్తిమీద నిధిలాంటిది వెలుగుతు చిమ్ముతోంది

"ఆ మాటలు, అవి కత్తి కాంతులు!" అని దిమాడు నాకులు కొత్త భయంగాను, కృతజ్ఞతతోను, అతనివైపు చూచింది అతనియందేదో తెలీని గౌరవం కుదిరింది ఆమె మాటలు కత్తి కోస్తుకుంది ఒకడుగు ముందుకేస్తూ "తిమరు నన్ను రక్షించావు బాబూ!" అంది మెల్లగా "మంచి రక్షించడమేమే యింతకన్న కూలిపని చేసుకోరాదూ నానావెకలచేత చేతులూ కాళ్ళూ పట్టించుక నిలాగించుకోడం" అన్నాడు విసుగ్గా తనమాటకే అలాంటి అవస్థలు పడుతున్నా ఆమె కృతజ్ఞతతో వింటుంది

"అయితే తమరు ఎవరు బాబూ" అంది

"నేనా మీలాంటివాళ్ళు వ్యతిరేకించే చట్టాలు చేసేవాణ్ణి" అన్నాడు

అతని పాదాల ఫావదాలకు ఆమె తేరుకుంది. తలమీద చేతితో మెల్లగా అనుకుంటూ "చట్టాలంటే యేటిబాబూ" అంది మళ్ళీ

"చట్టాలంటేనా, ప్రజలంతా సుఖంగా తిరిండదాని కుపయోగపడే కట్టుబాటు. ఒక్కో దినమందలో ఓ నిర్ణయమైన కట్టుబాట్లు. అవి కట్టుబాటు ఎవరూ ఉల్లంఘించ కూడదు వ్యతిరేకిస్తే నిన్ను తీసుకుపోయినట్లు తీసుకుపోతారు వాళ్ళని కూడా." అన్నాడు తన అధికారానికి అవంతిస్తూ

"మరికంటే ఆ బయ్యా—బీదోళ్ళని బాదపెట్ట కూడదని, అల్లకంది బలా యిల్లు అన్ని ఉండాలని చట్టం చేయకూడదండి మీలాటు బాబుగారు" అంది యేదో తీర్మానించుకున్నట్టు నేను.

"మాకావుగా యీరోజు నిన్ను చూసికానే ఊహిస్తున్నాను. అలాగే చట్టంచేసి తీరతాం."

అంటూ ఆమె భుజంమీద మెల్లిగా చేయి వేశాడు. నాగులు ఉలిక్కిపడి వెనుతిరిగి చూసింది. కుర్రవాడు. ముసలాయన కోపంలో చిరునవ్వు నవ్వుకొంది.

ఆమె హఠాత్తుగా తన నడక వేగాన్ని అధికం చేసింది. ముసలివాడి చేయి తెగిన సంకెలలా జారిపోయింది. అతను కూడా కాస్త తొందరగా నడిచి ఆమె ప్రక్కకు చేరి "అంత పరిగెడుతున్నావేం" అన్నాడు.

"బండికి టైం అయింది బాబూ" అంది.

"నేనూ వస్తున్నాను" అంటూ మెల్లిగా మళ్ళీ చేయి జారవేశాడు ఆమె నడుంమీద.

నాగులు కా పెద్దమనిషి అసహ్యం అంతా అర్థమయింది. మానవత్వాన్ని కత్తితో పొడిచినట్లయింది. అతనిమీద ఆమెకున్న గౌరవం పోయింది. కొంత దీని యికముందు యిలాంటి చేష్టలు చేస్తాడేమో అనుకుంది. విహ్వలత్వం నిండిన ఆమె ముఖం లోంచి చిన్న మందహాసం వెలువడింది, దట్టంగా అల్లుకున్న వలయమ్మునుండి తొంగిచూచే మెరుపులాగ. పెద్దమనిషి మృదువైన ఆమె భుజం నెమ్మదిగా నొక్కాడు. ఆమె మళ్ళీ జాగ్రత్తగా ప్రవర్తించింది. మెల్లిగా అతనిచేయి తన చేతితో తోసేసింది. వృద్ధునికి టక్కున కోపం వచ్చింది. అయినా అంతకోపం ప్రకటించడం మంచిది కాదని తోచింది. "ఊరికినే నేను తోడుపడకపోతే నీపనేమయి ఉండేదో తెలుసా" అన్నాడు.

"నిజమే బాబుగారు చాలా ఉపకారం చేసినారు. మీ పేరు ఈ జన్మలో మరచిపోను" అంది నాగులు.

"మీలాంటివాళ్ళంతా మాటలతోటే పనులు దక్కించుకుంటారు" అన్నాడు తొందరగా నడిచి ఆమె పక్కకు చేరి.

"నిజంగా చెప్తున్నా బాబయ్యా! మీ ఉపకారం నే నెప్పుడూ మర్చిపోను"

"నువ్వు మర్చిపోకపోతే నాకు లాభమేమిటి?" అన్నాడు.

నాగులేమీ మాట్లాడలేదు. గబగబ అడుగులు వేస్తూ నడుస్తోంది. అతను నెమ్మదిగా ఆమె నడుం మీదకు తనచేయి పోనిచ్చాడు. ఆమె ఉలికిపడి విసురుగా అతనిచేయి విదిలించింది. తీసేసిన గోళ్ళెంలా వేలాడింది అతనిచేయి. జబ్బపట్టుకు కాస్త నొప్పి పెట్టింది. తన ఆత్మగౌరవానికి దెబ్బ తగిలినట్టు బాధపడ్డాడు.

"యింత ఉపకారం చేస్తే యిదేనా? కొంచెమైనా బుద్ధి ఉంటేగా! నీకోసం ఎంత బ్రతిమాలేను ఆనాడని" అన్నాడు కోపంగా.

ఆమె మాట్లాడకుండా వేగంగా నడుస్తోంది.

"కేసుపోతే యీ పాటికి జైల్లో పారేసి, రాళ్ళు కొట్టి చిప్పలుమోసి, నీ ఒంటిమీద అందరూ తలో చెయ్యి వేస్తే బాగుంటుందేం నీకు?" అన్నాడు.

ఆమె నిశ్శబ్దంగా వేగంగా నడుస్తోంది.

"నీ పక్క వినయాలు, కల్లబొల్లి ఏడుపులుమాని విడిచావని అనుకున్నావేం పాపం"

ఆమె నోరు కదపలేదు వేగంగా నడుస్తోంది.

"దయాగుణము యిలాంటి వాళ్ళమీద దయ కూడదు ఎంత సహాయం చేసినా సరే"

ఆమె మాట్లాడలేదు. రెట్టించిన వేగంతో నడుస్తోంది.

"మాట్లాడవేం బెల్లంకొట్టిన రాయిలాగ!" అంటూ ఆమెచేయి పట్టుకున్నాడు. ఆమె విదిలించుకుంది. అతడు యింకా గట్టిగా పట్టుకున్నాడు. ఆమె యింకా గట్టిగా విదిలించుకుంది. ఆ ఆగడాకు నెత్తి మీద మూటలు యిద్దరిమధ్యా పడ్డాయి. ఆమె గుండె వేగంగా కొట్టుకుంటోంది. మాట్లాడలేకపోయింది. ఆమె అసహాయత ఆధారంగా తీసుకుని ఆమెను దగ్గరగా లాగుకుంటున్నాడు. ఆమె భయంతో వణుకుతూంది.

వీధి దీపాలుకూడా చెదిరినట్లు కనిపిస్తున్నాయి.

కళ్ళు కోపంతో మెరుస్తున్నాయి. శరీరం బిర బిగుసుకుపోయింది.

"వదిలెయ్యండి' అని అరిచింది.

"ఇదిగో యీ పదిరూపాయలు తీసుకో"

"నా దారిని నన్ను పోనివ్వండి" అంటూ తన చేయి లాగుకుంటోంది. అతడు ఆమెను నొక్కిపట్టుకుని తనవేపు లాగుకుంటున్నాడు. ఆమె తనశక్తి అంతా ఉపయోగించి ఒక్కలాగు లాగింది. అతను ముందుకు పడ్డాడు. ఆమె బుసబుసగా ఊపిరిపీలుస్తూ నిలుచుంది. అతడు లేవడానికి ప్రయత్నించేస్తూ కళ్ళంట విస్ఫులింగాలు కురిపిస్తున్నాడు.

"యిదిగో బాబూ! మీ దారిని మీరు పొండి నన్నల్లరి పెట్టారంటే గోలపెట్టేసి పదిమందిని కేక పెడ్తాను" అందామె అతడు లేవకముందే.

"గోల పెడ్తావేం" నీలాంటి దొంగలను సహాయంచేయడం నాదే పొరపాటు" అన్నాడు బట్టలు దులుపుకుంటూ.

ఆమెమాటలు చెవి కెక్కించుకుని, మాట్లాడకుండా, అతనివేపు చూడకుండా, గుడ్డిదీపాల వెలుతురులో స్టేషనువైపు వేగంగా నడుస్తోంది. అతడు నడుంవిరిగిన తాచుపాములా బుసలుకొడుతూ నడి రోడ్డుమీద నిల్చున్నాడు.

వీధిప్రక్క గుడ్డిదీపాల వెలుగులు చల్లగా నవ్వుతున్నాయి.

ఆంధ్ర వచన రచన: పూర్వ రంగము

శ్రీ కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తి

ఋషుల దర్శనములు సూక్తులు. రచయిత వాల్మీకి వాగ్వ్యాపారము కవితాకారము. ప్రకృతి సౌందర్యపరవశము కవితావేశము. భక్తియుతమైన భారతజనులో భగవదారాధనము గతి కోలమైన కవితాభావధేనువే. ప్రతి సాహిత్య ప్రారంభము, ప్రతిభలగూర్చి చెప్పిన గేయరూపముగ ప్రసిద్ధి వహించినది. వైదిక సూక్తులు, కావ్యసుప్రభాతములు, గీత దీర్ఘగాథలు, తెలుగు పదములు అటువంటి పద్యకవిత్వమే ప్రారంభదశలో పద్యకవిత్వముగా వర్ధిల్లినది. నన్నయాదులు పద్యకవిత ఆంధ్రావనిని సుసంపన్నము చేసిరి. సోమనాథుడు పేర్కొనిన ఊయలపదములు, పాల్కురికి సోమనాథుడు పేర్కొనిన తుమ్మెద పదములు మొదలైనవి పూర్వరంగ పురస్కారములు. పదకవిత్వము తరువాతి పద్యకవిత్వమునకు తరువాత గద్యకవిత్వము ప్రసక్తిగానున్నది. "గద్యము"నకు "వచనము" పర్యాయవాచకము. "గద్" ధాతువు విశ్లేషణ.

వచన శబ్దము వాడినది మొదట నన్నయభట్టు. "సత్పుణ్యశ్లోకరత్నాకరమైన ... వచనగద్య ... విరచితములయిన మహాకృతులను" అని భారతావతారికలో ఇట్లు వచన శబ్దము కనిపించును. ఇంతకంటె స్పష్టముగా వాడినవాడు తిక్కన సోమయాజి. నిర్వచనోత్తర రామాయణము అను తన్నిదర్శనము గ్రంథనామమువంటి గద్యమునకు వచనమని వ్యవహారము. తిక్కన వాడిన "నిర్వచన" శబ్దము నిర్దుష్టముకాదు, కాని నిర్వచనమే ఈ ఉత్తర రామాయణములోని వచనశబ్ద వాచ్యార్థము, నిరాటంకముగా పద్యాదిగా ఉన్న గద్యకవిత్వ అర్థము తోచును. "ముదితకవిత్వ దీక్షవిధిచే పద్యము న్ గద్యములన్ రచియించెదన్" అని తిక్కన చెప్పినదే అంతే కాదు. "తెనుంగున గద్యమ్ము పద్యముం కెరలు పంచి భావరసోచితమ్ము" మనియు చెప్పి అభిప్రాయము. గద్యశబ్దమును ప్రౌఢగా వాడినది పాల్కురికి సోమనాథుడు మరి, అర్వాచీన లాక్షణికుడు వచన గద్యభేదనిర్ణయము చేసినమాట వాస్తవమే. అది

తత్సిద్ధాంతము. అనుటకు పృథక్కరణమును అటువంటి కలుగు ఆంగ్లమునకు "Prose" "Poetic Prose" అనువానికి సమానార్థకములుగా వచన గద్యభేదమును సాగించవచ్చును. గద్యము చమత్కారజనకము. యమకములు గమకము అను ప్రాసముల అట్టహాసములుగల ప్రబంధగద్యము గద్యము, సరళమగు వచనము అనెడి వానివిమీద సరికాదు. కాని రూఢిగా గద్యమునకు అట్టి ప్రబంధ వచనము అతిపూర్వకావ్యములందే గలదు అంతేకాదు. ఆ పరిగణనమును ఆంగ్ల పద్ధతికి అనురూపముకాదు. ప్రబంధోచిత గద్యమున కవితాత్మకము లేకపోలేదు. ప్రబంధ గద్యములందలి శబ్దచిత్రణమే కవితాంశముకాదు. కనుక తెలుగు సారస్వతమున 'వచనము' అనగా గద్యము అన్నది సార్థకముకాదు. సరిగదా సమానార్థకము. సంస్కృతనాటకములందు పైతము వచనగద్య వ్యవహారము కలదు. అసలు "వచ్" "గద్" ధాతువులకు అర్థముకటే. "వాద్యవచనే గద్యం" ... గద్యమునకు గద్దిక్కృతి నూత్రిము. పాల్కురికి సోమనాథుని పండితారాధ్యచరిత్రలో దీక్షా ప్రకరణమున "పంచగద్యలను" అనుమాటయే కలదు. అంతేకాదు. ఆంధ్రకావ్యపరంపరలో కావ్యగద్యము, గద్యకాదు. వచనమె గద్యము, గద్య ఒకటే.

సంస్కృతాంధ్ర లాక్షణికుల వచనభేదనిర్ణయము ఇది:—

"కావ్యం గద్యం పద్యంచ గద్యం వృత్తగంధి చూర్ణ ముత్కలికా ప్రాయంచ పద్యభాగవద్వృత్త గంధి అన్యా దీర్ఘసమాసం చూర్ణం విపరీత ముత్కలికా ప్రాయమ్"— వామనుని కావ్యాలంకార సూత్ర వృత్తి.

(1) ప్రాచీనాంధ్ర గద్య కావ్యములు— వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్ పత్రిక సంపుటి 1 పుటలు 88-104; "మీగడ తరకలు"లో పునర్ముద్రితము.

"వృత్తగంధి విహీనమయిన గద్యము ముక్తకము, వృత్తగంధి, ఉత్కలికా ప్రాయము, చూర్ణకము అని నాలుగు విధములు. తొలిది సమాసరహితము రెండవది వృత్త భాగములతోఁ గూడుకొన్నట్టిది మూడవది దీర్ఘ సమాసాఢ్యము నాలవది అల్పసమాసము"—విశ్వనాథకవిరాజు, సాహిత్యదర్పణము

"కం. కమలగర్భుఁ డాదరహితమై
పమపదికి హరిం గద్దెవో బహుముఖ రచనం
బున పెంపయిన గద్యము దగఁ
దెమలఁగు కృతుల వచనమునఁగ దీపించుఁ గదున్"

గద్యము స్వస్తి సమస్త ప్రభువర రత్నాదత్న శ్రీ శృంగేరీకారుణ్య భుజగపతి సింహాసనారూఢ సురనికర మకుట తటఘటిత మణిచరమణి గణ ప్రభావిభాసిత పాదపీఠ దేవ నివాదాము కొర గొంత లలితమా కృపాలంకృతి చరణ సరసిజయుగళ . శ్రీ యువతి పద్యనాథ నమస్తే నమస్తే నమః"—అనంతుని ఛందము

"ఇఁకనంగు గద్యలక్షణం బుతీరయునంగు గద్యయు నైగుభేదంబుల విహరించు—నయ్యవి యే వంటెను—గద్యయు బిరుదగద్యయు, చూర్ణికయు వచనంబును, విన్నపంబులనన గద్యభేదంబు లైగును ప్రపంచాదంబున విరివమ్ములై వినోదించునంగు 1 గద్య క్రమం బెటులనెనంటేని గద్య—అనుకరణ శబ్దయుక్తంబై యుండును 2 బిరుదుగద్య—సంబోధనాంత పదబంధురంబులై వరలునంగు 3 చూర్ణిక—ద్విఛచన బహువచన సందర్భములను వర్తక్తిగను గానక సమాసాది సమాసాదికి కల్పనాపన్న జల్పితంబై వెలయునందు 4 వచనములు—బహుప్రకార రచనా విచిత్ర ప్రాచుర్యమ్ములై సంచరించునందు 5 విన్నపంబు లెన్నిన్నానై యజమాన్యమ్ముల నుతమించి మించు నీచందనమ్ములు మిత్రరహితమ్ములై స్వేచ్ఛాకల్పనా గౌరవమ్ముల కొలంగుల నిండినౌ"

—పొత్తపి వేంకటరమణకవి, లక్షణశిరోమణి

సంస్కృతాంధ్ర లాక్షణికుల వచనభేద వర్ణనములో చూర్ణ, చూర్ణిక, చూర్ణక నామకరణములు మిక్కిలి పరిశీలనాపరములు. అనావిద్ధలలితపదమైనది చూర్ణము అదియే చూర్ణకము అనగా వది వచనము కదా, చూర్ణిక ద్వివచన బహువచన సందర్భము లను విభక్త్యనుగాసన సమాసాది సమాసాదికల్పనాకల్ప జల్పితము అనగా వదిదీర్ఘసమాసపదగుంఫితము. సంస్కృత చూర్ణములు తెలుగు చూర్ణికలక్షణములనుబట్టియే భిన్నము లని వ్యాఖ్యానించవలసి యున్నవి. అయినను అభిన్నములని ఒకరిద్దరు!—అది నటే అవిచారితరమణీయము. లక్షణములను బట్టియే కాక, లక్ష్యములను బట్టియు సంస్కృత చూర్ణము, తెలుగు చూర్ణిక భిన్నరగములే. ఎఱ్ఱాప్రగడ హరివంశములో ఒక చూర్ణిక కలదు అది చూర్ణిక అని 1901 సంవత్సరమందలి ముద్రిత ప్రతిలో అచ్చవేయు. అ చూర్ణిక దీర్ఘద్వివిధ సంయుక్త సమాసకర పదబంధము. అదిగాక మరొక మణిప్రవాళ భాషామయమైన చూర్ణికయు మనకు కలదు "ప్రాయిక వచనము" అను ప్రత్యేకశీర్షిక నది నత్యర్థానము. అనంతుని గద్యోదాహరణము, ఎఱ్ఱాప్రగడ హరివంశచూర్ణిక ఒకటేరీతిగా ఇక "వచనములు" "విన్నపము"లను మాటలో సన్నికములే అన్నిట నొకటే అంతి సత్యము భగవత్పరమైన భక్తినివేదనము గాని ప్రశస్తిపరమైన ప్రపత్తి నివేదనము గాని తెలుపగాదు. "వచనము"నకు "చూర్ణపదాఖ్యా"మని కొల్లిపాక అన్నమాచార్యుల సంకీర్తన లక్షణ గ్రంథము అది రీతి పరముగా అర్థవంతమే కాని వస్తుపరముగా చూర్ణికయే. అటే "వచనము"కంటె "విన్నపము"ను భిన్నమనిపించగు తాళ్ళపాక పెదతిరుమలాచార్యుల వచనము "విన్నపము చెసిన"ది అటిది "విన్నపము"ను అనగా సంస్కృతములోని చూర్ణము చూర్ణికము, తెలుగులోని చూర్ణపదము రీతిపరముగా నొకటి తెలుగులోని చూర్ణిక వచనము, విన్నపము వస్తుపరముగా నొకటి. అంతేకాగు కొన్ని వచనములందు విన్నపములందు సమాసరచన కలదు కనుక తెలుగులోని చూర్ణిక, వచనము, విన్నపములంగు రీతినిబట్టి దుర్ఘటము అనూహ్యము ఒకటే అనంతుని గద్యమును అంగుగశాస్త్రము బిరుద గద్యమాత్రము భిన్నము దీనికి నైవారగద్య అని నామాంతరము కలదంటె పాపరాజు ఉత్తరరామాయణ ములో నొక నైవారగద్యకలదు అట నైవారగద్య అని లేదు కాని అ సందర్భము నైవారమే తిత్పదము నట ప్రయుక్తము లక్షణశిరోమణి లక్షణము బిరుగద్యకు మారుగ బృహద్గద్య అని ఒకరి ఉదాహరణము ప్రాయిక ముగా వది ప్రామాదికము బిరుదగద్యలు ర ఖలాంధ కములు విజయనగర సామ్రాజ్యమునకు సంబంధించిన బిరుద గద్యలసప్తకము వెంకయ్య రామరాజీయము లేక నరపతి విజయము అను గ్రంథమున కలదు. ఇక

సంస్కృత లక్షణములోని వృత్తిగంధి వచనము పద్య భాగబాహుళ్యప్రధానము ఆ పద్యభాగవృత్తియు గణసంఖ్యయు కంటె గురులఘువులు గమనార్హము. వస్తుచోదుని కుమారసంభవములో అట్టి వృత్తిగంధి వచనము కలదు. ఆయా ప్రకరణముల ఆయా ప్రభేదముల వర్ణనములు ప్రకృతము వచనము రీతిపరముగా అసమాసకము, దీర్ఘసమాసకము అని ద్వివిధమున స్పష్టము. వసు పరముగా తెలుగువచనము త్రివిధము 1 కావ్యగతమైన గద్యములు. 2 విప్రకీర్ణకములైన చూర్ణికాదులు 3. ప్రత్యేక వచనగ్రంథములు. అందు మరల అవాంతర భేదములు అనేకము. అది వచనరచనా పరిణామము కలిగి ఫలప్రాప్యము ఏకంబిన్న వచన పరిణామమును సమగ్రాంధ్ర వచన సమీక్షకుడే కర్తవ్యము.

అసలు పద్యముకంటె గద్యము గౌరవప్రదము కాదను దృష్టికలదు. అట్టి భావన అవిచారిత రమణీయమే. "గద్యమ్ కవీనాం నికషం వదంతి" అని ప్రసిద్ధమైన ఆభాణకము "బాణోచ్ఛిష్టమ్ జగత్సర్వ" మ్మని మించిన కాదంబరియు, "దండినః పదలాలిత్య" మ్మనిపించిన దశకుమార చరిత్రమును వచనకావ్యములే, గద్యగ్రంథములే. పాశ్చాత్యులకును వచనము పరమ ప్రమాణమే 2 ఎలిజబెత్తు కోర్టులోని ఫిలిప్ సిడ్నీ పద్యకవితకు ప్రతిభటత్వము వహించినది వచనరచనములో మహాకవులు కలరనియే "ఛందస్సునకు ఉచితము కవిత ఉండవచ్చును" అనియే కాలరిడ్జి అభిప్రాయము "కావ్యమునకు ప్రకృతిలయ వలన కలుగు నిశ్చితత్వము (Certainity) శక్తిమత్త్వము (Force) నియమిత్వము (Regularity) అను గుణత్రయము పద్యబద్ధమైన కావ్యములలో స్పష్టీకృతమై, హృదయస్పందకము లైనట్లు వచనములో కుదరదు" అని మేథ్యూ ఆర్నాల్డు వక్కాణించినప్పటికిని "వచనములోను ప్రకృతిలయలు కలవు" అనియే కడ్డీవాదము. గద్యముకంటె పద్యము గంభీరమన్నది షిల్లర్. అతడు మొదట నాటక కావ్యము గద్యములో వ్రాసి తరువాత పద్యములో వ్రాయగా భావనాభేదమున గద్యరచనము నీరసమని పించుటేగాక పద్యరచనములో ఆత్మికసనము కలదని తెలిపిన తదుధికుకని. కాని ఆంగ్లేయకవులు మాత్రము ప్రకృతిలయాత్మకమైన వచనములో రసప్రసరమైన రచనము చేసి "పండితోః సముదర్శినః" అను ప్రవచనమును అన్వర్థము చేసికొన్న అపర్వకవులు. "పద్యగద్యమయం చంపూరిత్యభిధీయతే"—పద్యగద్యాత్మకమైన చంపూ రచనము ప్రత్యేకాంధ్ర సంప్రదాయము. కారణము సంస్కృత చంపూకారులయిన అనంతుని (భారత చంపువు) లక్ష్మణకవి (చంపూరామాయణము) ఆంధ్రులగుటయే. కాదంబరి దశకుమార చరిత్రలతో పాటు తిద్యంపూగత మనుసమ మకుటికి ఆంధ్ర సరస్వతీ అధ్యాపకవాణి సంస్కృత వ్యాసముల్లసితమై సహ్యప్రసన్నమతికసిత మైన, విలసిత మైన తెలుగు వాగ్వృత నందనవనములో పద్యలతికలు గద్యగతికములు

తెలుగు ప్రాచీనత్వమే అయినప్పటికిని పాలిచ్చి పెంచినవి ప్రాకృతసంస్కృతములు ముఖ్యముగా సాహిత్యముఖమున ఆంధ్రుల ప్రథమసాహితీ గాథా సప్తశతి ప్రాకృతమే. ప్రాకృతమే శాతవాహనుల కాలమున రాజభాష. అనాటి హాలుని అర్ధాంగి లీలావతికి సంస్కృతమే లీలావిలాసము. ఆ రాణీగారికి జలక్రీడలోను గీర్వాణమే! పాపము, హాలునికి సంస్కృతము పాఠమైనది. పలువులనాడు సంస్కృతము పాలకవ్యవహారభాషయే. మూడవశతాబ్ది శాసనము లందుకు మాదుల. అట్టి ప్రాకృత సంస్కృతముల ప్రాభవమున ఆంధ్రులదేశభాషకు అనునిపాంతు అసలు దేశభాష అనదగిన వాగ్వ్యవహారము ప్రతిభావకు వది ప్రాథమికదశ వాగ్వ్యవహారము వచనైక రూపము ఆ వచనము అలంకారిక రచనమైనపుడే ప్రత్యేక వాఙ్మయప్రాదుర్భావము వ్యవహారదశయందర్థమూనము. వాఙ్మయవచనమునకు వ్యవహారవచనమే ప్రాతిపదిక. ప్రాచీన వ్యవహారవచనమునకు ప్రభువుల శాసనములు కొంతవరకు ఉపాధులు. ప్రజా దైనందిన వ్యవహార వచనమునకు ప్రత్యేకవసతి లేదు. ప్రభుశాసనములందే ప్రజావాణి సక్రుత్రిమథలనము సాధకము. అది వచన రచనా ప్రాథమికదశ. ఉపలబ్ధశాసనములలో ఉన్నది మొదట గద్యము. తరువాతి పద్యము. కాని పద్య కవిత్వము తరువాత గద్యకవిత్వము క్రమపరిణామము నిజమే, శాసనవచనము కవిత్వగచనము కానేకాదు. కేవల పాలక వ్యవహారములోనిది వచనము. శాసనములు వార్తాప్రధానములు. పత్రికలవంటి శాసనములలో ప్రత్యేక సంచికల కవితా నీరాజనముల వలె పద్యముల పల్లవి సంధితము. కనుక శాసనములలో ప్రథమతః

---

(2) అయుద్రిత సాహిత్య విమర్శనము—పింగళి లక్ష్మీకాంతముగారు.

గణింపఁదగిన వచనము అది మరల త్రివిధము. మొదటి పదము. పిదప వాక్యము, తరువాత సమాసరచనము. ప్రాకృతసంస్కృత శాసనపాళికలందు తెనుఁగుపదములు కలవు "కొల్హారు విజపయ" మొదలైనవి ప్రథమతః తెలుఁగుయోగముపట్టిన తెనుఁగు వాక్యములు అచట కొన్ని క్రింది శాసనపంక్తులు 3

"స్వస్తిశ్రీ పోలిమహారాజు లొకన ఇమ్ముచ్చిరి అగపోతులు రేనాణ్డులు ముద్దరాజులు ఇచ్చిన పన్నస పెన్నానాఱె ఇకోటేరికిన్ చేసిచ్చిరవర్షు కచ్చుమహాపాతకసంయుక్తున్"

"మునయాశీమ్మఁగా యశీమ్మఁగా వృద్ధిశీమ్మఁగా ఇమూర్వర ఒకాడు బోళిచేతి కడగోడిని కల్లాకా వెలుఁగుదాయ నవితిబోగుము పానబోగుము పట్టముగన రట్టోళ్లు పుణ్యపాలునన్నె బోగుము ఇన్దలు దిడిక పఞ్చి"

తొమ్మిదవశతాబ్దికి యుద్ధవిజయాదిత్యుని నాగ్భవర శాసనమున గద్యశక్తికి కట్టె కదలించినది. "అనేకగుణగణాలంకృత సమస్తమహామండల ప్రకాశితకీర్తి" మొదలైన సమాసములు మొదలైనవి అవగా ప్రాకృతప్రాధాన్యము పోయి సంస్కృత సార్వభౌమత్వమునకు స్వాగతము. పండరంగని అద్దంకి శాసనమున పద్యగద్య రచన పటువడినది. రెండవ ధర్మవర శాసనమున గట్టిపడినది. దీర్ఘ సమాస రచనము దీర్ఘకృత పొంగను "విజయాదిత్య పాదపద్మోపజీవి రాజమార్గ సమస్త రాజ్యభర నిర్వాహిత మహామంత్రాధిపతి"— సత్యాశ్రయుని నాటి శాసనములందు వంటే 5 "సమదారాతి మత్తమాతంగ మస్తక విదారదారుణ ఖరనఖరపంజర! సామన్త వజ్ర పంజర విజయభుజ పరాక్రమ విస్తృత ప్రతిమల్ల పరబల జలనిధి కబళన బడబానలో దగ్రదావానల!"

పద్యశాసనములందును గద్యపంక్తులు కలవు. పండరంగని అద్దంకి శాసనమున (క్రీ శ 848) "పండరంగు పంపు మహాసామంతు ఆదిత్య భటారనికి ఇచ్చిన భూమి రొంటుబడి పుట్ల అన్ని పట్టు చేసి దున్ను పురంబున దమ్ములు దీని రక్షించువారికి అశ్వమేధంబున ఫలంబు అగు" నని కలదు. యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శాసనములో (క్రీ శ 898) "దీనిం శేప్రోలు యొడిడు (వా) రతిరంబిచ్చు (వ) రాణసాటి గొంగ (రు) ను కొట్టుకొనగు (ఇ) ను యీ కట్టె చేసిన వాడు (వా) ర దీనిస్థాయు నిల్పిన వారు (స్థి) రున్ బ్రహ్మహత్య పా (పం) బు గాను" అని వచన భాగము ఒక అత్తిరాజతి శాసనమున (క్రీ శ 1108) "స్వస్తి సమస్త ప్రశస్తి సహితం శ్రీమన్మహామండలేశ్వర మహారాజంగర్తుర్ కొంకణరాజుల విభవశ్రీపాదపద్మోపజీవియైన చాళుక్యుల రాజుకుని పెద్దకు విన్ద్యశేఖరంధరాని శ్రీ మదమహేశ్వర మహాదేవర శ్రీ చంద్రార్కతారకముగ అఖండ దీపంబు కిచ్చిన గోవులు 55" అని గద్యము.

అర్వాచీనములైన అనేక శాసనములు కేవల వచన రచనలు. అవి గాక కేవల పద్య రచనములయిన అనేక శాసనములంగును, అంతకంటె కేవల సంస్కృత భాషా రచనములయిన బహుశాసనములంగును, గ్రామసీమలు తెలుపు భాగము తెలుఁగునవకీం. ఆ వచనము అనాటి వ్యావహారిక భాష అంతే కాదు అలతివాక్యములు అనాగునైనలేని సుదీర్ఘమైన ఏకైక మహావాక్యముగ నుండుట ప్రలక్షణము. 1480 సంవత్సరమందలి అల్లయ దొడ్డగడ్డి కొండు దుగ్గు శాసనమందు నిదర్శనము. అలతి వాక్యములు అయినగ గల మహావాక్య రచనమును కలదు 1484 సంవత్సరమందలి అల్లాడ వేమారెడ్డి వేమవర శాసన మందు నిదర్శనము. ఈ రెండు శాసనములు కూడ కేవల సంస్కృత భాషా గ్రథితములే గ్రామసీమలు తెలుపు సందర్భమునకే తెలుఁగు వచనము. బహుశాసనముల కిది సాధారణమైన పద్ధతి. ఆ పద్ధతికి అట్టి సర్వశాసనములందును సంప్రదాయమైన పీఠికా ప్రాయ శ్లోకమిది.

"అస్య గ్రామస్య సీమానో దృశ్యన్తే సర్వదా క్రమాత్
సర్వేషాం సుప్రబోధాయ లిఖ్యంతే దేశభాషయా"

ఆ దేశభాష ఆంధ్రావనిలో ఆంధ్రమే కదా! ఏతదుదాహరణములు స్థలవిస్తర హేతువులని ఈపే కృతములు. ప్రధానముగ నిట పండరంగని రెండవ ధర్మవర శాసనమందలి సమాసరచనము గమనార్హము.

---

3. నన్నయకు పూర్వము ఆంధ్రభాష—మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచిక, వృష పుటలు 5-16

4 అముద్రిత సాహిత్య చరిత్ర — డాక్టర్ కె. వి. ఆర్. నరసింహంగారు.

5. భాషాశాసనము—గంటి జోగి సోమయాజి గారు పుట 149

అది తొమ్మిదవ శతాబ్ది ఆంధ్ర వచన రచనా పాటవము.

తెలుగు వచనము తొలి వేకువలోనే సమాసభూ యిష్ఠమై ఆ శతాబ్దంపు కన్నడ కస్తూరిగా అభా సము. ఆనాటి రాజులు కన్నడ రాజ్యలక్ష్మికి ఆత్మ బంధువులే కాని, సంస్కృతము అప్పటికి ప్రభువుల అందల మెక్కినది. అంతే కాదు దేశమున అగ్రస్థ దేశి పండితుల ప్రమాణము ఎనిమిది తొమ్మిది శతా బ్దుల చంపూకర్తలే గాక పదకొండవ శతాబ్ది "అపార శాస్త్ర పారగులైన వైయాకరణులు, భారత రామా యణాద్యనేక పురాణ ప్రవీణులైన పౌరాణికులు, మృదుమధుర రసభావ భాసురనవ్య వచన రచనా విశారదులైన మహాకవులు వివిధ తర్క విగాహిత మను స్మృతి శాస్త్ర సాకల్యపరిశీలన ప్రతిభులైన తార్కికులు" మొదలైన విద్వజ్జనులు రాజరాజ కొలువులో ఉమాం తము ఆకాశమునుండి పొడిసిన అలఘు నక్షత్రము కాగ ఆంధ్రావని గల సంస్కృత పండితులే ఆనాటికి సంస్కృత గ్రంథములు సమాస బంధురములు "అగ్రాంతర్గత మహాపూర్తరస నాదమ్మాభ్ర ధూరి పవా శితాంశు ప్రహ్వముఖాభ విరిత వర్ణస్వర ప్రకరా కలిత" అని అరవశతాబ్ది వైష్ణవోక్త సమాస రచనము పదునొకండవ శతాబ్ది వచన కాదంబరీ సమాసగలనము, దండి వచనము ఆంధ్ర వచనమునకు ఆదర్శప్రాయములు ఎనిమిది తొమ్మిది శతాబ్దుల నాటికే సంస్కృత వచన సంభాష ణలే సమాస భూయిష్ఠములు "తాత్పర్యం ద్రా తప నకుత్ర గవాగ్రమం దాంత వపత్స్ఫుటకుముద కోశ దకోర కుకుమసగాక ఐదలిత దిఙ్మండలం" అని వేణీ సంహారము. అంతే కాదు అటు నన్నయాదులకు, ఇటు శ్రీనాథభట్ట సుకవికి ద్రుతమేగాక ఆ శతాంధ్ర కవు లకు అంత్యానికి ఆదర్శమయిన మురారి అనర్ఘ రాఘ వము దృష్ట్యా సమాస దీర్ఘతమ వాక్యము "ఇతడు కేవ లియాన కుమార కిరాతాన కన్నడ మహా సంవాద కొనుర మేఘరేఖా పాదక్క్షీర కేశ మహితా లోకనా తేజ సహాస్ర కళికే ప్రకృతే" "అహో గోదావరీ తీర తీరంగకిరణ కేతుకుమార మాకల పరిపారణ్య మాలికోత్త ఆవస్థాన సీమా"—అని మురారి నాటక ముగ్ధవాచన సమాసవచనసంభాషణలు. అట్టి సంస్కృత వైంశబ్దమున ఆంధ్ర వచనసృష్టి అనుకరణము అనగా తెలుగు సమాసము సంస్కృత సమాసమునకే అనుసరణి.

సమాస రచనము కావ్య వచనములో కనిపించా దనః ప్రభుసంబంధి వచనములోపాటు సర్వప్రభువైన దైవ సంబంధి వచన శాసనాలు సంభావ్యము. భక్తిరస భరితమయిన ప్రత్యేక రచన పుట్టినది ప్రథమ వాఙ్మయ వచనము అట్టి రచనకు ఆనాటి భక్తి అను భావమే కాగ ఆధారములు కలవు. సం॥ డెం పది శతాబ్ది ప్రథమ భాగమునందలి వాడైన మల్లికార్జున పండితారాధ్యుని శివతత్త్వసార కానాగద్య, అక్షర గద్య, పంచగద్యలు ప్రాచీనము పండితారాధ్య చరిత్ర లో పాల్కురికి సోమనాథుని ప్రత్యక్ష సాక్ష్యము. అదిగాక మరి కొన్ని పండితారాధ్యుని "లింగోద్భవ గద్య" "శ్రీముఖ గద్య" ప్రసిద్ధములు. శ్రీముఖ గద్య తెలుగు వచనము అని కొందరి అభిప్రాయము. అసలు లభ్యమగు శ్రీముఖగద్య ఆంధ్రవచనము అగునో కాదో అనుమానము. ఇక లింగోద్భవ గద్య—ఇది కూడ అనుపలబ్ధము. స్కాంద ప్రసంగవశము వివరించు పురాణములో స్తంభోద్భవ గద్య మొకటి కలదు. లింగోద్భవ, స్తంభోద్భవ నామసాదృశ్యము గమనార్హము. అంతేకాదు స్తంభోద్భవ గద్యలో "భక్తజన వదనరచన చింతామణి విరచిత గాథ కగణా సుధాపూరిత పుణ్యహృదయ ప్రవేశించును" అను వాక్యములందు 'భక్తజన వదన రచనాకృతము' కూడ గమనార్హము అట్టి వచనము—దానికి— ఎట్టి ప్రసంగము పూరించుకొనుటకు కలదని పూర్వోక్తము. అన్యోన్యమగు అట్టి వచనములు ప్రాచీనుని కృతులలో అధికము అదిగాక "కొలో చెలంబుగా నైవార మొనరించె బలుకు దొంతులై గద్యపద్య సరణి" అని కాశీఖండమునందు, "నాద్యంబులు గద్య పద్యంబులు లంబుగా వారణాసులు పలికె" అని భీమఖండమందు కలవాక్యములు నైవారగద్యములకు, భక్తి వచనములకు పోలికలు. ఇక పాల్కురికి సోమనాథుని గ్రంథములందు ఇట్టి వాదనలు కోకొలం బసవ పురాణము మొదలైన కథలో "ప్రసన్న గద్యపద్య కావ్యము నిర్మాణము చేసి వినుతించు వారు" అనియు, ఓడయనమ్మ వాల్మీకి శుశ్రీ చెన్న సందర్భమున "గద్యపద్యసమ్మిళిత గద్య కావ్యములు నిర్మించుగా అన్య చెన్న బసవలోకాంతిలా కోనడు" అనియు, పండితారాధ్య చరిత్రలో వాదప్రకరణమున "గద్య పద్యంబు లాకాంత వదుసుబుగుడు" అనియు పర్వత ప్రకరణమున "పద్యములున్ వచనములున్ గద్యములున్"

కాదగు" అనియు స్పష్టముగ గలవు. అట్టి గద్యలు అనగా ప్రత్యేకమైన భక్తి వచనములు అర్వాచీన రచనములు పెక్కు ఉపలబ్ధములే. అందు "ఏకాంత వచనములు" "వెంకటేశ్వర వచనములు" విధవపరములు "కాకాకా వచనములు" "ధిరాణీయభోహార వచనములు" (పురాతన శంకరవచనములు) శైవపరములు. అవి ప్రథమగద్యలు, తిక్కన్న తర్వాత రచనాకాలములు కావు. అనఃపూర్వమే అట్టి వచనములు కలవని పై కూడలి పర్యవసానము. పాల్కురికి సోమనాథుని బసవ పురాణమందలి హలాయుధ కథలో "శివారాధలు దొరకి ప్రస్తుతోక్తుల గద్యపద్య కావ్యముల నిరాకరముగఁ జేసి వినుతించు చుంటిరో గద్యకగద్యలు" సంస్కృత పండితులు, పత్ని వీర్యాలు కాని సామాన్యాంధ్ర జనులు వారుగా వినుతించునవి సంస్కృతము కల్ల కేవలము గాక ఆంధ్రము అల్లికలే. అంతే కాదు అనాటికే భక్తివచనముల ప్రచురప్రచారము, శైలి పరిణామము జెందినది, ఎఱ్ఱాప్రగడ హరివంశమున చూర్ణికప్రవేశము, రుద్రదామ ప్రాధిరు శిలస్పడదు అట్టి నాటువాద్యములు ఎఱ్ఱాప్రగడ సంభోవ్యత గద్యకు మల్లికార్జున పండితారాధ్యుని లింగోద్భవ గద్య ఆద్య ప్రకృతి అగుచేమో! ఆద్య ప్రకృతిని మించి వెలసిన అనుసరణాధిక్య రచనా ప్రవృత్తిము సర్వకవి సాధారణము ఎఱ్ఱాప్రగడ స్తంభోద్భవగద్యకు బమ్మెర పోతనామాత్యుని నరసింహావతార వచనము ప్రతిస్పందిచ్చు రచనమే కనుక లింగోద్భవ గద్య ఆంధ్ర వచనములకు అద్భుతము కాదు.

అంతే కాదు పాల్కురికి సోమనాథుని "ఉరుతర గద్య పద్యోక్తులకంటె" "అయూథ గద్య పద్యాది ప్రబంధ పూరిత సంస్కృత భూయిష్ఠరచన" అను వాక్యములు అత్యంత ప్రసిద్ధములే కదా! అవి వస్తు యొక్క ఆక్షేపములట పరిపాటి కాని "అయూథ గద్య పద్యాది ప్రబంధ" అను వాక్యమున అదేకబ్దమునకు అర్థము?—"గద్యపద్యాద్యనవద్య కావ్యము లు" అను తోటను అదేకబ్దమే ఆ అదేకబ్దమునకు అర్థము? అసలు ప్రబంధ శబ్దమునకు అర్థము?—తిక్కన భారతమును "ప్రబంధమండలి" అనుటచే ప్రబంధమునకు ప్రక్రియా భేదముగాను తిక్కన తిక్కనామాత్యుడుగను బహు సంఖ్యాకుల కాహోట పరిశీలము! వచ్చు యుద్ధిలు ప్రబంధ శబ్దమును భారతపరముగా వాడలేదా!

"పత్యవాక్ప్రబంధ కేతనహ్రస్తోక సంఖ్యములైనవాని సర్వలోక

ఛాత్యముంతునవాని బాగుమీరాగ్రత కు సోముని ప్రణీతం బయినదాని"

అని ఆంధ్ర మహాభారతము ఆదిపర్వము కృతి యాగ్యమునలో సోమిక్కనతపస్సము పీనముకొక్క ఎత్తుగీతి ప్రబంధమనగా గ్రంథము కావ్యము అను నిర్ప్రక్రియాభేద పరిగణనమటుండి అనాడు ప్రబంధ మనగా గ్రంథమాత్ర మనుటకు శాస్త్రప్రయోగములు, కావన ప్రయోగములు కలవు "ప్రబంధ కదం" ముఖ కృత్క నవి కత్యర్యములు ప్రకృతము "ఆది ప్రబంధము"నకు అర్థము ప్రశ్నయము "గద్య పద్యాది ప్రబంధ"మనగా గద్య పద్యాత్మక గ్రంథమనుట అసంగతము అదిపనమునకు అతాస్తము కేవల కల్పనా చమత్కారమే "గద్యపద్యాది ప్రబంధపూరిత" అనగా గద్యము పద్యము మొదలైన గ్రంథములందు నిండిన— అనియర్థమే అర్థము అనగా గద్యగ్రంథములు, పద్య గ్రంథములు, ఇతర గ్రంథములు అనియర్థము భక్తి వచనమొక ఇతర గ్రంథము దండకమువలె అంతే కాదు ఇంకను బసవపురాణమున "సాంగ భాషాంగ క్రియాంగ పటునాటకంబుల నటియించునవ రు"— "విపినాటక మహోత్సవము లొప్పార" అనియు, పండితారాధ్య చరిత్రలో "మూలదండకము, స్తుతియాల ను మహాస్తోత్ర నూత్రంబులు కీర్తంబు, కవిత్వ సారంబు, దీపకళిక, మహానాటకము, ఉదాహరణ ములు ముక్తకాదులు గీతంబులు"— "ప్రముఖ పురాతన పటుచరిత్రములు క్రమమొంద బహునాట కము లాడువారు"—"లలితాంగ రసకాలంకారరేఖ లలర బహురూప మాడువారు" అనియు పాల్కురికి సోమనాథుని అందింపులే కనుక దేశినాటకము, మహా నాటకము, బహురూపము, కీర్తకము, దీపకళిక, ఉదా హరణము, ముక్తకము, గీతము మొదలైనవి ఆనాటి ఇతర గ్రంథములే. సంస్కృతమునకు సామంతమైన తెలుగు భాషలో అది ప్రబంధములని సంస్కృత భూయిష్ఠము లగుట సర్వకాల సంభవము. అందలి భక్తి వచనములను అల్లుటకు సంస్కృత గద్యమును సహకారము పాల్కు రికి సోమనాథుని సమస్కార గద్య, పంచ ప్రకార గద్య, అష్టాంగగద్య సంస్కృతములే. పాల్కు రికి సోమనాథునికి బహుపూర్వము గద్యలు బహు భాషల కలవు. కనుక నన్నెచోడుని సంస్కృత ప్రౌఢ గద్య ప్రభావమున మల్లికార్జున పండితారాధ్యుని లింగోద్భవగద్య అట్టి సంస్కృత భూయిష్ఠరచన

అనుటయు సందేహము. కనుక నే, అనుపలభ్యమైన ఎఱ్ఱాప్రగడ స్తంభోద్భవ గద్య అంత దీర్ఘాన్వయత్వ సంయుక్తమైన వచన శకలపదబంధము! మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు సమానరచన చేసినాడే. కందము చెప్పిన కవియే ఎఱ్ఱాప్రగడ నాటికే ధృతవచనము ప్రసిద్ధము, శైలి ప్రౌఢము మాత్రమే గాక ప్రబంధ మర్యాదముగా అయినది కనుక అతిపూర్వ లింగోద్భవ గద్య అట్టి వచనమే గాక ఆంధ్రగద్యమే అని చర్చిత పావము. అదిగాకున్న అన్యథా అట్టి వచనముల నిరి అపరిహార్యము లింగోద్భవగద్యకర్త మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు నన్నెచోడునికి సమకాలికుడు అనగా నన్నయకు అనంతరకాలికుడు. ఆ నన్నయభట్టు అవతారికలో "మృదుమధుర రసభావ భాసురనవార్థ వచన రచనా విశారదులైన మహాకవులు" కలరు అట్టి ఆ మహాకవులు చమత్కారముగా మాటాడువారు అను తాత్పర్యము సులభగ్రాహ్యము. కాని నవయా కారులకు అపారశబ్దశాస్త్ర పారగత్వము, పౌరాణికులకు అనేక పురాణప్రావీణ్యము, తార్కికులకు సమస్తశాస్త్ర సముద్రావగాహనము లక్షణములు కాగా మహాకవులకు సంభాషణచాతుర్య మంతటి మహావిశేష మని ఆ విశేషణము? పౌరాణికులు తార్కికులు మాత్రము సంభాషణ చతురులు కారా? అంతేకాదు సంభాషణమాత్రమే అయినపక్షమున "రచనా విశారదులు" అను విశేషణ మర్థవంతమా? వచనశబ్దము పద్యగద్యోభయప్రయుక్తమా?—అను ప్రశ్నము లిట అనవశ్యకములు. అనేకశబ్ద సంస్కృత వచనగ్రంథ రచనా వైరళ్యమున వచనశబ్దము పద్యగద్యోభయ వ్యవహారమునకు తావేము. ఇక ప్రాచీనము ఆంధ్ర సరస్వతి అవతరించక పూర్వము ఆంధ్రులు కన్నడభాషలో కవులైరి. అందు ప్రథమాంధ్రకవి నాగార్జునుడు కన్నడ గద్య కావ్యకర్తగ తో మిక్కిలి కీర్తి; నృపతుంగుని "కవిరాజమార్గము"లో ప్రశస్తము. ఈ నాగార్జునుడే తెలుగులో త్రిపిటకం "రచియింపించి ప్రచురించె"నని భావ వాఙ్మయ వేత్తల అభిప్రాయము. పండ్రెండవ శతాబ్ది మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు మాత్రమే గాక మాళిగయ మారయ్య, మరికొందరు ప్రభృతులు కన్నడవచనకారులు.

ఆగత శతాబ్దిమొదలు పండ్రెండవ శతాబ్ది వరకు అటు సంస్కృతమున ఇటు కన్నడమున వచనకారులు వెలయు పదకొండవ శతాబ్ది మధ్యభాగమున— అనగా నన్నయభట్టు అవతారికలోని—వచన రచనా విశారదులు వచనరచనా విశారదులే అనుట నిశ్చితము కాగలదు. నాడు సంస్కృత కర్ణాట వచనరచనా విశారదులే గాక ఆ నన్నయభట్టు వలెనే "ఉభయ కావ్యరచనాభిశోభితులు" అనగా "ఆంధ్రవచన రచనా విశారదులను అనుట సందేహము ఉభయ కవిత్వమునగా సంస్కృతాంధ్రకవిత్వమని కేవల దశకుమారచరిత్రలో స్పష్టప్రతిపాదనము కనుక నన్నయ కాలమున కేవలాంధ్ర వచనరచనా విశారదులు కొంచెములుగా కొలదిగను ఉండుట సహజము. కారణము ఆనాటి నాటక రచనము అలభ్యము. అట్టివారల అనేక రచనావశేషము నేమరూపమైన ధృతవచనముల ప్రాచుర్యమునకు ప్రాతిపదిక అథ విశ్వవచనములే మార్గములు, వచనములు, నిస్సంగములు పదకొండవ శతాబ్ది మధ్యభాగమున సన్నియ కంఠప్రతమో అనిశ్చితముగాదో గద్యకవిత్వము నంతియు నన్నయభట్టు పద్యరచనమునకే, నన్నయభట్టు గద్యరచనమును పరిణామక్రమ పరాకాష్ఠగ ప్రతిష్ఠించినవాడే అంతేకాదు అసలు తెలుగు వాఙ్మయము ఆరంభమే వచనరూపము. నన్నయభట్టు సంస్కృతమున శ్రీకారముచుట్టి ఆంధ్రమున అందుకొన్నది ప్రథమతః వచనమే" అని సకల భువనరక్షణ ప్రభువులై యోగ్యులైన" అనియోక దా ఆంధ్ర వాఙ్మయారంభము కనుక పదకొండవ శతాబ్ది కావ్యగత వచనముకంటె పూర్వము ప్రత్యేకవచనము యొక్క ప్రాచుర్యము బహువిధ భాషణము అంగుళి ధిక్త వచనము లోకమున భాగధేయములు అని చేసు అనుపలబ్ధము గుట కాలమహిమ! మొత్తముమీద పదకొండవ శతాబ్ది పర్యంతము ప్రభుసంబంధి శాసన వచనముతో పాటు సర్వప్రభుసంబంధి ధర్మవచనము ప్రత్యేకాంధ్రవచన వాఙ్మయమునకు ప్రాథమికావస్థ

అది పూర్వరంగము ఆనాటి వ్యవహార వచనమునకు వాఙ్మయ వచనమునకు శాశ్వత కావ్యగౌరవ ప్రదాత భారత సంహితారచనబంధురుడైన వాగనుశాసనుడు నన్నయభట్టు పద్యరచనా పరిణామ ప్రౌఢతమునకువలె గద్యరచనా పరిణామప్రౌఢిమునకు కూడ నాందీపఠనము నన్నయకృతియే. ఆంధ్రకి నన్నయభట్టు వచనము నాందీవచనము

6 కన్నడ వాఙ్మయములోని ఆంధ్రకవులు — పెనుమర్తి వెంకటరత్నము గారు ఆంధ్రపత్రిక — సంవత్సరాది సంచిక — ప్రమోదూత.

దివ్య దీపావళి

శ్రీ ఉత్పల సత్యనారాయణాచార్య

ఇదిగో! దీపము లెల్ల వెల్గె నిపు డింటింటం గవాక్షమ్ములం
దివ్యతంబైనవి, సర్వమానవ మనో వీథీ సుహృద్భావ గౌ
రవ మవ్యాహత దివ్యదీపకళికాలంకారనీరాజనో
త్సవమై పర్వెను దిగ్దిగంతర పరీత శ్రీవిరాణ్మూర్తికిన్.

ఏ యింట వెలిగిన నేమి యీ దీపంబు
లింటింట నొకకాంతియే రహించె
ఏ చోట బుట్టిన నేమి యీ పసివాడు
సర్వ మానవ సమాజమ్మువాడె
ఏ పాట బాడిన నేమి యీ దినమున
ధ్వనియించు నాత్మతత్త్వం బొకండె
ఈ రోజు నా యింటి ద్వారాలు దెఱతు నా
హూతులకును ననాహూతులకును

రండు! మీ కందఱకు సోదరుండ నేను
వ్యక్తిగతముల్ల నేడు ప్రాపంచికమ్మొ
నర్చి సేవింతు నా జగన్నాథదేవ
పూర్ణ మంగళాలంకృత స్ఫూర్తి మూర్తి!

ఎచ్చట నీదుపుత్రులు సహింపగరాని దరిద్రతాభరం
బచ్చగ మోయుచుం ధన మదాంధులచే నవమాన్యులయ్యు ని
ష్పచ్చరమైన యా బ్రతుకు బాటల దివ్వెలబారు దీర్చిరో
అచ్చటికే జగమ్మును దయాపరతం దరలింపుమా ప్రభూ!

సూఫీ దృక్పథము

శ్రీ వాసిరెడ్డి పార్థసారథి

జ్ఞాన శిఖరాగ్రములను చేరిన మహనీయులకు అనంతాకాశము కనిపిస్తుంది. అక్కడ నాది నీది అనే భేదభావం స్ఫురించదు. భూమిమీద ఇది ఇంతవరకు నాది, అది అంతవరకు నీది అని మానవుడు పెంచుకున్నది. పైన ఇటువంటి హద్దులు కనిపించవు. ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గౌరీశంకర శిఖరములను అధిరోహించి అక్కడ జ్ఞానజ్యోతిని వెలిగించినవారిలో ఉపనిషద్రుషులు అగ్రగణ్యులు. వివిధ కాల దేశములలో అనేక జ్ఞానులు, ఈ విషయాలు గమనించినవారు లేకపోలేదు. 'జ్ఞానభానుడు తూర్పున (భారతభూమి) ఉదయిస్తాడని, భారత దేశం గాలి సోకని పవిత్ర దేశములలో ఒకటున్నది మనలో తిరుపతి వెంకటేశ్వరస్వామికి ముడుపుకట్టి చెల్లించినట్లు జ్ఞానార్తికి భారత దేశయాత్ర తప్పదని జగ్గరీనగరిలో ఒక వస్త్వకం ఉన్నది. ఈ విధంగా పరిపూర్ణాది ప్రాణనాయకులు లెక్కచేయకుండా 14 వ శతాబ్దంలో భారతదేశమునకు వచ్చారు.

14 వ శతాబ్దంలో, బాగ్దాదురాజు ఆస్థానసభ్యులలో ఉస్తాక్షా అనేఆయన ఒకడుండేవాడు. ఇతడు అత్యుత్కృష్టుడు, పండితుడు, జ్ఞాని. ఇతనికి భారత దేశం సందర్శించాలని ఒక అవ్యక్త ప్రేరణ కలిగింది. వెంటనే తన రాజీనామాపత్రము తన ప్రభువుకిచ్చాడు. రాజు నయాన, భయాన చెప్పినా వినలేదు. క్రీస్తుశకము 1350 లో భారత యాత్రకు ముగురు మిత్రులతో పయనమైనాడు. స్నేహితులు కూడా ఇటు జ్ఞానార్తులే. మనము ఈశ్వర దర్శనార్థము వెళ్ళుతున్నాము, మనకు ధనంతో పనిలేదు, మనవెంట ఏమీ తీసికొని వెళ్ళకూడదని నిర్ణయం చేసుకొన్నారు. ఈ విధంగా వారంతా ఒక పడవలో బయలుదేరి కొంతదూరం వచ్చినప్పటికి, పడవ మునుగుటకు సిద్ధమైనది. అప్పుడు ఉస్తాక్షా మీలో ఎవరైనా డబ్బును దగ్గర ఉంచుకున్నారా అని ప్రశ్నించాడు. వారిలో ఒకడు 'నావద్ద ఒక బంగారునాణెము ఉంచుకున్నాను, నా అవసరానికి అక్కరకొస్తుందనుకున్నాను' అని పశ్చాత్తాపం ప్రకటించాడు. నీ చేతిలోవున్న ఆ నాణెం సముద్రంలో పారవేయమని ఉస్తాక్షా ఆజ్ఞాపించాడు. అతడు దానిని సముద్రగర్భంలోనికి విసిరివేశాడు. ఆశ్చర్యంగా ఆ పడవ అపాయం నుండి తప్పించుకొని, క్షేమంగా పయనించింది. ఈశ్వర సేవకులకు, ఈశ్వరుడే ధనము, వాడే రక్షకుడు. ఈ విధంగా వారు అరేబియా సముద్రమును దాటి, సింధు తీరం చేరారు. సెహ్వాన్ అనే పట్టణంలో దిగారు. అక్కడి ముసల్మాను మతబోధకులు, ఒక పాత్ర నిండా పాలుపోసి, వీరికి పంపారు. ఉస్తాక్షా, ఆ పాత్ర తీసుకొని, ఆ పాలపైన ఒక పువ్వుంచి తిప్పిపంపాడు. పాలతోనిండిన ఒకపాత్రలో మేముంటే నాగంతాము. మీ మత ప్రచారానికి నే పాలమీద పువ్వువలె తేలియాడే గౌరవంగా నిరాడంబరంగా ఉస్తాక్షా తెలియచేశాడు. ఇది సూఫీల మూల లక్ష్యం.

సూఫీ సిద్ధాంతము ఎటువంటిది? 14వ శతాబ్దంలో మహమ్మదీయ ప్రవక్త మహమ్మదు అలీ దీనికి జనకుడని కొందరంటారు. ముసల్మానులు సింధుదేశం వచ్చినప్పుడు అక్కడ వేదాంతము ఉన్నదని ఈ వేదాంతమత ప్రభావం వల్లనే వారు సూఫీలుగా మారారని కొందరంటారు. ఇది సత్యదూరమని నా అభిప్రాయం. సూఫీ తత్వంలో వేదాంత సిద్ధాంతాలు లేవు. పైగా దానికి విరుద్ధభావాలున్నవి. సూఫీలు అనేకులు, భక్తులు. వీరిభక్తి రాధ మధురభావ భక్తివలె సాగింది. బాద్ధతో ఈశ్వరుని వరించి చెప్పారు. కనుక మూల సిద్ధాంతము సూఫీతత్వానికి వ్యతిరేకంగా ఉన్నది. సూఫీతత్త్వములకు, ఉపనిషత్తుల భావములకు చాలా దగ్గర పోలికలున్నవి. ఉపనిషత్తుల ప్రభావమే వీరిని సూఫీలుగా మార్చినదని నా అభిప్రాయం. సూఫీ గేయాలు వింటే, ఆద్యంతంగా తెలుగుపాటలోని ఉపనిషత్ తత్త్వములు వినిపిస్తుంటుంది. సూఫీ తత్త్వం పుట్టిన కాలంలో తెలుగుదేశంలో హరిహర మతములకు తీవ్ర కలహం ఏర్పడగా మహాజ్ఞానియైన తిక్కన హరిహర ఐక్యం బోధించాడు. సరిగా ఆ కాలంలో ఉత్తర భారతభూమిలో హిందూ ముసల్మాన్ మతములకు తీవ్రకలహ మేర్పడినది. అప్పుడు ఉన్నత జ్ఞానశిఖరముల నధిరోహించిన బ్రహ్మజ్ఞానులు, సత్యమునకు అభేదము

లేదని, ఈశ్వరుడు సత్పురుషుల హృదయమందిరంలో ఉన్నాడని బోధించాడు. ఇదే దారిలో కబీరు ప్రముఖుడు. తెలుగువారు అందరూ కబీరు పేరు విని ఉంటారు. ఇతడు సూఫీ. విశ్వకవి రవీంద్రుడు సూఫీతత్త్వంపై మిక్కిలి మక్కువ. ఈయన గానం చేసిన గీతాంజలిలో సూఫీతత్త్వచ్ఛాయలున్నవని శ్రీ సుగాదయాల్ మలిక్ కొన్ని పోలికలు చూపించాడు. సూఫీతత్త్వం మతమునకు మానవ గోష్ఠులకు ప్రాముఖ్యమివ్వక, ఉపనిషత్తులవలె సర్వేశ్వరునకు, ఏకత్వమునకు ప్రాముఖ్య మిస్తుంది.

సూఫీ తత్త్వము

సూఫీశబ్దము పరిశుద్ధ శబ్దమైన సఫా నుండి, లేక గ్రీకు శబ్దమైన సోఫాస్ నుండి పుట్టిందని కొందరంటారు. ఈ రెండు శబ్దముల అర్థము జ్ఞానము అనగా సూఫీశబ్దమునకు అర్థము జ్ఞానయోగమే. కొందరు సూఫ్ శబ్దం సూఫీపదంనుండి పుట్టినదంటారు. సూఫ్ అనగా ఉన్ని. మొదట సూఫీలు ఉన్ని చొక్కాలు తొడిగేవారట. దానివల్ల వారిని సూఫీలని పిలిచేవారంటారు. శ్రీ సుగాదయాల్ మలిక్ ఈ విషయం వివరిస్తూ "సూఫీశబ్దము సఫా నుండి పుట్టిందనీ, సఫా అనగా, ఇంగ్లీషు శబ్దమైన సోఫా అనే అర్థం చెప్పారు. ప్రవక్త జీవించిన రోజులలో మసీదు బైట ఉండే బల్లలమీద కొందరు కూర్చుని ఉండేవారు. వీరు మసీదులో గాక ఇలా కూర్చున్నది. అందుకు కారణం ఈశ్వరుని మసీదు నాలుగు గోడల మధ్య బంధిస్తున్నారని మౌనంగా నిరసన చూపించుటకట్లు కూర్చునేవారు. వీరినే సూఫీలన్నారు. దీని భావమే కబీరు గానంచేశాడు: "మక్కాలో కాదు, కాశీలో కాదు, ఈశ్వరుడు నీ హృదయంలోనే ఉన్నాడు!" సఫా అనగా శుద్ధం చేయుటని, హృదయమాలిన్యములను పరిశుద్ధం చేయుటే సూఫీ శబ్దమునకు అర్థమని కొందరన్నారు.

ప్రపంచమంతా ఈశ్వరుని స్వరూపమే. ఈశ్వరుడు హృదయాంతర్యామి. హృదయమే ఈశ్వరాలయం. సూఫీలకు వేరే దేవాలయములు లేవు. వారికి మతంపై పట్టుదలలేదు. అసలు సూఫీతత్త్వం మతం కాదని కొందరంటారు. వీరి పూజలు సౌందర్యారాధన, ప్రేమ, పాటలు మొదలైనవి. సౌందర్యము మానవుని హృదయం చైతన్యవంతం చేసి, ప్రేమ వికసింపజేయగలదని వీరి భావము. హృదయ ప్రాధాన్యమయిన దీని తత్త్వము.

హృదయము, తృతీయకరణము

హృదయమును గురించి శాస్త్రీయ పరిశోధనలు లేని, వీరు తెల్పిన ఉపనిషత్తులు కవులే, గంభీరమైన వేదకాలంలో యోగపురుషులు ఉపనిషత్తు లభించి ప్రకటించ లంగా తెచ్చినవి. పండితుడు, బుద్ధిమంతుడైన మాక్స్ ముల్లరు ఇట్లా అన్నారు

"ఉపనిషత్తులలో మానవుని యోచన ఉన్నత శిఖరముల నందినది. నా ఆనందమును నిగమ కాలంలో ఉపనిషత్ప్రవచన చేస్తాను. ఇది నాకు ఉదయభానుని ప్రకాశించిన పర్వతాగ్రములంగు వీచు స్వచ్ఛ వాయువులవలె స్ఫురిస్తాయి" జర్మనీ వేదాంతి షోపెన్‌హోవర్ అన్నమాటలివి "ఉపనిషత్తుల్లోని ప్రతి వాక్యమునుండి, అదిమమైన, అగాధమైన, ఉత్కృష్టమైన ఆలోచనలు కలుగుతవి. ఉపనిషత్తులు మహోత్తమమైన, పవిత్రమైన, వాస్తవమైన, సత్యమైన భావములతో నిండి ఉన్నది. విశ్వమంతటిలో ఉపనిషత్తులవలె శ్రేయస్కరమయిన ఉత్కృష్ట విద్య ఏదిలేదు. ఇది సంపూర్ణ జ్ఞానదృష్టితో వెలిగించబడిన ఈనాడు గాని ఇంకోనాడు గాని, ఉపనిషత్తులు విశ్వమానవులకు తప్పక ప్రాతిపదికలు కాగలవు."

"కాంటు పుస్తకములోని పది పేజీలనుండి కన్న, ఉపనిషత్తులలోని ఒక్క పేజీనుండి ఎక్కువ జ్ఞానం పొందగల్గుతున్నాను" షోపెన్‌హోవర్. ఇతనిని ఒకరు ఎవరువని అడిగారు. "నేనెవరో నాకు తెలిపితే నీకు నేను చాలా ఋణపడివుంటాను" అన్నాడు. ఇతడెవరో పిచ్చివాడని వదిలిపెట్టి వెళ్ళాడా ప్రశ్నించినవ్వు! ఈ విధంగా ఇతడు ఉపనిషత్తుల పరిశీలనలో పడాడు. ఈశోపనిషత్తు ప్రకారం నూరేళ్ళు జీవించుటకు సంతోషించేవాడు. ఇతనికి ఈ విధంగా ఉపనిషత్తులంటే అగాధ ప్రేమ ఏర్పడింది. ఫ్రాన్సుదేశీయుడు, ప్రఖ్యాత వేదాంతచారిత్రికుడు అయిన విక్టర్ కజిన్ 1829 సంవత్సరంలో, ఇలా ఉపన్యసించాడు "ఇక్కడ యూరపులో వ్యాపిస్తున్న ఉపనిషత్తుల శ్రద్ధతో పరిశీలిస్తే మహోత్తమమైన విషయాలెన్నో అవగాహన చేసుకోగలము అగ్రంథరాజములకు మనం మోకరిల్లవలసి ఉన్నది" పండితశ్రేష్ఠుడు సర్ విలియం జోన్సు ఇట్లా అన్నారు "భారతీయ వేదాంత గ్రంథములు చదివినప్పుడు పైథాగరస్, ప్లేటోలు తమ సిద్ధాంతాలు హైందవఋషిరచనలనుంచే గ్రహించారా అనిపిస్తుంది" ఈవిధంగా ఈ మహాపండితులు, ఉపనిషత్తులవంటి జ్ఞానగ్రంథములు వేరే లేవని అభి

ప్రాయపడ్డారు. ఛాందోగ్యోపనిషత్తు హృదయనిర్వచనం ఈ విధంగా ఇచ్చింది "హృది, అయం, ఇతి, తస్మాత్, హృదయం" ఆత్మ ఇందులో నివసిస్తున్నాడు కనుక హృదయమైనది. ఇది ఒకఅర్థం. మన సప్రాణముల హృదయంలో ఉన్నది కనుక హృదయం ఇది రెండవ అర్థము కఠోపనిషత్తు హృదయంలో 101 నాడులున్నవని, ఇవి శరీరమంతటా వ్యాపించి, శరీరమును నడుపుచున్నవనీ చెప్పుతున్నది ఇవి శరీరమునకు మూలస్థానాలు సూర్యుడు హృదయంలో ఉన్నాడు ఇతని ప్రకాశమే ఇతరత్రా వెలుగునిస్తున్నది తైత్తిరీయోపనిషత్తులో హృదయమును గురించి విపులంగా చెప్పబడినది కంఠమునకు కొంచెము క్రిందుగా నాభికి కొంచెము పైగా హృదయపద్మం ఉన్నది ఇది అధోముఖంగా వేళ్ళాడుతున్నది దీనిలో విశ్వస్వరూపియైన పరమాత్మ ఉన్నాడు. ఈ హృదయం మధ్యలో సూక్ష్మమైన రంధ్రమున్నది. దానిలో పరమాత్మ ఉన్నాడు ఇక్కడ అగ్నిజ్వాల ప్రకాశిస్తున్నది ఇది నల్లని మేఘములమధ్య మెఱయు మెఱుపుతీగవలె ప్రకాశిస్తున్నది ఇది సన్నని కాంతి గలదిగాను, వరిముల్లువలె సూక్ష్మమైనదిగాను స్ఫురిస్తున్నది దీనికి ఉపమానము ఏదిలేదు దీనిమధ్య పరమాత్మ ఉన్నాడు ఇతడే బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు సమస్తము ఇతడే మహోపనిషత్తులో ఈ విధంగా ఉన్నది.

"సంత్యజ్య హృద్గుహేశానం దేవమన్యం ప్రయాంతి యే
తేరత్న మభివాంఛంతి త్యక్తహస్తస్థకౌస్తుభాః"

హృదయగుహలోని ఆత్మదేవుని తెలిసికొనలేక ఇంకెక్కడో భగవంతుడున్నాడని అనుకునేవారు, చేతిలో ఉన్న దివ్యరత్నమైన కౌస్తుభమణిని వదిలిపెట్టి, సామాన్యరత్నమును వెదకువారివలె ఉన్నారు

మనకు రెండు హృదయాలున్నవి స్థూల హృదయం మొదటిది సూక్ష్మహృదయం రెండవది స్థూల హృదయం ఒకవైపున, సూక్ష్మహృదయం ఇంకొకవైపున ఉన్నది

నేను, నేను అంటూ ఆత్మహృదయంలో పున్నాడని రమణమహర్షి తమ అనుభూతి వెల్లడించారు పరమాత్మ ముఖము సువర్ణమయపాత్రచే మూయబడి ఉన్నది దీనిని ఈశావాస్యోపనిషత్తు ఇట్లా చెప్పుతున్నది 'హిరణ్మయేన పాత్రేణ సత్యస్యాపిహితం ముఖం' సాధకుడు, ఈ బంగారుపాత్ర తొలగించాలి అప్పుడక్కడ పరబ్రహ్మ సాక్షాత్కరిసంది ఆత్మజ్ఞానస్వరూపి అందుకే ఉపనిషత్తు ఈ విధంగా అంటున్నది

'ఆత్మజ్ఞానస్వరూపి, ప్రాణంలోను, హృదయంలోను ప్రకాశిస్తున్నాడు. కనుకనే పరమాత్మను సచ్చిదానందుడని పేరు వచ్చింది. సత్, చిత్తు, ఆనందం గురు సత్యజ్ఞానానందమయుడు ఆనందో బ్రహ్మ అని ఉపనిషద్వాక్యం అతని దర్శనం వల్ల బ్రహ్మానందం కలుగుతున్నది బ్రహ్మానందం ముందు ఇంద్రియానందము, సూర్యునియందు దీపం వంటిది ఇటువంటి బ్రహ్మానందము, జ్ఞానము, సత్యము హృదయంలో ఉన్నది దీనిని తెలుసుకోలేక, ఆనందం ఎక్కడో ఉన్నదని వెదుకుట అజ్ఞానం సచ్చిదానందుని సన్నిధిలో రెండు లక్షణాలున్నవి 1 జ్ఞానమయము లేక జ్యోతిర్మయము, 2 ఆనందమయము లేక రసమయము ఆనందము లేని జ్యోతి సూర్యుని వంటిది జ్ఞానము లేని రసము చంద్రుని వంటిది సూర్యుడు వెలుతురు ప్రసాదిస్తాడు, చంద్రుడు ఆనందం ప్రసాదిస్తాడు జ్యోతిస్వరూపము రవిని ఆత్మ అనీ, చంద్రుడు హృదయమనీ చెప్పుతుంది

సూఫీలలో 2 రకాలవారున్నారు 1 వేదాంతి లేక జ్ఞాని, 2 కవి సూర్యజ్యోతివల్ల ఆత్మజ్ఞానము కలుగును ఈ విధంగా ఆత్మజ్ఞానం పొందినవానికి జీవితరహస్యములు కరతలామలకము లౌను. వీరిని వేదాంతులంటాము చంద్రుని రసమయతవల్ల, మానసికాహ్లాదం కలుగుతున్నది ఈ విధంగా ఆత్మోపలబ్ధి అయిన వ్యక్తి సామాన్యుల కందని ఆనందమును అనుభవిస్తాడు ఇతనిని కవి అంటాము కవి ప్రకృతిలోని రసమయరహస్యములు ప్రజలకు పంచిపెడుతున్నారు, వేదాంతి ఈశ్వరుని జ్ఞానరహస్యములు ప్రజలకు పంచిపెడుతున్నారు. కవి, వేదాంతి హృదయసాధకులే కవి ఋషిఅని వేదములు చెప్పుచున్నవి హృదయానందుని దర్శించనివాడు కవికాజాలడు పరమాత్మ ఉన్నతి శిఖరము అధిరోహించిన తరిలో అహంత నశించి ఉండును అతని ముంగున్నది ఏకత్వం అంగులల అతను విశ్వమానవుడౌతాడు సమస్తలోకకళ్యాణమే అతని ప్రయత్నం ఆ ప్రయత్నమును కవి తన కావ్యంలో ప్రవేశపెడుతున్నాడు కనుకనే విశ్వశ్రేయస్సుకోరనిది కావ్యం కాదంటారు మహా రచయితమైన వరిగా రదయితే టాల్‌స్టాయ్ మహా నవలాకారుడని అంగీకరించలేము విశ్వసహోదరభావం చూపించలేనివాడు నవలాకారుడు కాదని టాల్‌స్టాయ్ భావము. కళలో ఎంతరసమున్నా, విశ్వప్రేమ లేకపోతే ఆత్మలేని శవంవంటిది. భారతీయ మహాకవులందరూ విశ్వశ్రేయస్సుతోనే కావ్యములు రచించారు వ్యాసవాల్మీకులు మహాతపస్సుచేసి, సత్యదర్శనం పొందారు. వారు దర్శించిన సత్యము, జ్ఞానము ఆనందము తమ మహాకావ్యములద్వారా ప్రపంచమునకు పంచిపెట్టారు

సూఫీ దృక్పథము

పరమాత్మ హృదయంలో ఉన్నాడని, సైన్సు తెలుసుకున్నాము. దాని వాణికి హృదయమే స్థానము. అక్కడ అంతర్వాణి సర్వదా వినిపిస్తున్నది. భ్రూమధ్య స్థానంలో అంతర్జ్యోతి కనిపిస్తుంది. భ్రూమధ్య దేశానికి లోపల మూడంగుళాల క్రింద వున్నది కనక దీనిని తృతీయ నేత్రమన్నారు. హృదయంలో వినగలశక్తి ఉన్నది దీనిని తృతీయకర్ణమని అనవచ్చునని నా అభిప్రాయము. పెద్దలు ఎందుకన్నో ఈ శబ్దం వాడలేదు. పరమాత్మ వాక్కేగాక, సమస్త జగత్తునుండి శబ్దము వినగలస్థానం హృదయం. ఇది టెలిఫోన్ యంత్రంవంటిది. బాహ్యమైన సమస్తేంద్రియాల నిగ్రహించి మనస్సు హృదయంతో చేకూర్చినచాలు రేడియో శబ్దం వినిపించినట్టుగా అక్కడ వినిపిస్తుంది ఒక దివ్యనాదం. మహాత్మాగాంధి అంతర్వాణిపై వ్యాసం వ్రాశారు. తమకు అంతర్వాణి వినిపిస్తున్నదనీ, సాధనచేస్తే అందరికీ అది వినిపించునని అన్నారు. పతంజలి యోగసూత్రంలో "హృదయే చిత్తసంవిత్" అని ఉన్నది. హృదయమందు ధ్యానించిన యెడల, తన చిత్తమునందలి విషయములూ, పరుల చిత్తములందలి విషయములు తెలియునని దీని భావము. అనగా హృదయధ్యానంవల్ల తనలోని అంతర్వాణియే కాక, ఇతరుల ఆలోచనలు కూడా వినవచ్చునని అభిప్రాయము. ఇందువల్లనే బ్రహ్మానంద స్వామి "గురువు లేనప్పుడు పరిశుద్ధహృదయమే గురువు" అని ప్రకటించాడు.

మానవునికి, భగవద్వాక్యం హృదయం ద్వారా స్ఫురిస్తున్నది. ఏదైనా చేయకూడనిపని చేయునప్పుడు హృదయం హెచ్చరిస్తూ వారిస్తుంది. ఏదైనా కష్టం రానున్నప్పుడు, కారణం తెలియకుండానే హృదయం ఆందోళిస్తుంది. మంచిరానున్నప్పుడు హృదయం శరదృతువులో నిర్మలాకాశంవలె ప్రశాంతంగా ఆనందమయంగా ఉంటుంది.

సూఫీలకు ఈశ్వరుడు జ్యోతిస్వరూపి. ఈ జ్యోతి ప్రకాశవంతమైనది, పరిశుద్ధమైనది, నీడలేనిది, జ్యోతులన్నిటికీ జ్యోతియైనట్టిది. హృదయధ్యాతలను అంతర్ముఖులని అంటారు. క్రైస్తవమతంలో వీరిని మర్మజ్ఞానులంటారు.

ఎల్ యూనివర్సిటీలో 40 ఏండ్లనుండి హృదయకోశం పరిశోధిస్తున్నారు. హృదయంలో వైద్యుత జ్యోతి ఉన్నదని ఇంతకుపూర్వమే కనిపెట్టారు. దీనిలో ఇంకా అనేకాద్భుత రహస్యము లున్నవని ప్రకటించారు.

మౌనము

హృదయ ధ్యానమునకు ప్రార్థన, నామజపము, స్మరణ, మౌనము సాధనలు. నామజపంకన్నా, స్మరణకన్నా శ్రేష్ఠమైనది సూఫీలభావన. మౌనము రెండు విధాలు (1) శారీరకమౌనము, (2) మానసికమౌనము. మాటాడకుండుటం ఏకాంతవాసం. శరీరమౌనము ప్రథమసోపానము. దీనికి మానసికమౌనమే గమ్యస్థానం. మౌనమే ఈశ్వరుని వాక్కు. మౌనమనగా శూన్యం కాదు. మౌనము తెల్లకాగితం వంటిది. భగవంతునికి రూపం ఉన్నది, అలాగే రూపం లేనిదికూడా అనవచ్చును. భగవంతునికి రూపం ఉన్నది, కాని అది మనం అనుకొనే రూపంవంటిది కాదు. భగవంతుని రూపంగురించి ఉపనిషత్తులలో ఒక దగ్గర కథ ఉన్నది. బ్రహ్మ ఎటువంటివాడని గురువును శిష్యుడు ప్రశ్నించాడు. గురువు మాటాడలేదు. శిష్యుడు ఆ ప్రశ్న మళ్ళీ అడిగాడు. గురువు తిరిగి అలాగే అట్లే మౌనంగా ఉన్నాడు. శిష్యుడు మళ్ళీ ప్రశ్నించాడు. గురువు 'నీ ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పుతూనేగా?' అన్నాడు. ఉపనిషత్తుల అర్థం సంపూర్ణంగా తెలియాలంటే జ్ఞానసంపన్నులై ఉండాలి. అటువంటివారికిగాని అర్థంకావు. విశ్వరహస్యములన్నీ దాచిన మంత్రపేటికలవి.

సూఫీముఖ్యులలో దర్యాఖాన్ ప్రముఖులు. వీరు మౌనమునుండి వాక్కు జనిస్తుందని అన్నారు — అనగా మౌనమనే బంగారమునుండి వాక్కులనే సువర్ణాభరణములు తయారవునట. కొందరు భావిస్తారు లన్నట్లు మౌనము సోమరితనం కాదు. వాక్కుకన్న శక్తిగలది మౌనము. ఇందుకే రమణమహర్షి నోటితో చెప్పేబోధకన్న, మౌనంవల్ల ఎక్కువ చెప్పవచ్చునని అన్నారు.

మౌనం ఎప్పుడు భాషిస్తూనే ఉంటుంది కాని ప్రపంచఘోషలవల్ల అది మనం వినలేకుండా ఉన్నాము. దీనినిగురించి చీనావారి గ్రంథంలో ఒకసూక్తివున్నది 'బురద నీటిని కదిలిస్తూవుంటే, బురద అట్లేవుంటుంది. కదిలించకుండా ఉంచితే బురద తేరుకుని శుభ్రమవుతుంది.'

మనస్సు బురదనీటివంటిది. దానిని కదిలిస్తూవుంటే ఎప్పుడూ మలినంగానే ఉంటుంది. మనస్సు కదిలించకుండా ఉంటే, అది పరిశుద్ధమై ఆత్మజ్ఞాన సంపన్నమవుతుంది. మనస్సనే బురదనీటిని కదిలించకుండా ఉంచడమే మౌనం. మౌనమనగా ఎటువంటిదో, ముక్తికోపనిషత్తు ఈవిధంగా చెప్పుతున్నది.

'సంత్యక్తవాసనాన్మౌనాదృతే నాస్త్యుత్తమం పదం' సమస్తమైన వాసనలు వదిలి, మౌనంగా ఉండుటే ఉత్తమమైనపదవి. మౌనమునకు మాటాడకుండావుంటే చాలదు. మనస్సులో ఉండే సమస్త వాసనలు ఆలోచనలు, కోరికలు విసర్జించాలి. పతంజలి యోగసూత్రము

చిత్తవృత్తులను నిరోధించుటే యోగమని అంటున్నది. భగవద్గీత మనోనాశనమే యోగమంటున్నది.

ధ్యానము పరమసుఖప్రదమైనది. ఆత్మజ్ఞానమును, ఆత్మశక్తిని ప్రసాదిస్తున్నది. శాంతులకు పుష్టి, మనస్సునకు నిర్మలత, ఆరోగ్యము ప్రసాదిస్తున్నది.

మహాపురుషులు కొందరు ఒక కార్యం తలపెట్టినప్పుడు ముందుగా కొంతకాలం మౌనంగా ఉంటారు. ఏ మహత్తర కార్యములు నిర్విఘ్నముగా జరుపుటకు బుద్ధుడు, క్రీస్తు, మహమ్మదు, మహాత్మాగాంధి మొదలైనవారు కొంతకాలం మౌనముద్రాంకితులయ్యేవారు. మనబోటి సామాన్యులకూడా ఒకపని చెయ్యబోయేటప్పుడు, కొంతకాలం మౌనంగా ఉన్నయెడల ఎంతో ఉపయోగపడుతుంది.

పాశ్చాత్య పండితుడు కార్లయిల్ మౌనాన్ని గురించి ఇలా అన్నాడు 'పలుకు' మౌనంగావుండు' రెండో కోణాన నీవు తెలిసికొంగా ఉంటాయా? మూడు అయిన్‌సిన్ అనుభవాన్ని ఇలా చెప్పాడు. 'నేను పరివాసంలో ఏకాంతంగా ఉంటే, ఆ ప్రశాంతతలోనే నా హృదయాంతర్ముఖ మనస్సుకు శాంతితుష్టి ఇచ్చిందో గమనించాను.' ఇంతకుముందెన్నడూ ఏకాంతవాసము ప్రియమని తెలియలేదు. మౌనమూ ఏకాగ్రతతో, అట్టి సంకల్పదృఢత్వంతో నిర్మించబడినదని అంటారు సూఫీలు. ఇందుకే వారు ప్రశాంతిని కోరి ఏకాంతమౌనముద్రాంకితులైఉంటారు.

ఓంకారము

హిందువులకు మంత్రము ఓంకారమువలె ఉంటుంది 'హూ' అంటారు. దీనిని బ్రహ్మాండనాదమని, ఓంకారమని అంటారు. ఈ అక్షరమే భగవంతుని నామమంటారు సూఫీలు. పరమాత్మ దివ్య 'తివ్వనాదము' ప్రణవం అన్నారు. దీనికి ఈశ్వరుని పేరు ఓంకారమని అర్థము. సూఫీలకు కూడా మంత్రోచ్చారణ చేయమన్నప్పుడు, దానికి తగినంతమాత్రం ఎంతో సాగునుగా ఈ ప్రణవమంత్రమే ప్రాణి ఇచ్చాడు. దీనిని మహోత్కృష్టమైన ఒక దివ్యమైన శబ్దముగా భావిస్తారు సూఫీలు. ధ్యానసాధనకు ప్రణవం చేస్తారు. ఇది హృదయంలో ధ్వనించే విలువనిస్తుందని వారి నమ్మకం.

భగవద్గీతలో ప్రణవోపాసన చేసిన యోగుల గూర్చి తెలుపని ఉపనిషత్తులు చెప్పుచున్నవి. మాండూక్యోపనిషత్తు ఓంకారోపాసన లేనిది సిద్ధిలేదంటుంది. ప్రణవము నిర్వాణా ఉచ్చరించిన మనుష్యులకు ప్రాప్యంగా ఉచ్చరించిన పాపములు నశించును. ప్రణవము భక్తితో, భక్తితో ఉచ్చరించిన, ఎటువంటి రోగాలయినా నయముచేసి, సత్త్వగుణమున్ను మానసిక ఆరోగ్యం ప్రసాదించునని కరకే ప్రకటం మయినది.

ఆవేదన, బాధ

ఈశ్వరుడు శరీరంలో బందీయై ఉన్నాడు. ఇక దీని పాశములకు శరీరబంధములనుండి విముక్తిచేయాలి. బంగారము మలినరహితం చెయ్యాలంటే అగ్నితపం చెయ్యాలి. ఇట్లే శరీరమునకు బాధ తప్పగు. బాధవల్ల భగవంతుడు సన్నిహితుడవుతాడు. సూఫీలు బాధ ప్రియమిత్రుడంటారు. సంపద ఆధ్యాత్మికమైన మృత్యువని వారంటారు. వారిలో ఒక మాట ఉన్నది. నాకు పోగొట్టుకున్నదానిని గురించి హృదయం ఏడుస్తుంటే, నేను కన్నదానిని గురించి ఆత్మ నవ్వుతుంది. తీవ్రవేదన లేనిది భగవానుని దగ్గరకు రాదు. ఇందుకు ఎంతో బాధ భరించాలి.

మధురభావము

సూఫీలు భగవంతుని ప్రియునిగా భావించి ఆరాధిస్తారు. ఇది భారతీయుల భక్తిపద్ధతులలో ఒకటైన రాధ శ్రీకృష్ణుని ప్రేమవంటిది. ఈశ్వరుని ప్రియతమునిగా ఆరాధించుటే మధురభావము. ఇటువంటిదే చాలా మతములలో ఉన్నది. క్రైస్తవమతంలో కూడా మధురభావం ఉన్నది. క్రీస్తుశకము 1836 సంవత్సరంలో సిస్టర్ కేథరైన్ అను క్రైస్తవ భక్తురాలు కలదు. ఈమె క్రీస్తును వివాహం చేసుకొన్నది. ఈ విధంగా క్రైస్తవమతములో ఇంకా క్రైస్తవభక్తులు చాలామంది ఉన్నారు. గోదావరిలో రవీంద్రనాథ్ కూడా ఒకచోట ఇటువంటిభక్తి వివరించినారు. కాముకుడు భగవంతునిపై భక్తి చేయుటే మధురభక్తి.

సూఫీలలో మాలిక్ మహమ్మద్ జాయసి భగవంతుని తన ప్రియురాలుగా ప్రాణప్రియగా భావించి ఆరాధించాడు. ప్రియురాలి దర్శనంకోసం తెంగర్లాడాడు.

ఈశ్వరసాక్షాత్కారమునకు సూఫీలలో కొన్ని సాధనలున్నవి (1) నేను బ్రహ్మమును, (2) నేను శరీరం కాను, (3) నేను బ్రహ్మమును అని మూడు విధాల భావనలు ప్రసిద్ధమైనవి. ఉపనిషద్వాక్యంలోవలె 'అహం బ్రహ్మాస్మి' అని భావిస్తూ రెండవదిలో 'నేను' ఏమికాదో అని తెలుసుకుంటారు. ఉపనిషత్తులలోని నేతి, నేతివలె నేను శరీరం కాను, ప్రాణం కాను, మనస్సు కాను. ఇలాగే నేను కానిదంతా తెలుసుకొంటాడు. మూడవ మెట్టులో నేనెవరో

తెలుసుకొంటాడు. అప్పుడు సోహంభావం చేస్తాడు అప్పటికి మనస్సులో సూక్ష్మమైన కొన్ని శక్తులు తెలిసీ తెలియకుండా ఉంటవి ఇప్పుడు ఈశ్వరుడు ఉన్నాడా లేడా అనే అనుమానం ప్రవేశిస్తుంది. మర్మజ్ఞానులు దీనిని కాళరాత్రి అంటారు ఇది చాలా బాధాకరమైనది. నీటిలోతు దొరకని సముద్రం ఎడారి వంటిది దీనినే భగవద్గీత విషాదయోగ మంటున్నది. క్రమంగా ఆవేదన, ఆకాంక్ష తీవ్రమౌతది తీవ్రతర మై వ్యాకులత్వం కాని సౌందర్యం కొరకు ఇందుకు ప్రార్థన కావలె ప్రార్థన అనగా ఈశ్వరార్పణ ఈశ్వరుని అనుగ్రహంవల్ల ఇంద్రియజయం కలిగి, ఈశ్వరదర్శనం లభిస్తుంది.

రాధాకృష్ణపండితులు సూఫీలనుగురించి ఇలా వ్రాశారు: 'సూఫీలు ఏకాంతవాసప్రియులు, వారు ఎడారులలోనో, అడవులలోనో, కొండలలోనో ఒంటరిగా ఉంటారు తమదగ్గరకు వచ్చినవారు ఇచ్చేదాన్యం వల్ల నాలు రోజులు గడుపుతుంటారు సత్యము నేది ఒకటేఅనీ, అది అవ్యక్తమైనదనీ వారినమ్మిక మానవాత్మ ఈ అవ్యక్తంలోని ఒకభాగం మాత్రమే. ఆత్మ శరీరంలో బంధించబడి ఉన్నది శరీరబంధం అయిపోయినప్పుడే ఆ బందీ విడుదలపొందుతున్నాడు విడుదల ఈశ్వరధ్యానంవల్ల జరుగును అవ్యక్తంనుండివచ్చే ప్రపంచంలోనిదంతా పరిణమించెను'

అందము, ఆనందము ఈశ్వరదూతలు సౌందర్యారాధనవల్ల ఈశ్వరుని చేరవచ్చును ఒకసూఫీ వేదాంతి శాస్త్రప్రకారం ధ్యానచేసినా, ఈశ్వరదర్శనం కలుగలేదు ఈశ్వరగీతే ఆదిగాను నాదు ధ్యానం ఎందుకేదని నమ్మకరించి పాడుతూ నృత్యంచేసేవాటికి వెళ్లమని ఆదేశించాడు ఈశ్వరుడు భక్తునకేదైనా అగానం, అనృత్యం ఇతనికి మానసిక్యం కలిగించని అప్పుడతని కీర్తనధ్యానం కలిగించి కాయ పండుటకు నీడ, ఎండ రెండు యెంతో అవసరమో, వీటికలుగుటకు సుఖదుఃఖాలు రెండూ అంతే అవసరమని సూఫీలంటారు గోధుమాలు గంజాయి పండించి నట్లు, సూఫీలు మధువు సేవిస్తారు గోధుమాలు గంజాయి కలుపుతున్నట్లు, సూఫీలు పిరాక్ పైకవు అలా అంటారు అజ్ఞానము అతిశయించేటంటారు కాదు క్రోధములు అగుపులో వుండుకోవలె నేకాని, పూరిగా తొలగించరాదని ప్రవక్త అన్నాడు. కామక్రోధములను భగవానుని అనుగ్రహంవల్ల అనుష్ఠానికి లేవచ్చును పశ్చాత్తాపం, ఓర్పు, కృతజ్ఞత, ఆశ భయం, జీవితమును అనుభవించుట, సన్యాసం, తపస్సు, ఈశ్వరప్రణిధానము, ప్రేమ, మొదలయినవి సూఫీల విచారాలు సూఫీలు మాంసాహారం భుజించరు. పునర్జన్మయున్నదని నమ్మరు. జలాలుద్దీన్ తాను రాతినుండి చెట్టులోను, చెట్టునుండి పశువులోను, దానినుండి క్రమంగా మానవులలోను, దేవతలలోను, ఈశ్వరునిలోను జన్మిస్తానని పాడాడు.

దర్శనములు

ప్రాణాయామాభ్యాసం తోడై, ధ్యానయోగఫలం పరిపక్వమైనప్పుడు ధ్యానకాలంలో వెలిగించబడ్డ తర్వాత కొన్ని మార్పులు కనిపిస్తాయి ఇవి స్వప్నములుగాను, దర్శనములుగాను, జ్యోతులుగాను భావించును ధ్యానయోగం కొంత పరిశుద్ధమైనప్పుడు మెరుపులు పుష్పాలనలెను, దీపంగనలెను, మంటలవలెను వెలుగులు కనిపించును ఇంకా కొంచెం పరిశుద్ధమైన తర్వాత చంద్రునివలె ఒకవెలుగు కనిపించును. పిమ్మట అది మధ్యాహ్నభానునివలె కనిపించును సంపూర్ణ పారిశుద్ధ్యం కలిగినప్పుడు లోలోపల సహస్రాదిత్యులు ప్రకాశిస్తున్నట్లు కనిపించేలా వస్తుంది జ్యోతులవల్ల ఆనందం కలుగుతుంది సాధన పూర్తయిన తర్వాత సాధకునికి చాల లోపల ఆత్మదర్శనం కలుగుతుంది

దర్శనములు, స్వప్నములు 7 విధాలు (1) పృథివి స్వప్నములలో ఉన్నతశిఖరములు, అగాధమైన లోయలు, ఎడారులు కనిపించును (2) జలస్వప్నములలో జలసంబంధమైన పక్షిపక్షులు, చేపలు పాలపూమాలు, నగరులు కనిపించును (3) వాయు స్వప్నములలో తాను ఉన్న ఆకాశంలో ఎగురుతున్నట్లూ, నడుస్తున్నట్లూ తోచును (4) అగ్ని స్వప్నములలో తేజస్సంబంధమైనదీపములు ప్రకాశములు కనిపించును (5) ఆకాశ స్వప్నములలో ఆకాశమందూ, స్వర్గమందూ నడుస్తున్నట్లు, ఎగురుతున్నట్లు భావించును (6) నక్షత్రమయ స్వప్నములలో నక్షత్రలోకంలో, సూర్యచంద్ర లోకాలలో తిరుగుతున్నట్లుండును (7) ఇది చివరిస్వప్నం ఇందులో సాధకుడు తనలోని ఎనుస్వభావము జయించినది, లేనిది కనిపించును తొలిసంగా సాధకుడు ఆ పైని లోకములలో సంచరిస్తున్నట్లు తోచును, ప్రతిలోకంలో కొన్ని చిత్రములు కొన్ని కష్టములు కనిపించును సాధకుడు వీటి కి పరమానందుడని ఎంచక, లక్ష్యం సాధించాలి.

ఈశ్వరసందర్శనమైనవారికి కాలం తెలియదు, శరీరం తెలియదు అతీ దివ్యస్వప్నలోకముండగా, తోడకోప దానిలోని ధనం తీసివేశాను. అతీత అహంకారం తెలియలేదు ప్రార్థనలో అహం ఉండకూడదు. భగవంతునిపై జరగాలి శరీరభావం కాని, వ్యక్తిత్వం కాని ఉన్నంతవరకు ప్రార్థన కారాదు. ప్రియునితో కలిసిన ఆత్మవిహంగం, స్వర్గలోకము లందు విహరించును. అప్పుడంతా పరమానందమే. కాలం తెలియదు పరమాత్మ కాలంకానివాడు. శరీరం కాలస్వరూపి. ఉపనిషత్తులలో సాధన నిర్దేశించునదే

మాదనలుగా పై శ్లోకములకంటెం కవిత్వ స్థాయి కొంత తెలియవచ్చును వరూధిని తిలకించినట్లేమని చెప్పబడ్డది

షా లటీఫ్

సూఫీతత్త్వం అర్థం చేసుకొనటకు, ఒక సూఫీ జీవితమును క్లుప్తంగా వివరిస్తాను. షాలటీఫ్ సూఫీ భక్తులలో ముఖ్యుడు సూఫీలకు సింధుగళం అటువంటి అక్కడి ఎడారులు ప్రకృతిసంపద సూఫీ తత్త్వం విజృంభించుటకు కారణమౌంటాయి పరిసరాల నుండి వచ్చే యాత్రికులకు, ఇది కేంద్రస్థలం అక్కడి నుండి వచ్చినవారిని, ఇక్కడి వర్తకస్థితులు ఆకర్షించి ఉంటవి షాలటీఫ్ది సింధుగళం ఈయన 1689 సంవత్సరములో జన్మించాడు తండ్రి విద్యాభ్యాసమున కతనిని గురువు కప్పగించాడు గురువు 'అలిఫ్' అక్షరము దిద్దపెట్టి అతనిచేత అభ్యసింపచేశాడు తర్వాత 'బే' అక్షరము వ్రాసి ఉచ్చరింపుమన్నాడు అతడు మాటాడలేదు గురువు కోపంతో, చెయ్యి చేసుకున్నాడు కాని శిష్యుడు లొంగలేదు తండ్రిదగ్గరకతనిని తీసుకువెళ్లి, నీకుమారునికి విద్య చెప్పలేకున్నాను 'అలిఫ్' తర్వాత అక్షరం అనమంటే, అనకపోయినాడని చెప్పాడు తండ్రి జ్ఞాని అర్థం చేసుకున్నాడు 'అలిఫ్' అనగా అల్లా అని అర్థము అలాంటి ఇంకొకటి లేనే లేదు ఉద్దేశంతో రెండో అక్షరం అనకపోయినాడని తండ్రి గ్రహించాడు పిమ్మట అతడు బడిలోకి వెళ్ళటం మానుకున్నాడు ప్రకృతి పాఠశాలలో కావలసిన జీవిత విద్య అరించాడు అందుకు పాలకునికి, తండ్రి స్నేహితుడు పాలకుని కుమారెకు జబ్బుచేసింది తండ్రిని పిలుచుకుపంపగా, తనబదులు కుమారుణ్ణి పంపాడు లటీఫ్ వెళ్ళి రోగినాడి పరీక్షించి, ఈశ్వరుని హస్తంలో ఉన్న వారికెన్నటికి అపాయం లేదని అన్నాడు రోగి నవయౌవ్వని, సుందరి ఆసౌందర్యమునకు ముగ్ధుడైనాడు లటీఫ్ ఆమెను తెచ్చి పెండ్లి చేసుకున్నాడు తల్లిదండ్రులు ఒప్పుకోలేదు ప్రేమ లటీఫ్ను పిచ్చివానినిగా చేసింది. తన సర్వస్వం వదలి దేశద్రిమ్మరైనాడు వ్యామోహాన్ని భరించలేక 'ఓ సౌందర్యస్వరూపిణీ ఎక్కడున్నావని' అరిచేవాడు కొంతకాలం తిరిగి తిరిగి గిర్నార్, హింగ్లాజ్ పట్టణములకు చేరుకున్నాడు అక్కడ మహాయోగులున్నారు వారి నాశ్రయించాడు గురువు ప్రణవాక్షరమును ప్రసాదించాడు ప్రణవమంత్రం కటిక చీకటిలో తనకు వెలుగును ప్రసాదించిందన్నాడు లటీఫ్ అనేక కష్టములను భరించి ఇంటికి చేరుకొన్నాడు ఆలోగా ప్రియురాలు తనలో కలసి ఉన్నదని గ్రహించాడు అవిచ్ఛిన్నమైన ప్రేమ గ్రహించి, పాలకుడు తనకుమార్తె నతని కిచ్చాడు ఇద్దరూ కలిసి జీవిస్తున్నారు లటీఫ్ అప్పటికే భగవదమృతం పూర్తిగా సేవించాడు. అందువల్ల వైవాహిక నిర్లిప్తంగాను జీవితం సాగించాడు తన జీవితమును భగవత్సేవకు, గానమునకు వినియోగించాడు. పారవశ్యంలో ఉండగా అతని గానప్రవాహము, కట్టలు తెంచుకుని వెలువడి ప్రవహించేది లటీఫ్ మానవేశ్వర ప్రేమను పై పదములుగా పాడేవాడు మానవప్రేమ ఈశ్వరప్రేమకు మెట్టువంటిదనేవాడు మన మువ్వగోపాల పదములవలె ఉంటాయి ఇతని పాటలు లటీఫ్ పాడుతూంటే, పక్కనున్నవారు, ఆ పాటలు వ్రాసికొనేవారు కొంతకాలమునకు ఆ పాటలను పరిమార్చమని లటీఫ్కు సూచించారు అవిఅన్నీ నదిలో పారవేశాడు లటీఫ్. ఇదేమనగా, నా అహంకారం పారవేశానన్నాడు, అటువంటి అమృతప్రాయమైన పాటలాని గంగా నాశనం చేయటం న్యాయం కాదని శిష్యులు వేడుకొన్నారు శిష్యులలో ఒకడు ఆ పాటలన్నీ పాడగలడు అతడు పాడుతూంటే వ్రాయించి పరిమార్చి ఇచ్చాడు లటీఫ్.

లటీఫ్ త్యాగరాజు, అన్నమాచార్యులవంటి భక్తుడు ఇతడొకసారి గాఢనిద్రలో నామజపం చేస్తున్నాడు ఇద్దరు యువతులక్కడికి వచ్చారు అందులో ఒకామె ఇంకొకతెను నీ ప్రియునితో ఎన్నిసారు సమాగమం చేశావని ప్రశ్నించింది ఆమె ఆ లెక్క ఎందుకు? అతనిని నేను ఎప్పుడూ మరచిననని సమాధానం చెప్పింది ఇది విని లటీఫ్ చేతిలోని మాల విసిరివేశాడు ఆ కేకపాళ్లు ఈశ్వరుని నామం ఉచ్చరించేకన్నా, అతనిని హృదయంలో జ్ఞాపకముంచుకొనుటే ముఖ్యమన్నాడు లటీఫ్ మాంసాహారి కాడు అనేక లోకము లున్నవని చెప్పుకొంటేగాని వృక్షము, పక్షిని, పుష్పమును, పగులను పర్వతములను చూచి ఆనందించి, తన్మయుడై పాడుట ప్రారంభించేవాడు తనకాపి పెద్దవాడైన తర్వాత, నీ వయస్సెంత అని ఒకతడు అడిగాడు లటీఫ్ విస్మయ ఊరుకున్నాడు

కాని ప్రశ్నించిన వాడూరుకోలేదు నీవు వయస్సు చెప్పటకు సంకోచిస్తున్నావు దేనికన్నాడు. నాకు తొమ్మిది నెలల వయస్సని చెప్పాడు అబద్ధం చెప్పుతున్నావన్నాడు కాదు నేను సత్యం చెప్పానన్నాడు లటీఫ్ నేను భూమిమీదపడ్డ జన్మపోయింది ఈశ్వర దర్శనమైన తర్వాత నాకు నిజజన్మం వచ్చింది ఈశ్వరుని ప్రథమదర్శనం చేసి 9 నెలలైందన్నాడు అప్పటికతనికి 70 సంవత్సరముల వయస్సున్నదట 1747 లోనో 1758 లోనో పరమపదించాడని అంటారు భిట్‌షా అనే ప్రదేశంలో ప్రతి గురువారము రాత్రియంతా ఇతని పాటలు పాడుతుంటూ లీనమౌ సూఫీ తత్త్వవేత్త శిష్యులు.

ఆత్మహత్య

శ్రీ మంథా వెంకటరమణారావు

* గత సంచిక తరవాయి *

రంగము 4

* * మూడో రంగంలో లాగే—తెర లేచే సరికి, గది ఖాళీగా ఉంటుంది పది సెకండ్ల తరవాత రామం 'ఉస్సు' మంటూ వచ్చి కూలబడతాడు కుర్చీలో. కొంతసేపటికి డాక్టరు సంచితో లోనుండి వస్తాడు రామం లేవబోతాడు.

డాక్టర్ కూర్చో, లేవకు—

రామం (లేచి) బాగానే—

డాక్టర్ నామాటవిని ఒకగంటన్నా నిద్రపో—

రామం అన్నంత సులభమా ?

డాక్టర్ ఈ పదిరోజులయి నీవంకనే నువ్వు పట్టించుకోలేదు—మొన్న కూడా పడిలేచేవ్ ?

రామం ఎలా ఉండమంటారు

డాక్టర్ (ఐదుసెకండ్ల మౌనం) నిజానికి మొన్న అంతా వదిలేసుకున్నాను

రామం (తలఊపుతాడు)

డాక్టర్ : ఇప్పుడు ప్రమాదం దాటింది ప్రాణానికేం హానిలేదు

రామం : మరేం చిక్కులేదా ?

డాక్టర్ లేదు (రామం కేసి ఒకక్షణంచూసి) కాని ఒక సంగతి

రామం : కళ్ళకేం కాలేదుకద

డాక్టర్ (విచారంగా) అదే అదే

రామం పూర్తిగా ?

డాక్టర్ చెప్పలేను నువ్వు చూసేవుకదా స్థితి ఏమీ పోనిలేపోతే అది కేవలం అదృష్టమే.

రామం : అంతేనా !

డాక్టర్ (నిట్టూర్చి) నేనేం చెయ్యను ?

రామం (కుర్చీలో కూలబడి, వణుకుతూ చూసుకుని) ఇది చాలా అన్యాయం !!

డాక్టర్ అన్యాయమే ఎవరూ బాధ్యులుకారు

రామం (కొంత ఊరుకుని) నేనే కారణం—

డాక్టర్ దేని!—

రామం : కమలస్థితి!

డాక్టర్ నీకు మతికూడా పోతోంది—

రామం నేనే కారణం—

డాక్టర్ నువ్వా ?

రామం నాకు పరిచర్య చెయ్యబట్టే కమలకీగతి పట్టింది

డాక్టర్ అయితే నీకు రావడానికి ఎవరు కారణం ?

రామం మీరు అలా వాదించి నన్ను శాంతపరచలేరు ..

డాక్టర్ (కోపంగాను) ఇప్పుడు ఇది జరిగిపోయింది. ఏమనుకున్నా ఏముందిలాభం

రామం నా మనసులో బాధ ఎలాపోతుంది—

డాక్టర్ : ఇప్పుడు నువ్వంత బాధపడ్డా ఒకటే అందువల్ల మరింత నష్టం తప్ప

రామం నష్టమా ?

డాక్టర్ నష్టమే. నువ్విలా బాధపడి మనసు పాడుచేసుకుంటే ఆవిడ గతేంకాను ?

రామం మరింక దాని గతేముంది? సంతోషముంటూ ఉంటుందా దానికి ?

డాక్టర్ నువ్విలా అధైర్యపడితే నేనేం చెప్పను

రామం ధైర్యం ఎక్కడిది ?

డాక్టర్ ఒకచోట ఉంటుందా ! నువ్వు తెచ్చుకోవాలి అది నీ మనసులోనే ఉంటుంది .

రామం ధైర్యం వచ్చాక ? ఏం చెయ్యడం ? ఏమీ లేదు .

డాక్టర్ : ఆనాడిక సంతోషముంటూ లేదన్నావే, ఆనాడిక ధైర్యమూ, సంతోషమూ రెండూ ఇవ్వగలగాలి

రామం అది సాధ్యమా !

డాక్టర్ : సాధ్యంకానిదో కే లోపం నీది

రామం (ఆలోచించి) కాను . (లేచి అసహనంగా)నే తప్పు ఎవరున్నారు (ఆవేశం తెచ్చుకుని) ఇలా అన్నా యుగం తీస్తుకుంటాను ! కమల నోసారి చూపిస్తాను ఎందుకనకండి నాకిప్పుడు ధైర్యం కావాలి

(రామం లోనికి వెళ్ళగానే సరోజ వస్తుంది)

సరోజ నమస్కారం .

డాక్టర్ నమస్తే

సరోజ ఎలా ఉంది డాక్టర్ గారూ !

డాక్టర్ ప్రమాదం దాటింది

సరోజ (ఎదురుగా గోడకి ఉన్న దేవుడి పటానికి నమస్కరించి, కుర్చీలో కూచొని, కళ్ళొత్తుకుంటుంది)

డాక్టర్ మీరు ఇట్టే రావడం మంచిది కాదు-

సరోజ : నాకేం భయం లేదు

డాక్టర్ మీకు భయంలేనంత మాత్రాన రోగం మిమ్మల్ని చూసి భయపడుతుందా ?

సరోజ : రావాలని ఉంటే ఎక్కడున్నా వస్తుంది-

డాక్టర్ మన జాగ్రత్తలో మనం ఉండటం మంచిది.

సరోజ ఎన్నాళ్లు పడుతుంది కోలుకుందుకి ?

డాక్టర్ . మరో నెల్లాళ్ళు

సరోజ : (పదిహేకండ్లు ఊరుకుని) డాక్టర్ గారూ కొంత కాలానికన్నా కమల ఎప్పట్లా కే

డాక్టర్ నే నేమీ చెప్పలేను చూడనే చూసేరు కదా ఎంత తీవ్రంగా వచ్చిందో ఈ విడికి

సరోజ ఏమన్నా ఆశించవచ్చునా ?

డాక్టర్ నే ఏమీ చెప్పలేను కళ్ళ సంగతి కూడా అనుమానంగానే ఉంది

సరోజ (లేస్తూ) కళ్ళ !

డాక్టర్ (మౌనన్నట్టు తలఊపుతాడు)

సరోజ (కూలబడి) అయ్యో కమలా ! (చీర చెరగు అడ్డుపెట్టుకొని నిశ్శబ్దంగా ఏడుస్తుంది)

డాక్టర్ : కరడుకట్టిన నాకూ ఎంతో బాధగానే ఉంది . ఎంత చలాకీన పిల్ల (ఊరుకుని) ఇలాటివి జరుగుతూ ఉంటాయి ఎవరూ ఏమీ చెయ్యలేరు

(రామం వస్తాడు)

డాక్టర్ : (రామాన్ని చూసి) ఇప్పు డామెకి ధైర్యాన్నిచ్చే భాగ్యమల్లా రామంది

రామం (ఒకక్షణం ఊరుకొని) నాలో నాకే నమ్మకం లేదు-

డాక్టర్ : ఈ క్షణం నీకలా అనిపిస్తోంది సావధానంగా ఆలోచించు ఆమెపట్ల నీ కర్తవ్యం

రామం : కర్తవ్యమా ! కానాను కర్తవ్యముంది-

డాక్టర్ మనకుకి చేసు మందిక్వలేదుకదా

రామం ఏంచేసేందుకూ పాలుపోడం లేదు

డాక్టర్ : మన్యాసెకి అండగ ఉండి, ధైర్యం కలిగించాలి- నువ్వెప్పుడూ తనతోనే ఉన్నానన్న నమ్మకం ఆమెకి కలగాలి

రామం ! నాలో కమలకి నమ్మకం లేదనుకుంటున్నారా డాక్టర్ .

డాక్టర్ ఈ సంగతి అతి సున్నితమైనది అవినె మానసికంగా బాధపడితమ్ము నీకు తెలుసు నా నోటంట చెప్పించకు అందు కామెకా అనుమానం

రామం : ఎప్పుడూ లేదు . ఎప్పుడూ లేదు ఆ మాట కొస్తే నేనే (ఆగిపోయి తల అడ్డంగా ఊచి) ఊహుఁ (సరోజవేపు అనుమానంగా చూసి) నువ్వెందు కొచ్చున్నావ్ ?

సరోజ (ఆశ్చర్యపోయి) అదేమిటి రామం !

రామం నిన్నెవరు రమ్మన్నారు ?

సరోజ నా మానాన నే వచ్చేను.

రామం రాకు .

డాక్టర్ ఇవేంమాటలయ్యా రామం.

సరోజ ఎప్పుడూ వస్తున్నా కాదా.

రామం ఇంక రాకు నీకిమయినా అయితే ఎవరు బ్రాచీ పడతారు ?

డాక్టర్ హా అదా (నవ్వుతాడు) నిజమే నిజమే

సరోజ మొన్న రాగాలేంది ఇప్పు డేమొచ్చింది ?

రామం సరే సరే మీ ఆడవాళ్లతో నమస్కారం--మొండిపట్టుపట్టిన దానిగతి అలాఅయింది..

సరోజ . నాకేం అవదు .

రామం: అదుగో 'వానిటీ' తక్కినవాళ్లకన్న నువ్వేదో తేరుకుంటున్నావ్ ఔనా?

డాక్టర్: (చిరాకుగా చూసి) సరే. నే ఇంక వెళ్తాను. నే చెప్పింది గుర్తుంచుకో..

రామం (ఇది జ్ఞాపకం వచ్చినవాడిలా అయి) ఉండు ఉండు. కమల సుఖంకన్న నాకు కావల్సిందేముంది?

(డాక్టర్ వెళతాడు)

సరోజ: ఎందుకలా విసుక్కున్నావ్?

రామం: నీ కిప్పుడు సంజాయిషీ ఇవ్వాలా?

సరోజ: (ఊరుకోని) రామం — డాక్టర్ గారన్నది నిజమే?

రామం ఏమన్నారు?

సరోజ: కళ్ళగురించి

రామం (చిరాగ్గా) నీతో ఎందుకు చెప్పేను?

సరోజ అర్థంలేని ప్రశ్న

రామం అర్థంలేదు?

సరోజ లేదు

రామం నువ్వింకవెళ్ళు దాని కర్థముందా?

సరోజ లేదు.

రామం లేదూ?

సరోజ: లేదు

రామం (కుర్చీలో కూలబడతాడు) (సరోజ లోనికి వెళ్ళబోతుంది) వెళ్ళకు

సరోజ: వెళ్ళను కమలని చూసి—

రామం అక్కడికి, వెళ్ళకు—

సరోజ ఏం?

రామం: నీయిష్టమా నాయిష్టము?

సరోజ: ఇష్టం అయిష్టం ప్రశ్నలా? చూడకేం తప్పా?

రామం: ఎందుకు నీకా క్యూరియాసిటీ?

సరోజ ఇవాళ నీ తత్వం ఎందుకిలా ఉందో అర్థమవటం లేదు

రామం: అర్థం చేసుకుంటాను ప్రయత్నించకు—

సరోజ: కమల స్థితిచూడగా అలా ఉంది ఈ నీధోరణికి అర్థమేమిటి?

రామం: ఒకటే అర్థం మాటాడ్డం తప్ప ఇప్పుడు చెయ్యగలిగేదేమీ లేదు

సరోజ: ఈ మాటలు కాదు..

రామం పోనీ ఏం మాటాడాలో నువ్వే మాటాడు..

సరోజ అనవసరం

రామం: అనవసరం అయినది ఏదీ లేదు అంతేకాదు నాకు కూడా ఆ మనిషి మానసిక స్థితి నిరూపణే

సరోజ సంజాయిషీ ఒద్దులే—

రామం (ఊరుకోని) చెడ్డవాళ్ళని శిక్షించి, మంచివాళ్ళని రక్షిస్తాట్ట దేవుడు

సరోజ నీ మానసిక స్థితి నిరూపణే అనుకోవాలా?

రామం: తప్పదు—ఈ విషయంలో ఇది అక్షరాలా నిజం

సరోజ (ఆశ్చర్యపోయి, కుర్చీలో కూర్చొని) ఎవరా చెడుమనిషి కమలా?

రామం (లెంపలు వేసుకుని) నేను

సరోజ నీకేమయింది?

రామం ఇంకేమవాలి?

సరోజ ఔను నీకేమయింది?

రామం ఏమీ అనలేదా?

సరోజ నీకేమీ కాలేదు — బాధ పడుతున్నది కమల

రామం అంతే అంటావా?

సరోజ అంతే

రామం నీకు మనసు లేదు

సరోజ ఎలా పోల్చేవ్?

రామం నే ఎంతబాధపడేదీ గ్రహించలేకపోయేవ్

సరోజ క్షమించు రామం నువ్వు బాధపడుతున్నావ్ నాకు తెలుసు కాని శిక్ష అనుభవించేది కమల కాదూ?

రామం: డాక్టరన్నదే అయితే నేనూ శాశ్వతంగా ఆబాధ పంచుకోవాలా ఒద్దా?

సరోజ (ఆశ్చర్యపోయి) ఏమిటి? నువ్వంత. !

రామం నేను ఏమిటి?

సరోజ (ముగ్ధగాచూసి) ఇంత స్వార్థపరుడ వనుకో లేదు

రామం (ఉక్రోషంగా లేచి) ఏమిటన్నావ్? నేనా? ఎలా? చెప్పగలవే చెప్పు? కమలని నా ప్రాణసమానంగా చూసుకుంటున్నాను కమల బాధ నా బాధ కాదూ? అందుకు నేను స్వార్థ

సరోజా! నీకిది అభిప్రాయం ఉందన్నమాట. ఇదివరకెల్లా నామొహంముందనడానికి అవకాశం దొరకలేదు ఇలా అవకాశం దొరికిందని నువ్వేదో ఆవేశంలో ఉన్నావు సరోజా కమలే నాకన్నీ కమల ఋణం ఎలా తీర్చుకోను!

సరోజ తప్పు మాటంటే క్షమించు రామం అంత ఆవేశపడి నోరుపెట్టకు — చేసేం ఆలోచన పనిలేదు పాతనాటకమంతా అనకు — నాకు చిరాకు

(లేచి గదిలోకి వెళ్తుంది)

రామం నాటకమా! నాటకం నీది నీమా నాటకం నీది

(తల్లి వస్తుంది)

తల్లి ఏమిటూనోరు రామం కమల మగతగా నిద్రపోతోంది

రామం (తల రెండుచేతులతో నూ పట్టుకుని, ముఖం టేబిల్ కు ఆన్చి) ఈబాధ, చీదర, దు:ఖం ఇంకా అనుభవించాలా? నేనేపాపం చేసేను!

తల్లి ఏమిటి వాలకం?

రామం వాలకమే—చాలా తల్చినవాణ్ణి బతకడం వాలకం కాదూ? బతికి ఈ బాధలన్నీ అనుభవించడం

తల్లి ఏ బాధలు?

రామం ఏమీ లేదు. నీకర్థం కాదు

తల్లి : ఎప్పుడూ పొరపాటునన్నా అలా అనకు . కమల చెవిని పడ్డాయంటే (కళ్ళొత్తుకుని) పిచ్చితల్లి . దేవుడిని రాతిమనసు దానికి శిక్షేలా?

రామం: నేనేం చేశానమ్మా కారణం?

తల్లి : నువ్వా!?

రామం: నాకోనాడింత చెయ్యెత్తి చాపనిచ్చి ఉంటే ఈ బాధలేవీ ఉండకపోను కదా?

తల్లి · అనుమానం అను. తెలిసిపోయింది అన్నమాటలకి నేనేం జవాబు చెప్పను?

రామం (ఆలోచించి) మరోలా అనుకోకమ్మా. ఏదో చిరాకుగా ఉండి అనేసేను

తల్లి : (కళ్ళొత్తుకొని) నాకు తెల్సురాబూ దానిమీద నీకెంత ఆపేక్షో . నాకు తెల్సు. ఇన్నాళ్లూ తిండీ నిద్రాలేక దాని ముందర ఎక్కడ కూర్చున్నావే

రామం ఎక్కడా న్యాయం లేదు ఏం చేసిందని

తల్లి : నువ్వే ధైర్యం వదులుకుంటే నామాటేం చెప్పేవ్ బాబు—నాకు గుండె దడుక్కుపోతోంది.

రామం: నువ్వేమీ బాధపడకమ్మా అంతా నే చూసుకుంటాను

తల్లి · అలా నే కానీ బాబు కాని నువ్వేం పిచ్చి పిచ్చిగా ఆలోచించకు దాని బాధ చూడలేక నీకలా అనిపిస్తుంది

[తల్లి వెళ్తుంది రామం చిరాగ్గా ముఖంపెట్టి ఆలోచనలో పడతాడు—ఒక నిముషం గడుస్తుంది ఎక్కడినుండో ఒక ప్రేమగీతం రికార్డు వినవస్తూ ఉంటుంది సరోజ వస్తుంది]

రామం చూసేవమయిందా?

సరోజ ఊఁ—

రామం ఏఁవిఁటి చూసేవ్?

సరోజ ఏఁవిటి చూస్తాను? కమలని

రామం ఎలా ఉంది

సరోజ నిద్రపోతోందిలా ఉంది—

రామం కూచోవు?

సరోజ నే వెళ్ళాలి

రామం జరూరు పనేమన్నా ఉన్నాయా?

సరోజ టౌన్ హాల్లో ఏదో 'పెర్ ఫారమెన్సు'ంది— నాకసలు వెళ్ళాలని లేదు నిరాల పొంచితే తీ కూచుంది

రామం ఓ నాను ఈసంగతులే మర్చిపోతున్నాను.

సరోజ (కూచుంటూ) మనకు శాంతి లేనప్పుడు ఎవరికన్నా అంతే

రామం (నిట్టూర్చి) మనిషికి వినోదాలు అవసరమన్న సంగతే మరిచిపోతున్నాను

సరోజ మనకు శాంతిలేనప్పుడు ఎవరికన్నా అంతే.

రామం టౌన్ హాల్ లో పెర్ ఫారమెన్సుందా?

సరోజ ఉంది

రామం ఏం పెర్ ఫారమెన్సు?

సరోజ సోకులు. చిన్న నాటిక

రామం ఏ నాటిక?

సరోజ: గుర్తులేదు.

ఆత్మహత్య

రాము: నువ్వెడతావా!

సరోజ (కోపంగా చూసి, అంతలో చిరునవ్వు తెచ్చుకుని) వెళితే వెళ్తాను

రాము: నిజాల మొండితనంటా!

సరోజ (కిస్సుమని) ఎవరన్నారు?

రాము కలొచ్చిందిలే

సరోజ: ఇంకేమొచ్చింది కల?

రాము: మరేం రాలేదు—

సరోజ: సరే ఇంక పదా (లేవబోతుంది)

రాము (చెయ్యిపట్టుకుని కూర్చోబెట్టి) ఓ విశ్వవిద్యాలయం ఈ విద్యార్థినితో మాటాడితే కష్టమన్నారా?

సరోజ (కూచొని 'ఏమిట్యాలంగా' చూస్తుంది)

రాము ఆఁ హాఁ అయితే సోకలా?

సరోజ ఏది?

రాము కొంపోలం

సరోజ: అదా. ఔను

రాము నీకు శాస్త్రీయం ఇష్టమా?

సరోజ ఇష్టమే—

రాము ఏమయినా ఇష్టమయితే మనసుకు హాయిగా ఉంటుంది కదూ?

సరోజ ఒకో అప్పుడు ఉండదు

రాము: ఎప్పుడెప్పుడు?

సరోజ ఒకోప్పుడు—

రాము ఇవాళ హాయిగా ఉండొమ్మ..

సరోజ: ఉండొమ్మ

రాము హాయిగా అంటే ఆనందంగా

సరోజ ఔను.

రాము హాయిగానూ ఆనందంగానూ. ధ్వనిలో ఏకమయి ఔనా?

సరోజ: ఔను.

రాము (చిరునవ్వు నవ్వి) సంతోషిస్తావా? ఆనందిస్తావా. ఇవాళ?

సరోజ: (చిరాగ్గా) ఏదో ఏడుస్తాను

రాము: మా నిజాల సంతోషిస్తుంటా . ఆనందిస్తుందా?..

సరోజ: అడిన్నాడుగు.

రాము: మా ఇద్దరూ సంతోషించి ఆనందిస్తారా?

సరోజ (కోపంగా) ఏదో ఏడుస్తాం

రాము: ఏడుస్తారా? అయ్యొ అయ్యొ ఇక్కడికి రాకపోవల్సింది

సరోజ: ఏం?

రాము: కమలని చూశావ్— ఆ ద్వారకంతో మనసులో కొట్టుకున్నావ్ నీ సంతోషమల్లా ఏడుపు కింద మారిపోతుందే అని నా భయం

సరోజ: ఆఁ!

రాము మరదా? అయితే నీకు కమలమీద ఏమీ ప్రేమ లేదన్నమాట—

సరోజ అన్నీ మర్చే వర్తిస్తున్నావ్

రాము ఏడుపెందుకు మానకుండా? మా నిజాలలో అక్కడికి వెళ్లక తప్పదని తెలిసి, ఇక్కడికొస్తే మనసు విచారంగా అయిపోతుందని తెలిసికూడ వచ్చేవ్. ఎందుకన్నా అంత ఆత్రం? అంత ఆర్తియేమిటి?

సరోజ: నా మనస్సు ప్రతిరూపాన్ని 'ఎక్సైజ్' చేసి చెప్పాల్సిన అవసరం నీకూ లేదు నాకూ లేదు నే వస్తున్నా

రాము అగాను నాటకం చూస్తావా?

సరోజ ఏదో చేస్తాను

రాము: చూడు చూడు ఎలా నటించాలో తెలుస్తుంది

సరోజ రాము నా మనస్సు కష్టపెట్టాలని చూస్తున్నావ్ ఏమిటి నీకా ఆనందం?

రాము: పలకో ఇస్తున్నాను

సరోజ థాంక్స్—అక్కర్లేదు

రాము ఇందాక ఏమన్నావో జ్ఞాపకం వుందా?

సరోజ ఏమన్నాను?

రాము జ్ఞాపకం లేదూ?

సరోజ ఓమాట అడిగనా?

రాము: అడుగూ.

సరోజ నీ సంతోషంగా వుండడం నీ కిష్టం లేనట్టుంది

రాము: ఇదొక్కడి పోద్యం ఈ ప్రశ్న రెండు చేస్తారో తెలుసా...ఇల్లాం కాని...ప్రియురాలు కాని..

సరోజ: (కోపంగా) మాటలు సరిగా రాని నీ సంతోషంగా ఉంటే నీకెందుకూ అసూయ

రాము: ఔను. నాకెందుకూ అసూయ!

సరోజ: మళ్ళీ చెప్పాలి—స్వప్నం ఉన్నంత మాత్రాన నా సుఖ దుఃఖాలమీద నీకేం పట్టింది!

రాము: ఔను ఏం పట్టింది?

సరోజ: మరి నాటకమంతా ఏమిటి?

రాము: మళ్ళీ చెప్పాలి.. నాటకం కదకాబట్టి

సరోజ: కాదా?

రాము: ఔను

సరోజ: కాదా?

రాము: నిజే

సరోజ: ఏమిటో కలవరంగుంది రామారావ్ గారూ?

రాము: చిత్రం మనవిచేసుకుంటాను కష్టం తోస్తే క్షమించండి తనకి ఇదివరకు కనబడని చూస్తే అసూయ ఇప్పుడు కమలని చూస్తే 'సాడిస్టిక్ ప్లెజర్'

సరోజ: (కళ్ళు అంతంతలు చేసి) ఏ మి...టీ!!

రాము: చిత్రం. కమల తనకన్నా అందమయినదని, ఆ వ్యక్తి తనని కాదని కమలని పెళ్ళిచేసని, కమల అందం తనకి అసూయా హేతువు

సరోజ: (తీవ్రంగా నవ్వి) నాకా? కమలని చూస్తే అసూయా? మన్మథరావ్ పెళ్ళాడితే, నాకెందుకూ మగ్గాలి అసూయ.

రాము: ఈ నిర్భాగ్యురాలిని తను ప్రేమిస్తున్నాడు కనక

సరోజ: (గుండెమీద చెయ్యి వేసుకుని) అమ్మ బాబో! ఏమిటేమిటి అంటున్నావు! నిన్ను నే ప్రేమిస్తున్నానా? తమలో పిచ్చానో, పెలవిస్తారా?

రాము: ఆ రహస్యం పెళ్ళయ్యాకే ఆ నాటికి అతని మాన కాలేదు

సరోజ: మళ్ళీ. మళ్ళీ. (మాటలు తడబడి, కోపం పట్టలేక ఏడుస్తూ కుర్చీలో కూలబడు తుంది)

రాము: కమల ఇప్పుడీ స్థితిలో ఉండకూడదు. పెద్ద విజయం సాధించినట్టనిపిస్తోంది నీకు నీ అసూయంతా దాని బాధ, దాని స్థితి చూసేక ఆనందంగానే మారింది. ఈ జబ్బు దాని కొచ్చిందని తెలిసినా నీ గుండెలోనుంచే బాధ పోయింది "సానుభూతి" అను కున్నావ్

సరోజ: ఇంక ఆపు

రాము: మా సంగతి మాకు శాస్త్ర ప్రకారంలో ఉన్న రహస్యాలెంచే అసూయా ఉంటుంది వాడికి పేరు ప్రఖ్యాతులు వొస్తున్నాయే అని శాస్త్రీయంగానే ఉంటుంది దురదృష్ట వశాత్తూ అతడికి పెళ్ళయినా మనసు లోతు లోపాల చెప్పలేని 'రిలీఫ్' కలుగుతుంది...

సరోజ: (కోపాన్ని అణచుకుని తేచి రాముకేసి నిదానంగా చూసి) నిజమైనమాట చెప్పనా?

రాము: అంతకన్నానా!

సరోజ: నే నిన్ను ప్రేమించినమాట నిజం.

రాము: (గర్వంగా చిరునవ్వు నవ్వుతాడు)

సరోజ: కాని నా గురించి మరచిపోవడంతో నీకు తప్పి స్తుంది.

రాము: (దిగ్భ్రాంతిపడి పోయి) ఏమన్నావ్? ఏమన్నావ్!

సరోజ: నువ్వు వర్తించడంతో అనుభవించింది నువ్వు. నాటకమాడేది నువ్వు. (కసిగా చేలు మారించి) నువ్వు ఇన్నాళ్ళయిందా అసాటి తెల్సోలేదా?

రాము: (ఆశ్చర్యపడి టేబిల్ పట్టి) నేనా.. నేనా!

సరోజ: మనస్తత్వం నీకెంత తెలుసో, నాకూ అంత తెలుసు

రాము: తెలుసా? సిగ్గులేని. (మాటలురాక సరోజ జుట్టుపట్టుకుంటాడు)

సరోజ: (కళ్ళు నీరు వస్తుంది)

రాము: (ఆశ్చర్యపోయి నిలబడతాడు)

లోపలినుండి తల్లి: రమణయ్యత్త సరోజా.

సరోజ: (చిరునవ్వు నవ్వి గర్వంగా చూసి) అదే అసలు రహస్యం..

రాము: (పిడికిళ్ళు బిగించి ఆమెమీద పడబోగా ఆమె తప్పించుకొని, చిరునవ్వు నవ్వుతూ పోతుంది— తల్లి వచ్చి వింతగా చూస్తూ ఉండిపోతుంది రాము పిడికిళ్ళు బిగించి నిల్చుంటాడు..)

[తెర]

రంగము: ౫

[అంతా నాల్గో రంగంలానే— రామారావ్ కుర్చీలో కూచొని చదువుకుంటూ ఉంటాడు. కమల తడుముకుంటూ వస్తుంది.. ఆమె ముఖం నల్లగా మారింది—ముఖంలో మునుపటి కళాకాంతులు పోయేయి]

కమల ఏమండీ

రామం (లేచి త్వరగా వెళ్ళి ఆమె చెయ్యి అందుకొని) అమ్మ లేదూ?

కమల పిన్నిగారింటికి వెళ్ళేరు.

రామం నన్ను పిలవరాదూ?

కమల: అలవాటు చేసుకోవద్దూ

రామం: క్రమేపీ అలవాటవుతుంది - తొందరేల?

కమల మీకు పని కల్పించడం నాకిష్టం లేదు

రామం నిజం చెప్పేవ్ అలాటి పొరపాటు పనులెప్పుడూ చెయ్యబోకు

కమల ఎన్నాళ్లు చెప్పండి

రామం ఎన్నాళ్లయితే అన్నాళ్లు రానురాను నీకలవాటయి పోతుంది ఇంట్లో ఏవస్తువ ఎక్కడుందో కూడా తెలుస్తుంది వంటకూడా చేసి పెట్టగలవ్ (నవ్వుతాడు)

కమల నవ్వకండి నే అంతపనీ చేస్తాను

రామం చెయ్యలేవనా. ఈ కుర్చీలో కూర్చో

కమల ఒద్దు మీరు కూచోండందులో నన్ను మీ పాదాల దగ్గర కూర్చోనీండి—

రామం: నీ యిష్టం (కుర్చీలో కూచుంటాడు ఆమె క్రింద కూచుంటుంది కొంతకాలం మౌనం) కమలా

కమల: ఏమండీ?

రామం: నీ దురాలోచనలు తగ్గేయా?

కమల: (నవ్వి) తగ్గకపోతే మీరూరుకుంటారా?

రామం: (కమల చెయ్యి తీసుకొని, నీ సంతోషమే నాక్కావల్సింది

కమల మీకు నామీద అంతదయ ఉండగా సంతోషం కాక ఏముంటుంది నాకు..

రామం: జరిగిపోయినవన్నీ మర్చిపో సుఖం కొత్తగా కాపురం పెడదాం అనుకో.

కమల బాగుంది మీ కబుర్లు

రామం: కాదు - పాతరామం లేడు - పాత కమలా లేదు ఇకనంతా తృప్తి. సంతోషం తప్ప వేరేమీ లేదు ఎప్పుడూ ఇలానే ఉంటుంది

కమల అంతకన్న ఏం కావాలి నాకు! నే మీకు భారమనిపించకుండా ఉంటే అంతే చాలనుకున్నాను

రామం మళ్ళీ మొదలెట్టేవ్!

కమల: కాని నా అదృష్టం పండింది - మీ దయ, ప్రేమ నాకున్నాయి

రామం నే మనిషిని కానకున్నా నా ...

కమల ఎంతమాటన్నారు!

రామం ఇకదీనిగురించి ఆలోచించి మనసు పాడు చేసుకోకు ఊరికే అన్నాను.

కమల (అతని కాళ్లకి తల అన్చి) ఈ కాలంలో దేవుడిలో తక్కువ మంది! నమస్కారం

రామం: నీకుందా?

కమల బాగా ఉంది.

రామం నీకేమన్నా కావలిచ్చేదా?

కమల ఇవ్వాడండీ

రామం: ఏమిటో

కమల నాకొక్క కల్పనదేముంది? మీ మనసుకు శాంతి

రామం (ఉలికిపడి) నా మనసుకు శాంతా?

కమల కాదండీ—మీ మనసులో అశాంతి పోవాలని ప్రతిరోజూ కోరుకున్నాను—అతడికి దయ కలిగింది.

రామం ఇప్పుడు నాలో అశాంతి లేదంటావా?

కమల లేదండీ.

రామం నీకెలా తెల్సు?

కమల నాకు తెలీదనుకున్నారా? మీ మనసెలా ఉన్నదీ నాకు తెల్సిపోదా?

రామం అదికూడా దేవుడిచ్చేడా?

కమల: ముందునుంచీ ఇచ్చేడు.

రామం: ముందునుంచీ నా మనసు నీకు తెల్సా?

కమల తెల్సు

రామం: నా మనసులో ఏమున్నదీ తెల్సా?

కమల: అప్పుడు మీలో అశాంతి ఉండేది.. ఇప్పుడది పోయింది.

రామం: ఎందుకల్లా ఉండేదో. ఎందుకు పోయిందో తెల్సా?

కమల అంత తేల్చుకోగలిగితే ఇక నాకు లేదండీ—.

రామం నీవే ఎంత తెల్సుకున్నావ్!

కమల: నా మనసుకి ఒక అనుభవంలా అవుతుంది మాటలో చెప్పలేను నాకే పూర్తిగా తెలీదు తెల్సినట్టే ఉంటూ.. కాని మీకు సంతో షంగా ఉన్నదీ, విచారంగా ఉన్నదీ తెల్సి పోతుంది—ఇప్పుడు నా మనసెంత సంతో షంగా ఉంది!

రామం నువ్వు సంతోషంగానే ఉన్నావ్ కాని ఆ మాట నమ్మటం ఎంత కష్టమైనదిగా ఉందో తెల్సా! ఎలా ఉంటే దానిని ఎటూ అంటే స్థితి వచ్చింది!

కమల కోపం తెచ్చుకోరాదు!

రామం ఎందుకు?

కమల ఓ మాట అడుగుతాను—.

రామం మనుష్యుడికిలా కోపం రాదు.

కమల (క్షణం ఊరుకొని) ఓసారన్నారు ఇది నమ్మే రోజు వస్తుందని .

రామం ఏది కమలా?

కమల (సిగ్గుపడుతూ) మీకు నాకు సర్వం అంటే ఇప్పుడు నమ్ముతారా?

రామం: (ముఖం పాలిపోతుంది గొంతులో మార్పు కనబడనీయకుండా) నీలో నాకు నమ్మకమా! ఎప్పుడూ లేదు.

కమల అదే దేవుణ్ణి కోరుతున్నాను.

రామం ఏది?

కమల నన్ను మీరర్థం చేసుకోవాలని .

రామం అపార్థం చేసుకోలేదనుకున్నారా!

కమల: ఒక పల్చటి తెర అడ్డుగా ఉండేది ఆ తెర పోయింది

రామం (ఒక క్షణం మౌనం) ఆ సంగతులు మర్చిపో తప్పదని కమలా అని తెల్సుకుంటే నీకూ, బాధా తప్ప మరోటి లేదు

కమల మీ రామాటలనటం నాకెంతో హాయిగా ఉంది. ఆ తల్లి దయవలన ఇట్లే నాకు మీరు దగ్గరయ్యారు.

రామం నే ఒప్పుకోను. నా పొరపాటు నాకు తెల్సిం దుకు మన్నిస్తావా కమలా!

కమల: మీ దే పొరపాటు లేదు. మీరు నన్నర్థంచేసుకో గలిగారు. అంత కన్నా నాకేం కావాలి

రామం మనస్సున్నది. నే ఒప్పను. మనద్దిన్న తెర కాలక్రమమున పోను— నీకిప్పటి కేవలం ప్రమాద వశాత్తు వచ్చింది నువ్విలా అంటే నాకు శాంతి కలిగిందని అనుకుంటున్నావా?

కమల ఓసారి మీరన్నారు— "నిన్నసహ్యించుకునే పాటి అదృష్టమూ లేదని" అప్పుడు కోరుకున్నాను

రామం: నిన్ను నే అసహ్యించుకోవాలని కోరు కున్నావా?

కమల: అందువల్ల మీకు శాంతి ఉంటుందేమో అను కున్నాను మొదట— కాని నాది పొరపాటని తెలుసుకున్నాను తిరవాత నన్నసహ్యించుకుంటే మీకు మరింత అశాంతి ఆ కోరికని రద్దుచేసుకో మని మళ్ళా దేవుణ్ణి కోరుకున్నాను.

రామం కాని నీ రెండో కోరిక వినలేదు అతను

కమల (చిత్తరపోయి, భయంగా) ఏమండీ, నే మీకు బాధ కలిగిస్తున్నానా?

రామం (నవ్వి) నీకెందుకా భయం కమలా! ఎందుకలా వణికిపోతున్నావ్?

కమల మీకు బాధ కలిగితే నా బతుకంతా అర్థం లేదు నిజం చెప్పండి

రామం: ఎప్పటన్నా నీ మీద నాకుంటే మమకారం అంతా పోగొట్టుకుంటున్నావా పిచ్చి! (నవ్వుతూ తలనిమురుతాడు)

కమల (నిట్టూర్చి) నాకింక ఏ కోరికా లేదు...

రామం: ఏ కోరికా లేదు!

కమల: లేదు

రామం మాటవరసకే నేను నీపట్ల విశ్వాసంగా ఉండా లని

కమల మీ విశ్వాసాన్ని పొందకపోవటానికి నాకేం తక్కువుంది!

రామం నన్ను చెల్లాచెబట్టి..

కమల మీకది వ్యతిరిక్తంగా ఉంటుంది—

రామం ఉండనివ్వు .

కమల అది నా దురదృష్టం...

రామం నువ్వు బాధపడవూ!

ఆత్మహత్య

కమల: మీలో నాకు నమ్మకం ఉంది. నాకు బాధ కలిగించే పనులేమీ మీరు చెయ్యరు.

రామం: అదో కోరిక అవునా కాదా?

కమల: నాకేమీ కోరకు—అయినా నిశ్చింతగా ఉండగలను మీలో నాకు నమ్మకం ఉంది—

రామం: నీ నమ్మకం చూస్తే నాకు భయం వేస్తోంది.

కమల భయమా! ఎందుకండీ?

రామం నేనెప్పుడన్నా పొరపాటు చెయ్యొచ్చు—అప్పుడప్పుడు నువ్వు శాశ్వతంగా బాధ పడొచ్చు

కమల (భయపడుతూ) అంటే మనిద్దరి మధ్య తెర మళ్లా రావచ్చంటారా?

రామం పిచ్చిదానా! నువ్వెప్పుడూ చెడు ఫలితాలే కోరుకుంటావ్

కమల: వాటికి తయారుగా ఉండడం మంచిదికదూ!

రామం నువ్వు తయారుగా ఉన్నావా?

కమల దేనికి?

రామం: తెర—

కమల లేదండీ ఎప్పుడూ ఉండలేను — అది నాకు సాధ్యం కాదు—ఈసారి నాకింక బతికే అర్హతే ఉండదు

రామం (నవ్వి) నన్ను చాలా ఇరుకున పడేసేవ్

కమల (ఆత్రంగా) పొరపాటేదయినా అయితే చెప్పండి

రామం పొరపాటున ఎప్పుడన్నా నీకు తప్పుగా కనిపించే పనేదన్నా చేస్తానేమోనని ప్రతినిముషం జాగ్రత్తగా ఉండడం ఎంతకష్టం!

కమల అయ్యో! కావాలని జాగ్రత్త పడకండీ—మీ మానాన మీరుండండి పొరపాట్లేమీ రావు మీ మనసు చూసుకుంటుంది

రామం: నా మాటన నమ్మాలి కమల—అంటే నేనే పొరపాటూ, తప్పులూ చేసినా నువ్వెప్పుడూ నాకు అక్షరాలనే అది నువ్వు నమ్మ

కమల నేను మిమ్మల్ని నిర్బంధిస్తున్నట్టనిపిస్తుందండి. నా కెప్పుడూ ఆ అభిప్రాయం లేదు

రామం నే అనేదల్లా నన్ను అంతగా నమ్మవద్దని నాకు ఊపిరి సలపదు (నవ్వుతాడు)

కమల. మీ ఆత్మలో నాకు విశ్వాసముంది.

రామం గీత దాటించకోకు

కమల మీరు స్వేచ్ఛగా ఉండండి.. మీ ఆత్మ చూసుకుంటుంది

రామం నీకు చాదస్తం మరీ ఎక్కువవుతోంది

కమల అప్రయత్నంగా

(కమల లేస్తుంది)

రామం నువ్వెక్కడికి?

కమల కూచుంటే అవుతుందా! అత్తయ్య గారెక్కడికి?

రామం (నవ్వి) నువ్వెళ్లి ఇంక పాయసం చేస్తావా?

కమల నవ్వకండి—కూచోని కూరలు తరగడమో గిన్నెలు కడిగి అందించడమో చెయ్యొచ్చు కదా! క్రమంగా అన్నీ పన్లూ చేయ్యగలను (నవ్వి) మీ ప్రోత్సాహం ఉంటే చెయ్యలేనిదంటూ ఉంటుందా? వస్తా

రామం వెళ్లూ ఉండు (లేచి ఆమె చెయ్యి పట్టుకుంటాడు)

కమల: ఒద్దండీ ఇక్కడికి ఇక్కడికి మీ మాపత్రం

రామం అన్నా పెంకెతనం!

(ఆమెను తీసుకువెళ్ళి ఒకక్షణం పోయాక ఒంటరిగా వస్తాడు—భారం తగినట్టు నిట్టూర్చి కుర్చీలో కూలబడతాడు—సరోజ వస్తుంది)

రామం (లేచి, ఉత్సాహంగా) హలో!

సరోజ దారంట పోతూ ఓసారి చూసిపోదామని

రామం ఏమిటంత హడావిడి ఎక్కడికి?

సరోజ: మామూలే మా మండలి గొడవలు

రామం (కూచోని బద్ధకంగా ఆవలించి, చిటిక వేసి) ఎవర్ని చూసిపోదామనుకున్నావ్

సరోజ కొత్తిలా ఆ ప్రశ్నేమిటి? కమలని

రామం (పరధ్యానంగా ఉన్నట్టు నటించి) కమలనా నన్నా?

సరోజ (ఆశ్చర్యపోయి) ఏమిటి

రామం: (ఈ లోకంలో పడ్డట్టయి) ఏమిటేమిటి?

సరోజ నువ్వు కోరి కయ్యానికి కాలు దువ్వుతావ్ ఏమిటి కారణం

రామం నిజం ఎందుకొప్పుకోవు. మనం ఇద్దరమే కదా ఇక్కడుంటే, ఎవరూ వినిపోతారేమో అన్న భయానికి.

సరోజ (కుర్చీ లాక్కొని కూచొని) నువ్వు నమ్మవ్ నిన్ను చూస్తే కాని, ఉండలేక వచ్చేననుకుంటావ్

రాముం కాదూ?

సరోజ: కాదు నే రోజా వచ్చేది కమలని చూసేందుకే

రాముం: అది కేవలం అనకో

సరోజ: నే అంత మనసులేని దాన్ననుకున్నావా?

రాముం: ఉంది నా మీద—నువ్వు నన్నెంతగా ప్రేమిస్తున్నావో నాకు తెలీకాకే నీ మాటలు నమ్మకుండును

సరోజ అయినా మోహాన చెప్పడం నీకో అలవాటు కింద మారింది. నిన్ను, భరించలేనంతగా ప్రేమిస్తున్నానని నా మనసుని నమ్మించడానికో నీ ప్రయత్నమల్లా?

రాముం: నీ సంగతి నిజం కాదా?

సరోజ: నువ్వంటే నా కిష్టం ఉండొచ్చు అలా అని నేను నా ఇష్టానికి లొనైన అయిపోయేంత దుర్బలను కాను

రాముం: అనంతొ ఒద్దు నే అంటే నీ కిష్టము కాదా

సరోజ అవొచ్చు

రాముం అది చాలు—

సరోజ ఏంటింటి నీ ధోరణి—నువ్వంటే నే ఇష్టపడటం నువ్వెరో నీ విజయంగానూ, గొప్పగానూ నా ముందు చాటుతున్నావ్ నీ అహానికది తృప్తినిస్తోంది అది నాకు తెల్సు-కాని ఒకటి నువ్వు తెల్సుకుంటే మంచిది. నీ అహాన్ని తృప్తిపరచె యంత్రాన్ని మాత్రం ఎప్పుడూ అవను—

రాముం: (అగ్గి జాలిగా గొంతుపెట్టి) కోపగించుకోకు సరోజా నువ్వే లేకుంటే నే కేమవాలి?

సరోజ: (మెత్తబడి) అదుగో ఏమన్నా అంటే జాలిగా ముఖం పెడతావ్.

రాముం ఏం చెయ్యను నువ్వు నన్ను ప్రేమిస్తున్నావన్న నిజంలో నా కెంత బలముందో నీకెం తెల్సు తెల్సుకోలేవూ!

సరోజ (మృదువుగా) మనం ఇంక అపటం మంచిది కదూ రాముం

రాముం: ఏది?

సరోజ తెలిసి అడక్కు—నేను నా దుర్బలతకి లొంగటం కాదే తప్పు

రాముం కోప మొచ్చిందా సరోజా

సరోజ కమలని మన మిద్దరం మోసం చేస్తున్నాం. కమల నాకు అప్తురాలు నీకు కమలపట్ల—

రాముం నా మాటమీద నమ్మకం లేదా? ఎన్నిసార్లు చెప్పినా నమ్మవా సరోజా?

సరోజ: నమ్మకం కలిగినా? కమలంటే ప్రేమ మంటావ్ కాని ఇతరులు లేని మమకారం నా మీద నీకు ఏర్పడింది—ఏమనుకోడం

రాముం ఇది నువ్వు నమ్మాలి కాని బుజావు చేయ్యమంటే నేనేం చెయ్యను

సరోజ కమల స్థితి చూస్తూ మనమిద్దరం నమ్మడం కష్టం కదా?

రాముం నా ఆత్మని దంపేసుకున్నానని నీ ఉద్దేశమా?

సరోజ దీని కర్థమేమిటి? కనీసం నా మనసుని తృప్తి పరచుకుందుకన్నా ఒక సంజాయిషీ ఉండాలి కదా, నా కెంతో స్వార్థమున్నా

రాముం (చిరునవ్వు నవ్వి) ఇన్నాళ్ళూ ఏదో లోటు ఉన్నట్టే అనిపించేది ఏమిటో తెల్సేది కాదు. ఇప్పుడు తెల్సుకున్నాను. కమల నా మనసు నువ్వు నా బతుకుని రెండూ లేనిది నాకు పరిపూర్ణత లేదు

సరోజ: (అనుమానంగా చూసి తలదించుకొని) రోజా—నా మనసులో ఎంత అశాంతి కలుగుతోందో నీకు తెలీదు తెలిసి నే ఎలా మోసం చేసేది కమలని?

రాముం: నా మీద నీకిష్ట ముంది కదా?

సరోజ: ఐతే?

రాముం కమల మనిద్దరికీ అప్తురాలే ఇందువల్ల కమలని మరింత దగ్గరౌతుంది

సరోజ నువ్వన్నది వింతంగా ఉంది ..

రాముం కాదు ఇది నిజం-నా మనసుకు పరిపూర్ణత లేనిదే నే సంతోషంగా ఉండలేను . . నే సంతోషంగా ఉండకపోతే కమలకా అసంతృప్తికి కాక కారణాలు తీసి బాధపడుతుంది—కమల బాధపడటం మనం ఇద్దరం చూడలేం . కాదా కాదా కాదా...

సరోజ (అనుమానంగా చూసి) కమలనీ నన్నూ కూడా మోసం చెయ్యటం లేదు కదా?

రామం: అలా అనడం నీకు న్యాయమా? ఏం చేస్తే నీకు నమ్మకం కుదురుతుందో చెప్పు.. చేస్తాను

సరోజ (రామం ముఖంలోకి ఒక క్షణం చూసి, నిట్టూర్చి నేలకేసి చూస్తూ ఉండిపోతుంది)

రామం ఎందుకో కన్నీళ్ళు

సరోజ: (కళ్లో తుడుచి) కను లేదే!

రామం ప్రశ్నగా వుంది

సరోజ: (చిరునవ్వు నవ్వి కళ్లు బాగా తుడుచుకుని లేస్తుంది)

రామం ఎక్కడికి?

సరోజ కమలవైపోసారి చూసి మంచిదిక పోతాను సెలవియ్యండి.

రామం: కమలకే కాని నన్ను (అక్కడి కాపి, నవ్వి) పారీ!

సరోజ (నవ్వుగా పరధ్యానంగా) లోనికి వెళుతుంది)

రామం (మనసు తేలికపడ్డట్టు నిట్టూర్చి కుండీమీద చెయ్యివేసుకుని) గుడ్ గాడ్

రంగము: 6

[అంతా ఐదో రంగంలానే—అందులోనే రామారావ్ పుస్తకం చదువుకుంటూ ఉంటాడు. కమల వస్తుంది..]

రామం: (పేపరు దించి) రా కమల కుర్చీ.

కమల: ఇంకా ఏ వస్తువెక్కడుందో తెలీదంటారా?

రామం కూడా

కమల: (కూర్చుంటూ) వంటపడం అది చేస్తున్నా లేదా?

రామం నీవంటి తెలివైన పిల్లకి అది కష్టం కాదు?

కమల: వాళ్లల్లా మీకు శ్రమలేకుండా ఉంటే అంతే చాలు

రామం అలా అనొచ్చా? వాళ్లలేకదా నీ కీ స్థితి

కమల: అలా అని నన్నెందుకు నొప్పిస్తారు?

రామం నిజం కాదా?

కమల అంతా మీ దురదృష్టం—

రామం: (ఆశ్చర్యపోయి) నా దురదృష్టమా?

కమల: కాదు!

రామం కాదు. నీది దురదృష్టం.

కమల నే నొప్పుకుంటానా?

రామం: నామాట నమ్మవా?

కమల: కాదండీ. మీకేమీ ఇవ్వలేకపోయి, మీనుండి అన్నీ పొందడం నాది అదృష్టం కాదా?

రామం నీవల్ల నే పొందనిదేముంది!

కమల ఏమీ పొందలేరు—నాకు మరీ స్వార్థం ఎక్కువయిపోతోంది ఎప్పుడూ మీరు మాట్లాడుతూ దగ్గరుంటే బాగుండనిపిస్తుంది ఎలా సాధ్యం— అయినా నా కోరిక పోదు.

రామం అన్నీ సాధ్యమే

కమల: నాకై నే ఏ పనీ లేదు ఎప్పుడూ మీగురించే ఆలోచన—మీరు పనులు మానుకొని నాతో కూర్చోగలరా?

రామం: కూర్చోలేదా?

కమల అందుకే నాకు మరీ భయం—ఇలా కూర్చున్నట్లే మీకు తీరిక, విసుగు కలుగుతాయేమోనని

రామం నీతో కూర్చోడం నాకెప్పుడూ సంతోషమే..

కమల మొన్నట్లో ఎప్పుడూ నా దగ్గర ఉండేవారు—ఎన్నో తత్వాలి కబురు చెప్పేవారు ఇప్పుడు మీపని ఎక్కువై భారంగా మీకు తీరిక లేదు. ఏమైనా అయినా అది లేకపోయేటప్పటికి బాధగానే ఉంటుంది

రామం వీలుచిక్కినప్పుడల్లా నీతోనే కదా గడుపుతున్నాను నువ్వు అనవసరంగా బాధపడకు

కమల (ఆర్తంగా) నే ఇలా అన్నానని మీ పనులు మానుకొని నాతో కూర్చోకండి

[నవ్వుతుంది]

ఏది సరోజ ఇవాళ రాలేదు.

రామం వచ్చే వేళయింది

కమల సరోజకి మేము ఋణపడి ఉన్నాము

రామం: అందరూ అందరికీ ఏదో విధంగా ఋణపడే ఉంటారే

కమల అలా అనకండి—నాకు ధైర్యాన్ని ఇచ్చింది సరోజే

రామం: నేను కానా?

కమల మీరు విశ్వాసాన్ని, నమ్మకాన్ని కలిగించారు నాకదినప్పుడు ధైర్యంవుంటే ఏంలాభం?

రామం అది నా విధి—

కమల: ఏంమాటలు! విధి కొట్టి చేస్తున్నట్టు

రామం మనసుకి దగ్గరగా ఉన్నవారిలాగే విధు లుంటాయి.

కమల మీకు పొగడ్డం బాగా తెచ్చు

రామం: దీనికి ఉక్కిరిబిక్కిరవను

కమల సరోజ జన్మించటం నా అదృష్టం—కురవకుండా వచ్చి, దగ్గరకూచొని వెళ్లిపోయింది ఇంత ప్రేమకి నేను తగను—అందుకు నాకేదే కారణమయితే అంతకన్న సిగ్గుపడవల్సింది లేదు

రామం అపోహపడకు

కమల నాకు జాలిపడ్డ కంటే, క్షమనుక్షమను చూస్తే జాలి వేస్తుంది అసహ్యం కూడా వేస్తుంది అదే బాధయం

రామం నీకీ ఆలోచనలు అలవాటయిన మాటలు—

కమల నిజమే నాలో నాకు నమ్మకం పోతోంది. అందుకే నాకీ అనుమానాలన్నీ నా

రామం ఏ అనుమానాలు?

కమల మీరు ప్రేమిస్తున్నారని

రామం అంతేనా?

కమల మీరొక కుటుంబంలా ఉన్నాననిపిస్తుందో కొన్ని అప్పుడు

రామం (నవ్వుతాడు)

కమల ఆనవ్వులించే ధైర్యం వస్తోంది

రామం ఎందుకు నీకు ధైర్యం?

కమల ఇదే నిమిత్తమిా ఇన్నాళ్ళ, మీకొక భారంగా ఉండి ప్రేమిస్తూ ఉంటే మీరు విసుక్కుందురుం దేమోనని భయం

రామం నీకనుమానం కలిగించే పను లేమన్నా చేసినా?

కమల అయ్యో లేదండీ

రామం నీ కేదో అనుమానం వేసి ఉండాలి.

కమల (ఊరకుంటుంది)

రామం ఏమిటా అనుమానం?

కమల మరేమిలేదు మీరు మునుపట్లా నాతో లేక పోయేటప్పటికి

రామం అంటే?

కమల: కోపమా?

రామం: లేదుకమలా చెప్పు

కమల నాతో ఎంతో ప్రేమగా, లాలనగా మాట్లాడే వారు ఇప్పుడు మీరు తీరిక లేక

రామం ఇందుకేనా

కమల ఉత్తినే ఏదో ఆలోచన అయినా నేను అందుకు తగనప్పుడు ఆశించడం

రామం అదుగో మళ్లీ ఇలా మాటాడితేనే నాకు చికాకు

కమల అదుగో చూసేరా? మీకు చికాకు కలిగింది

రామం చిన్న సంగతులు మనస్సులో పెట్టుకొని ఇలాటి ఆలోచనలు చెయ్యకు—

కమల క్షమించండి మళ్లీలా అనుకోనండి—

రామం ఆ క్షమించమనడం చూసే అనుమానం నీకుంది-

కమల నా కనుమానం ఉంటే నాదే తప్పు మీ అనురాగాన్ని చేజేతులా పోగొట్టుకుంటున్నట్టే అందువల్ల

రామం (కమల చేతిని అందుకుంటాడు)

కమల అదుగో సరోజ

రామం: నా కగపడలేదు—నువ్వు పసిగట్టేసేవ్

కమల ఒకక్షణం తీసుకున్నప్పుడు నవ్వు ఇంకోక్షణం ఎక్కువ చేస్తాడుట

(సరోజ వస్తుంది)

సరోజ కమలా చాలా కులాసాగా ఉన్నా వివాళ?

కమల ఒకనాడు కులాసాగా లేనుకనకనా

సరోజ: ఆ చిరునవ్వా అది.

కమల నీ కన్నీ కొత్తే

సరోజ నువ్వెప్పుడూ కొత్తే (కూచొని) రోజుల తరబడి విచారంగా ఉంటావ్ అనక విచారమూ ఉండదు, నవ్వూ ఉండదు. ఆలోచిస్తూ ఉంటావ్ ఒకోనాడు ఇంత కులాసాగానూ ఉంటావ్.

కమల: మీ ఇద్దరి ప్రేమ, అనురాగం నా కుండగా సంతోషంకోక మరేముంటుంది నాకు—

సరోజ ఎప్పుడూ అలా ఉండరాదూ?

కమల అక్కర్లేదు. ఇంత అనురాగానికి అలవాటు పడ్డదాన్ని అది లేకుండాపోతే ఏమయి పోతానో అనిపిస్తూ ఉంటుంది.

(రామం, సరోజ ఒకరినొకరు చూసు కుంటారు—)

రామం నీ కొంగుకో అనుమానం

సరోజ నీకన్న నాకెంత అపురూపం కమలా! నీకా భయం ఎప్పుడూ ఒద్దు

కమల నా స్థితి! జాలిపడకొండి కద .

సరోజ నమ్ము కాదు

రామం (సరోజ చెయ్యి తన చేతిలోకి తీసుకుని కమలతో) అర్థం లేకుండా మాటాడకు కమలా.

సరోజ (చెయ్యి విదిలించుకుంటుంది)

రామం (చేత్తో ఏం? అని ప్రశ్నిస్తాడు)

సరోజ (కమలను చూపిస్తుంది)

రామం (చిరునవ్వు నవ్వి కిందికి ఒరిచి నుదుటిమీద (చేతిలో కొట్టుకుని "లేదు" అన్నట్టు చెయ్యి ఊపుతాడు)

సరోజ (కోపంగా చూస్తుంది)

కమల నీ అనుమానే వాటికి అర్థం ఉండకూడదని దేవుణ్ణి కోరుకొనేది

రామం నాలో నమ్మకం చాలదా?

కమల అదేంమాట!

రామం మరి దేవుడెందుకు?

కమల ఏమండీ అలా అంటారు! దేవుడు దేవుడు కాడా!

రామం: నీవు నాలో నమ్మకం పోయిన్నాక దేవుడేం చేస్తాడు?

కమల మీలో నాకు నమ్మకం పోయిందా! అలా అవగలుగుతుందని మీకు నమ్మకమా?

రామం: కేవలం కేవలం, నేనేది చేసినా, నీకు నామీద ద్వేషంపుట్టి నమ్మకం పోతుందని

కమల మీరేం చేసినా ద్వేషించను మిమ్మల్ని గౌరవించడం తప్ప ద్వేషించే శక్తి నాకు లేదు.

రామం జీవితంగా మారిపోతున్నావ్

కమల: మీరలా అనిపిస్తే అది నా దురదృష్టమే

రామం సంతోషించక

కమల: ఎందుకండీ? మీరలా నిజంగా అనిపించిన నాడు నేను మీకు దూరమౌతున్నానని అనుకున్న . మరికొంతగా ఉండగలుగు లేక మీ అనురాగాన్ని పొందగలను.

రామం కమలమాటలు వింటున్నావా సరోజా (ఆమాటలంటూ రామం సరోజని దగ్గరగా తీసుకుంటాడు సరోజ పెనుగులాడుతుంది పడి లేకుండా)

రామం ఆరాటం చెప్పు

సరోజ కాదు ప్రశ్నించుకున్నావా! (కష్టంమీద విదిలించుకుంటుంది—

రామం వింతగా ఆమె వైపు చూస్తాడు

ఆమె చీర చెరగుతో కళ్ళొత్తుకుంటూ ఉంటుంది)

రామం నీ అభిప్రాయం?

సరోజ గొంతులో (దుఃఖం కెరటాలుండగా) నీకు కమల పక్షం

రామం ఔను. నీలాగే మా కోపింపక్షీప ఉంటాయి మరి

సరోజ అర్థంచేసుకున్నాను నా పాపభూమి

కమల మీరూ నాపక్షమూ కాదా

రామం: జీవితంగా మారిపోతున్నానని ఇందాక అన్నావు అలా అన్నావని నేను నీకు దూరమౌతున్నట్టు అనుకుంటున్నావా?

కమల ఉహూం

రామం ఏమో?

కమల మా ఒకరి నన్నాకో నిజంగా అన్నాకో మీ రన్న నిజం ఒక్కటి తెలుసుకోలేకపోయున్నారా!

రామం అయితే నీతో మాటాడేటప్పుడు జాగ్రత్తగా ఉండాలి.

(సరోజ తల తన భుజంమీదికి తీసుకుంటాడు ఆమె విడిలించుకో చూస్తుంది కాని లాభం ఉండదు)

కమల ఎందుకండీ ఏముంటుంది నాకుండి దాచడానికి మీకు

రామం (ఆశ్చర్యపోయి సరోజని వదిలేస్తాడు) ఏదీ ఉండదా?

కమల ఉండదు.

రామం మనిషిలా గుడ్డిగా మనుషులని నమ్మకూడదు

కమల నా గుడ్డితనాన్ని క్షమించండి

రామం క్షమించు కమలా, అనాలని అనలేను

కమల: నాకు తెలుసునండీ మీరు కోపపడకండి

సరోజ (లేచి) నేవెళ్తానింక

కమల అదేం సరోజా అప్పుడే .

రామం (లేచి, ఆమె రెండుభుజాలూ పట్టుకొని) ఉండూ—ఇంకా ప్రశ్న—

సరోజ మళ్ళీరానా సాయంత్రం

రాము: కూడుందా

కమల: నువ్వెప్పుడొస్తావా అని చూస్తూ కూర్చుంటాను ఇలా వచ్చి అలా పోతానంటావ్

సరోజ: (ఏ మనవడానికీ పాలుపోక) మీ ఇద్దరూ మాటిందుకోనంటే కూర్చుంటాను

రాము: నే కమలకి చెప్పే గేమంటే ఎవరినన్నా ఎక్కువ నమ్మకూడదని

కమల: నాకు నమ్మకమంటే ఎందుకు నమ్మకూడ దండీ?

రాము: అది బాగానే ఉంది కాని దేని కేదయినా ఎక్కువ బాధపడాలి ఒప్పుకుంటావా సరోజా

తల్లి: (లోనుండి) కమలా!

కమల: (వెంటనే లేచి) అత్తయ్యగారు పిలుస్తోంది ఉండు సరోజా ఇప్పుడే వస్తాను.

(కమల వెళ్తుంది కమల వెళ్లగానే-)

సరోజ: (లేచి, కోపంపట్టలేక) ఛీ! నీ ముందు ఇంక ఒక క్షణంకూడా ఉండలేను

రాము: ఏం ఏమయింది

సరోజ: ఏమవాలో అదయింది.

రాము: అర్థంకాలే

సరోజ: తెలీదూ?

రాము: తెలీదే?

సరోజ: నాకూ సిగ్గూ, లజ్జ ఆత్మగౌరవం ఉన్నా యన్న సంగతి నీకు తెలీగునే

రాము: ఎందుకో ఈఆవేశం చెప్పూ

సరోజ: చెప్పాలీ? కమల ఎదురుగా నాతో అప్రవర్త చేవేటి

రాము: ఏమయిందీ?

సరోజ: మొన్నింకోసారం.. ఇవాళ మితిమీరి పోయింది

రాము: దానివల్ల ఏమయింది.

సరోజ: ఏమయిందా? నువ్వు మనిషివే? ఎంత చను వున్నా దానికి కొన్ని హద్దులున్నాయి.

రాము: బయట వాళ్లతో చనువుగా ఉంటున్నానా లేదా?

సరోజ: అదన్నా నేరు

రాము: ఏది వేరు లేదు. కమలకి తెలీకోడం మనకు కొత్తేం సంగతి...

సరోజ: (దెబ్బతిన్నట్టయి) కమలంటే నీకు ప్రేమ, గౌరవం. ఏమీ లేవా! నాతో నువ్వు చెప్పిన దంతా అబద్ధమా?

రాము: నేను అబద్ధం చెప్పలేదు—నీకా అనుమాన మంటే నిజన్న దింగను నమ్మేవ్! నీకూ స్వార్థముంది అనుమానం నీకున్నా, నా మాటలు నమ్మదుచుకోని కన్నా నువ్వు మోసం చేసుకున్నావ్

సరోజ: (ఆశ్చర్యపోయి, తేరుకుని) నిజమే నాదే పొరపాటు నాకి ఏరం నువ్వెంత కన్నా తెలుసుకని తెల్సుకోవల్సింది నా అను మానాలని నమ్ముకోవల్సింది—

రాము: (ప్రేమగా) నీ అనుమానా లన్నీ తప్పు సరోజా నాకు కమలంటే ఎంత మమ కారమో

సరోజ: అయితే ఆమె ముందే అలా ఎందుకు ప్రవ ర్తించేవ్

రాము: నీమీద ప్రేమ ఉండబట్టలేక

సరోజ: ఇలాటిమాట లనడానికి నాన్న నీకు సిగ్గు వెయ్యగు కామోను అది చాలా క్రూరం

రాము: ఈ నీతులొంటే నవ్వుతారు సరోజా బయట బాధలేగుట కమల ముందూ అనే పరిక ఇంతిబాధట ఇదెక్కడి వాద్యం.

సరోజ: చనువిచ్చానని నీ ఇచ్ఛను పారంగా నీ నీచేతిలో బొమ్మలా ఆడలేను

రాము: చనువుగా ఉండకుండా ఉండనూ లేవు

సరోజ: ఏమిటా బెదిరింపు

రాము: బెదిరింపే

సరోజ: ఏం చేస్తావేమిటి

రాము: మరింక నీతో నాకు ఏ సంబంధం ఉండదు...

సరోజ: బతికిపోతాను

రాము: చూదాం ఎవరు బతికిపోతారో!

సరోజ: (తెగి) చూడు రాము—కమలని మోసం చేసేందుకు నే ఎంత బాధపడుతున్నానో నీకర్థం కాదు.. అయినా నిన్న మనసులో లేని ద్వారం నాది కాని మనసులో ఘన్నతల్ల పడేబాధ ఇంక ఓర్చుకోలేకపోయాను ఇంకనుంచి మనం స్నేహితులుగా మాత్రం ఉందామని కోరుతున్నా!

వచ్చేను.. కాని నువ్విలా ప్రశ్నిస్తావనుకో లేదు

రాము: యిప్పుడేమంత ప్రమాదముంది.. యింక ముందునుంచీ జాగ్రత్తగా ఉంటాలే

సరోజ: ఏ జాగ్రత్తా అవసరం లేదు మనం ఇంక కేవలం స్నేహితులం

రాము: నైకలానే ఉండాలే కాబోలి స్త్రీ

సరోజ: నీ మాటలు వింటే స్నేహం కూడా విలువ దలిపిస్తోంది

రాము: చిలిపి పిల్లలా అనకు నీకీ బతికే కాలంత రోజులూ కులాసాగా వెళ్ళిపోనీ

సరోజ: విను రాము నీకు కమలమీద ప్రేమ గౌరవం ఉండొచ్చు నా వ్యాగంలోదీ నన్ను నీ సొంతం చేసుకుని నా బలహీనతకి లొంగిపోయేట నువ్వు సంతోషంగా ఉండక పోతే కమల బాధపడుతుందన్న బెదిరింపులకి లొంగి నాకు చేసేసింది క్షమించరాని నేరం

రాము: చాలిద్దూ ఒప్పేసుకున్నావ్ కదా పాపం పోయింది

సరోజ: పోలేదు కాని నీ సరోజా మనసులో ఎంత బాధపడేదీ తెలుసుకో లేవు ఇంక ఓర్చుకో లేకపోయేను అదే చెప్తామనుకున్నాను దానికి తోడు మనం ఎంత నీచానికి దిగి పోతున్నాం అని ఇప్పుడు తెల్సుకున్నాను

రాము: ఏం చెప్పాలంటే సరోజా నిన్ను కమల ముందు కూడా మంచిగా చూసే రోజా ఆ కోరిక ఉండేది తొక్కిపట్టేవాణ్ని కాని రాను రానూ ఆశ కైపోయింది

సరోజ: కమలముండగా కూడానా!!

రాము: ఆ—

సరోజ: నా కర్మ మరిలేదు

రాము: మీ ఇద్దరిలో భేదం కొట్టొచ్చినట్టుగా ఉండేది నాకెంతో బాధగా ఉండేది అందుకే కోరిక తీవ్రంగా ఉండేది నిన్ను ఆమెముందు దగరగా తీసుకుంటే మళ్ళా మామూలు స్థితికి మనసు రావొచ్చనిపించింది అదే కాక ఏదో శక్తికి లొంగిపోయేను

సరోజ: అదెంత నీచమో గ్రహించలేకపోయేవా? నే ఎంత బాధపడతానో ఊహించలేక పోయేవా

రాము: ఆ కబుర్లు చెప్పకు. నిన్ను కమలముందు దగరికి తీసుకున్నప్పుడు ఎప్పుడూ లేని ఆనందం పొందేను

సరోజ: (కళ్ళు పెద్దవి చేసి) ఏ మం టీ!. ఆనందమా

రాము: (నవ్వుతాడు.)

సరోజ: దీనికంత అంతెక్కడ! నీకు కమలకంటే గౌరవం, ప్రేమా ఏమీ లేవు. నువ్వింక ఎంత నమ్మించినా నేనమ్మను ఎంత మోసం!

రాము: (ఆలోచించి నవ్వి) తొందరెందుకని. ఇంతవరకూ వచ్చాక దాచి ఏం లాభం

సరోజ: (నమ్మలేక) ఒప్పుకుంటున్నావ్ కూడాను!

రాము: ఒప్పుకోకపోతే నువ్వు నమ్మవు కదా ఒప్పేసుకున్నాక మనం దగరవుతాం

సరోజ: అలం అలం

రాము: అవుతాం ఇద్దరం కలిసి ఓ నేరం చేశాక ఒకరి అవసరం ఒకరికుంటుంది

సరోజ: నా కవసరం లేదు

రాము: కమలంటే నాకు ప్రేమ గౌరవం లేవన్నావు అది పోయేందుకు తనే కారణం

సరోజ: తనా!!

రాము: జబ్బుతో అన్ని వేళలా పడుండి మూలిగే ఆమెకి బాధపడుతుండా దాని మనసు సర్దిం రప్తాలో పెట్టడంలో కొన్నాళ్లు ఇంక అన్ని వేళలా దగ్గరుండి తినిపించి కబుర్లు కొన్నాళ్లు ఇలా ఎప్పుడూ అది దాని గొడవే వినుకూ చిరాకుపుట్టడం నాది తప్పా

సరోజ: అది ఆమె తప్పా

రాము: ఏది ఎవరి తప్పూ కాదు

సరోజ: ఎంత మోసం!! ఏది నమ్మినా నమ్మక పోయినా, నీకు కమలమీద ఎంతో గౌరవం, ప్రేమా ఉన్నాయని నమ్మేను (కుర్చీలో కూలబడి) నన్నూ కమలనీ ఇద్దర్నీ మోసం చేసేవ్ (లేచి కోపంగా) ఇప్పుడు తెల్సింది ఎవరు నాటకమాడేరో

రాము: ఇద్దరం ఆడేం

సరోజ: నన్ను కలపకు

రాము: ముడిపెట్టుకున్నావా

సరోజ: నీకున్నంత వంకరలు తిరగలేదు నా మనసు

రాము: దాశే బజాయి. (లేచి)
సరోజ: నేనన్నది నిజం అని నీకు తెల్సా
రాము: నాకేం తెలీదు
సరోజ: నువ్వేమన్నా నే పోనివ్వను
రాము: ఇద్దరం లొంగిపోయేటట్లు నువ్వు పోనివ్వను కున్నా, పోనివ్వదలుచుకున్నా ఒకటే
సరోజ: నే తప్పించుకున్నాను
రాము: లేదు పోలేవ్ నే వెళ్ళనివ్వను
సరోజ: బెదిరించి నన్ను లొంగదీసుకోలేవ్
రాము: నువ్వేమిటో నాకు తెల్సు
సరోజ: ఏమిటి తెల్సు
రాము: మనం ఇద్దరం ఏంచేస్తున్నామో మన ఇద్దరికీ తెల్సు, ముందుముందు—
సరోజ: అంటే
రాము: నే నిన్ను పెళ్ళిచేసుకోవల్సింది. కాని నీ బగలు కదులుయింది—నీకన్న అందంగా ఉంది కనక, కమలని చేసుకున్నానని నీకు తెల్సు నాకూ తెల్సు నీకు అంగుకు కమల అందం చూస్తే కోపం—కమల ఇలా అయ్యాక నీకు సంతోషం-ఒకరోజున కాపోయినా మరో రోజున్నా నే నీకు దగ్గరౌతానని — అది అయింది నువ్వు వన్నాకర్షించేవు నేను నీకు దగ్గరా అయేను కమలకన్న అందంగా ఉన్నావ్ కనక—
సరోజ: (కళ్ళు తప్పుకుని) ఇది కేవలం అనుమానం! నీకు మనస్సులేదూ? ఆత్మలేదూ?
రాము: నే మనిషి కాకదా? అంగుకది మామూలే
సరోజ: గర్వంగా చెప్పుకుంటున్నావ్ కూడానా!
రాము: (నవ్వి) నీ కేది నువ్వేకదా—
సరోజ: నే చేసుకున్నా నీకు లెక్కలేదన్న మాట
రాము: అనుకోవాలా, లేకపోవాలా ఎందుకు! నీ క్షేమం కావాలో నీకు తెల్సు--నాకు తెల్సు మాకు కొందు లేదిస్తావ్ అందులో
సరోజ: నా మనసుని ఇంకా నేను చంపుకోలేను నేనే మనసున్నది నీకు తెల్సులేక, నా బాధ పడా, సంతోషించినా నీకు తెల్సులేక, నేను నీ కోసం పరికరంలా కనిపిస్తే మనం స్నేహితులుగా కూడా ఉండలేం ఇంక సెలవ్! (లేస్తుంది.)

రాము: (నిరసనగా) వెళ్ళు వెళ్ళు.
సరోజ: తిప్పుకుండా
రాము: పో, మరి రావు
సరోజ: మరి రాను—
రాము: రేపు నా కాళ్ళమీంగు వాలినప్పుడు జ్ఞాపకం చేస్తాలే
సరోజ: (వెక్కివెక్కి దల్లా ఆగి) ఎంతెంత నీకీ అహం! ఏం చూసుకొని?
రాము: నే అన్న దయినప్పుడు చెపుతాలే, ఏం చూసుకునో!
సరోజ: అది ఎప్పుడూ జరగదు
రాము: సరే, రేపు తెలుస్తుంది
సరోజ: ఆ ఆశేమీ పెట్టుకోకు
రాము: (నవ్వుతాడు)
సరోజ: నవ్వుతున్నావూ? ఏమంటే నవ్వుతావో నాకు తెల్సు
రాము: అని చూడు—
సరోజ: ఒకగా కష్టపడితే నీలాటి దూరి సంతోషించలేను—
రాము: (పెదవి విరిచి) నమ్మకం కుదరకే
సరోజ: నే అనబోయే దదికాదు
రాము: అవును
సరోజ: నీ మనసు ఏదో గొప్పదని భ్రమించి పోయేను మనస్సంటే మా కందులో ఎంత గౌరవం ఉంటేదో నీకు తెల్సు నీ ఉదాత్త, గొప్ప భావాలూ, ఆశయాలూ మమ్మల్నందర్నీ ఆకర్షించుకున్నాయి కాని ఎంత భ్రాంతి! అప్పటి నువ్వేరి! క్రమంగా నిన్ను నువ్వే చంపుకున్నావ్ ఇప్పుడు నువ్వు మనిషివి కావు అర్థమయిందా?
రాము: (నవ్వి) కాలేదు
సరోజ: కాలేదూ? సరే విను నీలో నా కోర్కె? మనసు అది చచ్చింది ఇప్పుడు నీలో నాకే ఆకర్షణ లేదు నీ అందం మాచి మార్చిపోయి నిన్ను ప్రేమించలేను—నీ స్ఫోటక మొహం చూసి ప్రేమించలేను గుడ్ బై!

(గబగబా ద్వారం వరకూ వెడుతుంది)

రాము: (ఒళ్ళు కంపిస్తుంది. ముఖంలో చెప్పలేని కాని క్రోధం, బాధ, అంతవరుయించి మామూలు

కాని ఒకభాగం వ్యక్తమౌతాయి ఒక్క పగాకున వెళ్ళి ఆమె జారుపట్టుకొని) ఇలాను ఉండా! (ఆమెవలాగే లాక్కొస్తాడు)

సరోజ (పెనుగులాడుతుంది—కాని లాభం ఉండదు) కమలా! కమలా!

రామం (ఆమెని నేలమీద తోసి ఆమె తల నేలకేసి కొడుతూ) పిసుకేసి రండా! నాది స్ఫోటకం మొహమా నువ్వే మహా అందగత్తె ననుకుంటున్నావటే నీ అందం తీర్చి పారేస్తాను

(కమల వస్తుంది)

కమల (కంగారుగా) ఏమయింది ఏమయిందండీ

సరోజ (ఏడుస్తూ) కమలా కమలా

రామం నోర్ముయ్యి (సరోజ నోరు మూసి) అందం ఉన్నంతకాలం మీఆడవాళ్ళూ ఒక్కచోట దానికితగిన శాస్తి దేవుడే చేసేను నీకు శాస్తి నే చేస్తాను ఏది ఆ కత్తెర అందులో ఉండే దానితో నీ ముక్కు కనిపిస్తుంది కోసి తీసుకుంటాను (ఆమెను టేబిల్ వరకూ ఈడ్చుకు వెళతాడు ఆమె లేచి పెనుగులాడుతుంది ఆమెను క్రిందకితోసి) ఇంత అహంకారమా (ఆమె తలపట్టుకుని పెనుగులాడుతాడు)

సరోజ రాక్షసుడా వదులు

రామం రాక్షసుణ్ణే

కమల అత్తయ్యా! అత్తయ్యా !

రామం నీ రక్తం కళ్ళజూస్తాను నాతో పోయింది అదృష్టమయిన మగాళ్ళందరితోనూ పోయింది దీనికి మనసు కావాలట మనసు వాడి స్ఫోటకం మొహమట!

సరోజ నీ మొహమే కాగు నీ మనసు కూడా నీవు (సరోజ లేస్తుంది రామం మళ్ళీ ఆమెను క్రిందకి తోస్తాడు టేబిల్ తగిలి రక్తం కారుతుంది ఆమె తలనుండి తల్లి వచ్చి నిలుచోయి చూస్తుంది)

రామం ఉండు ఇంకా అవలేదు నీపని (కాలు ఎత్తి తన్నబోయి, తల్లిని చూసి ఆగిపోతాడు)

తల్లి ఏమిటిదంతా! ఏమిటి రామం! (సరోజముంగు వాలి, ఆమెను తన ఒడిలోకి తీసుకుని) అయ్యో సరోజా (ఆమె రక్తం తుడిచి, చీర కొంగు అక్కడ నొక్కిపెడుతుంది) అయ్యో నా తల్లీ .

కమల: (రామంని చేయికొని, వణుకుతుంటూ, అతని భుజం పట్టుకొని) ఏం చేసేరు, ఏమయింది సరోజ కేమయింది

తల్లి (కోపంగా, దుఃఖంతో వణికిన గొంతుతో) రామం! కేవలం నీతల్లిని కాను ఇలాంటి రోజంటూ వస్తుందని కలనైనా అనుకోలేదు.

రామం ఇంక నాకు నీతులు చెప్పకు - నేను ఎవరికీ ఏమీ కాను - అనాథ నా కపటబుద్ధి ఉన్నందుకు ఫలిత మిది

తల్లి: నిజమైనమాట అన్నావ్ నాయనా

రామం (దెబ్బతిన్న వాడిలా కాకగా) అఁ! ఏఁవి టన్నావ్! (కుర్చీలో కూలబడతాడు నీరసంగా)

తల్లి రె సరోజా రాతల్లీ లోపలికిరా (సరోజని లేవనెత్తి సాయంచేస్తూ లోపలికి తీసుకు వెళ్తుంది)

రామం నిజానిజాలు తెలీకుండా మాట అనకూడ దమ్మా

తల్లి అన్నీ గ్రహించేన్నాయనా

రామం: నువ్వు నా కొడుకు తిరిగే వన్నమాట—

తల్లి: అలా అని నన్ను బాధపెట్టకు బాబూ (సరోజతో లోపలికి వెళ్తుంది)

కమల (తనుముకుని అతని దగ్గరగావెళ్ళి కూచొని అతని కాళ్ళకు తలవాల్చి) ఏమయిందో నాతో చెప్పండి

రామం: (ఆమెను విదిలించి) ఛీ! ఫో!

కమల (అతని కాళ్ళు పట్టుకొని) ఎందుకొచ్చింది మీకు కోపం ఎప్పుడూ లేని దివాళ

రామం నన్ను ముట్టుకోకు చెయ్యితియ్యి

కమల ఈ కోపమంతా ఎందుకో చెప్పండి

రామం కోపం కాదు అసహ్యం నువ్వంటే నా కసహ్యం

కమల (ఏడుస్తూ) ఏం చేసేనో చెప్పండి

రామం: నిన్ను చూసి భరించలేను నిన్నూనా

కమల (అతని పాదాలమీద పడి) మీ పాదాల ముందు ఉండనీ నన్ను చాలు . మీ మనసుకు దగ్గరగా ఉన్నానన్న

రామం గుడ్ నైట్! నీకూ మునిశేఖరానికీ. సెలవింక భరించలేను అరి భగవాన్!

కమల అయ్యో!

రామం (ఆమెను తోసి) దేవుడే సాక్ష్యము చేశాను! అందమైన భార్య కావాలని కోరుకున్నాను—మరీ అందమైన దానినిచ్చాడు ఆ అందంతో నన్ను నరకయాతన పెట్టేవ్ నా వ్యక్తిత్వాన్ని, నా ఆత్మగౌరవాన్ని చంపేవ్ ఎన్ని ఘోరాలు చెయ్యాలో అన్నీ చేసేవు అటుగుక్క పోయేను నీకే నన్ను నచ్చే వరకే నా గుండెలోంచి పెద్ద బరువు పోయింది నిన్నానాకే బరువుపోయింది

కమల (తల పెలకు కొట్టుకుని) అయ్యో దేవుడా!

రామం కాని సుఖపడే బతుకౌవాదికి పాపులని శిక్షిస్తూనే ఉంటాడు దేవుడు నీ అందాన్ని, కళ్ళని కూడా తీసుకున్నాడు నన్ను శిక్షించడానికి ప్రతిక్షణం నీ ముందు, నీ మొహం చూస్తూ ఉండవలసిందే నేను ఎంతకని ఓర్చేది. నరకానికి కాద్దొక్కడి! నేనూ మనిషి నేనా! నువ్వెంత నిరోరంగా ఉన్నానో నువ్వు నమ్మవుకదూ! (నవ్వుతాడు)

కమల (ఏడుస్తూ) ఓను! మీరన్నది నిజమే. మీ బతుకు మీకు బాధగా చేసిన పాపాత్మురల్ని ఓను!

రామం నేనూ పాపాత్ముడ్ని! నువ్వుకావు. నీ రూపంలో కవుడు నన్ను శిక్షిస్తున్నాడు నువ్వు దేవుడిలా భాగానికే! దేవతవి!!

[పకపక నవ్వి, పోతాడు]

కమల: (నిశ్చేష్టురాలయి ఉండిపోతుంది, కాసేపు, ఎటో చూస్తున్నట్టు ముఖం పెట్టి అలా ఒక నిముసం కుసుంది లైట్లన్నీ ఒక్కటొక్కటే ఆరిపోతాయి స్టేజ్ మీద చీకటి ఆ చీకటిని చీల్చుకుని కమల గొంతు) అమ్మా! ఎక్కడున్నావ్! నన్ను తీసుకుపో! నన్ను పిలుచుకోపో నా తల్లి!!

[తెర]

కాటయ వేమభూపతి

శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి

ఆంధ్రభూభువన మగ్ర్యప్రదేశమును మన్నెయముగ మున నిరుపద్రవముగను నిరోత్ర్తిరముగను శాస్త్ర విధిననుసారముగను పాలించిన ప్రభువులలో వేమ నామధారులైన రెడ్డిప్రభువులు ప్రధానముగ గణింపఁ దగినవారు. కాకతీయ సామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమైన తరువాత, ఆంధ్రదేశము యవనాక్రాంతమై శాంతియు ధర్మము విధ్వస్తమైనప్పుడు తదుద్ధరణమునకై బుద్ధి బాహుబలములు వినియోగించి, తదుద్ధారమునకై యత్నించినవారిలో ప్రథముఁడగు ప్రోలయ వేమా రెడ్డి. ఈతఁడు మహాశూరుఁడు పరమ ధార్మికుఁడునై, అద్దంకి రాజధానిగా రాజ్యపాలనము సేయుచు ధర్మోద్ధరణమునకు పారమ్యతపోమహిమునకు నెంతయుఁ దోడ్పడెను. శివకేశవులం దఖండ భక్తిభావ సమన్వితుండై శ్రీశైలాహోబల క్షేత్రములందు సోపానసరణి నిర్మింపఁ జేసి పుణ్యకీర్తుల నార్జించిన ధన్యుఁ డీతఁడు. ఆంధ్ర వాఙ్మయోద్ధారకుఁడై శంభుదాసుఁడను ఎఱ్ఱాప్రెగడచే రామాయణ హరివంశముల నాంధ్రమునం దవతరింపఁ జేసిన ధన్యుఁడు. శ్రీశైలవాసియగు ఘోడేరాయ గురువర్యుని యాదేశానుసారము రాజ్యపాలనము సాగించుచుఁ, గురూపదిష్టవిధానమున హేమాద్రిదానముల నాచరించిన ధార్మికుఁడు. ఈ విషయ మంతయు దృజ్జవరపు శాసనమునం దిట్లు చెప్పఁబడియున్నది.

శ్లో. శేషాంప్రశస్తసుమహిమాపరపారిజాతః
శ్రీ వేమభూప రమణోజనలోక గండః,
శ్రీ ఘోడేరాయ గురువర్య దయావశేషా
త్ప్రాప్య ప్రశస్తి సకలామలకీర్తి వృత్తిః
హేమాద్రిణా నిగదితాని మహాపదానా
దానవ్రతాని సుమహాంత్యపి యశ్చకార
దత్త్వాయ శ్రేద్ధ్యుభవనం సకలద్విజేభ్యః
శివాంచయః పృథుయశాః స్వయ మన్వభుఙ్క్త
పాతాళగంగా మధికృత్య కృతాంనాం
శ్రీ పర్వతాగ్రా దవరోహణాయ,
సోపానపంక్తిం కృతవాన్నృపాత్మ
కల్యాణశైలం వ్యసుమానయత్నః 1

ప్రోలయ వేముని యీ ధార్మికకృత్యములు, ఆతని తరువాతి రెడ్డిరాజులు నిర్మించిన దాన శాసనములందుఁ దఱచుగఁ జెప్పఁబడుచు వచ్చినవి. ప్రోలయ వేముని శౌర్యము సర్వవిదితము. నీతని తరువాతి రెడ్డిప్రభువుల కాదర్శప్రాయమై వెలసినవి. ఈతని కుమారుఁడగు అనవేమారెడ్డియు నీతనివలెనే మహావీరుఁడు, పరమధార్మికుఁడు విద్యాపోషకుఁడునై వన్నెకెక్కినాఁడు. అనవేముని వదాన్యత సర్వాంధ్రదేశ ప్రసిద్ధమై పండిత రసనారంగముల నాఁటికి నేఁటికిఁ బాయక నిలిచియున్నది. ఈతని శౌర్యము కాటయ వేముని గోమరగిరి శాసనమునం దిట్లు వర్ణింపఁబడినది.

శ్లో. యస్యాస్తాం విజయే సమస్తవిదితౌ శ్రీశైల సింహాచలౌ
స్తంభౌ పశ్చిమపూర్వదిగ్విభజన వ్యాఖ్యాన వైజ్ఞానికౌ 2

ఈ శ్లోకమునుబట్టి యనవేముఁడు శ్రీశైల సింహాచలములను పశ్చిమ పూర్వదిశలందు విజయస్తంభములుగాఁ జేసి, తన్మధ్యాంధ్రదేశమును దనవశము గావించి పాలించెనని తెలియవచ్చుచున్నది.

ప్రోలయ వేముని దౌహిత్రుఁడగు కాటయ వేముఁడు విజయసాధనమున శౌర్యాటోపమున ధర్మనిరతిని అగ్రహారాది దానమున సర్వధా మాతామహుని బోలినవాఁడు. ఈ విషయ మంతయు కాటయ వేముఁడు గోదావరీమండలమున నిలిపిన దానశాసనముల వలన విస్పష్టముగఁ దెలియవచ్చుచున్నది. మాతామహునికంటెను గూడ నీతని కీర్తికి విశిష్టత గొని తెచ్చిపెట్టిన దీతనికిఁ గల సంస్కృతభాషా పాండిత్యము. రాజరాజనరేంద్రుని తరువాతి రాజమహేంద్ర

1 చూ. రెడ్డిసంచిక అనుబంధము 1 శాసనము.
2. See J A H R S Vol XI P P. 209

నగరము రాజధానిగా నాంధ్రదేశపాలనము మరల నతని నాటనే కొనసాగినది.

ప్రోలయవేమునికాలమున, అతని జ్యేష్ఠసుతుడైన యనపోతారెడ్డికాలమున కొండవీటి సామ్రాజ్యము కృష్ణానదీ పరిసరములందే సీమితమైయుండెను. అనపోతుని తరువాత కొండవీటి రాజ్యసింహాసనాధ్యాసీనుడైన అనవేమారెడ్డి, గోదావరీ పరిసర దేశమంతయూ జయించి, రాజ్యసీమను ప్రాగుత్తరముగా సింహాచలము వఱకు వ్యాపింపజేసెను. అనవేముడిట్లు గోదావరీ తీర పరిసర దేశమంతయూ జయించినట్లు లాతడు దక్షారామాది ప్రదేశముల నెలకొల్పిన శాసనములబట్టియూ, ఆయా తీరములందు వెలసిన వేమవరాగ్రహారముల బట్టియూ దెలియవచ్చుచున్నది. మఱియు శ్రీశైలమున మల్లికార్జునస్వామి యాలయమునకు వీరశిరోమంటపమును నిర్మింపజేసి, వలయింపజేసిన శాసనమందలి తెనుగుభాగములోని "సింహాచలాది వింధ్యపాదప్రతిష్ఠాపిత కీర్తిస్తంభ, సం[హా]గర గౌతమీ [సంగమ] సకల జల దుర్గ సాధన రఘురామ, రాజమహేంద్రనగర నిరవద్య నగరాది బహువిస్తృతదుర్గ విదళన బలరామ[3]" ఇత్యాది విశేషణములచే నీతడు గోదావరీతీర దుర్గములను జయించి, కొండవీటి రాజ్యమును సింహాచలమువఱకు పొడిగించెనని నిర్ధారితమగుచున్నది. అనవేముని తరువాత కొండవీటి సామ్రాజ్యపాలకుడుగా కుమారగిరి వచ్చినపుడు, అనవేమునికాలమున విస్తృతమైన రాజ్యసీమలన్నియూ వారిని యేలుబడిలో నిల్చునటు చేసినవాడు—ప్రోలయవేముని దౌహిత్రుడు, అనపోతారెడ్డి యల్లుడు, కుమారగిరి సోదరీ భర్త, చతుర్విధోపాయనచతురుడు, సామ్రాజ్య నిర్వహణ దక్షుడు మహామాత్యుడు ప్రధాన సేనానియూ నగు కాటయవేమారెడ్డియే.

కాటయవేముడు కుమారగిరి భూపాలుని సింహాసనమున గూర్చుండబెట్టి శ్రీకృష్ణుడు ధర్మజునివలె నభిషేకించెనని, కాటయవేముని గోపవరము తొత్తరమూడి శాసనములలోని యీ క్రింది శ్లోకము తార్కాణించుచున్నది.

శ్లో॥ సింహాసనే విధాయాసౌ కుమారగిరి భూభుజమ్
అతేజయ న్మహాతేజా శ్రీకృష్ణ ఇవ ధర్మజమ్[4]

కాటయవేముని రాజనీతి చతురత బాహుపరాక్రమము మహోన్నతములని యీ క్రింది శ్లోకములవలన దెలియుచున్నది.

శ్లో॥ అపి దమాతల్పరత్నం కాటయవేమ ప్రభు స్సర్వ
అతి సురగురు భార్గవ మతి రతి భార్గవ విజయ
విఖ్యాతిః 5

శ్లో॥ పల్లవపంచక మకరోత్ ప్రీనతి విర్నిత్య వైరిణో
రాజః,
వైరికుల పరశురామః కాటయవేముకృతీ వా
ర్తికశతమ్ 6

కుమారగిరి కాటయవేమ ప్రభువు ప్రధానామాత్యుడు. ఈతడు బుద్ధి విభవమున బృహస్పతి శుక్రులను, విజయములు సాధించి విఖ్యాతి వార్గించుటలో పరశురాముని మీఱినవాడు. పరశురాముడు యుద్ధములందు శత్రువులను జయించి పల్లవ పంచకమును (ఐదు మడుగులను) గావించెను. శత్రుకుల పరశురాముడైన కాటయవేమునకు తందలోలది కీర్తి సముద్రములను నిర్మించెనని భావము. కాటయవేముడు తన బుద్ధిబలమున రాజకీయము లన్నియూ సరిదిద్దుచు, బాహుబలమున సుస్థిర శత్రునాశము నొనర్చుచుండ, వారిని కలిగినట్టి కుమారగిరి వసంతోత్సవము తోడను, నాట్యాభినయ ప్రదర్శనముల తోడను, సప సంతానాభ్యుదయములతోడను ఆనందముగా గాలము గడుపు భాగ్యముగ బడయగలిగెనని, కాటయవేమ విరచిత మాళవికాగ్నిమిత్ర నాట్యవ్యాఖ్యానము నందలి యీ క్రింది శ్లోకము తార్కాణించుచున్నది.

శ్లో॥ భాగ్యం నామ సమగ్ర మీదృశ మతి స్నేహాశ
పాత్రం యతో
వీరం కాటయవేమ ముద్ధతరిపు ధ్వంసే నియోజ్య
స్వయమ్,
నిత్యం నందతి నర్తకై రభినవైః కాంతై
ర్వసంతోత్సవై
స్సంతానాభ్యుదయైః కుమారగిరి భూపాలో
నృపాలోత్తమః.

కాటయవేముడు కుమారగిరిని తన తండ్రిగా భావించుచు, వారినియెడ కృతజ్ఞత గలిగి యాతని యాజ్ఞను శిరసావహించుచు, వారిని పక్షమున విజయములు సాధించుచు దేశసేవ చేసెను. విషయమును అని

---

3 See S I I Vol x No 559

4 J A H R. S Vol XI

5 Epi Ind Vol IV P P 318 to 327

6. అభిజ్ఞానశాకుంతల వ్యాఖ్య కుమారగిరి రాజీయము.

మరి కలువచేరు శాసనమునందలి యీ శ్లోకము తెలుపు చున్నది.

శ్లో. మాలా మల్లాన పుత్ర్యాదివిశిరసివహ న్యస్య
భూభృత్సుతాజ్ఞా
మూర్వ్యాం భర్త్రే కృపాశ్రీ క్షితిపతి రఖిలామ్రు పతీప
ప్రతాపః,
జిత్వా సామ్రాజ్యలక్ష్మీ మనుపమ విభవాం
స్వం ధనాన్వంధ్యబుద్ధిః
కీర్తిః సేనాపతిః భూభృత్కుమారగిరి విభోః
కాటయాఖ్యో వేమః 7

కాటయ వేముడు కొమరగిరి యాజ్ఞను శిరోధార్యముగా భావించి, యాతనికి విజయములు చేకూర్చు చుండెనను విషయమును అను అతిశాసనము తెల్పుచున్నది. కుమారగిరి తన కుమారుడగు అనవోతా రెడ్డిని యౌవరాజ్య విభూషితునిగావించి, మూర్ఖ దిగ్విజయాక్రాంతమైన దేశము నాతనికి కూర్పఁదలంచినాడు. ఆ పని కాటయ వేమున కొప్పగించెను ఆ ప్రకరణము నందు కొమరగిరి వేమున కిట్లు జ్ఞాపించి యున్నాడు

ఉదీచ్యా దాక్షిణాత్యాశ్చ ప్రతీచ్యాశ్చ మహీ
శ్వరాః
ఆచరంతి సదా మైత్రీ మస్మాభి రతిగౌరవాత్
తిష్ఠత్సింహాద్రి పర్యంత ప్రాచ్యా ఏవ
మహీశ్వరాః
జేతవ్యా స్త్వన్మహీపాలా మధునా జయశీలయా 8

కొండవీటికి ఉత్తరమునను దక్షిణమునను పడమటను నుండెడి మహీపాలురు మాతో నతిగౌరవముతో మైత్రి నెరపుచున్నారు. తూర్పున సింహాచల పరిసరమునం దుండెడి తూర్పునాటి మహీపాలురే జేతవ్యపక్షములోని వారు. తూర్పు వారిని నీవు వేగ జయింపుము అని పై శ్లోకముల భావము.

ఇచట కుమారగిరితో మైత్రి నెరపుచుండిరని తెలిపిన యితరదేశ మహీపాలు రెందఱును కాటయ వేముని శౌర్యమునకు నీతి నిపుణతకు లొంగియే యట్లు చేయుచుండిరని యూహింపవచ్చును. కొండవీటి దక్షిణమునందుండెడి విజయనగరాధిపులు, పశ్చిమమునందలి సులతానులు ఉత్తరమున కొండవీటి రాజమహేంద్రవరమునకు నడుమనుండెడి దుర్గాధిపతులు కుమారగిరితో నానాఁడు మైత్రి నెరపుచుండెడివారని, హరవిలాసమునందలి

“హరిహరరాయ ఫిరోజ
సహాసురత్రాణగజాధిపాది భూ
వరులు విచిత్రభావ మభినవ్య
సేయఁ గుమారగిర్యధీ
శ్వరుని వసంతితస్థితము ”

అనుచుండెను శ్రీనాథుని వచనములఁబట్టి తెలియుచున్నది. కాటయ వేమునకు హరిహరరాయలతో వైవాహిక సంబంధమేర్పడెనట్లు, అల్లాడ వేముని వేమవరశాసనమునందలి యీ క్రింది శ్లోకము తెలుపుచున్నది.

శ్లో పుత్రీం కాటయవేమయజ్వన
సుతేః పౌత్రీం చ కాటప్రభోః
దౌహిత్రీం గుణశాలినీం
హరిహరక్షోణీపతే ర్భాసినీం,
తన్వాద్యా మదిశాసహాయతాం
హరిహరాంబాం చారుమంగా
త్వా వేమమహీసు మల్లవ్యపతే
వ్వాసభ్యలక్ష్మీసమాం 9

హరిహరరాయల పుత్రికను కాటయ వేముడు పెండ్లాడుటచే విజయనగరాధీశులతోడి చెలిమితోడి కాటయ వేమునకును, తన్మూలమున కుమారగిరికి చేకూడి, పిమ్మట వేముని పుత్రిక హరిహరరాయల దౌహిత్రియు నగు హరిహరాంబ నల్లాడ వేముడు పెండ్లాడుటచే నల్లాడరెడ్డికిఁ దక్షిణమున విజయనగరాధిపులతోఁ జెలిమి యేర్పడియుండునని మన మూహింపవచ్చును ఫిరోజిషా, గజపతులు మున్నగువారు కాటయ వేముని ధాటి కాగలేక మైత్రి నెరపుచుండిరని యూహింపవచ్చును ”

ఇట్లుండఁగా తూర్పునాటి గారవంగా రాజమహేంద్రవరము మొదలుగా సింహాచల పరిసరములవఱకు నుండిన ప్రాచ్యమహీపతులు వీరిని వేముని నాఁడు లొంగియుండిరి, కుమారగిరి నాఁడు వారలఁ దలఁచి తన్నుంగూర్చు వారిని జయించుటకు కుమారగిరి నియోగింపఁగా కాటయ వేముఁడు కొండవీటినుండి సైన్య సన్నాహముతో

7 చూ ఆం సా ప పత్రిక సం 2. పు 108. అవిల్లి కలువచేరు శాసనము.

8. చూ ఆంధ్రేతిహాస పరిశోధక మండలి రెడ్డి సంచిక పుట 288.

9 See. epi Ind vol XIII P. P 287 t 287.

గాడిదపల్లి వచ్చి, రాజమహేంద్రవరమున నిలిచి, యచటనుండి ముందునకు సాగి విజయమును సాధించి నట్లు అనవ్వర్తి శాసనమే తెలుపుచున్నది. మఱియు గాణాఁటికి రాజమహేంద్రవరము కోమటగిరిపాలనము నందే యుండినట్లు క్రింది శాసన శ్లోకములు వివరించు చున్నవి

శ్లో॥ తతశ్శైల పురాత్ ప్రతస్థే కుమారగిరి భూపతేః
రమ్యం రాజమహేంద్రాఖ్య నగరీం
ప్రత్యపద్యత,
తతస్సింహాద్రి వింధ్యాద్రి మధ్యస్థ ర
మహీశ్వరాన్
జిత్వా తద్దేశగురేషు నియుక్త స్వాధికారిణః

కాటయ వేమఁడు కొండవీటినుండి బయలుదేరి, కోమటగిరికిఁ జెందిన రాజమహేంద్రవరమును జేరి, యటనుండి దండుదిగపిలి వింధ్యపర్వత సింహాచల మధ్యగులయిన మహీపులను జయించి, యాయా దుర్గములందుఁ దన యధికారులను నియమించి ఆ హారములతోఁ గూడిన విజయమును కొమరగిరి కర్పించెనని ప్రతిచ్ఛాసన మిచ్చుచున్నది. ఈ తీరున వేమఁడు జయించిన దుర్గము లెవియో యీ శాసనమున నిరూపింపఁబడియుండలేదు గాని, కాటయ వేము విరచితమైన అభిజ్ఞానశాకుంతల వ్యాఖ్యానమున క్రింది విధముగ వివరింపఁబడినవి

శ్లో॥ ఘాటీఘోట ఖురాగ్రకృత్తిత గిరితటే
యాత్రి మెల్లెటి దుర్గం
దుర్గం కిమ్మూర సంజ్ఞం దళితరిపుబలే
దుర్గమం తెంపపూండిమ్,
దుర్భేదం వజ్రకూటం జితవతి రథినా
రామగిర్యాఖ్య దుర్గం
విఖ్యాతం వీరఘోటం గళిత మనువశాం
వీరసన్నాహధార్ష్ట్యమ్

కాటయవేమఁడు పెద్ద సైన్యముతో గాడిదపల్లి గిరితటములు పిండిసేయుచు, మెల్లెట, కిమ్మూర, తెంపపూఁడి, వజ్రకూటము, రామగిరి, వీరఘోటము అను దుర్గములు జయించి శత్రువుల శౌర్య సన్నాహము నణఁగించెనని దీని భావము. ఈ దుర్గము లన్నియు కొండవీటి ప్రాగ్దేశములోనివి. వివరాలు—

తెంపపూఁడి—ఇది పిఠాపురమున కుత్తరముగ నేడుక్రోసుల దూరలో, అన్నవరం క్షేత్రమునకు ఒక క్రోసు దూరమున నున్నది. అచట శిథిలమైన దుర్గ మొకటి నేఁటికిని గలదు.

వజ్రకూటము—ఇదియును పిఠాపురమునకు వాయవ్యముగ నెనిమిది క్రోసుల దూరలో నున్నది. అచటను దుర్గశిథిలములు గలవు. ఇది నేఁడు పిఠాపురమున వంకాయలకుఁ బ్రసిద్ధి వహించియున్నది. వజ్రకూటపు వంకాయలని పిలుతురు.

వీరఘోటము—దీని నేఁడు 'వీరఘటము' అని యందురు. ఇది శ్రీకాకుళముజిల్లాలో పాలకొండకు సమీపమునందున్నది. ఇది నేఁడు అడ్డాకులకుఁ బ్రసిద్ధిగాంచియున్నది.

మెల్లెట—ఇది నేఁటి తూర్పుగోదావరిజిల్లా ఎల్లవరము తాలూకాఁ జెందిన గ్రామము. ఈ యూరఁ గాటయవేమునితోడి సంబంధముగల శాసనము గానవచ్చెడి[10]

కిమ్మూరగురము—ఇది యీ జిల్లాలోని పెద్దాపురము తాలూకాఁ జెందినది. పెద్దాపురము తాలూకాలోని కొన్ని గ్రామములకు కిమ్మూరుసీమ యని పేరు. ఈ తాలూకాఁ జెందిన జగంపేటయను గ్రామమునకు సమీపమున కిమ్మూరు లక్ష్మీపురమను గ్రామముగలదు. దాని ప్రాంతమున కిమ్మూరుదుర్గమని వ్యవహరింపఁబడు ప్రదేశముగలదు. దుర్గప్రదేశము చాలవఱకు సాగుబడిలోనికి వచ్చినను దానికొకభాగము నిలిచియున్నది. దుర్గశిథిలములు కూడ గానవచ్చును.

రామగిరిదుర్గము—ఇది రాజమహేంద్రవరమున కుత్తరముగ పది క్రోసుల దూరలో, అచటి గోదావరీ తీరమునందున్న రత్నపోలవరమున కావలియున్నవ మూఁడు క్రోసుల దూరలో నున్నది. ఇది గిరిదుర్గము జలదుర్గము కూడనైయున్నది. ఇది నేఁటికిని దుష్ప్రవేశస్థితియందే యున్నది. ఇది కాటయవేమునివాఁడు అన్నదేవచోడునకు రాజధానియై యుండెను. పట్టిసక్షేత్రమునకిది నాలుగు క్రోసులదూరమున నున్నది. ఈ జలదుర్గమునందొక పెద్ద పద్మాకరము గలదు.

ఈవిధముగఁ గాటయవేమఁడు రాజమహేంద్రవరమాదిగ సింహాచలమువఱకు నుండిన దుర్గములను జయించి విజయము సాధించెనని యూహింపవలెను.

---

10. See S. I. I vol X No 578.

తరువాత కుమారగిరి కాటయ వేముని పరాక్రమమునకు సంతసించి, దిగ్విజయార్జితమైన ఈ రాజమహేంద్రవర ప్రాంతము వానికి ఇచ్చివైచెనని కాటయ వేముని శాసనములలోని ఈ క్రింది శ్లోకము తెలుపుచున్నది

శ్లో. కుమారగిరి భూపాలో యస్మై విక్రమతోషితః,
ప్రాదాత్ప్రీతిం ధ్రువం రాజమహేంద్రనగరీ
ముఖామ్

ఈ శ్లోకము కాటయ వేమునకు పెదకోమటివేమ కొమరగిరితోను గల సంబంధము తెల్పు శాసనముల యందు గానవచ్చుచున్నది. కాటయ వేముని రాజ్యసంక్రాంతి, కొమరగిరి పుత్రుడైన అనపోత రెడ్డి మరణించిన తరువాత, కుమారగిరి జీవించియుండగనే జరిగెనని యూహింపవలెను. కాటయ వేముని నాటినుండియే మరల రాజమహేంద్రవరము రాజధానిగా రెడ్డిరాజుల పాలనము సెలవుట, రాజమహేంద్రవర రాజ్యము ప్రత్యేక రాజ్యముగా యేర్పడుట జరిగినది

కాటయ వేమునకు కుమారగిరియొడల విశిష్టమైన గౌరవము గలదనుటకు నిదర్శనములు పెక్కులు గానవచ్చుచున్నవి 1 కుమారగిరిని సింహాసనము పై గూర్చుండబెట్టి తాను మహామాత్యుడై రాజ్యభార మంతయు నిర్వహించుట. 2 అతని యాదేశాను సారము దిగ్విజయములు సాధించుట 3 అతని ప్రీతికై కుమారగిరి పేర కాళిదాస విరచితమైన నాటకత్రయమునకు వ్యాఖ్యానములు రచించుట 4 ఆ వ్యాఖ్యానములను కుమారగిరిచే విరచిత వసంతరాజీయనాట్యాదులతో సమర్పించుట. 5 తన కుమారునకు కుమారగిరి పేరు పెట్టుట 6 తను సుకృతార్థము దేవబ్రాహ్మణుల కిచ్చిన యగ్రహారముల కన్నిటికిని 'కొమరగిరి పురము' అని నామకరణము సేయుట—మున్నగు ఈ విషయముల కన్నిటిని కాటయ వేమారెడ్డి శాసనములు సమర్థించుచు నిరూపించుచున్నవి. వానిలో కాటయ వేముని అహోబల శాసనము దారికి ప్రశస్తితో వారిచే సేయబడిన దానముల కన్నిటికిని 'కొమరగిరి మండలి' అను పేరు నొసగి నేటి దిసాడివరకు జేసినది. కాటయ వేముడు కొమరగిరి జీవించియున్నప్పుడే గాక, అతడు మరణించిన తరువాత కూడ కృతజ్ఞత గలిగియుండెననుటకు, అతని కుమారుని సుకృతము కొరకై అహోబల నృసింహస్వామికి 'కలుపచేయు' అను గ్రామమును ధారవోయుటయే తార్కాణము. ఆ శాసనస్వరూపము నిట్లు పొందుపరచుచున్నాను

కుధమను—

ఏతత్సూను కుమారాధీశ మూర్తి శ్రీతి విరాజితమ్
అహోబల నృసింహాస్య దేవదేవస్య శాసనమ్

స్వస్తిశ్రీ శకవర్షంబులు ౧౧౩౨ అగు నేంటి విక్రృతి సంవత్సర మార్గశిర శు ౧౫ గురు వారమున శ్రీ అహోబలదేవర నిత్య అవసరమకు కొమరగిరి రెడ్డింగారికి సుకృతముగాను కాటయరెడ్డి వేమారెడ్డింగారు కలుపచేయు కొమరగిరి పురమని ధారవోసి సమర్పణసేసిరి

వస్తా కాటయ కారేః పాత్రో మారవ్య
కాటన్నప భూతః
వీరన్నపోతిన్నపతే ర్జామాతా జయతి వేమ
భూపాలః

కొమరగిరి రయ్యంగారికిని పరమహితుండైన కాటమ రెడ్డి వేమారెడ్డిం [గా]రు తనకు స్వామి అయిన కొమరగిరి రంగయ్యగారికిని వారిదేవులైన అమ్మంగారలకును అతడు సుకృతముగాను దేవర్లకును బ్రాహ్మలకును ధారవోసి ఇచ్చిన కొమరగిరి మండలం

పెద కొమరగిరిపురం, అమ్మలపురం శ్రీవార ణాసి విశ్వేశ్వరదేవర కొమరగిరిపురం, శ్రీ పర్వత వాసిని కొమరగిరిపురం పంచలూరి పశుపతియంగారి కొమరగిరిపురము, పంచలూరి భీమనయంగారి కొమర గిరిపురం, శ్రీ భట్టరయంగారి కొమరగిరిపురం, కంధా శియంగారి కొమరగిరిపురం, శ్రీంగార రాముని కొమర గిరిపురం, శ్రీ సర్వజ్ఞ చాకయ్య కొమరగిరిపురం, మరంతేశ్వర దేవర కొమరగిరిపురం, శైవుల కుమరగిరి పురం, సాత్వికుల కొమరగిరిపురం పాశివారి కొమర గిరి పురం పామపేజాల కొమరగిరిపురం, సోమయాజుల కొమరగిరిపురం, స్థానాపతి అల్లభట్ల కొమరగిరిపురం, శ్రీ గోపీనాథుని అప్పన కొమర గిరిపురం, బ్రహ్మ మల్లయ శ్రీపాదాల కొమరగిరిపురం, శేషోపాధ్యాయుల కొమరగిరిపురం, పొగ్గరపు మాచిరాజు వారి కొమరగిరిపురం, మహాదేవయ్యగారి కొమరగిరి పురం, వేమనారన్నంగారి సింగన పోతుయాజుల కొమరగిరిపురం, జతనము పెద్దిరాజు

వారి కొమరగిరిపురం, మండెల రామనాథ సోమ యాజులవారి రుద్రభట్లు మాగభట కొమరగిరిపురం, గ్రామాగ్రేశుల కొమరగిరిపురం, అన్నదానం అవు ధానులంగారి రాఘవంగారి కొమరగిరిపురం వలపల్లి అన్నధానభట్ల కొమరగిరిపురం, [శ్రీ] హారం తిరఘుంట శ్రీ నరసన్నంగారి కొమరగిరిపురం, వినపాల పె[ా] కొమరగిరిపురం కొమరగిరిపురం పోతరాజు వారి కొమరగిరిపురం, వుప్పాయపేట [శివ] కొమరగిరి పురం, పుండ్రాజువారి తిప్ప [శ్రీపె] గిరి కొమరగిరి పురం, వేదాద్రి శ్రీ నరసింహస్వామి కొమరగిరిపురం, కూచిరాజు తిప్పనంగారి కొమరగిరిపురం, ఆరాధ్యుల మల్లనంగారి కొమరగిరిపురం, చేయేటి శ్రీ శేషనాగారి కొమరగిరిపురం, కొకొండ శ్రీ నరసింహస్వామి కొమర గిరిపురం, దాట్ల అపోతపిష్ఠల కొమరగిరిపురం, తాయూరి సోమయాజులవారి మలు భట కొమరగిరిపురం, తింగాయ పండితులవారి విశ్వనాథ పెమ్మన కొమరగిరి పురం, శిద్దాయ పండితులవారి అన్నా పండితుల కొమరగిరిపురం, పంగలూరి శ్రీ గిరనర్యంగారి దేవు లైన మల్లాయాంమంగారి పసపుకిచ్చిన కొమరగిరిపురం, మైలార గేవరకొమర గిరిపురం మూలం గూరంమ కొమరగిపురం

తింగాయ పండితుల [త్రి] మూ పండితులవారి అనవేంవరము, అతుల పెద్దిభట్ల వారియా [రి మంచ మూరవర] [కొట] మ రెడ్డి వేంవరం, దేవన్నయం గారి ప్రతాప అన్నవరం, మూడెము రమనా [థ] సోమయాజుల నాగిపెద్దవరం, పంకేస్యుల శేశిగదవర వేంవరం, పెన్నవరం, పీరవరం, ప్రసన్న శ్రీ పాదాల శ్రీ లక్ష్మీనరసింహపురం

కొటమరెడ్డి వేమారెడ్డింగారి అర్ధాంగలక్ష్మి [అ]ఇఅ కొమరగిరయ్యంగారె ఇ కొమరగిరయ్యం గారై అవతరించిన [ఇ] కొమరగిరయ్యంగార్కి తల్లిం గారైన తల్లపానం మంగాయి ఇ కొమరగిరయ్యంగారికి [న్ని] కొటమరెడ్డి వేమారెడ్డం గార్కిన్ని సుకృతము గాను శ్రీ గౌతమి తీరమందును వేదాద్రి శ్రీ నర సింహ దేవునకు ప్రతి సంవత్సర తిరునాళ మహోత్సవానకు ధారవోసి సమర్పణచేసిన పెంచూరి తిల్లవరము కొటమరెడ్డి వేమారెడ్డింగారి అర్ధాంగలక్ష్మి అ ఇన మల్లపానం మంగాయి కొటమరెడ్డి వేమారెడ్డిం గార్కిని స్వామి అ ఇన కొమరగిరయ్యంగార్కిన్ని

గారి దేవులైన అనంగారుడన్న అతియ సుకృతము ఇ ఆస్తుగాను మకర సంక్రమణ పుణ్యకాలమందు రాజమహేంద్రవరానను శ్రీ గౌతమి తీరమందు మార్కండేశ్వర దేవరకు సహింది సుశేకటించి, మార్కండేశ్వర దేవరకు నిత్య అవసరాలకు ఇచ్చిన మల్లవరము 11

ఈ యాదహోబల శాసనము కొటయవేముని వరా న్వయకు సుకృతాన దృష్టికి క్రతిజ భాగయులకు విరా మము ఈ శాసనమున తెరొ్కనబడినవానిలో పెటి అగులాపురము కొలాకొడు జెందిన కొమరగిరిపట్నము మరగుళ్ళ విరళ్ళగానకు జెందిన కొమరగిరి, సర్పవర భావనారాయణస్వామికి జెందిన పిఠాపురమునకు సమీ పమునయున్న గోరస కొమరగిరియు నా పేర్లతో నిలిచి యున్నవి. ఏగిలినవాని కొపేర్ల నివనచ్చుటలేదు మొత్తము మీద రాజమహేంద్రవర రాజ్యమునకు వశ మైనటువంటి కాటయవేముడు గోదావరీతీర భూము లందు పెక్కుగ్రామములు ధారవోసి యిచ్చి తన ధార్మికతను సుస్థిరము చేసియున్నాడు. ఈ శాసనము వలన ఈదివాక్యములనుబట్టి కొటయవేమునకు తిల్లాంబిక మల్లాంబిక యను నిగువురు భార్యలుండి నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. వీరిలో తిల్లాంబికయే కొటయవేమునకు పుత్రుండై జన్మించిన కొమరగిరికి తల్లియని యీ శాసనము స్పష్టము చేయుచున్నది వేముని కవితల్లియను పుత్రిక గలదు. కొటయవేమునకు నైన పుత్రుడగు కొమరగిరి మరణించినవెనుక, కొటయ వేముడును దిగంగతుడైనపిదప రాజమహేంద్రవర రాజ్యమాయనితల్లికి సంక్రమించినది. ఈయన తల్లి గన్న తల్లి యైనదా ? యనునది సందేహాస్పదముగ నున్నది. ప్రోలయవేముని కొడుకు అనవేముడయినట్లు, తిల్లాంబిక కూతురనితల్లి యైనదా ? లేక మల్లాంబిక కొమరగిరి సోదరియై తత్పురుషులచే అనితల్లికి రాజ్య సంక్రాంతి గలిగెనా ? దినిని వివరించు శాసనా ధ్యాధార మేదియు నింతవఱకు బయలుదేఱి యుండ లేదు

ఇది యిటుండగ అనితల్లి కలువచేరు శాసనములో అనితల్లిదొకన్న తిగ దొడ్డాంబిక యనిపించు శ్లోక మొకటి యీ తీరుగ నున్నది.

శ్లో॥ యస్యాఃపేమ నృపాలోజనకో దొడ్డాంబికా జనయిత్రీ
సా దీవ్యత్యనితల్లి సమూర్తి రివ దేవభూమిదేవ్యక

11 soo. s I L vol x No. 577.

కాటయవేమభూపతి

ఈ శ్లోకములకు యథాస్థితముగా నర్థము చెప్పుకొనినచో, ఎవనికి వేమభూపాలుడు తండ్రియో, దొడ్డాంబిక తల్లియో, ఆయనతల్లి అక్కయని చెప్పిన దేవభూదేవలక్ష్మ్మకర దేవరిల్లుచున్నదని అర్థము చెప్పవలెను. దీనిని బట్టి దొడ్డాంబిక యే పెద్దతల్లి యనవలెను. కాటయవేమునకు తిల్లాంబిక మల్లాంబిక యనువురు భార్యలై యుండిరటు అహోబల శాసనము తొత్తరమూఁడి శాసనము తెలుపుచు చున్నవి. వారి యనుపుకి పేర తిలకరము మల్లకరము అను గ్రామములు దానముచేయబడినటుల శాసనములు నిరూపించుచున్నవి. వేమునకు దొడ్డాంబిక యను భార్య యుండినట్టు తీరుఁగా శాసనమునఁ గాని మఱెక్కడను గాని విషయము తెలుపఁబడియుండలేదు. కాని కాటయవేమునితల్లి, ప్రోలయవేముని కూఁతురు, అనపోతారెడ్డి సోదరియునగు నామె 'దొడ్డాంబిక' యని బహుశాసనప్రసిద్ధము. ఈ విషయమును గ్రహణము చేయు క్రింది శ్లోకము వేముని పెక్కుశాసనములలో గానవచ్చుచున్నది.

శ్లో॥ వహ్నాకాటమహీభుజో, గుణగణోదారస్య మారప్రభోః
పౌత్రః, కాటయవేమభూమిరమణః శ్రీవేమపృథ్వీపతేః
దౌహిత్రః, పునరన్నపోతనృపతేర్భ్రాత్రీయమాదాయశో
ర్జామాతా జయతి క్షితౌ చిరమసౌ దొడ్డాంబికానందనః 12

ఈ శ్లోకమునుబట్టి కాటయవేముఁడు దొడ్డాంబికాకుమారుఁడనుట నిర్వివాదవిషయము కావున పై కలువచేరు శాసన శ్లోకమునకు "ఎవనికి దొడ్డాంబిక తల్లియో" యని కాటయవేముఁడు జనకుఁడుగాఁ గలయాని తల్లి యని యర్థము చెప్పవలెనా? లేక లేఖక ప్రమాదమున నీ శ్లోకమున 'తిల్లాంబికా, లేక మల్లాంబికా' యనుటకు బదులుగా 'దొడ్డాంబికా' యయినదా? యను విషయమింతవరకు విచారించి చక్కఁగ ముడివడినది. చరిత్రకారులు మాత్రము కలువచేరు శాసనము నుపర్యధారాప్రాముఖ్యము నంగీకరించి, కాటయవేమునకు మూఁడు భార్యలనియు, వారిలో దొడ్డాంబిక కొమరగిరి సోదరియనియు, తత్పుత్రియగుటచే అనితల్లికి వేమునిరాజ్యము సంక్రమించినదనియు వ్రాసియున్నారు. కాని యీ విషయమును స్పష్టముచేయు శాసనాద్యాధారములైన ప్రొత్తరసుపలబ్ధమగునంత వఱకు నిట్టియూహ సగ్రాహ్యమని కాఁ బోఁచుటలేదు.

రాజమహేంద్రవరరాజ్యమును, కాటయవేముని తరువాత నాతని తంగాంకరమై నిలిచి, రాజ్యసంక్రాంతికి దాయార్హతకలది అనితల్లి యగుటచే, నామెకు మామగారగు అల్లాడరెడ్డి యామెకే రాజ్యమును సంక్రమింపఁజేసెనని యీ క్రింది శాసన శ్లోకములు నిరూపించుచున్నవి

శ్లో॥ దురితరహితచిత్తో దొడ్డ అల్లాడ భూపో
భువమరి జనదుర్గాం భూయపాహ్యాత్య దోష్ణా,
విమలగుణయుతాయాం వేమభూపాత్మజాయా
మనని సురసుధాయా మన్నితల్యాం న్యధత్త 13

గతే దివం కాటయవేమభూపే
నిర్మూల్య ధీర ద్రోహికులం సమస్తం,
అదండయ శ్రీక మహా తపోభి
తత్సంతతే రాజ్యమరాతిశూన్యమ్ 14

కాటయవేముఁడు తూర్పునాఁటి దురవిజయమునకు బయలుదేఱినప్పుడాతని వెంటవచ్చిన సేనాధిపతులలోఁ బ్రధానుఁడు, కొండవీటి ప్రభువుతో బాంధవ్యము కలిగియున్న రెడ్డివిభుఁడు అల్లాడరెడ్డి. ఈతఁడు కాటయవేముని యీ విజయయాత్రలో నాతని కండదండయై నిలిచినవాఁడును నాతనితో నెయ్యముండినవాఁడును. కాటయవేముఁడు తన కూఁతురగు హరిహరాంబను అల్లాడరెడ్డి కుమారులలో శ్రేష్ఠుఁడగు వేమునకును, అతని ద్వితీయ కుమారుఁడైన వీరభద్రారెడ్డికి అనితల్లిని నిచ్చి వివాహము చేసెను. తమ్ముల క్రమముగాఁ గాటయవేముని రాజ్యము ననితల్లికి సంక్రమింపఁజేయవలెనని నిశ్చయించుకొనిన అల్లాడరెడ్డి పైఁబడి నది హరిహరాంబయుఁ గాటయవేముని పుత్రియై యుండ, అనితల్లికి కాటయవేముని రాజ్యమును సంక్రమింపఁజేయుటకుఁ గారణ మేమి? కొండవీటి ప్రభువులకు దౌహిత్రియై యుండుటయే కారణ మగును. లేకున్న కాటయవేముని తనయయైన హరిహరాంబకు రాజ్యమేల సంక్రమింపరాదు! కాటయవేముఁడు దివంగతుఁడైనంతనే, రాజమహేంద్రవర

12. చూ. కొమ్మవరము, గోపవరము, తొత్తరమూఁడి శాసనములు

13 చూ. అనితల్లి కలువచేరు శాసనము.

14. See. S. I. I. vol V No 118.

రాజ్యమును గడియింపఁ జూచినవారు, వేమునితరి వర్గములోని వారు నగు కోమటి వేము అన్నపోతాదుల నల్లాడరెడ్డి నిర్మూలించి, రాజ్యమును శత్రుదుర్భేద్యము గావించి, అనితల్లి పెనుంబడని భావము ఈ కార్యము గుణితరహితచిత్తుఁడై యల్లాడరెడ్డి సలిపె ననుటలో, దాయాదుల విషయమున వివాద మేర్పడినపుడు ధార్మికదృష్టితో వారిఁ దనితల్లికి రాజ్యమును సంక్రమింపఁ జేసెనను విషయము వ్యక్తమగు చున్నది.

కాని ప్రభువుల చరిత్రములకు సరియైన విలువటి కవికాలులను దూఁగించి మూల్యము తేర్చుటను శ్రీనాథుఁడు, అనితల్లి కాటయవేముని రాజ్యము లభించుట నిట్లు వివరించియున్నాఁడు.

ఉ॥ మనుతుల్యుండగు కాటభూపసుతుని
వేమక్ష్మాతలాధీశుఁ దం
దనపాణిగ్రహణంబు చేసెఁ బ్రియమొంద
న్వీరభద్రేశ్వరుం
డనితల్లి న్వసుధామతల్లి సుదయాపాత్రంబు ద
సీమాతనీ
ఘన సామ్రాజ్య సమర్థన ప్రథమ
సాక్షాదిందిరా దేవతన్
— కా॰ 1-48

శ్రీనాథుఁడు కాటయవేముని మనుతుల్యునిగా నిరూపించియున్నాఁడు అనగా మనువువంటి ధర్మనిర్వాహకుఁ డనుట. వేరొక వంతటి ధార్మిక దృష్టియే లేకున్నచో నీతని శక్తి సామర్థ్యములకు కుమారగిరి వాఁడు కొండవీటి రాజ్యము నే పాలించి యుండెడి వాఁడు. మనుతుల్యుఁడు గావుననే ధర్మతత్పరత గలిగి కోమటరెడ్డి యాజ్ఞ నతిశిరసావహించి తాను సాధించిన విజయముల నాతనికి సంక్రమింపఁ జేసి తన్నుఁ గృతకృత్యునిగా భావించియున్నాఁడు. అట్టి వేముని తనూజాత యగుటచే ననితల్లి ఘనసామ్రాజ్యసమర్థన ప్రథమ యెట్లగునో యీ విషయమై సవ్యముగ వ్యక్తమగుచున్నది మతియు ననితల్లియే రాజమహేంద్రవర రాజ్యమునకు రాణియై పాలనము సాగించుచుండె నను విషయము స్పష్టమగుచున్నది ఈ విషయము కలువచేరు శాసనమునం దిట్లు స్పష్టము సేయఁబడినది

శ్లో. వినత నరపాలపాళీ, కనగుణ
మౌళిప్రసుదిత గంధాఢ్యా,
అనితల్లి పతిదైవా, ఘనవనధివిభూత
భావుకా భువనమవతి,

అనితల్లి భూమిని పాలించుచుండె నరపాలురు నామె పాదము పైఁ బూలమాలికలు పడునట్లు వినతు లగుచుండఁ దదంఘ్రియు పాదముల కంటుచుండెననియు, నామె భర్తను దైవముగా భావించుచు, తనకు బాసటైన వేముఁడు మహామాత్యుఁడుగా భూమిని రక్షించుచుండెనని యీ శ్లోక భావము. అల్లాడరెడ్డి రాజమహేంద్రవర రాజ్యాధికార మనితల్లికి సంక్రమింపఁ జేయఁ, దన్మూర్తియగు వీరభద్రారెడ్డి సింహాసనము నలంకరించినవాఁడు, కుమారగిరికిఁ గాటయ వేమునికిని తల్లి కల్లాడ వేమారెడ్డి మహామాత్యుఁడు ప్రధాన సేనానియునై కార్యభారము రెండును నిర్వహించుచుండెనని వాఁడెను విషయము నీశ్లోకము తెల్లము సేయుచున్నది ఈ తీరుగఁ గాటయ వేముని రాజ్యము అల్లాడకొడుకు వీరభద్రారెడ్డి పాలనములోనికి వచ్చిన వాఁడే కవిసార్వభౌముఁడైన శ్రీనాథున కాశ్రయము లభించు నవకాశము గల్గె చరిత్ర ప్రసిద్ధి వహించిన దయినది.

కాటయవేముఁడు తన చరిత్రమున మహోన్నతుఁ డైన ప్రోలయ వేముని యౌదార్యములను, తన రాజధాని యగు కొండవీటి విభవమును సమతూగ్చుకొనినట్లు వేముని యాపద నముల వలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. హరిహరాంగు విశిష్ట భక్తిభావము గలిగి భీమమండల ప్రసిద్ధమైన దేవళములకు విభవములు కల్పించుట, భూసురుల కగ్రహారములు దానముచేయుట, దిగ్విజయములు సాధించుట, కవుల కాశ్రయ మిచ్చుట, ఘోరాయ భీమయ సుగమపు శ్రీశైలమునుండి పట్టసమునకుఁ గొనివచ్చుట, యను నివి ప్రోలయ వేముని యౌదార్యములు. రాజమహేంద్రవరమున త్రైలోక్య విజయ ప్రాసాదము నిర్మింపఁ జేయుట, మూలఁ గూరకొనిన వెలయించుట యను నవి కొండవీటి విభవాదర్శములు.

శ్లో. కవినామాశ్రయో మంత్రీ కాటభూప తనూభవః

అను కుమారగిరి రాజేంద్రు వాక్యముచే నీతఁడు కవుల కాశ్రయభూతుఁడై యుండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది కాని వారు తెలుఁగు కవులుగాఁ గానరారు. అగ్రహారములు స్వీకరించిన వారిలో సంస్కృతకవులు తెనుఁగుఁ గలరేమో! కాటయ వేముఁ డెంతటి వదా

ప్రముఖుండగు అంతటి సంస్కృత పాండిత్యము గలవాఁడు. ఈతని వైదుష్యము కుమారగిరి యాస్థానమున వసంత రాజీయాభిధానమున నాట్యశాస్త్ర సమన్వయము చేయుచు రచించిన కాళిదాస విరచిత రూపకత్రయ వ్యాఖ్యానము లందు కుమారగిరి రచనములంగూడ గానవచ్చును. ఈతని వైదుష్యమును గూర్చి నే నిదివరకు రెడ్డి సంచికలో 'కాటయ వేముని వైదుష్యము' అను వ్యాసమునఁ గొంత తెలిపియుంటిని 15

కాటయ వేముఁడు కవిసమ్రాట్టగు కాళిదాస విరచిత దృశ్యకావ్యములు మూఁడింటికి వ్యాఖ్యానము రచించి యుండుటచేతనే, మల్లినాథసూరి శ్రవ్యకావ్యములకు సాలంకారముగ వ్యాఖ్యరచించి దృశ్యకావ్యములకు వ్యాఖ్యల రచించుట మానినాఁడు. వేముఁడు కుమారగిరి యాజ్ఞమున, నాతనియెడఁ దనకుఁగల కృతజ్ఞత వెల్లడించుచు, తద్విరచిత వసంత రాజీయోదాహృతులతో లక్షణ సమన్వయము చెప్పుచుఁ గృతిరచనమునకుఁ గడంగుటచే, నీతని వ్యాఖ్యలవలనఁ గుమారగిరి పాండిత్యముకూడ జిజ్ఞాసువులకు విదితమగుచున్నది. ఏయే కవులందు భరతాది ప్రాచీన నాట్యశాస్త్రవిషయములకు లోఁగని యంశము లుండునో యట్టి కవులందే వసంతరాజీయోక్త పద్ధతిని నాట్యశాస్త్ర సమన్వయము గావింపఁబడినది. కాని యాశాస్త్రాశ్రితమైనచోట లక్షణము సర్వథా సంశయ విచ్ఛేదకముగనుండును. వ్యాఖ్యానమును చేయు పద్ధతిలోఁ గాటయవేముఁ డంగీకరించిన పద్ధతి సర్వదా సమర్థనీయముగనుండును. ఈతని వ్యాఖ్యలందలి విశిష్టతను గూర్చియు వసంత రాజీయ విశిష్టతను గూర్చియు మఱియొకప్పుడు వ్రాయఁదలఁచి కొంత వివరింప ప్రయత్నింపను.

---

15 మా రెడ్డి సంచిక పుట ౪౮౪ ౪౮౮

అంతర్వాహిని

హితశ్రీ

* గతసంచిక తరువాయి *

12

విశ్వం హైదరాబాద్ నించి తిరిగివచ్చాడు. బండి దిగగానే ఎదురుగా వొచ్చాడు గోపి. తనకు తెలుసున్న వాళ్లు ఎవరొచ్చినా గోపికి అలా ఎదురురావటం అలవాటు. విశ్వం అది చాలాసార్లు గమనించాడు. అయితే అలా ఎదురురావటమనేది అందరిపట్లా సర్వ సామాన్యమే. తనూ తెలిసినవాళ్లొస్తే ఎదురువెళతాడు కాని తనలాంటి పెద్దవాళ్ళు అలాచేయటంలో కుర్రవాడైన గోపి అలాచేయటంలో తేడావుంది. తరం దాలో తేలికగా కూర్చొని కబురు చెప్పుకుంటున్నప్పుడు విశ్వం గోపిని అడిగాడు. "వాళ్లో బండిదిగి చుట్టాలెవరైనా వొస్తున్నప్పుడు ఎదురువెళ్లటం దేనికిరా గోపి, వాళ్లెలాగూ ఇంట్లోకి వస్తారుగా"

గోపి ఆ ప్రశ్నకి తెల్లబోయాడు. ఏం సమాధానం చెప్పాలో వాడికి తెలియలేదు.

"ఊరికే" అన్నాడు

"మర్యాదకోసమా?"

గోపి థర్డ్‌ఫారం చదువుతున్నా అది ఈడుకి మించిన చదువు. వాడికి ప్రశ్నలోని భావం సరిగా అర్థం కాదని విశ్వానికి తెలుసు "ఉహుఁ" అన్నాడు గోపి ప్రశ్న అర్థమైనట్టుగానే

"వెళ్లాలనిపిస్తుందా?"

అవునన్నాడు గోపి. ఎందుకనిపిస్తుందో వాడికి తెలియదు వాడు ఆలోచించివుండడు. కాళ్లు లాక్కుపోతాయి, అంతే

విశ్వం ఆలోచించాడు. తనలా ఎదురువెడితే ముఖ్యంగా మర్యాదకోసం వెడతాడు. మనస్సు హెచ్చరిస్తుంది వెళ్లమని. ఆహ్వానించేది ఏం లేదు. పరిచయస్థుణ్ణి చూడగానే హృదయంలో కలిగే సాంత్వనం ఏదో అప్రయత్నంగా వాడిని అలా లాక్కుని వెడుతుంది.

ఇది పైకి చాలా చిన్నవిషయంగానే కనిపించినా ఇందులో గంభీరభావం ఏదో ఇమిడివున్నట్టనిపించింది విశ్వానికి. అన్నిసార్లు గోపి తన బండిదగ్గిరికి పరిగెత్తుకు వచ్చినా ఆ విషయం గురించి ఈరోజు ఆలోచించినట్టు ఆలోచించలేదు పూర్వం ఎన్నడూ. ఈసారి గోపి అలా రావటం చూడగానే తనకీ ఊహ ఎందుకు కలిగిందో!

కొంచెంసేపాగి విశ్వం అడిగాడు.

"గోపీ, నువ్వెరిగిన వాళ్ళందరిలో ఎక్కువ మంచి వాడెవరు?"

"రంగారావు మాస్టరుగారు" తడుముకోకుండా చెప్పాడు వాడు

"ఎందుకూ?"

గోపి ఆలోచించాడు

"ఏమో" అన్నాడు చివరికి

రంగారావు మంచివాడే అయితే గోపిమాస్టర్లలో అంత మంచివాళ్లు ఇంకా వున్నారు. కాని వాడికి రంగారావంటేనే అభిమానం ఎందుకో! ఆ విషయం వాడికి తెలియదు

"అందరిలోకి ఎవరంటే నీకిష్టం?"

గోపి కొంచెం ఆలోచించి అన్నాడు.

"అక్కయ్య"

"ఎందుకు?"

ఈసారి సమాధానం వాడికి తెలుసు. స్కూలుకి వెళ్ళినప్పుడు రైలు కదుల్తుంటే అక్కయ్య దూరమవుతుంటే వాడికి కన్నీళ్ళుతిరిగాయి, అక్కయ్యకీ తిరిగాయి. వాడికి అక్కయ్య కావాలనిపించింది. వాడి ఆలోచనలు ఆమెవైపు మరలాయి జవాబివ్వటం మర్చిపోయాడు. విశ్వం అది గమనిస్తూనే ఉన్నాడు. వాడి మనసులో ఏ మూలో కూడా అతనికి తెలుసు.

విశ్వం ఆలోచనలోపడ్డాడు. కొన్ని విషయాలు

కేవలం తార్కికంగా ఆలోచిస్తే తేలదనికాదు ఆ అవసరం కూడా లేదేమో. హృదయంలోని ఏవో అనుభూతులు మన ప్రవర్తనకి కారణం మౌతాయి కొన్ని సమయాల్లో అదిహేతుపూర్వకంగా ఉండకపోవచ్చు సమర్థనీయం కూడా కాకపోవొచ్చు కాని హృదయంలోని ఆ అవ్యక్త భావాలని కాదనటానికి వీల్లేదు.

డాక్టర్ ప్రవర్తనగురించి తను సందేహంగా చెప్పినప్పుడు ఆమెలో కలిగిన ధోరణి తనుమర్చిపోలేదు ఆమెఆలోచించటం మానేసింది. హృదయం మూగగా ఏదో పలికింది లేకపోతే ఆమె అలా ఆవేశంగా మాట్లాడలేదు అనుగుణంగా తన హృదయం స్పందించింది అంతగా హృదయాన్ని ఊపి వేయగల సన్నివేశం తన జీవితంలో ఇంతవరకు జరగలేదు. పద్మ వ్యక్తిత్వం తనకిప్పుడు పరిమళిస్తోంది అంతగా తన వ్యక్తిత్వాన్ని అర్థం చేసుకోడంవల్లే డాక్టర్ మీద ఇతర్ల అభిప్రాయాల్ని తృణప్రాయంగా భావించి ఉదాత్తంగా వ్యవహరించగలిగింది. పద్మలా ఎంత మంది ఉంటారు!

కారులో అలాగే ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు విశ్వం ఆలోచనల్లో వసంత జ్ఞాపకం వచ్చింది పదిహేను రోజులైనా అయివుంటుంది తనామెను చూసి బజారికి వెళ్ళి కాస్త కాఫీతాగి అలా వసంత ఇంటికి వెళ్లాలనుకున్నాడు విశ్వం కాని ఇంతలో మనసు మార్చుకున్నాడు రైల్లో నిద్రలేక కళ్ళు బరువుగా వున్నాయి సాయంత్రం వెడితే ఖులాసాగా ఉంటుందనుకున్నాడు

సాయంత్రం కాగానే ఆకాశంలో మబ్బులు అలుముకోసాగాయి సన్న జల్లుకూడా ప్రారంభమయింది అయినా విశ్వం బయల్దేరివెళ్లాడు తలుపు తట్టబోయేంతలో అతనికి లోపలనుంచి ఏవో మాటలు వినిపించసాగాయి, అగాడు మాటలు రానురాను స్పష్టంగా వినిపించసాగాయి. వసంత కంఠం తీవ్రంగా వినిపిస్తోంది. ఉన్నట్టుండి చెంప ఛెళ్ళుమన్న శబ్దం వినిపించింది దడాలున తలుపు తోసుకుని లోపలికి అడుగు పెట్టాడు విశ్వం. దండకొడితే భుజంగంలా ఉంది వసంత. పక్కన వెంకటేశ్వరరావు కందగడ్డలాంటి వదనంతో నుంచున్నాడు. చప్పుడు విని ఇద్దరూ తలుపు వైపు చూశారు.

"ఏమైంది?" అన్నాడు విశ్వం ఇద్దరివైపూ చూస్తూ

వెంకటేశ్వర్రావు ముఖం మరింత ఎఱ్ఱబడ్డింది.

"చెయ్యి పట్టుకున్నాడు దుర్మార్గుడు," అంది వసంత కోపంతో

"ఎత్తిరత, పాపం" అన్నాడు వెంకటేశ్వర్రావు పేలవంగా

"షటప్" అన్నాడు విశ్వం పళ్ళునూరి.

"విశ్వంగారూ, మర్యాద ఇచ్చి పుచ్చుకోండి మీకు పరిస్థితులు తెలియవు ఎంతసేపూ తగలేశారో, ధవానీ కొంగుడిలా"

"ఏంటి?" అంది వసంత రెట్టిస్తూ.

"చెప్పాలా?"

"నేను మీ బహుమతి ఒక్కటికూడా ముట్టలేదు. ఎప్పటికప్పుడే తిరగొట్టినా సిగ్గులేక" వసంత పూర్తిచెయ్యలేదు

"మీవాళ్లకిస్తే ఒకటి నేనిస్తే ఒకటీనా?"

"నాకు వాళ్లతో సంబంధం లేదు"

వసంత కళ్లలో నీరు తిరిగాయి.

"ఇదేనా మీ నాటక కళోపాసన?" విశ్వం వెంకటేశ్వర్రావువైపు అసహ్యంగా చూస్తూ అన్నాడు.

"మీ చిత్ర కళోపాసన సంగతేమిటో!"

విశ్వం నిరుత్తరుడయాడు ఒక్క క్షణం

"గురువింద గింజ తన నలుపెరగదట!"

"ఇక నీ వేదాంతాలు చెయ్యకండి గెటౌట్" గట్టిగా అరిచాడు విశ్వం

"తమరే దయచెయ్యండి" అన్నాడు వెంకటేశ్వర్రావు వ్యంగ్యంగా

విశ్వం చెయ్యి చేసుకోటానికి సిద్ధపడ్డాడు.

"సిద్ధమే"

వసంత కలగచేసుకుంది.

"వెంకటేశ్వర్రావుగారూ, మా ఇంట్లోనుంచి వెళ్ళి పొమ్మంటున్నాను పెద్దమనిషితరహాగా ప్రవర్తించలేరా?"

ఏమనుకున్నాడోగాని వెంకటేశ్వర్రావు "ఆల్ రైట్" అని వెళ్ళిపోయాడు.

"బి ఎల్ ప్యాసయాడు లేపోతే ప్రాక్టీస్ పెట్టుకున్నాడు ఏంటుద్దేశించి?" అన్నాడు విశ్వం జాలిగా.

"మొదటినించి ఆయన ప్రవర్తన అటువంటిదేనండీ. నేను భరిస్తుంటూ వస్తున్నాను. ఇలాంటిదేదో జరుగుతుందని" గాద్గదికంగా అంది వసంత.

విశ్వం ఏమీ అనకుండా కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. మేకపిల్లని తోడేలు తరుముతున్నట్టు అతనిమనో వీధిలో గోచరించింది. విశ్వం తలపట్టుకున్నాడు.

"అసలు బహుమతులు ఎందుకు తీసుకున్నావు?"

"నేను తీసుకోలే!"

"ఎవరికో ఇవ్వాలంటున్నారుగా"

"దానికి నేను బాధ్యురాల్నా?"

"మీవాళ్ళేటగా?"

"అయినా వాళ్ళ వాళ్ళతో ఏం సంబంధం లేదు. నేను వేరే వుంటున్నానని మీకు తెలుసుగా?"

"అయితే మాత్రం, చెప్పాలనిపించలేదా నీకు? ఈ మాత్రం విచారించకుండా మరొకరు చెప్పాలా?"

కోపంగా అన్నాడు విశ్వం. వసంత కళ్లలో నీళ్ళు తిరిగాయి.

"తెలిసికూడా మీరలా మాట్లాడితే ఎలా?" అందామె గాద్గదికంగా.

విశ్వానికి జాలేసింది. ఆమెని కోపగించుకోటానికి తనెవరు? తనకేం హక్కుంది? అయినా ఆమె అలా తిరస్కరించకుండా తనకి సమాధానాలు చెబుతోంది. అన్నివైపులించి అందరూ ఆమెని బాధపెడుతుంటే ఎలా తట్టుకుంటుంది?

"వసంతా!" అన్నాడు కారుణ్యం ఉట్టిపడే స్వరంతో. ఆమె తలెత్తి చూసింది.

"అయినవాళ్ళు లేనివాళ్లని ఆదరించటం మాని వాళ్ళ నిస్సహాయస్థితి ఆధారంగా తీసుకుని స్వప్రయోజనాలు సాధించుకునే వాళ్ళ చేష్టలు ఏమనాలో తెలియటం లేదు."

"నో చెప్పు" ఆవేశం అణచుకోలేక అంది వసంత.

సరిగా తన మనసులో ఉన్నదే ఆమె అంది. అదే అన్నాడు విశ్వం ఆమెతో. అలా ఇద్దరి మనసుల్లో ఒకేమాట రావటం అదే మొదటిసారి అని ఇద్దరూ ఒకరికొకరు చెప్పుకున్నారు.

సన్నజాజి చిలీ చిలీగా గాలివానయింది. ఉరుములూ, మెరుపులూ, వానా, గాలితో ప్రకృతి భీభత్సంగా ఉంది.

"ఇక్కడ నిక్కచ్చడాకి" అన్నాడు విశ్వం.

"తొందరపని ఉందా?"

"ఏం లేదులే"

"మరయితే కష్టం ఏముంది? ఏమైనా చెప్పండి. వింటాను"

"అనగా అనగా ఒకరాజు – చెప్పాలా?"

"వేళాకోళం కాదండీ"

"బొమ్మ వేస్తుంటే బావుంటుంది. ఎన్నాళ్ళకీ అది పూర్తి కావటం లేదు"

"ఇప్పుడా?" అంది వసంత.

"ఏం? మోడల్ ఇవ్వటానికి ఓపిక లేదా?"

"మీ కోసం కష్టంకేమోగాని, ఎన్నాళ్లిండీ మోడల్ ఇచ్చేది?"

"నిన్న ముందరే చెప్పానుగా బాగా వేయాలంటే కొన్ని నెలలు తీసుకుంటుంది ప్రతిబొమ్మ"

"మీకు ప్రెడరేగు హైదరాబాద్ వచ్చి ఇన్ని రోజులు కాలేదా? ఏ ఉద్యోగమో అయితే బొమ్మ పూర్తి కాకుండానే వెళ్ళిపోతారు"

"ఉద్యోగం వొచ్చేలా ఏమీ లేదు"

"ఎందుకు రాదు?"

"ఇన్ని దరఖాస్తులు పెట్టాను, ఒక్కరూ కనీసం ఇంటర్వ్యూకైనా పిలవలేదు"

"అవుతుంది లెండి." అని ధైర్యం ఇచ్చిందామె.

విశ్వం పరికరాలు తీసుకున్నాడు. వసంత మోడల్ ఇస్తోంది.

బయట హోరుగాలి కుంభవృష్టి.

కను ముక్కు తీరు సరిదిద్దుతున్నాడు విశ్వం. తటుక్కున మెరుపు మెరిసింది. కిటికీలోంచి ఆ కాంతి సరిగా వసంతమీద ప్రసరించింది.

"మెరుపు మెరిసి పోయి జారిపడారనుకున్నాను" అన్నాడు విశ్వం చిరునవ్వు నవ్వుతూ.

"మీరు కవిగారు కాదుకదూ? బొమ్మ గీసుకోండి కవిత్వం తోలిపోకుండా" అంది వసంత.

పెదవులు కెంపురంగుతో చిత్రిస్తున్నాడు విశ్వం. రేఖలు పరిమాణకోటానికి కొంచెం దగ్గరగా వచ్చి నిలబడివున్నాడు. ఆమె వెంటనే అలాగే చేసింది

పెదవుల రేఖలు చూపినోయి ఎరుపుదనం చూస్తూ ఉంటున్నాడు విశ్వం సరిగా అదే ఎరుపు ఎలా చేయటం? అది సాధ్యమయేలా లేదు మెరుపు మెరిసింది కన్ను మిరుమిట్లు గొల్పాయి. ఆ మెరుపులో మెరిసిపోయే వసంతసౌందర్యమంతా, ఆ తిమ్మా కాంతి ఉన్నదివున్నట్టుగా ఎలా చిత్రంలోకి తీసుకురావటం?

వర్ణాలకందని సౌందర్యం. ఏయే వర్ణాలు కలిపితే ఆమె శరీరవర్ణం వస్తుందో ఆలోచిస్తూ ఆమెని నఖశిఖపర్యంతం చూస్తూనాడు ఆ శరీరవర్ణానికి రేఖాసౌష్ఠవం మెరుగులు దిద్దతోంది ఆ వంపులన్నీ తన చిత్రంలోకి ఎంతవరకు తను ఆ రేఖల్ని చిత్రంలో పొందుపరచాడో!

పరిశీలనగా చూస్తున్నాడు విశ్వం ఒక్కసారి సింహావలోకనం చేశాడు వసంత స్వరూపాన్ని వస్త్ర భంగిమలో

వసంత ఇన్నాళ్ళూ ఎంత సౌందర్యం తనలోనే మరుగుపరిచింది! ఇన్నాళ్ళూ తను చూడని అందాలేవో ఆమెలో ఈరోజు కనిపిస్తున్నాయి

“అనాఘ్రాతం పుష్పం కిసలయ మలూనం కర రుహైరనావిద్ధం రత్నం ”

ఎవరి అనుభవంకోసం ఈ అందం?

సౌమ్యసంగతి మర్చిపోతూను విశ్వం వసంత అలాగే నుంచునివుంది కిటికీలోంచి విసురుగా జల్లు కొట్టింది ఆ తుంపరలు చల్లగా విశ్వాన్ని పలకరించి పులకింపచేశాయి

బయట ఉరుము ఉరిమి మెరుపు మెరిసింది. మెరుపులో వసంత

ఆ సౌందర్యం భరించలేకపోతూను విశ్వం తటాలున ఆమెని కౌగిలిలోకి లాక్కుని పట్టుకున్నాడు. కళ్ళల్లోకి చూసి పెదవులు చుంబించబోతూడు. కాని అకస్మాత్తుగా ఆగిపోయాడు వసంత విదిలించుకో లేదు కాని ఆమెముఖంలో ముఖం పెట్టి చూసిన విశ్వానికి ఆమె వదనంలో ఏదో వింతభావం కనిపించింది అది ఆశ్చర్యమో, భయమో, కోపమో, విస్మయమో, ఉత్సాహమో, హేళనో మరేమిటో, లేక అన్నిటి సమ్మిశ్రణమో విశ్వానికి అంతుపట్టలేదు. తటాలున తన్నుతాను తెలుసుకొని ఆమెని వదిలేశాడు. తరవాత ఒక్కమాటకూడా అతను మాట్లాడలేదు ఆమె వైపు చూడటానికూడా సాహసించలేదు గబగబ బయటికొచ్చి ఆ గాలివానలోనే ఇంటివైపు నడిచి పోయాడు వసంత ఏమీ ఆలోచించే స్థితిలో లేదు అలాగే అతనివైపు చూసింది మెరుపు మెరిసింది. కిటికీలోంచి చరచర నడిచిపోతూ విశ్వం కనిపించాడు అప్పటికి ఆమెకి పరిస్థితి తెలిసింది ఆమెకి తెలియకుండానే కిటికీదగ్గరగా వచ్చింది ముఖంమీద జల్లు కొడుతోంది. తడుస్తూ వున్నా వెనక్కి రావాలని ఆమెకి తోచలేదు అలాగే చూస్తూ నిలబడ్డది

13

ఆ రాత్రంతా విశ్వానికి సరిగా నిద్రపట్టలేదు. కన్నుమూసుకున్నా కన్ను తెరిచినా వసంత కనిపిస్తోంది తెల్లటి అందాలతో, తెల్లటి కాంతులతో మెరిసిపోయే వసంత! తియ్యటి కబుర్లుచెప్పే వసంత! అమాయకంగా మనసులో ఉన్నదన్నీ చెప్పే వసంత! పసిపిల్లలాంటి వసంత! హఠాత్తుగా విశ్వం ఉలిక్కిపడ్డాడు అప్పుడే మాగన్నుపట్టింది కల వచ్చింది పసిపిల్లలా తోటంతా తిరుగుతోంది పట్టు పరికిణీ పరుగుకి కల చెదిరిపోయింది అంతలోనే ఆ హోరుగాలిలోకూడా విశ్వానికి ముచ్చెమటలు పోశాయి. ఛీ తోడేలు! ఎవరో ఆ మాటతో నిందించాడు. కాని పసిపాపముఖంలా తియ్యాగా తను వసంత ఏమనుకుందో ఆ ముఖ కవళికలు తెలియ మర్చిపోలేక ఆ వదనంలో చెదిరిపోయిన కుంకుమ కనిపిస్తోంది తనకి తొలగిపోయిన విశ్వాసం కనిపిస్తోంది "మాష్టారూ ఇంతేనా?" అని విస్మయంగా కూలబడి పోయినట్టు కనిపిస్తోంది వసంత తను అది భరించ లేడు ఒక్క క్షణం — మరొక్క క్షణం తన మూర్ఖత్వం తనని విడిచిపెట్టి ఉండకపోతే ఆమెని నాశనం చేసేవాడు అక్కడికి తను అదృష్టవంతుడే

అంపెదంపెలు లేని వసంత తననెవమ్మ చనువిస్తే అవకాశం తను దుర్వినియోగం చేసుకున్నాడు కంచె చేను మేస్తే!.

విశ్వానికి తనమీద అసహ్యం వేసింది. ఒక్క మంచిపనికూడా చెయ్యలేక పోగా ప్రప్రథమంగా ఒక చెడుపని చేశాడు! ఆ ఉపాధ్యాయుడు ఇప్పుడు తనని నిలదీసి "ఇరవై రెండేళ్ళ జీవితకాలంలో నువ్వు

చేసిన ఒక్క అద్దవని చెప్పుకుంటే తను ఆలోచించుకోవక్కర్లేగు మంచిదని చెప్పుకుంటే—అదే పూర్వపు సమాధానమే చేసిన చోటే గొంగళి

ఒక్క మంచిపని!

విశ్వానికి ఇటువంటి ఆలోచనకట్టింది. వసంతని తను పెళ్ళిచేసుకుంటే! ఒక అబలని, దురాచారానికి బలికాకుండా తప్పించుకోవాలని తాపత్రయపడే ఒక కన్యని ఉద్ధరించినట్లవుతుంది అంతకంటే ఎవరు మాత్రం చెయ్యగల గొప్ప మంచిపనేముంటుంది? తను వసంతని వివాహం చేసుకుంటాడు

కాని అది అంతసులభమా? ఎన్ని అవాంతరాలు దాటాలో! ఎన్ని చిక్కులొస్తాయో! అన్నిట్నీ మామయ్య ఒప్పుకోనని పట్టుబడితే! ఒక వేళ బావకి తనే చేసుకోవాలని ఉంటే! ఈ పరిస్థితుల్లో తనేం చెయ్యాలి ఏం చెయ్యగలడు? పైగా ఈ వివాహానికి ఇంట్లో ఒప్పుకోరు కనకపోతే ఇంట్లోంచి వెళ్ళిపోయి పెళ్ళి చేసుకోవాలి. బహుశా మళ్ళీ ఇంట్లో అడుగు పెట్టనివ్వరు ఉద్యోగం అయితే పరవాలేదు. కాకపోతే తనెలా ఆమెని పెళ్ళి చేసుకోగలడు!

కాని వసంత అలా సంఘర్షణలో నలిగిపోతుంటే ఎలా ఊరుకోగలడు? తనామెని ఉపేక్షించలేనంత నిస్సహాయుడా? వెంకటేశ్వర్రావులాంటి తో పెళ్ళి జరిపించి ఆమె తన్నుతానెలా రక్షించుకుంటుంది, పాపం

విశ్వానికి ఎటూ తేలలేదు రాత్రంతా ఆలోచనతోనే కాలం గడిచింది తెల్లారేసరికి కళ్ళు ఎర్రబడి ఉన్నాయి తల దిమ్మెక్కింది వర్షంలో తడవటంవల్ల ఆరోగ్యంకూడా దెబ్బతింది ఒంటరిగా ఉన్నప్పుడల్లా రాత్రిజరిగిన సంఘటనే మనసులో మెదుల్తోంది

విశ్వం ఇలా ఆలోచిస్తుండగా రంగనాథంగారు ఓ ఉత్తరం తెచ్చి అతనికిస్తూ "ఏమిట్రా ఇది?" అనడిగారు ఉత్తరం మొదటి పంక్తి చూడగానే అతనిప్రాణం పైకెగిరిపోయింది. అది ఆకాశరామన్న ఉత్తరం లోకల్ డెలివరీలో వచ్చింది విశ్వానికి వసంత అనే నాటకాల్లో వేషాలువేసే అమ్మాయితో సంబంధం ఉందనీ, వాళ్ళు పెళ్లి చేసుకోబోతున్నారనీ హెచ్చరించాడు, ఆకాశరామన్న ఇది వెంకటేశ్వర్రావు పనే అయి ఉంటుందని వెంటనే ఊహించాడు విశ్వం

"శుద్ధ అబద్ధం" అన్నాడు విశ్వం ధైర్యంగా.

"నువ్వు రోజూ పొద్దున్నే ఎక్కడికి వెళ్ళేది?"

విశ్వానికి నిజంచెప్పాలో అబద్ధం చెప్పాలో తెలియలేదు ఎందుకైనా మంచిదని నిజమే చెప్పాడు.

"ఆ అమ్మాయి ఇంటికి"

"బొమ్మ వేస్తున్నాను దానికి మోడల్ కావాలి. ఇంటిదగ్గిర బావుండదని అక్కడికి వెళ్తున్నాను."

ఈ సమాధానానికి రంగనాథం కొంచెం వెనక్కి తగ్గాడు

"ఇహనించీ అది మానటం మంచిది. ఏమంటావ్?"

"బొమ్మ పూర్తి కావొద్దూ?"

"అక్కర్లేదు"

"అయితే సరే"

"ఒక వేళ నువ్వేమైనా మనసులో ఆ పిల్లని పెళ్ళిచేసుకుందామని అనుకుంటున్నావేమో అలాంటిది నాకు నచ్చదు నీదారి నువ్వు చూసుకోవాలి ఇంక ఆ పక్షంలో ఆనర్స్ ప్యాసయినవాడివి నీ కింతకంటే ఏం చెప్పక్కర్లేదు"

అని అతను వెళ్ళిపోయాడు విశ్వం దీర్ఘంగా నిట్టూర్పు విడిచాడు తను రాత్రి అనుకున్నాడో లేదో, అప్పుడే విఘ్నాలు మొదలు ఈ కుళ్ళిపోయిన సంఘంలో ముందుకు వెయ్యటం సాహసకార్యమే. కాని తను హేతువాదానికి నిలబడాలి తను చెయ్యగలిగింది తప్పక చేయాలి వసంతని తను పెళ్ళిచేసుకుని తీరాలి జీవితంలో అవకాశాలు సులభంగా రావు. వొచ్చిన ఈ దాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోవాలి

ఆ సాయంత్రం వసంత ఇంటికివెళ్లి తన నిశ్చయం చెప్పాలనుకున్నాడు విశ్వం కాని ఆమె ముఖం చూడటానికి సాహసం చాలక మానుకున్నాడు. ఉత్తరం రాద్దామని ఆలోచించాడు. కాని ఉత్తరాలు ప్రమాదకరమని రాయలేదు

ఈ సంఘటన జరిగిన తరవాత విశ్వానికి ఇంట్లో మసలటం కష్టం అనిపించింది తనని అదోలాగా చూస్తున్నారు అది కాక తను రెక్కలు వచ్చి ఉద్యోగంలో ఇంకా చేరలేదు తనమీద నిర్లక్ష్యభావం ఇంట్లోవాళ్ళకి ఏర్పడసాగిందని అతను భావించాడు.

అంతర్వాహిని

అదృష్టవశాత్తూ తను విజయవాడలో ఒక ఆఫీసులో ఉద్యోగానికి పెట్టిన దరఖాస్తుకి ఫలితం దక్కేలా ఉంది. ఇంటర్వ్యూకి రమ్మని రాగానే విశ్వం ఏమీ ఆలోచించకుండా వెంటనే బయలుదేరాడు, పెట్టేబేడా సర్దుకుని. ఉద్యోగం చిన్నదే, అయినా తాత్కాలికంగా చెయ్యవచ్చు అనుకున్నాడు. రంగనాథంగారేమీ అడ్డుచెప్పలేదు. ఈ ఊరినుంచి వెడితే అమ్మాయి వ్యవహారం కూడా పరిష్కారమైపోతుందని ఆయన భావించాడు. అందువల్ల ఏదో ఓ ఉద్యోగం ఎక్కడ దొరికినా సరే వెళ్లటం మంచిదని ఒక సాధారణ సలహా ఇచ్చాడాయన. విశ్వానికి ఆ సలహా కొంచెం కష్టంగానే ఉంది. తను ఇంట్లో ఊరికే ఉండటంవల్ల అలా తండ్రి అభిప్రాయపడ్డాడని అతను అనుకున్నాడు.

విశ్వం దరఖాస్తుపెట్టింది ఒక రాజకీయపార్టీ ఆఫీసులో అకౌంటెంట్ పనికి. ఇంటర్వ్యూలో కార్యదర్శి ఏవేవో ప్రశ్నలడిగి చివరికి విశ్వంవైపు దీక్షగా చూసి అన్నాడు

"రఘు అనేపేరు బ్రాహ్మలేకదండీ పెట్టుకునేది?" ఆ ప్రశ్నలోని భావం వెంటనే విశ్వానికి అర్థంకాలేదు

"ఈ రోజుల్లో అందరికీ అది మామూలుగా ఉండేపేరే గదండి" అన్నాడు

కార్యదర్శి విశ్వంవైపు చూస్తూ ఏదో అనటానికి సంకోచిస్తున్నాడు

"మీగురు ?" అంతవరకే ఆయన అడిగాడు, విశ్వం సమాధానంకోసం ఎదురుచూస్తూ

అర్థమైంది విశ్వానికి. అతనిముఖంలో అసహ్యం తాండవించింది. ఈ మనిషికి రెండుముఖాలు. గట్టిగా అడిగే ధైర్యం ఆయనకి లేదు. కులతత్వాలకి అతీతుడనుకోవాలి ప్రజలు. అడక్కుండా ఉండలేరు. తన కులంవాడుకాకపోతే ఉద్యోగం ఇవ్వరు. అంతవరకు న్యాయం. "మంచిచెడ్డలు రెండూకలిసే అన్నారు కదూ ఎవరో! మరి నామంచివిడిచి నేను చెప్పకో కూడదు" అన్నాడు నవ్వుతూ. కార్యదర్శి ముఖం చిట్లించుకున్నాడు. అలా చిట్లించుకుంటాడని విశ్వానికి తెలుసు. ఆయనకి నచ్చే సమాధానం తనదగ్గిరుంటే సూటిగా చెప్పేవాడేనని కార్యదర్శి ఊహ! అలాంటి ఆఫీసులో ఉద్యోగంఇచ్చినా తన కక్కర్లేదు. అయినా తనకి కనపడనివ్వకుండా ఏవో ఒకటిరెండు విషయాలు మాట్లాడి ఇంటర్వ్యూ ముగిస్తూ "వెళ్లిరండి" అన్నాడు కార్యదర్శి

"ఫలితం ఎప్పుడు తెలియచేస్తారు?"

"పోస్టులో తరవాత పంపిస్తాం- సెలెక్టయితే"

వెళ్లాడు విశ్వం. ఆ తరవాత కుతూహలంకొద్దీ ఆఫీసులో విచారిస్తే ఆ ఖాళీ భర్తీఅయిందని తెలిసింది. కొత్త ఉద్యోగి కార్యదర్శిగారి స్వకులస్థుడేట! బి.ఏ తప్పాడట!

విశ్వం ఓగది అద్దెకు తీసుకుని ప్రతిఆఫీసు తిరగసాగాడు. ఎంప్లాయిమెంట్ ఎక్స్చేంజిలో పేరు నమోదు చేయించుకున్నాడు. కనీసం లోయర్ డివిజన్ గుమాస్తా అయినాసరేనని ఆఫీసర్ గారితో చెప్పాడు. ఒక ఆఫీసులో ఉద్యోగం వచ్చినట్టే వచ్చి పోయింది. పొద్దునవచ్చి పనిలో చేరమని అధికారంగా చెప్పాడు మేనేజర్. ఇంటికి ఉత్తరంకూడా రాసేశాడు ఉద్యోగం వచ్చిందని. కాని ఉదయం ఆఫీసుకి వెళ్లేసరికి మేనేజర్ తన విచారం తెలియచేశాడు. కొన్ని పరిస్థితులవల్ల ఆ ఉద్యోగం మరొకరికి అకస్మాత్తుగా ఇవ్వవలసొచ్చిందని చెప్పాడు. కాళ్లీడ్చుకుంటూ నిరాశతో వెళ్ళిపోయాడు విశ్వం.

ఇంటినుంచి తెచ్చిన డబ్బు అయిపోవచ్చింది. ఉద్యోగంవచ్చే ఆశ ఏమీ లేదు. తిరిగి ఇంటికి వెళ్ళటానికి అతని అభిమానం అడ్డొచ్చింది. ఏ ఉద్యోగమైనా-సరే చేరటం మంచిదట! పూటగడిచేది ఏదైనా సరే తను చేరదలచుకున్నాడు. కాని ఆశలన్నీ అడియాసలౌతున్నాయి. కాఫీ మానేశాడు. టిఫిన్ మానేశాడు. భోజనంలో పెరుగు మానేశాడు. తరవాత ఒకపూట భోజనం మానేశాడు. ఏదో ఒక టిఫిన్ భోజనం బదులు తినటం చేసేవాడు. తరవాత రెండుపూటలు అలాగే చేశాడు

అర్ధాకలివల్లా, నిరాశవల్లా పట్టుదల సడలజొచ్చింది. కాని అభిమానం ముంచుకొస్తోంది. ఏ ఉద్యోగమైనా సరే! ఆనర్స్ పాసైనట్లు ప్రొవిజనల్ సర్టిఫికేట్లు చేతిలో ఉంది. కనీసం తిండిపెట్టే స్తోమతు దానికి లేదా?

డబ్బు తగ్గిపోతున్నకొద్దీ దాని విలువ మరింత ఎక్కువైపోతోంది. ఒకపూటే టిఫిన తీసుకోసాగాడు.

భోజనం మొదలే లేదు. చివరికి ఆలోచించి అతి చౌక విధానం కనిపెట్టేశాడు బతకటానికి. అరటి పళ్లు!

“ఫరవాలేదు. అరటిపళ్లు బాగానే ఉంటాయి” అనిపించింది విశ్వానికి. చాలారోజుల తరవాత మొదటి సారిగా రుచిచూశాడు. తనకి అవి సహించేవి కావు పూర్వం. చక్కెర కేళీ అయితేనే తినేవాడు.

ఉన్నడబ్బయిపోయింతరవాత ఏం చేయాలో విశ్వానికి తోచలేదు. తక్కువ పనులు చెయ్యటానికి అతని మనస్కరించటంలేదు. రిక్షా లాగి కూలీ చేసు కోని బతకాలా? ఏం? కాని— ‘శరన్ ధ్రువాణి పశ్యతి!’ జీవించటానికేదో పనిచెయ్యాలి. అందులో గౌరవహాని ఏం లేదు. కాని తనదగుపు వృథా! అయినా పనిచెయ్యటానికి తను సిద్ధమే. కాని పని ఎవరిస్తారు? ఒకసారి బట్టల షాపులో తను కనుగొన్న కన్యక కళ్లలో మెదిలాడు. అతని రూపానికి తన రూపానికి ఇప్పుడంత తేడా ఏం లేదు. కష్టంచేసి ఎన్నాళ్ళో అయింది. లేదా పొట్ట చేతపట్టుకోవటమే! ఎనిమిది అరటిపళ్ళొస్తాయి.

తనమూర్తం తల్చినా విద్యమైన తను. అతని కళ్ళలో నీళ్ళు తిరిగాయి. అనుకున్న వాళ్లని పాడు భూతితో చూశాడు. అభిమానం చంపుకుంటున్నాను, పాపం.

తను ఎన్నో పనులు చెయ్యదలచుకున్నాడు. కాని తనజీవితం ఇలాగే అంతమవుతుందేమో! ఇప్పుడు ఈ స్థితిలో వసంత తనని చూస్తే! ఏం చేస్తుందో! కన్నీటితో అభిషేకం చేసుందేమో!

తనని చూసి తను జాలిపడుతున్నాడు. అక స్మాత్తుగా ఉపనిషత్తుం గ్రహించాడు విశ్వం. ఇతరుల బాధలు చూసి జాలిపడటం మంచిగుణం. కాని తన మీద జాలి ఘోరం! మరుక్షణంలో విశ్వం ముఖంలో గాంభీర్యం వచ్చింది.

పండుకాంతులు విరజిమ్ముతోంది సూర్యబింబం. చూస్తున్నాడు తను. ఏదో ఒకపనిలో చేరతాడు. అది ఏదైనా సరే. దృఢనిశ్చయం అతని కళ్లలో మెరిసింది. ఏంచేసినా ఇక తనమీద తను జాలిపడడు. అనంత విశ్వంలో తనూ ఒకడు. తన బతుకుకోసం ఏదోవిధంగా ప్రయత్నించటం తన విధి. ఇన్నాళ్లూ తెలిసో తెలియని గౌరవం తనకి అపాదించుకున్నాడు. తను చదువుకున్నవాడు కావొచ్చు. అయితే చదువు పనికొచ్చే పరిస్థితి లేనప్పుడు తను విచారించాల్సిన అవసరమేమీ లేదు. తను కొంతవిజ్ఞానం సంపాదించు కున్నాడు. అది విజ్ఞానంకోసం. అంతే. అది ధనా ర్జనకి పనికిరాలేదని తనకి ఇంత కాలంకోసంగా ఉంటే వ్రాసివాడు తను! పరిస్థితులు తనతో ఆటచేస్తున్నా కూడా గుడ్డివాడై గమనించలేక కాలం వృథాచేశాడు!

విశ్వం అరటిపళ్లగుత్తింటివైపు నడిచాడు. నాలుగు అరటిపళ్లుకొని తినటమూలం పట్టాడు. పరాయి కనిపిస్తే ముంగిటిల్లో కాగాడు. రెండురో జులు వెయ్యగానే అకస్మాత్తుగా నీరసం ఆవహించింది. ఎన్నాళ్లనించో అరటిపళ్లమీద బతుకుతున్నాడు. అవి కడుపునిండా తను తినలేదు. తిన్నా సరిపడదు. కాపేపు కూర్చుని మళ్లీ లేచినిలుచున్నాడు. కళ్లు గిర్రున తిరిగాయి. ఎదురుగుండా రిక్షా వస్తోంది. పక్కకి తప్పుకుంటూ కూలిపడిపోయాడు. రిక్షాలో కూర్చునివున్న స్త్రీ అదృశ్యం చూసింది. రిక్షా ఆగింది. రిక్షావాలా విశ్వం ముఖం మీద నీళ్లు జల్లాడు. విశ్వం తెప్పరిల్లి కళ్లు తెరిచాడు. “ఎవరో ముసలాడు కాబోలు పాపం. ఎన్నాళ్లనించి తిండి లేదో! ఇదిగో ఈ రూపాయి అతని చేతిలో పెట్టు” రూపాయి నోటు రిక్షావాలాకి అందించిందామె. అతడు విశ్వాని కివ్వబోయాడు.

“నేను అనుకున్నట్టే వాడిని కాదు!” విషాదంగా హీనస్వరంతో అన్నాడు విశ్వం.

“మీ రెవరు? ఇలా పడిపోయారేం?” అం దామె అనునయంగా, తనుచేసిన పొరపాటుకి చింతిస్తూ.

“నేను ఆనర్స్ గ్రాడ్యుయేటుని, కవిని చిత్ర కారుణ్ణి” అంటూ ఆమె ముఖంలోకి చూశాడు విశ్వం. అతని ముఖం వివర్ణమైంది. ఆశ్చర్యంతో “వసంతా!” అన్నాడు. ఆ పిలుపుకి వసంత అప్రతిభురా లైంది. పరకాయించి చూసింది విశ్వాన్ని. సంభ్రమా శ్చర్యాలతో దగిరికొచ్చింది.

“విశ్వా బావా! ఏమిటిదంతా?” ఆమె కంఠం గద్గదికమైంది.

విశ్వం ఏమీ అనలేదు. నెమ్మదిగా లేచి నుంచు న్నాడు. కింద అరటిపళ్ళు పడివున్నాయి. వాటిని తీసుకోవాలని ప్రయత్నించి ఓపికలేక మానేశాడు.

“మాట్లాడవేం బావా?” అంది వసంత అతనివైపు జాలిగా చూస్తూ.

"పరిస్థితుల ప్రభావంలే" అన్నాడతను.

"పోదాం పద."

"ఎక్కడికి?"

"ఇంటికి"

"ఇల్లా?"

"అవును రెండు గదులున్నాయి ఇక్కడ ఉంటున్నాం. తరవాత చెబుతాలే పద."

"తర్వాత చెప్తాలే"

"నిన్నిలా చూడలేకపోతున్నా నీకేమి ప్రాయం?"

"నాకు రూమ్ ఉంది"

"ఉంటే ఉందిలే"

విశ్వం గొంతు తటపటాయించి "సరే పద" అని రెండడుగులు వేశాడు రిక్షావైపు అతని కాళ్ళు తేలిపోయాయి.

"విస్పష్టంగా ఉంది జానకీ" అంటూ వెనక్కి తిరిగాడు, అరటిపళ్ళకోసం.

అరటిపళ్ళు ఒక వరాహం కబళిస్తోంది

"అయ్యో!" అన్నాడు విశ్వం అప్రయత్నంగా

"ఏమిటి బావా?" అని వెనక్కి తిరిగి చూసింది జానకి

"తినటానికైనా ఉంటే బాగుండును!" హీన స్వరంతో అరటిపళ్ళవైపు చూస్తూ అన్నాడు విశ్వం

తన గొంతు ఎవరో గట్టిగా నుప్పుతో బిగించిపెట్టియుంది జానకికి

రిక్షావాడికి డబ్బిచ్చి దగ్గరకెళ్ళి పళ్ళు తొందరగా పట్టుకురమ్మని చెప్పింది

"ఎందుకూ, పోదామిక చాలు. ఇదిగో, నాదగ్గిర ఒక అణా ఉంది" జేబులో చెయ్యిపెట్టి అణా తీసి రిక్షావాడివైపు చూశాడు. వాడంతకుముందే వెళ్ళిపోయాడు.

విశ్వం చేతిలోఅణాఅలాగే పట్టుకునిశూన్యంగా జానకివైపు చూశాడు.

"అణా ఉందా బావా?"

"ఉంది జానకీ, ఇదిగో" అమాయకంగా చూపించాడు విశ్వం.

జానకి కళ్ళలో నీళ్ళు గిర్రున తిరిగి చెంపలమీదికి బటబట జారాయి.

అణా ఉందట

ఆఖరి అణా

పోదా అరటిపళ్ళకోసం

"అరటిపండు మాత్రం ఇక్కడు జానకీ నాకు దక్కరకళీ తప్ప పోదామి ఇష్టం లేదు" అన్నాడు విశ్వం బాల ఒకసారి.

"పోదాం చాలు జానకీ" అంటున్నాడీగోల.

ఆ దైన్యం భరించలేకపోయిందామె దుఃఖం ఆమెలో పొంగిపొర్లింది పంటికొంగుల్లో నొక్కుతూ ఆమె కనుకొలకులలోంచి కన్నీటి బిందువులు జారుతుంటే తదేకదృష్టితో ఆ దృశ్యం చూస్తూ నిలబడిపోయాడు విశ్వం

14

గవర్నమెంటు జనరల్ ఆస్పత్రిలో స్పెషల్ వార్డులో పడుకుని ఉన్నాడు సూరి తలకి కట్టు కట్టి ఉంది అతని మంచం పక్కనే ఒక స్టూల్ మీద కూర్చున్నాడు విశ్వం జానకి సూరి తలవైపు కూర్చుని ఉంది

"ఏమిట్రా ఈ ఉపద్రవం?" అడిగాడు విశ్వం.

"జానకి చెప్పలేదా?"

"చెప్పిందిలే కాని నువ్విప్పుడు చెప్పగలిగే స్థితిలో ఉన్నావుగా ఏం జరిగిందో చెప్పు. ఫస్ట్ హాండ్ ఇన్ఫర్మేషన్ కావాలి."

"ఏముంది, మామూలు గొడవలే"

నువ్వు జోక్యం కలిగించుకునేవాడివి కావుగా"

"ఈసారి కలిగించుకున్నాను"

"ఎందుకని?"

"ఏం చేస్తాం! ఊరు మొత్తం కొట్టుకుంటుంటే!"

"ఏం జరిగిందేమిటి?"

"పంచాయితీ ఎన్నికలు జరుగుతున్నాయి కదూ ప్రెసిడెంటు పదవికి ఇద్దరు పోటీచేయదలచుకున్నారు మా ఊళ్ళో ఇంకేం తగాదాలు, కొట్లాటలు మొదలు".

"నువ్వే పార్టీ?"

"నాకు పార్టీ ఏమిటి?"

"మరి దెబ్బలెందుకు తగిలాయి?"

"చెప్పేది విను. మునసబుగారబ్బాయీ, నేనూ స్నేహితులం. నేను సామాన్యంగా చేసే వ్యవహా

రాల్లో కల్పించుకోను. కాని అతని పరిస్థితులు మరీ విషమించేటట్లున్నాయి, ఏదో చెయ్యాలని పథకం కట్టాడు. చూస్తూ ఎలా ఊరుకోను? ఒంటరిగా ఏం చేస్తాడు! ఇద్దరం కలిసి ఒక అభ్యర్థిని పోటీనించి విరమింపచేయాలని ప్రయత్నించాం. ఇద్దరికీ మా మీద అనుమానం ఏర్పడ్డది. మే మేదో మూడో పార్టీ పెట్టి ఊరు మావైపు తిప్పుకోవాలని చూస్తున్నామని వాళ్లూహించారు "

"మన విదేశాంగ విధానంలా ఉంది నీకథ"

"చివర మారిందిలే విను మరి మూడో పోటీదారు వచ్చాడనుకునే సరికి వాళ్లిద్దరూ ఏకమయ్యారు ఇద్దరూ కలిసి ఏదో సంప్రదించుకున్నారు పోటీ తప్పిపోయింది కక్షలు తగ్గిపోయాయి అంటే నా ప్రయత్నం సఫలమైందన్నమాట నాకెపుడో సాఫల్యం జరుగుతుందని తెలుసులే '

"శుభం కాని దెబ్బల సంగతేమిటయ్యా మహా ప్రభూ!"

"అదే సన్మానం కావాలని రెచ్చగొట్టానులే అయితే ఇంత పని జరుగుతుందని అనుకోలేదు ఏదో గాడిలో పోనిస్తారనుకున్నాను "

"నువ్వు చెప్పేది నాకేమీ అర్థం కావటం లేదు."

"అర్థం కావటేముంది? పోనీ ఇంకొంచెం విపులంగా చెబుతాను వాళ్ళు పోటీ విరమించుకోమని మంచిగా చెబితే వినలేదు వినరని ముందే తెలుసులే అందుకని ఈ మూడో పక్షం గురించి పుకార్లు లేవదీశాను అక్కడా అక్కడా వాళ్లని గురించి చెడో అన్నట్టు కల్పించాను దాంతో వాళ్లకి ఉద్రేకాలు పెరిగాయి ఏమయితే ఏం? ఊళ్లో పేచీలు తప్పిపోయాయి ప్రస్తుతానికి "

విశ్వం మూర్తివైపు ఆశ్చర్యంగా చూశాడు

"అయితే సాహసించి కావాలని అభాండాలు నెత్తిన వేసుకున్నావా?"

"మరి ఏం చెయ్యను? లేకపోతే ఆ ఊళ్లో బతకటం మరీ కష్టం. నీకు తెలుసుగా. గలాటాలంటే నాకు చెడ్డ తలనొప్పి "

"నిన్ను కొట్టినవాళ్ళెవరు?"

"ఎవరయితే ఏంలే "

"అదేమిటి? క్రిమినల్ కేసు పెట్టి జైల్లో వేయించి వాడి పాట్లు వాడికి కరపకుండా ఉంటారా?"

"నీకు తెలియదులే బావా ఈ గొడవంతా, ఆ కోర్టు గొడవలు లేకుండా చెయ్యటానికేదా ఇంత శ్రమా పడ్డది."

విశ్వం మూర్తివైపు అర్థం కానట్టుగా చూశాడు

"అయితే వాడిని వొదిలేసావా?"

"లేకపోతే వాడిమీద నాకు కక్షేమిటి? వాడిక ఎదురుగా వస్తే ఎడంచేత్తో కొంత కట్టుమీదికి విసిరెయ్యగలను బుద్ధి తక్కువ పని చేశానని లోలో మంటూ ఉంటాడీపాటికి "

"నీది గాంధీగారి పద్ధతిలా ఉంది "

"నాదేందతికాదు. అది నా స్వభావం అంతే,"

"సుజనపద్ధతి అంటారే."

"అదిగో, అదే నాకు నచ్చనిది నేను వాళ్లకో సహా, వీళ్లకో సహా ఏది చెయ్యలేదంటే నమ్మరేం? నాకో ఊరుంది ఆ ఊళ్ళో నేను జీవితం గడపాలంటే అందుకు తగిన వాతావరణం సాధ్యమైనంత వరకూ కల్పించుకోవాలి దీనికేమిటో పెద్ద పెత తరం! ఇంతా చేస్తే, ఈ మూడో పక్షం సంగతి ఆ ముసలిగారబ్బాయి టపాకాయలా పేల్చేస్తాడేమోనని భయంగా ఉంది ఎరక్కపోయి అతనికి చెప్పాను ఊళ్లో అప్పుడే ఏదో కుతంత్రం వచ్చిందని గుసగుసలుగా ఉందిట నాన్న చెప్పాడు అసలు ఈ మనుషులకి పొగడ్తలంటే మహా ఇష్టం "

గబగబ మాటాడటంతో మూర్తికి కొంచెం ఆయాసం వొచ్చింది. జానకి అతనిని మాట్లాడవద్దని హెచ్చరించింది.

విశ్వం మూర్తివైపు ప్రశంసాపాత్రంగా చూడసాగాడు. ఏదో పొగడ్తగా అనబోయినవాడల్లా మూర్తి అన్న చివరిమాటలు విని నోరు తెరవకుండా ఊరుకున్నాడు మూర్తిని తను చిన్నప్పటినించీ ఎరుగు. వాడింత ఘటికుడని తను అనుకోలేదు, తను వాడినించి నేర్చుకోవాలిసింది చాలా ఉంది!

మరి కాసేపటికి వెంకట్రామయ్యగారు వచ్చి "మీరిద్దరూ వెళ్ళి భోజనం చేసిరండి. నేను మీరొచ్చేదాకా మూర్తి దగ్గర ఉంటాను" అన్నారు.

అంతర్వాహిని

జానకి, విశ్వం అప్పటి బయటికొచ్చారు దారంలో జానకి మరిదిగార్ని వెంకటపతి వృత్తాంతం తంతోసహా అంతా చెప్పింది విశ్వానికి అదంతా చాలా కొత్తగా ఉంది మరిది ప్రవర్తన నిజంగా అపూర్వం అనిపించిందతనికి తను మరిదిని పైచదువుకి వెళ్ళమని ప్రోత్సహించాడు, చదివితే మరి బాగుపడేవాడేమో వ్యక్తిగత అభ్యున్నతి దృష్ట్యా కాని ఊరు పాతకాలంలో లాగే ఉండేది

భోజనంచేసి పడక కుర్చీలో పడుకున్నాడు విశ్వం అతని మనసులో ఏవేవో ఆలోచనలు కదిలాయి. జానకి చాపమీద కూర్చుని ఏదో పనిచేసుకుంటోంది

ఆమెవైపు యథాలాపంగా చూశాడు విశ్వం ఆమె వదనంలో ప్రశాంతత తాండవిస్తోంది తనని దౌర్భాగ్యస్థితిలో చూసినప్పుడు ఆమె ముఖంలో ఎంత ఆవేదన ప్రస్ఫుటమైంది! పొంగి పొర్లే దుఃఖాన్ని ఆమె ఎంతంతాన అణుకుంటుంటే ఆ దుఃఖమంతా కన్నీరై చెంపమీదికి జారే దృశ్యం అతని మనోవీధిలో మెరిసింది అది విపరీత పరిస్థితే కావచ్చు; కాని తను కష్టంలో ఉంటే అంతగా ఆమె బాధపడాలిసిన అగత్యమేమిట?

అకస్మాత్తుగా విశ్వం భావవీధిలో ఏదో వెలుగు గోచరించింది జానకి తనని ప్రేమిస్తోందా? ఎలా ఈ విషయం తెలుసుకోవటం ఒక వేళ ఆమె తనని ప్రేమిస్తే జీవితంలో ఒక గొప్పసమస్య తను ఎదుర్కోవాలి. పరిస్థితులు ప్రతిఘటించకముందే నిజం తెలుసుకుని సమయోచితంగా ప్రవర్తించాలి సరాసరి ఈ ప్రశ్న జానకిని అడిగితే? ఆమె ఏమనుకుంటుందో! ఇప్పటికే ఒకసారి ఒకవ్యక్తి ఇచ్చిన చనువుదుర్వినియోగం చేసుకున్నాడు డొంక తిరుగుడుగా ఆమెచేత విషయం బయటపెట్టించాలి.

"జానకీ "

"ఏమిటి బావా?"

"వ్యక్తిలో ఎటువంటిగుణాలు నీకిష్టం?"

"మంచి గుణాలు." ఇదికూడా ఓ ప్రశ్నేనా అన్నట్టుగా జానకి సమాధానం చెప్పింది

"చెడుగుణాలుగల మనిషైతే?"

"బాధగా ఉంటుంది."

"అది సరే. అతనిపట్ల నీ ప్రవర్తన ఎలా ఉంటుంది?"

"ఇప్పుడెందుకా సంగతి?"

"కావాలి."

"ఆ సందర్భంలో కాని తెలియదు"

"నేను కూడా అలవాటుచేసుకుంటానేమో"

"వాడిని చివాట్లు పెడతాను"

"అంతేగాని ఇంకేం చెయ్యవా?"

"వీలైతే బాగుచెయ్యటానికి ప్రయత్నిస్తాను"

"కాకపోతే?"

"ఒక దణ్ణంపెట్టి ఊరుకుంటాను"

"అంతేగాని అసహ్యించుకోవా?"

"గుణాల్నిగాని మనుషుల్ని అసహ్యించుకోటం ఎందుకూ?"

"నీకొచ్చేబోయే భర్త అలా చేస్తేనేమో"

"చాల్లెద్దూ, వేళాకోళం" అంది జానకి చిరుకోపంతో విసుగ్గా

"కాదు జానకీ చెప్పు"

"అప్పుడేంచేస్తానో వొచ్చి చూద్దువుగానిలే"

ఆమెవంక పరిశీలనగా చూశాడు విశ్వం.

"రానిస్తావా?"

"పరాయివాడివైనట్టు మాట్లాడతావేం?"

"రానిచ్చినా ఇటువంటి సంగతులు చెబుతావేమిటే," ఆమెవంక దొంగతనంగా చూస్తూ అన్నాడతను. జానకి ఏమీ మాట్లాడలేదు

"ఊరికే అన్నాలే జానకీ, నీకు మంచి మొగుణ్ణి వెతికి పట్టుకొస్తాంగా"

"పనీపాటా లేకపోతేసరి" అంటూ జానకి లేచి వెళ్ళిపోయింది

"వెళ్లకు, వెళ్ళకు, నీకు పుణ్యముంటుంది, ఒక్క సలహా ఇవ్వు జానకీ"

"నాకు సలహాలివ్వటం రాదు"

"పోనీలే చూడు, మనిషి ఏదైనా ఒక మంచి పని చెయ్యాలని నీకనిపించదూ?"

"ఒకటేమిటి, చాలా చెయ్యాలి"

"కనీసం ఒక్కటి కొంచెం ఆలోచించి చెప్పు. నేనేంచేస్తే బాగుంటుందంటావు?"

"నీ ఇష్టంవచ్చింది చెయ్యి. నాకేం తెలుస్తుంది".

"మారిలా నాకూ అలా ఏదైనా మంచిపని చెయ్యాలని ఉంది"

"అన్నయ్య అలా చేశాడని ఎప్పుడూ చెప్పలేదే"

"అవును ఆ రోగం. సంఘాన్ని ఉద్ధరించేపని చేస్తే బావుండదూ?"

"నువ్వూ నేనూ ఒకర్ని ఉద్ధరించేదేమిటి లే బావా."

"అలా తీసి పుచ్చకుమరి పెళ్ళి విషయం మాట్లాడుకో కట్నం లేకుండా పెళ్ళిచేసుకోటమో, కులాంతరం చేసుకోటమో "

"రెండో పెళ్ళి చేసుకోకుండా ఉండటమో " జానకి నవ్వుతూ అంది.

"సాధ్యంకాదు సాంఘికదురాచారానికి బలి కాబోయే స్త్రీని పెళ్ళిచేసుకుంటే?"

"చేసుకో, మంచిదే" నిర్లిప్తంగా అందిజానకి

విశ్వం ఆమె ముఖంలోకి చూశాడు ఆమెలోని ఏ భావమూ ముఖంలో ప్రతిఫలించటం లేదు.

"జాగ్రత్తగా ఆలోచించి చెప్పు తేలాలాని అడగటం లేదు"

జానకి కొంచెం ఆలోచించింది

"ధైర్యం ఉంటే, మనసారా కోరితే చేసుకోటం మంచిదే బావా ఇందులో సలహా చెప్పటానికేముంది? అది కేవలం వ్యక్తిగత విషయం కదా!"

అంత తేలిగ్గా, ఏ భావమూ లేకుండా ఆమె అభిప్రాయం వెలిబుచ్చుతుందనుకోలేదు విశ్వం కాని ఆ సమాధానం అతనికి తృప్తినిచ్చింది. ఒక గడ్డు సమస్య ఎదుర్కొనవలసిన అవసరం తప్పింది.

"ముఖ్యంగా నా కెంతో అభిమానం జానకీ"

"చెప్పావా ఏమిటో?" అంది చిత్రంగా జానకి

"నీకు మంచి సంబంధం రావాలని, కూడు పుట్టాలా ఉను కాయలుగా, నిత్యకల్యాణం పచ్చతోరణంగా నువ్వు సంసార జీవితం గడపాలని నా కోరిక"

"నువ్వు మంచివాడివి బావా" అందామె.

"నేనంటే నీకు అభిమానమేగదూ జానకీ?"

ఆమెలో ఏ జ్ఞాపకాలు మెదిలాయో, కళ్ళు చెమ్మగిల్లాయి ఆ నీళ్ళు నిండిన కళ్ళతోనే విశ్వం వైపు ఒకసారి చూసింది విశ్వం హృదయం ఆర్ద్రమైంది

"ఏమిటి బావా, చాదస్తం! ముఖ్యంగా నాకభిమానం ఉండదూ?"

"ఎందుకుండాలి?" కావాలని తర్కించాడు విశ్వం

"బావని కనుక మంచివాడివి కనుక. ఇంకా- నేనంటే నీకభిమానం కనుక"

అంతేనా?"

"మరింకేముంటాయి కారణాలు? అయినా ఇవన్నీ నే చెప్పడమూ ఆలోచించలేను ఆలోచించను కూడా తీరిగ్గా కూచుని ఇలాంటి ప్రశ్నలడుగుతున్నావు లే. రేపు పెళ్ళయితే నూ ఆ ప్రయ్యని కూడా ఇలాగే అడుగుతావు కాబోలు" అని కలకల నవ్వుతూ జానకి అతనివైపు చూసింది

ఆ నవ్వులో నిర్మలంగా ప్రవహించు కలకలా, ఆ చూపులో ఆత్మీయత, స్నేహానురాగం భావాలూ దర్శించి పరవశించాడు విశ్వం స్త్రీపురుష భేదానికి ప్రాముఖ్యం లేని ఏదో పవిత్రమైన ఆత్మీయత రెండు హృదయాలని ఆవరించినట్లు అతను ఆ క్షణాన అనుభూతిపొందాడు.

సశేషం

విదేశద్రవ్యమారకరంగంలో విషమస్థితి

శ్రీ బులుసు వెంకటసుబ్బారావు

ఆర్థికరంగంలో అన్నివిధాల అసాధారణమైన ఒక విస్తృతదేశాన్ని శతాబ్దాలుగా స్వాతంత్ర్యరహిత పాలనంలో ఉపయోగించిన ఇతరదేశాలవిషయం కేవలం అత్యంత కష్టసాధ్యమైనకార్యం మనకళ్ళముందట ఆర్థికప్రయోగమునందుపస్థిత అఖండ వైభవ సంపదలతో విలసిల్లుతూన్న — అమెరికా — ఇంగ్లండు — జర్మనీ — జపాన్ — మొదలైనదేశాలు ఒక్కొక్కరోజులో అట్టి అపూర్వమహోన్నతస్థితికి రాలేదు మీదుకొంటిని. అమెరికా, జర్మనీదేశాల మనసాగించిన రోజులు లేకపోలేదు. కాని శతాబ్దాలుగా జయాపజయాల తాకిడిల్లుంటూ అచంచలదీక్షతో, అకుంఠిత దేశభక్తితో నిరవధికంగా ఒనర్చిన కృషిఫలితముగా నేటి ఆదేశాల వైభవప్రాభవాలు. అయితే కొన్ని దేశాలలో ఆర్థికప్రయోగమనం అతిత్వరితంగా సాగింది. మరికొన్ని దేశాలలో కొంచెం మందంగా సాగింది. దీనికి కారణం ఆయాదేశాలుఅవలంబించిన విభిన్నమైన ఆర్థికవిధానాలే. ఈ భిన్నత్వం ఆదేశాల రాజకీయవాతావరణాలపై ఆధారపడి ఉంటుంది. నియంతృత్వ దేశాలలో (Totalitarian States) కేంద్రీకృతస్వాతంత్ర్య స్వరూపంతో ప్రభుత్వమే అన్నిపనులు చేయుచుండుటవల్ల ప్రయోగమనం, స్వేచ్ఛాయుతసంస్థ (Free Enterprise) పై ఆధారపడే పెట్టుబడిదారీదేశాల (Capitalist Countries) కన్న త్వరితంగా సాగవచ్చు. ఈ రెండువిధానాలకటుంచి సంపూర్ణంగా విదేశీయసహాయ్యంపై ఆధారపడి కొన్ని దేశాలు అత్యల్పకాలంలో అత్యధికార్థికాభివృద్ధిని పొందాయి. 1945 లో సర్వనాశకరమైన సంగ్రామం బంధించినా విదేశీసహాయ్యంవలన మహత్తరమైన ఆర్థికప్రగతివృద్ధి సాధించింది పదునాలుగు సంవత్సరాలలోనే పశ్చిమజర్మనీ.

భారతదేశార్థికప్రగతివృద్ధిసాధనలో ఏయే అంశాలు సమ్మిళితమయ్యాయని చెప్పవచ్చు. భారతదేశం ఇటు పూర్తిగా పెట్టుబడిదారీవిధానాన్ని అవలంబించినదేశం కాదు అటు అన్నిరంగాలందు ప్రభుత్వ ప్రమేయం కలిగినదేశంకూడా కాదు. మనది ఒకవిధమైన మిశ్రమార్థికవ్యవస్థ. ఒకవంక ప్రభుత్వం ప్రణాళికల ద్వారా ప్రగతిభివృద్ధికి కృషిచేస్తూనే పెట్టుబడిదారులకు చేయూతనొసగుతోంది. దేశప్రయోగమునాటికి ఇటు ప్రభుత్వరంగంలోను (Public Sector) అటు ప్రైవేటు రంగంలోను (Private Sector) తీవ్రకృషి జరుగుతోంది. సాధారణంగా రష్యా అమెరికాల ఆర్థికప్రయోగమునందరిని పాటించుకొన్న భారతదేశం ఆదేశాల పద్ధతుల్ని సమన్వయించి ఒక మిశ్రమ వ్యవస్థను స్థాపించుకొన్నది అంతేకాదు కేవలం మన స్వయంకృషి మనం తలచిన అభ్యుదయాన్ని సాధించలేము ఇన్ని శతాబ్దాలుగా దాస్యత్వంలో మగ్గిన మనదేశంలో ఆర్థికపటుత్వం క్షీణించింది. పూర్తిగా స్వయంకృషి మూలంగా మన లక్ష్యాన్ని సాధించలేం కాబట్టి విదేశీ సహాయం అవసరం. అల్లాగని, యుద్ధానంతర పశ్చిమ జర్మనీవలె మనం స్వేచ్ఛా విదేశీ విధానాన్ని పరుల సహాయం స్వీకరించేటి సంపూర్ణంగా వారి సహాయంపై ఆధారపడలేము. అంతర్జాతీయ రంగంలో తన రాజకీయ ప్రతిపత్తికి ఏమాత్రం భంగం రాకుండా ఉంటేనే స్వతంత్ర భారతదేశం విదేశీ సహాయాన్ని ఆకాంక్షిస్తుంది. ఈ మూడు విషయాలను మనం జ్ఞప్తియందుంచుకొని స్వతంత్రభారతార్థిక ప్రగతిపథాన్ని పరిశీలిద్దాం. ఈ పథంలో మన మెదుర్కొనవలసిన అనేక దుర్గమాలలో ప్రధానమైనది విదేశీ మారకద్రవ్యపు కొరత.

ఈ కొరత సమస్య ఏవిధంగా ప్రారంభమైనదో తెలుసుకోవడం అతిముఖ్యం. సంపూర్ణంగా ఆర్థిక పటుత్వాన్ని కోల్పోయి అణగిన ఒక దేశాన్ని, దాని క్రమేణా ఉన్నతస్థాయిలోనికి తీసుకురావడానికి మనకు కావలసినవస్తు సముదాయాన్నంతా విదేశాలనుండి దిగుమతి చేసుకోవాలి. చిన్న యంత్రాలు, భారీ యంత్రాలు, రవాణా సౌలభ్యానికి కవసరమైన యంత్ర సామగ్రి, ఇవికాక ఈ యంత్రాంగాన్ని నిర్వహించ

గలిగే విదేశీ సాంకేతిక విజ్ఞాన నిపుణులను కూడా మనం అత్యధిక వ్యయప్రయాసలకోర్చి దిగుమతి చేసుకోవాలి. ఒక అణుశక్తి ఉత్పత్తి యంత్రాంగాన్ని మన దేశంలో సంపాదించాలంటే దాని కవసరమైన ప్రతివస్తువూ కూడా విదేశాలనుంచే రావాలి. అవేవీ కూడా మన దేశంలో ఇంకా ఉత్పత్తి కావటంలేదు. ఉత్పత్తి సాధకాలైన యంత్రాంగాన్ని ఎల్లకాలం మనం విదేశాలనుంచి దిగుమతి చేసుకోజాలం. ఈ ఉత్పత్తి సాధక యంత్రాంగాన్ని నిర్మించే ఉత్పాదకశక్తిని కూడా మనదేశంలో పెంపొందించుకోవాలి. ఒక దేశాన్ని పారిశ్రామిక దేశంగా మార్చాలంటే అన్నిటికన్నా ముందుగా విస్తృతమైన రవాణా సౌకర్య నిర్మాణం అవసరం. అందులో భారతదేశం అతివిశాలమైనది. బొగ్గుగను లొకచోట, ఇనుము ఉక్కుగను లొకచోట, యంత్రాంగం ఒక చోట, పెట్టుబడిదారు లొకచోట, ఎగుమతి దిగుమతులకు నౌకాకేంద్రా లొకచోట ఉన్నాయి. వీటన్నింటిని అత్యధునిక రవాణామార్గాలతో కలపడం సామాన్యమైనది కాదు. ఈ రవాణాయంత్రాంగానికి మనం సంపూర్ణంగా విదేశీ దిగుమతుల పైనే ఆధారపడవలసి వస్తోంది.

ఇంకొక విషయం కూడా ఇక్కడ అవిస్మరణీయమైనది. మనం విదేశాలనుండి కొనవలిసే వస్తుజాల పరిమాణం, మనం విదేశాల కమ్మవలిసే వస్తుజాల పరిమాణంపై ఆధారపడి ఉంటుంది. మనది బీదదేశం. విదేశీ అభిరుచులకు తగినట్లుగా మనం వస్తువులను తయారు చేయలేం. ఇక మన ఎగుమతులలో ముడిపదార్థాలే ఎక్కువ. ఇటీవల ఈ ముడిపదార్థాల విక్రయంలో కూడా మన దేశం వెనుకపడుతోంది. కొన్ని వస్తువులలో ప్రపంచ క్రయవిక్రయంలో భారతదేశం ఆధిపత్యం వహించింది. ఉదాహరణకు, జనపనార వస్తువులు, టీ మున్నగునవి. కాని నేడు ఆ వస్తువులు సహితం విదేశీయుల స్పర్థకు తట్టుకోలేకపోతున్నాయి. పాకిస్తాను జనపనార వర్తకంలో చాలా ముందంజ వేసింది. అదీకాక మన ఎగుమతులు వ్యావసాయికమైన వనపంటలవ వాని ఉత్పత్తి పరిమాణాలు మన అదుపులో ఉండవు. ఒక సంవత్సరం ఎక్కువ ఉత్పత్తి కావచ్చు. ఒక సంవత్సరం తక్కువ కావచ్చును.

1956 వ సంవత్సరంలో ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక ప్రారంభమైనాదాదిగా విదేశీమారకరంగంలో మనకన్ని అడ్డంకులే సంభవించసాగాయి. ఎన్నో అవాంతరాలు సంప్రాప్తిస్తాయని మనం ఊహించే ప్రణాళికాపథకాన్ని తయారుచేశాము. కాని మన మనుకున్న అవాంతరాలకు పరిష్కారమార్గాల నింకా రూపొందించుకోకపూర్వమే అనేకవిధాలైన నూతనసమస్య లుద్భవించి మన పథకాన్ని తారుమారు చేశాయి. ఈవిధంగా తారుమారౌతుందని ముందుగానే ఊహించి ప్రణాళికా పరిమాణాన్ని తగ్గించమని హెచ్చరించినవారు లేకపోలేదు. ప్రప్రథమంగా వారిలో పేర్కొనదగిన వ్యక్తి ఆచార్య బి ఆర్ షినాయ్. ఈయన 1956 లోనే, ఆర్థశాస్త్రజ్ఞుల సమితితో (Pannel of Economists) పూర్తిగా వ్యతిరేకించి, ప్రణాళికారచనలో వాస్తవికత లోపించరాదని ఉద్ఘాటించారు. అయితే అప్పట్లో ప్రథమ పంచవర్ష ప్రణాళికలో సంపూర్ణవిజయం సంపాదించామనే గర్వంతో (నిజానికి మనం సంపాదించిన విజయం అతి తాత్కాలికమైనది) ఆయన మాటలు ఎవరూ వినలేదు. క్రమంగా దిగుమతుల సంఖ్య అత్యధికమైపోవటం, ఎగుమతులు క్షీణించడం, విదేశాలనుంచి అనుకున్నంత సహాయం రాకపోవడం సంభవించి ఆ ఆర్థశాస్త్రజ్ఞుని మాటలను సత్యాంశాలుగా నిరూపించాయి. నేటికీ భారతప్రభుత్వం ప్రణాళికాసంకోచానికి, భారతదేశంలో ద్రవ్యోల్బణం అంతగా లేదని ప్రకటించడం ఎంతైనా హాస్యాస్పదంగా ఉంది. ఎంత జయుంకన్నా వాస్తవిక పరిస్థితులపట్ల అంధత్వం వహించరానిదై అవుతుంది.

ఇక ప్రణాళికారచనలో అంచనాలను పరిశీలించిన పిదప అవి ఏవిధంగా తారుమారయ్యాయో పరిశీలిద్దాం.

దిగుమతులు ఈ క్రిందివిధంగా అంచనా వేయబడ్డాయి. అయిదు సంవత్సరాలకు కలిపి మొత్తం దిగుమతులపై చేయబడవలసిన వ్యయం రూ 4,340 కోట్లు. అంటే సరాసరి సంవత్సరానికి ఎనిమిదివందల డెబ్భై కోట్ల రూపాయిలన్నమాట. ఈ ఖర్చులో ఎక్కువ భాగం, యంత్రాంగం, వాహనసౌకర్యాలు, ఇనుము ఉక్కులోహాలు, తైలములు మొదలయిన వానిపై వెచ్చింపబడుతుంది.

ఇక, ఎగుమతులు మొత్తం రూ 2,965 కోట్ల ఖరీదు కలవిగా అంచనా వేయబడ్డాయి. అంటే సరా

విదేశద్రవ్యమారకరంగంలో విషమస్థితి

సరిని సంవత్సరానికి 198 కోట్ల రూపాయల విలువగల వస్తు సముదాయాన్ని భారతదేశం 1956-61 లో ఎగుమతి చేయగలదని ఊహింపబడింది. భారతదేశపు ఎగుమతులందు ముఖ్యవస్తువులు, టీ, జనపనార వస్తువులు, ప్రత్తి వస్తువులు. 1955వ సంవత్సరపు ఎగుమతులకన్న ఎక్కువ ఎగుమతి పరిమాణం, టీ, ప్రత్తివస్త్రములందు సాధ్యమౌతుందని భావింపబడింది. ఈ అధిక పరిమాణమైనా అంత చెప్పుకోదగినది కాదు. అది మాటికి ఇరవై పాళ్లు కంటే కూడా తక్కువే.

1956 61 ఎగుమతుల అంచనా

వస్తువులు	ఎగుమతి పరిమాణం (1956-'61)
టీ	రూ. 635 కోట్లు
జనుము, వస్తువులు	610 ,,
ప్రత్తి, వస్త్రములు	375 ,,
తైలములు	110 ,,
పొగాకు	75 ,,
తోళ్ళు, చర్మం	140 ,,
ముడిప్రత్తి, వేస్టు	110 ,,
లోహ ఖనిజములు	115 ,,
బొగ్గు, కోక్	25 ,,
రసాయనికములు, రంగులు	35 ,,
ఇంజను వస్తువులు, విద్యుత్ప్రేరకములు	20 ,,
ఇతరములు	735 ,,
	రూ. 2,965 కోట్లు

దిగుమతుల అంచనా (1956-61)

వస్తువులు	దిగుమతి పరిమాణపు అంచనా (1956-'61)
యాంత్రిక సామగ్రి, రవాణా వాహనములు	రూ. 1500 కోట్లు
ఇనుము, ఉక్కు	,, 480 ,,
ఇతర లోహములు	,, 220 ,,
ధాన్యములు, దినుసులు, పిండి	,, 240 ,,
చక్కెర	,, 35 ,,
తైలములు	,, 410 ,,
రసాయనిక మైన ఔషధములు	,, 160 ,,
రంగు సామగ్రులు	,, 85 ,,
కాగితం	,, 55 ,,
లోహసామగ్రి, విద్యుత్ప్రేరకములు	,, 145 ,,
ముడి ప్రత్తి	,, 270 ,,
ముడి జనుము	,, 90 ,,
ఇతరములు	,, 700 ,,
	రూ. 4,340 కోట్లు

ఎగుమతి, దిగుమతి వస్తువులు కాక విదేశీమారకపు రంగంలో వచ్చే అంశాలు మరికొన్ని ఉన్నాయి. ఉదాహరణకు పై దేశంనుంచి సాంకేతిక నిపుణులు మన దేశానికి వచ్చినప్పుడు వారిఖర్చు, వారి జీతములు విదేశీ ద్రవ్యంలో మనం చెల్లించాలి. అంతేకాక పై దేశాలనుండి మనం పుచ్చుకున్న ఋణాలపైన వడ్డీ కట్టాలి. ఈ లెక్కలలో భారతదేశానికి మిగులు వస్తుందని ప్రణాళికా రచయితలు భావించారు. అయిదు సంవత్సరాలకు కలిపి ఈరీతిగా లభించే మొత్తం 255 కోట్ల రూపాయలు కాగలదు. అంటే సరాసరిన సంవత్సరానికి 51 కోట్ల రూపాయలన్నమాట. పై అంచనాల ప్రకారం ఎగుమతుల విలువ 2,965 కోట్ల రూపాయలు, దిగుమతుల విలువ 4,340 కోట్ల రూపాయలు. మనకు అయిదు సంవత్సరాలలోను లభించగల విదేశీమారకపు ద్రవ్యం రూ. 2 965 కోట్లు + రూ. 255 కోట్లు = రూ. 3220 కోట్లు. మనం వినియోగించ వలసిన విదేశీమారకపుద్రవ్యం రూ. 4,340 కోట్లు. అంటే భర్తీ కావలసింది రూ. 1,120 కోట్ల రూపాయల విలువగల విదేశీమారకపు ద్రవ్యం. ఇంతపెద్ద మొత్తం భర్తీచేయడానికి ఈ క్రింది సూచనలను ప్రణాళికాసంఘం సూచించింది. వానిప్రకారం భారతదేశానికి లంపెమలోకల సంఖ్య దాపరికంనుండి రూ. 200 కోట్లు, ఇతర విధములుగా భారతదేశంలో పెట్టుబడి పెట్టేవారి మూలకంగా రూ. 100 కోట్లు రాగలవని భావింపబడింది. ఇక మిగిలిన రూ. 800 కోట్లు విదేశీ సహాయం మూలంగా లభించాలి. అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు ప్రథమ ప్రణాళికలో గోధుమ ఋణం మూలకంగా రూ. 90,31 లక్షలు, ఆంగ్లో, అమెరికా సహకార కార్యక్రమం మూలకంగా రూ. 102,55 లక్షలు, ఇచ్చింది. ఆ విధంగానే ఆస్ట్రేలియా, కెనడా, న్యూజిలాండు, నార్వే, బ్రిటన్, రష్యా, ఫోర్డుసంస్థ, ప్రపంచ బాంకు మున్నగునవి సహాయం చేశాయి. ఈ సహాయం కొంత ఋణ రూపకంగాను, కొంత దాన

రూపకంగాను జరిగింది. ఈ పెద్ద దేశాలు, విదేశీసంస్థలు, ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికా కాలంలో కూడా ఇతోధికంగా సహాయం చూపి ఆ రూ 800 కోట్ల మారకపు ద్రవ్యాన్ని భర్తీ చేస్తాయని ప్రణాళికా రచయితలు ఆశించారు.

కాబట్టి ద్వితీయ పంచవర్షప్రణాళికా విజయం విదేశీ సహాయ్యంపై ఆధారపడి ఉంది. మొత్తం వ్యయ పరిమాణం రూ 4,800 కోట్లలోను, స్వయంకృషివలన 4 000 కోట్లను, రూ 800 కోట్లను విదేశీ సహాయం వలన సాధించగలిగితే భారతదేశం ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికలో సంపూర్ణవిజయం సాధించిఉండేదన్నమాట. అయితే రూ 800 కోట్ల విదేశీమారక ద్రవ్యాన్ని సంపాదించడం సులభసాధ్యమైన పని కాదు. ఏదో ఒక రాజకీయ పక్షంలో చేరనిది అంత పెద్ద మొత్తాన్ని భారతదేశానికి ఏ విదేశము కేవలం కానుకగా గాని, దీర్ఘకాలిక ఋణంగా గాని ఇవ్వరు. కాబట్టి ప్రణాళిక అంచనాలు సరిగా అనుకొన్నట్లు ఫలించినా కూడా రూ 800 కోట్ల విదేశీ సహాయం ఒక గడ్డుసమస్య అయి ఉండేది.

అయితే అంత మాత్రంతో కూడా ఆ సమస్య మనలను వదలలేదు. అది మరింత తీవ్రతర స్వరూపం ధరించి, ప్రణాళిక అంచనాలను తారుమారు చేసి, ప్రణాళికా విజయాన్నే ముప్పు పెట్టే మహాసమస్యగా మారింది. ఇదే నేడు భారతదేశం ఎదుర్కొంటున్న విదేశీమారకపు ద్రవ్యపు కొరతవలన ఏర్పడిన అతివిషమ పరిస్థితి. ఈ సమస్య ఏ విధంగా పరిణమిస్తుందోనని భారతీయులే కాక విదేశీయులు— శత్రువులు, మిత్రులు—కూడా ఎంతో ఆత్రంగా ఎదురుచూస్తున్నారు.

అయితే, విదేశీద్రవ్యపు కొరత అనుకున్న అంచనాల కన్న అత్యధికమై, ఈ సమస్య భావించినదానికన్న అత్యంత విషమ మవడానికి గల కారణాలను పరిశీలించాలి. ఏ ఒక్క కారణం ఈ అంచనాలను తారుమారుచేసి సమస్యను విషమతరం చెయ్యలేదు. అనేకములైన నూతన సమస్యలంకురించి ప్రణాళికా రచయితల ఊహలను వమ్ముచేసి విదేశీమారకపు ద్రవ్యపు లోటును అతివిస్తృతంచేసి సమస్యను మరింత అగాధం చేస్తాయి.

దిగుమతుల దృష్ట్యా తిలకిస్తే ప్రణాళికా రచయితలు ప్రథమంలో వేసిన అంచనాలకన్న అత్యధిక పరిమాణంకల దిగుమతులను మనం చేసికొనవలసి వచ్చింది. ఎక్కువ దిగుమతులు చేసుకున్నామంటే ఎక్కువ విదేశీ మారకపు ద్రవ్యపులోటు ఏర్పడిన దన్నమాట. అంచనా పరిమాణాల కన్న ఎక్కువ దిగుమతులు చేసికొనవలసిన అవసరం ఈ క్రింది కారణాలవలన సంభవించినది.

ప్రప్రథమంగా గణింపదగ్గది, అత్యధికమైన ఆహారపు కొరత. దేశంలో ఆహార స్వయంసమృద్ధి విషయంలో ప్రథమ పంచవర్షప్రణాళిక సాధించిన విజయం చాలా తాత్కాలికమైనది. ఆ విజయమైనా ప్రణాళికా కృషి ఫలిత మనేకంటె 1953—54 సంవత్సరాలలో భారతదేశం అనుభవించిన అనుకూలమైన ఋతుపవనముల ఫలితమనడం ఎక్కువ సమంజసమైన విషయం. కావున క్రమంగా అట్టి అనుకూల పవనాలు మార్పుచెంది ప్రతికూలంగామారడంతో ఆహారోత్పత్తి పరిమాణం తగ్గిపోయింది. 1956 - 57 లో కి ఆహారోత్పత్తి గిరాకీ ఎంతమాత్రం జరిపోలేదు. ఉత్తర ప్రదేశ్, బీహార్, మధ్యప్రదేశ్ మున్నగు రాష్ట్రాలలో అనుకున్న ఆహారోత్పత్తికన్న చాలాతక్కువ వచ్చింది. 1955-56 కన్న 1956-57 లో మొత్తం ఆహారోత్పత్తి 28 8% నుండి 24 8% కు పడిపోయింది.

ఈ విధంగా ఆహారోత్పత్తి తగ్గిపోయి విదేశాల నుండి అమితవ్యయంతో దిగుమతులు చేసుకోవడానికి అనేక కారణాలున్నాయి. ఆహారోత్పత్తి విచారణ సంఘం అధ్యక్షుడు శ్రీ అశోకమెహతా (Food grain Enquiry Committee report) వివరించిన కారణం ముఖ్యంగా పరిశీలింపదగినది. ఈయన భావన ప్రకారం, ఒక దీర్ఘకాలంలో ఆహారపదార్థాలకు గిరాకీ ఎక్కువ కావడంవల్ల ధరలు పెరుగుతాయి. కనక రైతులు ఆ పదార్థాల అమ్మకం ఎక్కువ చెయ్యక, పైగా ఇదివరకటికన్న తగ్గిస్తారు కూడా. ఈయన వాదం బహిరంగంగా కొంత అపహాస్యంగా కనబడవచ్చు కాని అది సహజాతిసహజమైనది. గిరాకీ పెరగడంవలన ధరలు పెరుగుతాయి. ధరలు పెరగడంతో, పూర్వం విక్రయిస్తున్న పరిమాణంకన్న తక్కువ పరిమాణానికే పూర్వపు ఆదాయం రైతు పొందగలుగుతాడు. అంత వరకు సరియైన ఆహారాన్ని భుజించడానికి తగిన

విదేశద్రవ్యమారకరంగంలో విషమస్థితి

సామర్థ్యంలేని పేదవారికి ఇప్పుడు కూడ పూర్వం తిన్న కొన్నలు మొదలైనవాటిని వదలి బియ్యం, గోధుమ మొదలైన ఉత్కృష్ట ధాన్యాలను ఉపయోగించు చుంటారు. దీనితో అతడు తెగలిగిన సరఫరా పరిమాణం (Amount of supply) పడిపోతుంది. క్రమంగా పారిశ్రామిక పురోగమనం చెందుతూన్న దేశాలలో జనాభా పెరిగి తద్వారా ఆహారధాన్యాలకు గిరాకీ పెరుగుతుంది దీనికనుగుణంగా ఉత్పత్తి పెరగకపోయినట్లయితే ఆహారపు కొరత ఏర్పడుతుంది

ఇక రెండవకారణం మనదేశంలో కొన్ని రాష్ట్రాలలో కలిగిన ప్రకృతి భీభత్సాలు. బీహార్, బెంగాల్ అస్సామ్ ఉత్తర ప్రదేశ్ మహారాష్ట్ర లలో వరదలు, అతివృష్టి, అనావృష్టి లాంటివలన అనేక లక్షల ఎకరాలు సస్యాలు నష్టమయ్యాయి ఈ రెండు కారణాలు కాకుండా మిడతలవంటి, తదితర క్రిమికీటకాదులవలన పూర్వం కన్న ఎక్కువ నష్టం సంప్రాప్తించి, ఆహారోత్పత్తి తగ్గించింది ప్రణాళికా రచయితలు ఆహారోత్పత్తి నిర్ణీత అంచనాలు చేరుకోని తృప్తికరం నీటిపారుదల, కొత్త భూములను వ్యవసాయక క్షేత్రాలుగా మార్పు చేయడం మొదలైన రంగాలలో అభివృద్ధి కార్యరూపం దాల్చలేదు పైగా దేశంలో ఆహార ధాన్యాలు నిరవధికంగా దాచి ఉంచడంవలన, జనాభా అన్ని అంచనాలు దాటి పెరిగిపోవడం సంభవించడం వలన ఆహారసమస్య తీవ్రతరరూపం ధరించింది ఈ విషమాహారసమస్య విదేశమారక ద్రవ్య రంగంలో చూపిన ప్రభావం అత్యంత ప్రాముఖ్యం వహించి భారతపారిశ్రామిక పురోగమనానికి, ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక విజయానికి గొడ్డలిపెట్టైంది.

కేవలం ఆహారధాన్యాల దిగుమతులే ప్రణాళికా రచయితల అంచనాలను మించి విపరీత పరిస్థితి కలిగించ లేదు ఇతర యంత్రాంగం, పారిశ్రామికోత్పత్తి సాధ కాలు కూడ అంచనాలను బాగా మించి, దిగుమతి అయ్యాయి. ఒక పారిశ్రామిక పథకానికి ప్రణాళికా రచయితలు, ఉదాహరణకు రూ 300 కోట్ల విదేశీ మారకపు ద్రవ్యము విలువగల వస్తువులను దిగుమతి చేసికొన వలసివస్తుందని అంచనా వేస్తే, తీరా ఆ పథకం కార్య రూపం ధరించేసరికి తదనుపరమైన దిగుమతుల విలువ రూ 400, 500 కోట్లు దాటేది. దీనితో అసలే గడ్డుగా ఉన్న విదేశీ మారకపుద్రవ్యసమస్య మరింత విషమంగా తయారవసాగింది ఈ తప్పుడు అంచనాలకు మూల కారణం, అంచనాదారులు భావించినదానికన్న ప్రపంచంలో ధరలు అధికం కావడమే.

పై రెండు కారణాలు కాక ఎక్కువ దిగుమతుల ద్వారా విదేశీమారకద్రవ్యపు లోటును అధికం చేసిన మరొక కారణం, ఇటీవలి కాలంలో భారతదేశం పెంచిన దేశరక్షణ వ్యయం భారత పాకిస్తాన్ దేశాల నడుమ కల సంబంధ బాంధవ్యాలు అంతే లకుంఠితంగా రూపొందడంవలన, నిరంతరంగా పాకిస్తాన్ అమెరికానుండి ఆయుధ సామగ్రులను దిగుమతి చేసికోవడంవలన, విధిగా భారతదేశం కూడ స్వయంరక్షణార్థం విదేశీమారకద్రవ్యాన్ని వెచ్చించి ఆయుధ సామగ్రులు దిగుమతి చేసికోవలసి వచ్చింది ఈ వ్యయం ప్రణాళికా రచనలో ఊహించ బడలేకపోవడంవలన విదేశీ మారక ద్రవ్య సమస్యను మరింత విషమం చేసింది

దిగుమతులపై వ్యయం ఎంత ఎక్కువ అయినప్పటికీ, అదే పరిమాణంలో ఎగుమతులను మనం చేయగలిగి ఉండినట్లైతే ఈ సమస్య ఇంతటి తీవ్రస్వరూపం పొంది ఉండేదికాదు కాని ఆవిధంగా కూడా భారత దేశం లాభం పొందలేకపోయింది విదేశీ స్పర్ధలు (Foreign Competetion), అంతర్జాతీయ వాణిజ్య రంగంలో ముఖ్యంగా అమెరికాలో ఏర్పడిన ఆర్థిక మాంద్యంవల్ల, క్రమంగా హెచ్చుతూన్న భారతీయవస్తు ధరలవలన ఎగుమతులు ఎక్కువ కావడం మాటటుంచి తీవ్రంగా సంకోచం చెందుతున్నాయి కొద్ది సంవత్సరాల క్రితంవరకు జనపనార పారిశ్రామికోత్పత్తిలో ప్రపంచ వాణిజ్యరంగంలో భారతదేశం సంపూర్ణ ఆధిపత్యం వహించింది అయితే పాకిస్తాన్ విభజనతో జనుము పండే ముఖ్య క్షేత్రాలన్నీ పాకిస్తాన్ కు, మిల్లులుకల ప్రాంతాలన్నీ భారత దేశానికి లభించాయి విభజన తరువాత కొద్ది సంవత్సరాలవరకు పాకిస్తాన్ లో యాంత్రిక సామగ్రి లేక పోవడంవలన అక్కడ పండిన జనుము భారత దేశానికి దిగుమతి అయింది కాని క్రమంగా పాకిస్తాన్ లో కూడా మిల్లులు వెలిసి జనపనార వస్తువులలో ఈ రెండు దేశాల నడుమ స్పర్ధ అనివార్యమైంది దీనితో ఏ వస్తువు ఎగుమతిపై భారతదేశం, విదేశీ మారకపు ద్రవ్యంకొరకు అత్యాశ పెట్టుకుందో దానిలోకే

అనాంతరం సంభవించి ఎగుమతి వర్తకానికి గొడ్డలి పెట్టైంది. అలాగే ప్రత్తి వస్త్రములద్వారా మంచి రాబడి ఉంటుందని అంచనా వేశారు గాని దీనిలో కూడా భారతదేశం నష్టాన్ని ఎదుర్కొనవలసి వచ్చింది. విదేశాలలో పోటీ పెరగటంతో తద్వారా లభించే మారకపు ద్రవ్యం తగ్గిపోయింది. జపాను దేశాలేకాక చైనా నుండి కూడా వస్త్రపరిశ్రమలో భారతదేశానికి స్పర్థ సంభవించింది. ఇంతేకాక ఆ కాలంలో సంభవించిన ఆర్థికమాంద్య ఫలితంగా భారతదేశపు టీ ఎగుమతులకు నష్టం సంభవించింది.

అంచనాలకన్నా ఎగుమతులు తగ్గిపోవడానికి మరొక మూలకారణం ప్రపంచ ధరలతో పోల్చిచూస్తే భారతదేశపు ధరలు భారతదేశపు నూతన పారిశ్రామిక వైవిధ్యంవలన అధికము కావటం. దీనితో విదేశీయులు భారతదేశంలో అధికమైన ధరలకు దిగుమతి చేసుకోవడం మాని ధరలు తక్కువగానున్న ఇతర దేశాలనుండి దిగుమతి చేసుకుంటున్నారు. దీనితో మన ఎగుమతులు పడిపోయాయి.

ఈ విధంగా ఎగుమతులు తగ్గిపోవటం దిగుమతులు అంచనాలను మించి అత్యధికం కావటంతో విదేశీ మారక ద్రవ్యం తీవ్రసంకోచం పొంది ఆ సమస్య విషమతరం అయింది. ఇంతేకాక అంతర్జాతీయ వాణిజ్యరంగంలో లెక్కకువచ్చే ఇతరములు—వడ్డీలు, అప్పులు, బహుమతులు, విద్యార్థి వేతనాలు, యాంత్రిక వ్యయాలు—మున్నగు వానియందు కూడా భారతదేశం అనుకున్నంత లాభాన్ని పొందలేకపోతోంది.

ఈ పైకారణాలవలన ప్రణాళికా రచనలో ఒక సమస్యగా భావించబడిన విదేశీమారకద్రవ్యపు లోటు, ప్రణాళిక ఆచరణలోనికి వచ్చేసరికి తీవ్రతర స్వరూపం ధరించి అంతుచిక్కని అభేద్య సమస్యగా రూపొందింది.

అయితే ఈ సమస్యతో పూర్తిగా నిరాశచెంది ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికను త్యజింప నక్కరలేదు. సమస్య లంకురించినప్పుడే పరిష్కార మార్గాలు జనిస్తాయి. కొన్ని సమస్యలకు పరిష్కారమార్గాలు అత్యంత కష్టసాధ్యములైననైతే కొన్ని సమస్యల పరిష్కార మార్గాలు సులభ సాధ్యములు కావచ్చు. ఈ సమస్య పరిష్కారం మన జాతి దీక్షపైన, మన ఆర్థిక శాస్త్రజ్ఞుల మేధాశక్తిపైన, మన రాజకీయనేతల అంతర్జాతీయ విఖ్యాతిపైన ఆధారపడి ఉంటుంది. కష్టనష్టాల నెదుర్కొనకుండా చరిత్రలో ఏ దేశం ఆర్థిక పురోగమనాన్ని సాధింపలేదు. ఏ దేశమైనా ముప్ఫై నలభై సంవత్సరాలలోనే ఆర్థికరంగంలో పాశ్చాత్యదేశాలను తలదన్న గలిగే అభ్యున్నతిని సాధింప గలిగినదంటే, అది ఆ ప్రజల మాతృదేశభక్తిపైనా ఆ దేశపు ఆర్థిక విధానాలపైనా ఆధారపడటం వల్లనే. జపాన్ పూర్వుల బాట ద్వారా అభ్యున్నతి సాధింపలేదు. ఏ దేశానికైనా ఆర్థిక పురోగమనపథం దుర్గమమైనదే. కాని తత్ఫలితం ఆ దేశపు దీక్షపైనే ఆధారపడి ఉంటుంది.

ఈ కఠినసమస్యకు రెండు ప్రధాన పరిష్కార మార్గాలున్నాయి. మొదటిది ఎగుమతుల పరిమాణాన్ని అధికం చేయటం, రెండవది: దిగుమతుల పరిమాణాన్ని సాధ్యమైనంతవరకు తగ్గించటం. విదేశీ సహాయాన్ని పొందటం మూడవ పరిష్కార మార్గం. ఈ త్రిమార్గాలగుండా భారత ప్రభుత్వం నిరవధికంగా కృషి చేస్తోంది.

ఎగుమతుల నధికం చేయడానికి ఉపాయాన్ని సూచిస్తూ కేంద్రమంత్రి శ్రీ లాల్ బహదూర్ శాస్త్రి వస్తువులను విదేశీయులకు తక్కువ ధరలకు, మన దేశపు గిరాకీదారులకు హెచ్చు ధరకు విక్రయించాలని చెప్పారు. తక్కువ ధరలు ప్రదర్శించటం ద్వారా విదేశీయుల గిరాకీని ఆకర్షింపవచ్చును. తక్కువ ధరల మూలంగా సంభవింప గలిగే నష్టాన్ని మన దేశస్థుల కెక్కువ ధరల కావస్తువును విక్రయించడం ద్వారా సరిపెట్టుకోవచ్చు. దీనికి పూర్వం జపాన్ దేశం ఇండియా వాణిజ్యరంగంలో బ్రిటన్ను జయించి, ఆధిపత్యం సంపాదించడానికి ఇదే విధానాన్ని అవలంబించింది. దీన్ని ఆంగ్లంలో డంపింగ్ (dumping) అని వ్యవహరిస్తారు. ఈ విధానాన్నవలంబించడం ద్వారా ఎగుమతులను పెంచవచ్చును కాని ధరల తగ్గింపు వలన విదేశీయుల అభిరుచులని మార్చలేం. తరువాత స్పర్థ (Competetion) తీవ్రమైనదైతే విదేశీయులు కూడా ఈ విధానాన్నే అవలంబించి అనభిలషణీయమైన పరిస్థితులకు దారి తీయవచ్చును. కాబట్టి ఈ విధమైన పద్ధతిని అవలంబించే ముందు తగు జాగ్రత్తలు తీసుకోవాలి.

విదేశద్రవ్యమారకరంగంలో విషమస్థితి

ప్రభుత్వం వివిధవస్తువుల ఎగుమతుల నధికం చేయడానికి ఆయా వస్తువులకు ఎగుమతి సంఘాలను నియమించింది. ఇటువంటి సంఘాలలో (Export promotion councils) అతి నూతనమైనది ఆట వస్తువుల ఎగుమతి వృద్ధికి కృషి చేసే సంఘం (Sports goods export promotion council). దీనిని యూనియన్ మంత్రి శ్రీ లాల్ బహదూర్ శాస్త్రి జూలై ౩౦వ తేదీన ప్రారంభించారు. ఈ సంఘ సభ్యులు ఆయా వస్తువులకు విదేశాలలో గిరాకీ కల్పించడానికి కృషి చేస్తూ చాలవరకు కృతకృత్యులవుతున్నారు.

ఎగుమతులను ప్రోత్సహించడానికి భారత ప్రభుత్వం అనేక వస్తువులపై కంట్రోళ్ళను తొలగించింది. ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికా విజయంకొరకు ఈ విధంగా సుమారు 200 ఎగుమతి వస్తువులపై ఆంక్షలు తొలగించబడినాయి. అంతేకాక అవసరమైనచోట పన్నులను తగ్గించడం, ఎగుమతి సుంకాలను తీసివేయడం, సబ్సిడీ నొసగి ప్రోత్సహించడం మున్నగు అనేక పనులను భారత ప్రభుత్వం చేస్తోంది. ఇటువంటి ప్రోత్సాహం ప్రత్యేకంగా పైకి వస్తూన్న ఎగుమతి దారులచే ముందంజవేయించి విదేశీ స్పర్ధను ఎదుర్కొనజేస్తూన్న ఎగుమతి దారకు ధైర్యం కలిగిస్తుందనడం నిస్సంశయాంశం.

ఎగుమతులను అనేకవిధాలుగా ప్రోత్సహించడం వలన మారక ద్రవ్యసంపాదనే గాక ఉత్పాదన కూడా పెరగగలదు. అధికమైన ఎగుమతులవల్ల ప్రణాళికా విజయం చేకూరుతుంది. ఎగుమతులు ఇటువంటి కాలంలో వెనకే దిగజారిపోతే పరిస్థితి మరింత విషమిస్తుంది.

ఇక రెండవ పరిష్కారమార్గం దిగుమతులను సాధ్యమైనంతవరకు తగ్గించడం. దిగుమతుల పరిమాణాన్ని తగ్గించేముందు ప్రధానంగా భారతదేశం చేసుకొంటూన్న దిగుమతులను విలాస వస్తువులు, అవసర వస్తువులుగా విభజన చేసి సామాన్య ప్రజా సౌభాగ్యానికి అడ్డు తగలని విలాస వస్తువుల దిగుమతి నిషేధించడంగాని తగ్గించడంగాని చేయాలి. భారత ప్రభుత్వం తరచుగా అనేక వస్తువులపై ఆంక్షలు విధించి దిగుమతులను తగ్గించింది. కాని పై విభజన అంతగా పాటింపబడలేదనే చెప్పాలి. అత్యవసర వస్తువులైన మందులు, రసాయనిక ఔషధాలు, బ్లేడ్లు, పిల్లల ఆరోగ్యాన్ని కాపాడే పాల్సన్స్, ఓవల్ టైన్, పిండిపాలు మున్నగువాటిపై ఆంక్షలు విధించడం దేశానికంత క్షేమకరం కాదు. వీటికి సరియైన దేశీయ వస్తువులు ఇంకా ఉత్పత్తి అవడంలేదు. పిల్లల కవసరమైన పాలడబ్బాలను విలాస వస్తువులుగా గ్రహించి నిషేధించిన ప్రభుత్వ విధానం అంత ప్రశంసనీయమైనది కాదు. కొన్ని విలాస వస్తువులను సంపూర్ణంగా నిషేధించడంవలన దేశంలో ఏ కొద్ది మందికో తక్క మిగిలిన వారికి అంత ఇబ్బంది కలుగదు. ఉదాహరణానికి టాయిలెట్ సామాన్లు, కాస్ట్లీ పెన్నులు, ఖరీదైన లేసు దారాలు మొదలయిన వాటిని ప్రభుత్వం సంపూర్ణంగా నిషేధించాలి. విదేశీ రేడియోలను, అతిఖరీదైన విదేశీ వస్త్రాలను సంపూర్ణంగా నిషేధించడంవలన సామాన్య ప్రజ అంత వంత చెందదు.

కాని దిగుమతి నిషేధవిధానాన్ని అనేకులు అనేక విధాలుగా విమర్శించారు. అవన్నీ పూర్తిగా సత్యదూరాలు కావు. ఆచార్య బి. ఆర్. షెనాయ్ మున్నగువారు, ఈ నిషేధంవలన వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యం దెబ్బతింటుందని, భారతదేశం వంటి ప్రజాస్వామిక దేశంలో ప్రభుత్వం ఇట్టి పనులు చేయడం ప్రజాభిప్రాయవిరుద్ధమని వాదించారు. ఈ వాదం సత్యమే అయినప్పటికీ, దేశ సంక్షేమం కోసం ఇట్టి నిషేధాలను తాత్కాలికంగా విధించినా అంత అవభిలషణీయమైన పరిస్థితులేర్పడవు. అయితే ఈ నిషేధం కేవలం తాత్కాలికమయేట్లు మాత్రం తగు జాగ్రత్త వహించాలి. రెండవ విమర్శ ఏమంటే విదేశవస్తునిషేధం వలన దేశీయ వాణిజ్య రంగంలో గుత్తోత్పత్తిదారులకు ఆధిపత్యం కలిగి ప్రశస్తమైన వస్తువుల ఉత్పత్తి లేకపోవచ్చును. స్పర్ధ లేకపోవడంతో చౌకబారు వస్తువులే అతి ఖరీదైన ధరలకు అంగడిలో ప్రత్యక్షమవడం మనం నేడు చూస్తున్నాం. కాని ఈ దోషం కూడా, నిషేధం తాత్కాలిక మవడంవలన, తాత్కాలికమే అవుతుంది. మనం విదేశీ దిగుమతులను నిషేధించడం వలన, మన ఎగుమతులను విదేశీయులు బహిష్కరింపవచ్చును. కాని ఈ విమర్శ సహేతుకమైనది కాదు. ఈ నిషేధం కేవలం భారతదేశ ఆర్థిక పురోగమనమునకే అవటంవలన ఇతర దేశాలు మన ఎగుమతులను బహిష్కరింపవు.

దిగుమతి నిషేధంవలన గత ఒకటిన్నర వత్సరాల లోను, భారతదేశం చెప్పుకోదగినంత విదేశ మారకపు

ప్రాధాన్యాన్ని కూడా కోల్పోవలసి కలిగింది. కాని విదేశాలకి ఇంకా ప్రసక్తి లేని విధానం వలన సామాన్య ప్రజలకి ఇబ్బంది కలగకుండానే ప్రభుత్వం మరింత విదేశీ మారకపు ద్రవ్యాన్ని కూడబెట్టగలదు.

విదేశీయ సహాయం

ఇక దొరికిన విదేశీయ సహాయం

విదేశీయ సహాయం ఒక సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య దేశం కోరవచ్చునా అన్న ప్రశ్న ఉదయించగా, రాజకీయ సంబంధాలు లేకుండా, అంతర్జాతీయ రాజకీయ రంగంలో దేశపు కీర్తిప్రతిష్ఠలకు విఘాతంగాని భంగంగాని వాటిల్లకుండా ఉంచేటట్లయితే, విదేశీసహాయం అభిలషణీయమైనదే అని చెప్పబడింది. నిజానికి నేడు అభ్యున్నత దశలో ఉన్న అనేక దేశాలు కూడా ఎప్పుడో ఒకప్పుడు విదేశీసహాయం పొందినవే! ఫ్రాన్సునుండి జర్మనీకి, ఇంగ్లండునుండి అమెరికాకు ధనం ఋణరూపంలో ప్రవహించిన కాలం ఉంది. ఋణాన్ని స్వీకరించినంత మాత్రాన ఒక దేశం ఋణదాయకుల దేశానికి మరగు

ఈ రంగంలో అగ్రరాజ్యాల అమిత ప్రోత్సాహం లభిస్తోంది భారతదేశానికి క్లిష్టపరిస్థితిలో సహాయకారులైన దేశాలు—అమెరికా, ఇంగ్లండు, ఆస్ట్రేలియా, పశ్చిమజర్మనీ, సోవియట్‌రష్యా, జపాన్—మున్నగునవి ఎన్నో ఉన్నాయి. వీనిలో ముఖ్యమైనవి అమెరికా బ్రిటన్‌లు. అమెరికా ఇంగ్లండు దేశాలు భారతదేశానికి కేవలం భ్రాతృభావంతో కాక ఒకవిధమైన భయంతో ఇస్తున్నాయి.

1958 జూలై 28 వ తేదీన బ్రిటిషు పార్లమెంటులో శ్రీ జేమ్స్ కాలింఘన్ ఈ ఉద్దేశాన్ని స్పష్టంగా వివరించారు: "ఆగ్నేయాసియాలో చైనా ప్రభావానికి లోనుగాని కమ్యూనిస్టు విభిన్నపక్షానికి భారతదేశం ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది. మనం హిందూ దేశానికి సంపూర్ణంగా ఆర్థికసహాయ సహకారములు చేయకపోతే, శ్రీ నెహ్రూ కాలంలో కాకపోయినా, ఆయన అనంతరమైనా, భారతదేశమంతా సామ్యవాద సిద్ధాంత ప్రభావానికి లోనైతీరుతుంది" ఆసియాలో భారతదేశం సామ్యవాదమతం స్వీకరించినట్లయితే అది అమెరికా బ్రిటన్లకు గొడ్డలిపెట్టవుతుంది. కాబట్టి మన మీద అమెరికా బ్రిటన్లకు ప్రేమాదరాలు లేకపోయినా, భయంకొద్దీ అయినా మన పంచవర్ష ప్రణాళికా విజయానికి చేయూతనీయక తప్పదు.

ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక ప్రారంభించినప్పటినుండి అనేక దేశాలు, ముఖ్యంగా అమెరికా బ్రిటను, అనేక విదేశీ సంస్థలు మనకు సహాయం చేస్తూనే ఉన్నాయి. ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక మొదటి ఆర్థిక సంవత్సరంలో యీ క్రిందివిధంగా సహాయం లభించింది: భారతదేశానికి, అమెరికా సహాయ కార్యక్రమం క్రింద రూ 809 లక్షలు, ఉచితంగాను, రూ 2268 లక్షలు ఋణరూపకంగాను భారతదేశం సహాయ్యం పొందింది. పబ్లిక్ లా 480 (Public law 480) క్రింద రూ 3,571 లక్షలు ఉచితంగాను, రూ 11,148 లక్షలు ఋణరూపకంగాను అమెరికానుండి మనదేశానికి లభించాయి. అదేకాలంలో ఆస్ట్రేలియానుండి రూ 4 లక్షలు, కెనడానుండి రూ 6 57 లక్షలు, న్యూజిలాండునుండి రూ 101 లక్షలు, నార్వే నుండి రూ 100 లక్షలు భారతదేశానికి ఉచితంగా లభించాయి. బ్రిటన్ రూ 20 కోట్లను ఋణంగా ఇచ్చింది. రష్యా రూ 75 లక్షలను ఉచితంగాను, రూ 12,800 00,000 ను ఋణంగా ఇచ్చింది. ఫోర్డు ఫౌండేషన్ ఉచితంగా రూ 14,00000 ఒసగింది. ప్రపంచ బ్యాంకు రూ 4557 లక్షలను, బ్రిటిషు బ్యాంకులు రూ 15,00,000,00 లను, అమెరికా ఎగుమతి బ్యాంకు రూ 5,88,000,00 లను ఋణరూపకంగా భారతదేశానికి ఒసగాయి. ఇంకాక కొలంబో ప్రణాళిక (Colombo plan) వలన, ఐక్యరాజ్యసమితి సహాయం వలన భారతదేశం అమిత సాంకేతిక సహాయాన్ని పొందింది.

1958 జూలై 18-వ తేదీన అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రం ఎగుమతి దిగుమతుల బ్యాంకు (United states Exports Imports Bank) ఒక సంవత్సరానికి సరిపోయేటట్లుగా భారతదేశానికి 150 మిలియన్ల డాలరు ఋణరూపకంగా ఒసగింది. ఈ ద్రవ్యాన్ని భారతదేశం నీటిపారుదల పునఃస్వాధీన పథకాలకు, శక్తి పథకాలకు, గనులకు, రవాణా వ్యాపారకార్యాలకు, పరిశ్రమలకు వినియోగించవలసింది. ఈ ఋణాన్ని భారతదేశం 5¾% వడ్డీతో పదిహేను సంవత్సరాలలో తీర్చాలి. ఇదికాక ఇదేబ్యాంకు అభివృద్ధి ఋణ కార్యక్రమం క్రింద 75 మిలియన్ల డాలర్లొసగింది

విదేశద్రవ్యమారకరంగంలో విషమస్థితి

పబ్లిక్ లా - 480 (Public law 480) క్రింద అమెరికా ప్రభుత్వం భూరి సహాయం కాక అదనంగా 7 లక్షల టన్నుల ఆహారధాన్యాల సరఫరాకు సమ్మతించింది. దీనిలో 5 లక్షల టన్నుల గోధుమ, 2 లక్షలు ఇతర ధాన్యాలు. ఇది కాక ఇటీవల ప్రపంచ బ్యాంకు 85 మిలియన్ల డాలరు భారతదేశం రైల్వే మార్గాల అభివృద్ధికి ఒసగింది. యూనియన్ ఆర్థిక శాఖామంత్రి శ్రీ మొరార్జీ దేశాయ్ అమెరికా యాత్ర చాలవరకు ఫలప్రదమైనదనే చెప్పాలి. అమెరికా వారు మనమీద గౌరవం చూపినా, మనం కమ్యూనిస్టుల మాదిరి తటస్థులమే అయినా, మనకు సహాయం చేయడానికి ముందంజ వేస్తున్నారు. పబ్లిక్ లా 480 క్రింద 200 మిలియన్ డాలర్ల సహాయం, అభివృద్ధి ఋణ కార్యక్రమం క్రింద పంచమిలియన్ డాలర్ల సహాయం ఇస్తామన్నారు, మనం 1951 లో పుచ్చుకున్న గోధుమ ఋణాన్ని (Wheat loan) తొమ్మిది సంవత్సరాల పాటు వాయిదా వేశారు. భారతదేశానికి సహాయం చేయడంలో ప్రపంచ బ్యాంకు చూపుతున్న ఉత్సాహం ప్రశంసనీయమైనది. ఇది భారతదేశం రైల్వే అభివృద్ధికి 85 మిలియన్ డాలర్లను ఋణరూపకంగా ఈయడమే కాక వాషింగ్టన్లో అమెరికా, ఇంగ్లండు, పశ్చిమ జర్మనీ, కెనడా, జపాను దేశాల ప్రతినిధులను సమావేశపరచి భారతీయులకు చేయూత నొసగవలసిన అవసరాన్ని ప్రబోధిస్తోంది. గత మే, జూన్ మాసాలలో మన దేశపు ఆర్థికస్థితిని పరిశీలించడానికి పర్యటించిన ప్రపంచ బ్యాంకు సభ్యులు తయారుచేసిన నివేదికలో భారత దేశపు ఆర్థిక పటిష్ఠతను ప్రశంసించి, ఈ దేశంలో విదేశీయులు పెట్టుబడి పెట్టడానికి ఏమీ సంకోచింపనక్కరలేదని అభిప్రాయమిచ్చారు.

ఈవిధంగా నేడు అంతర్జాతీయ ద్రవ్యమారకరంగంలో భారతదేశపు పరపతి పడిపోలేదు. విదేశీ సహాయం, దిగుమతుల తగ్గింపు, ఎగుమతుల పెంపు విధానాలలో భారతదేశం క్రమంగా విజయాన్ని పొందుతోంది. మనపట్ల నున్న విదేశాలు ముఖ్యంగా అమెరికా బ్రిటన్లు భారతీయులకు సహాయం చేయడానికి ఉత్సుకతను చూపడం హర్షదాయకం. కాబట్టి ఈ సందర్భంలో ప్రజానీకమందు విదేశీ మారకపు ద్రవ్య సమస్యను భారతదేశం పరిష్కరించగలదనే ఆశించవచ్చును.

మొగలిపువ్వు

శ్రీ ఆర్. యస్. సుదర్శనం

శ్రీనివాసరావు క్యాంపునుండి తిరిగివచ్చి ఆయాసంగా కుర్చీలో కూర్చున్నాడు తనతో తిరిగొచ్చిన హోల్డాలు చేతిసంచీ, గొడుగు ఎదురుగా కనిపిస్తున్నాయి కుప్పగా ఒకదానిమీదొకటి గిరవాటువేసి వెళ్ళిపోయాడు కూలివాడు లేయిస్తే ఇక్కడవని నవిగాడు వాడు ఎక్కడివస్తూనికి అభ్యంతరం లేదు, కాని తనదగ్గర అంతకుమించి "పిల్లల లేక పోయింది!"

"ఎంతసేపండీ, వచ్చినప్పుడూ లేకుండా వచ్చి కూర్చున్నారే! ఇందాకటినుంచీ మీ కోసమే చూస్తున్నా ఇవ్వాళ బస్సు లేటయిందేవిటే?" అంటూ శ్రీమతి ప్రవేశించింది "ఇదుగో, ఇంట్లో బియ్యం నిండుకున్నాయి, అదివరకేగాబట్టి సరాసరి లేదు ఆలస్యమైనా మీరు కాస్త బజారు వెళ్ళొస్తే అంతలో అన్నానికి కేన్ని ఒప్పుకూడా రెడీ అవుతాయి"

"సుబ్బా, సంచీ తీసుకురా" అన్నాడు శ్రీనివాసరావు

"డబ్బు! అదేకో మీదగ్గరేవుండాలి! ఆగుగో పంచీ, మీరు క్యాంపుకు తీసుకెళ్ళినవాన్ని కాళీచేసి పట్టుకెళ్ళండి ఆ రెండో దికొస్తా ఎందరం కొరికే కాయి"

"నాదగ్గర డబ్బులేదే ఎట్లాగమరి?

"ఎట్లాగ! అని కూచుంటే ఎలాగండీ? విచిత్రంగావుంది క్యాంపునుంచి వస్తున్నారుగదా తెస్తారనుకున్నాను"

ఎదురుగావున్న హోల్డాలు, సంచీ, గొడుగూ వైపు నిశ్చలంగా దృష్టినిలిపి శ్రీనివాసరావు చిన్నగా నవ్వాడు

"మంచిదానివే! ప్రక్కవాటాలో వాళ్ళని బదులడుగు"

"వాళ్ళకిప్పటికే రెండుకొట్లదాకా యివ్వాలి మనం . ఇహ ఎక్కడ? డబ్బు అడిగితే నిక్కి చూస్తుంది, పాపం! మీరే వేరే ప్రయత్నించండి"

శ్రీనివాసరావు కదలలేక, గుమ్మంవిండిన సామాను వైపు పరిశీలనగా చూస్తూ, పరధ్యానంగా కూర్చున్నాడు

కొన్ని క్షణాలు నిదానించిన శ్రీమతి—"ఎవరు రెక్కలా స్నేహితుల్లా ఉన్నారండీ! అలా కూచుంటూ ఏమిటి? ఏమీ ఎరగనట్టూ! పెద్ద వేదాంతిలా పలక్కుండా, ఉలుకూ లేకుండా కూర్చుని ఆలోచిస్తున్నారేమి చెప్మా! వున్నదో సాధిస్తున్నట్లు! వేగిరంకదలండిమరి లేకపోతే యీపూట పస్తే!" అన్నది

శ్రీనివాసరావు లేచి నుంచున్నాడు " అది కాదు రాధా, ఒక్కపూట అన్నం లేకపోతే ప్రపంచం తల్లక్రిందవుతుందటోనా?"

"ఏంమాటలండీ! చాలంది వెళ్ళాం పిల్లలు పస్తుంటారంటే మీకేం చీమకుట్టినట్లుకూడా లేదన్న మాట! అయినా వెళ్ళి జరిగే పనేమిటో చూడకుండా ప్రపంచాన్ని గురించి వైరాగ్యంమాట్లాడుతూ కూచుంటారేమిటండీ?"

"నువ్వు అరవబోకు ఇదుగో, వెంటనేనూ! వెళుతున్నా! అంటే, నేను చేసేది మరేమీ విపరీతం కాదు! ఈ పూట అన్నం మానేసి రాత్రికి వండు కుంటే యింతలో జరిగే ప్రమాదం ఏమిటి, అని అనుమానం!"

"ఏం ప్రశ్నలండీ! అసలు పస్తుండాల్సిన కర్మమేంకాలిందీ? అంత దరిద్రం మనకేమొచ్చింది? ఇబ్బందులు ఎవరికైనా వస్తాయి కాని, ఎల్లాంటి యిబ్బందులు వచ్చినా పస్తుపడుకునేంత దరిద్రం మన కెన్నడూ రాదు ఎల్లాంటివాళ్లు పస్తుపడుకునే దాకా! ఊరికే కబుర్లు చెప్పక వెళ్లిరండి పుణ్యముంటుంది."

మొగలి పువ్వు

శ్రీనివాసరావు బయలుదేరాడు గానీ, సంచీ పుచ్చుకొని రాధతో వాదించి ప్రయోజనం లేదు... అసలు ఎవరుమాత్రం యీ విషయంలో తనతో ఏకీభవిస్తారు? నిజంగానే, ఒక్క పూవు పస్తుంటే ఏం పుట్టిమునుగుతుందో! బాగా ఆకలివేసి రెండో పూట అన్నం రుచిస్తుంది, అంతేగా! కానీ, ఒక్క పూట పస్తుండిపోతే ఏదో అవమానం, ఎంతో మేర ఘోరంగా దిగజారినట్లు "అయ్యో! తిండానికి లేక పస్తున్నాం!!" ఆ మాటలో ఏదో పెద్ద దిగులు! "పిల్లలు కడుపులు వెన్నంటుకుపోయి అలమటిస్తుంటే కళ్లతో చూశాం తల్లీ దండ్రీ యిద్దరూ బ్రతికి వుండేం!" అని ఏడుపు, తిట్టుకోటం, ఏదో మహా ఘోరం జరిగిపోయినట్లే బాధపడటం. ఇక తర్వాత, తర్వాత—"ఫలానా కాలం, బియ్యం లేక, అని చెప్పుకోటానికి చిన్నతనంలేక, పస్తుపడివున్నాం" అంటూ జీవితచరిత్రలో ప్రధానఘట్టం కింద చిత్రించుకోటం.

ఈ గోలంతా ఒక్క పూట తిండి కరువుకి!! కో-ఆపరేటివ్ జూనియర్ ఇన్‌స్పెక్టర్ చేస్తున్న మానవుడి జీవితంలో యిలాంటివెన్ని మలుపులో!

శ్రీనివాసరావు హెడ్ క్లార్క్ రామనాధం గారి దగ్గరకువెళ్దాం అనుకుంటూంటేనే పిలిచాడు కృష్ణమూర్తి — 'ఏం, శ్రీనివాసులూ! మొగ్గపాలెం నించి ఎప్పుడొచ్చావ్? ఈ బస్సుకేనా? మొగలి రేకులు తెచ్చావా? మా పెదమ్మాయి పరదా పడుతూందోయ్! 'ఇగ్గో మామయ్య క్యాంపునుంచి వస్తాడు, తెస్తాడు లేవే' అన్నాను"

తూలసంచీ సైకిలుకు తగిలించుకొని, ముఖం మీద జలపాతం లా ప్రవహిస్తున్న చెమట తుడుచుకొంటూ, మా పెళ్ళాల మొగలిపూల కోసం లేని బాంధవ్యాన్ని నొక్కిచెప్తూ, నవ్వుతూ, ఆశగా నిల్చున్నాడు కృష్ణమూర్తి.

"నా దగ్గర డబ్బు లేదు, తీసుకురాలేకపోయ్! ముందే చెప్పరాదూ!"

కృష్ణమూర్తి ముందే చెప్పితే డబ్బు ఇచ్చుకోవాల్సి వస్తుందేమోనని!

"కరణానికి చెప్పలేకపోయావ్? బంట్రోతు గాడ్ని పురమాయించేవాడు"

"వాటి విషయం అనుకోలేదు. ఇంటరెస్టు లేదు. సరే, బ్రదర్! ఒక అయిదు రూపాయలు కావాలి అర్జంటుగా. బియ్యం తీసుకెళ్ళాలి యింటికి."

కృష్ణమూర్తి ముఖంలో నవ్వు మాయమైంది "సారీ బ్రదర్! ఇవ్వాళే ఇరవై మూడో తారీఖు అని మరిచిపోయావు కాబోలు! మనం అంతా ఒక బోటు లోనే ప్రయాణం!" అంటూ సైకిలెక్కి రివ్వున మాయమయ్యాడు.

శ్రీనివాసరావు రామనాధంగారి యిల్లు చేరుకునే టప్పటికి ఆయన భోజనానికి కూర్చున్నాడని తెలిసింది. వరండాలో నిల్చున్నాడు శ్రీనివాసరావు. చెమట పోస్తూ చాలచికాగ్గా వుంది. బస్సులో రద్దీ. ఇద్దరు లావుపాటి మనుష్యులమధ్య బస్సు కుదుపులకు బాగా నలిగిపోయాడు. తలనిండా, ఒంటినిండా దుమ్ము. చెమటతో కలిసివగర్చుకుపోయి తుడుచుకోటానికి ప్రయత్నించినప్పుడల్లా, అసహ్యంగా వుంటోంది. బస్సు దిగి వెళ్లగానే స్నానం చేసి, మంచంమీద వాలుదామనుకొన్నాడు ప్రయాణంలో వున్నంత సేపూ. కాని ఆ యోగం పట్టలేదు. మెల్లగా నడి నెత్తికెక్కుతున్న సూర్యుడు రామనాధంగారి వరాండాలో నిల్చుంటున్నా, దహిస్తూ, బట్టల్ని చీల్చి చివరికి తనకి నమస్కారం చేస్తున్నాడు.

అసహ్యంవించే కాన్వెస్‌పట్టీలో నించి పత్తి పుట్టడు రాలటం గమనించాడు శ్రీనివాసరావు. అప్రయత్నంగా ఎండిపోయిన పెదవులు నాలుకతో తడుపుకొంటూ ఎదురుగుండా వున్న యింటి కిటికీవైపు చూశాడు. కిటికీ తలుపు ఓరవేసుకుని రెండు కళ్లు తనవైపు కేంద్రీకృతమై వుండటం తెలిసింది—ముఖం మీద చెమట తుడుచుకొని, జుట్టు కాస్త సవరించుకొని ఠీవిగా నిల్చుందామనిపించి, చెయ్యి జేబురుమాలు కోసం పంట్లాం జేబులోకి వెళ్ళింది కిటాలున. కాని మళ్ళీ అక్కడే జేబులోనే ఆగిపోయింది. నిర్లిప్తంగా శ్రీనివాసరావు తన దృష్టి రోడ్డువైపు మళ్ళించాడు. కుక్కలు రెండు పరస్పరం వాసన చూసుకుంటూ వయ్యారంగా తిరుగుతున్నాయి!

శ్రీనివాసరావుకు పెద్ద విసుగు పుట్టుకొచ్చి అక్కడినుంచి వెళ్ళిపోదామనుకున్నాడు. ఏం, వట్టి చేతుల్తో యింటికి వెళ్తే ఏం? రాధ మొత్తుకోటం, పిల్లల గోల అంతేకన్న ప్రమాదం ఏమీ జరగబోదు కదా! వరండా మెట్లొకటి దిగబోయాడు వెళిపోవాలని శ్రీనివాసరావు. కాని, రామనాధంగారు తలుపు తెరిచి లోపలికి రమ్మని పిల్చారు. సరే, తప్పదు!

"ఏమిటోయ్, ఈమధ్య కనిపించనే లేదు! మీ నాన్నగారు కులాసాయేనా? ఇప్పుడు మీ అన్నయ్యదగ్గర కదూ ఉంటోంది? పిల్లలూరా?"

శ్రీనివాసరావు చెవులు మూసుకోలేదు గాని, వినటం మాత్రం మానలేదు "పాపం కదూ!" అని ఆగారు రామనాథంగారు

"అవును" అని అంగీకరించాడు ఏమిటో తెలియకుండానే

"పాపం పిల్లలోయ్ అకస్మాత్తుగా ఆమె పోయిందా, యిహ ఆ సంసారం గతేం కావాలి, ఆలోచించు! ఏమిటో యీ కష్టాలు!"

"అవును పాపం" అన్నాడు ఆయన్ని ప్రతిధ్వనిస్తూ

"ఈ వార్త విన్నప్పట్నించీ మా యింటిల్లిపాదీ విచారంలో మునిగి పోయామనుకో!" క్షేమం మని క్షేమాలు రామనాథంగారు క్షేమపు అపశకునం పాల్యం కాదు దానికి ఎందాక శుద్ధి తెలీదు రామనాథంగారు అన్న ప్రకారం పరిచేసుకుంటూ అగిన అవకాశం పోగొట్టుకోవదని శ్రీనివాసరావు సాంతివనయానికి వచ్చేశాడు వెంటనే

"ఏమండీ. నాకో పది రూపాయలు అర్జంటుగా కావాల్సి వొచ్చాను గంట క్రితం క్యాంపు నుంచి వచ్చాను, యింటో విషయం వింటున్నాయి, చేతిలో కానీ లేదు!"

"అః పది రూపాయలు నెలాఖరులో నాదగ్గర మాత్రం ఎక్కడుంటాయోయ్! మా ఆవిణ్ణి అడుగుతానుండు"

లోపలికివెళ్ళి అయిదురూపాయలు తెచ్చి యిచ్చారు

"చాలా థాంక్స్ సార్ జీతం రాగానే యిస్తాను సెలవు."

* * *

స్నానంచేసి, భోజనం చెయ్యగానే నిద్ర పట్టింది శ్రీనివాసరావుకు 'కాస్త'మనిషయ్యాకలో ఒంటిది ఏకాంతంతో మెలకువ వచ్చింది. "అబ్బ, పాడు గోల! రాధా రాధా" కేక వెయ్యాలన్న మాటలు ఉద్రేకం వచ్చినా, అంచుదాటని పాలపొంగులా చల్లారిపోయింది కేకలు వెయ్యకుండా అలాగే చూస్తున్నాడు రాధ వచ్చి పిల్లను తీసుకు వెళ్ళింది రెండో వాడు—ఏణ్ణర్థం వయసు—మాత్రంపోని ఆ కుర్రాడు రెండు చేతుల్తో తట్టుతూ ఆనందిస్తున్నాడు. శ్రీనివాసరావు గోడవైపు తిరిగి పడుకున్నాడు గోడ మీద చారలు అందులో రెండు చారలు—నల్లి రక్తం కాబోలు "అదుగో నల్లి! పోతోంది వెళ్ళిపోతోంది చంపాలి! ఎడమ చేతి బొటనవ్రేలితో. ఊఁ లోపలి ప్రేరేపణకు చెయ్యి మాత్రం కదల్లేదు శ్రీనివాసరావు చూస్తూ ఉండిపోయాడు "నల్లి వెళిపోయింది! ఇహ కన పడదు!" పోనీ ఏం మునిగిపోయినట్టు?

"ఏఁవండీ కాఫీ లేచి మొహం కడుక్కోండి!"

కాఫీ త్రాగి మళ్ళీ మంచంమీద కూర్చుంటే రాధ దంటిదాన్ని తెచ్చి ఒళ్ళో పెట్టింది "ఇవాళ టికి యింట్లోనే వుంటారు కదూ!"

"లేదు అలా వెళ్ళి రావాలి"

రాధ అన్నందుకే బయలుదేరాడు ఎక్కడికి? యాంత్రికంగా కాళ్ళీడ్చుకుంటూ చెరువుకేసి నడుస్తున్నాడు రైలు గేటు దగ్గరకు వచ్చేప్పటికి రైలువచ్చేసింది గేటు మూశారు నిలబడ్డాడు రైలుపెట్టెల్లోంచి వింతగా మనుష్యులు తనవైపే చూస్తున్నారు! వేగంగా పెట్టెలు ఒకదానితర్వాత ఒకటి మనుష్యుల్తో వెళ్ళిపోతున్నాయి, టకా—టక్ టకా—టక్ శబ్దం చేసుకుంటూ

గేటు తెరిచారు టకా—టక్, టకా—టక్ చెవుల్లో మోగుతూనే వుంది తలుపులు మూసుకుని కిటికీ సందుల్లోంచి తొంగి చూస్తూ కూర్చుంటారు ఎలుకలా బొరియల్లో పందికొక్కులా టకా—టక్, టకా—టక్ వెళ్ళే రైలుపెట్టెల్లో పాడు మనుషులు! ఆ రైలు కోసం తనెందుకు ఆగాడు? ఆగకపోతే తన దేహం రైలు క్రింద పడుతుంది అప్పుడు తప్పకుండా రైలు ఆగిపోతుంది! బోనుల్లోని ఎలుకలు, బొరియల్లోని పందికొక్కులూ, బిలబిలా వచ్చి గుంపుగా చేరి, గలగలా శబ్దం చేస్తాయి

శ్రీనివాసరావు చెరువుగట్టుమీదకూర్చొని నీళ్ళవైపు చూశాడు తనకు నీటి ప్రమాదం లేకుండా చెయ్యాలని చిన్నప్పుడు తండ్రి పట్టుపట్టి ఈత నేర్పించాడు. ఎంత జాగ్రత్త!.. ప్రాణాలు ఎక్కడ

తప్పించుకొని పారిపోతాయేమోనని భయం. ప్రతిదీ ఇలాగే తండ్రి చెప్పినట్లే కు, ద, తప్పకుండా ఆచరించాడు. ఇంకా ఆచరిస్తున్నాడు ఫలానా వాళ్లతో స్నేహం నష్టం అంటే మానుకున్నాడు, ఫలానా పుస్తకాలు మంచివి, చదవకుంటే చదివాడు, గొప్ప కుండా పరీక్షలు పాసవకుంటే, అయ్యాడు, బి ఏ లో క్లాసురావాలంటే, క్లాసు తెచ్చుకున్నాడు. ఫలానా అమ్మాయిని చేసుకో చాలమంచి సంబంధం. అంటే చేసుకున్నాడు, పిల్లల్నికన్నాడు తండ్రీ, పెద్దలూ, మిగతా వాళ్ళూ, అందరూ ఏది మంచిది అంటారో అంతా అలానే చేశాడు యీ కో-ఆపరేటివ్ ఇన్స్పెక్టరు గిరీ—సర్కారు ఉద్యోగం—ఆలస్యం చెయ్యకు, వెంటనే ప్రవేశించు, మంచిది అంటే డిగ్రీ పుచ్చుకున్న ఏడాదే అందరి సలహా ప్రకారం ప్రవేశించాడు పైఅధికారులు చెప్పింది చేస్తున్నాడు, ఎప్పుడూ తిరగబడలేదు పని చెయ్యకుండా తప్పించుకోలేదు అబద్ధాలు చెప్పలేదు, లంచాలు తీసుకోలేదు. ఇక తను కొత్తగా నిర్ణయించిందేమిటో ఎవరూ చెప్పలేదు ఇప్పుడు చెప్పటంలేదు రాను మాత్రం దినకార్యక్రమం కొత్తగా వుంటుంది “ఏమండీ, మొహం కడుక్కోండి కాఫీ తాగండి స్నానం చెయ్యండి భోజనం చెయ్యండి బజారుకువెళ్ళండి ఇక పడుకోండి దీపం ఆర్పేస్తాను” ఇది జీవితం అంటే!

మరి దీన్లో ఏమి విశేషం వుందని కాకపోతే, తనలాంటి వాళ్ళు యీ జీవితంనుంచి ఏం విశేషాన్ని ఎల్లా సృష్టించగలరని ఊరికే మథ్యపెట్టటం చిన్నప్పట్నించీ! “ఇదుగో అబద్ధం చెప్పబోకు అందరికీ మంచిగా వుండు తల్లిదండ్రుల్ని గౌరవించు అణకువ, విధేయత నేర్చుకో” గౌతమ బుద్ధుని లా కొనసాగించు అని మా పెదనాన్న నీతి, నీతి మరి యీ నీతికి, ఆదర్శాలకి బద్ధుడై తనజీవితం యిల్లా రైలు పెట్టెలా, బరువు గుంజలా తయారవటం ఎందుచేత? తను యింకేం చెయ్యాలి? చెయ్యాల్సిందేమీ లేదప్పుడు జీవితంనుంచి నిష్క్రమిస్తే ఏమిటి చావంటే పూర్వమేనా భయంవుండేది యిప్పుడా భయమేమీ లేదు తనకు నీటిపల్లె చావు లేదు రెండు క్రింద పడుకుంటే గమ్మత్తుగా వుంటుంది జీవితానికి అటు వేపు ఏముందో చూడాలని

శ్రీనివాసరావు తిరిగి వస్తూంటే గోపాలం కనిపించాడు గోపాలం హైస్కూల్లో టీచరు.. “సినిమాకు వస్తారా, ఇన్స్పెక్టరుగారూ!” అర్థం లేని వ్యంగ్య ధోరణి!

“డబ్బు లేదోయ్”

“నేను తీసుకువెళ్తాను రావయ్యా చాలా బాగుందంటున్నారు!” చెయ్యి పుచ్చుకుని లాక్కెళ్లాడు గోపాలం. పండ్రెండణాలటిక్కెట్టు కొన్నాడు.

జానపదచిత్రం అరగంట తర్వాత కూర్చో బుద్ధిపుట్టలేదు శ్రీనివాసరావుకు “గోపాలం! సినిమాలో యింటరెస్టు పుట్టటంలేక నేను వెళ్తానోయ్!”

“అదేమిటి! ఎందుకని? తలనొప్పా?”

“లేదు ఊరికినే”

“ఏమిటోయ్ కారణమేమీ లేకుండానే! ఇదుగో యిక హీరోయిన్ డాన్సు వుంటుంది కాస్తవుండు, ఎంజాయ్ చేస్తావు ఇంటరెస్టు దానంతట అదే పుడుతుంది” ఆ ఎంజాయ్‌మెంటు తనతో పంచుకుంటేగాని తృప్తిలేనట్టు ప్రాధేయపడ్డాడు గోపాలం

హీరోయిన్ డాన్సు ప్రారంభమైంది సగం తర్వాత మళ్లీ శ్రీనివాసరావు అన్నాడు. “వెళ్తానోయ్”

“పండ్రెండణాలు పెట్టానుగదూ, సగం విలవైనా వసూలు, ఇంటర్వెల్ దాకా వుండవోయ్!”

నిజమే డబ్బు దండగపోతుంది కదూ? ఇచ్చిన డబ్బుకోసమైనా చివరిదాకా కూర్చోవలసిందే.. అదే అందరూ చేసేపని లేకపోతే, తెలివి తక్కువగా, డబ్బు నిర్లక్ష్యం చెయ్యటానికి! గోపాలం తనలో చెప్పాడు డబ్బు వృధా కానివ్వడు తగిన కారణం లేకుండా వెళ్లటానికి వీల్లేదు

“గోపాలం! మా చంటిదానికి ఒంట్లో నలతగా వుందని చెప్పింది మా ఆవిడ నాకోసం కనిపెట్టుకుని వుంటారేమో యింటికెళ్ళగా” అబద్ధం చెప్పాడు.

“నిజంగా నేనా? యీ సంగతి ముందే ఎందుకు చెప్పలేదోయ్? సినిమా ప్రొప్రైటరుకి ఉత్తి పుణ్యానికి చెల్లించాను మంచివాడివే!” విసుక్కున్నాడు

“మరేమనుకోను వెళ్తాను”

శ్రీనివాసరావు యిల్లు చేరేటప్పటికి పెద్దవాడికి అన్నం పెడుతూవుంది శ్రీమతి మిగతా యిద్దరూ నిద్రపోయారు కండువా చిలక్కొయ్యకి వేసి, చాప తీసుకొని డాబామీదికి వెళ్లాడు శ్రీనివాసరావు.

దాపమీద పిల్లిలా పడుకున్న తర్వాత నక్షత్రాలకేసి చూస్తూ ప్రశ్నించుకున్నాడు—"రెండు పట్టాలమీద నడుకు వేదప్పుడు?" "ఎప్పుడో ఒకసారి, విసవది! దానికి కొంత ప్రయత్నించాలి!" అని జవాబు వచ్చింది

శ్రీమతి మెట్లెక్కి వచ్చింది దగ్గరగ వచ్చి "ఏమండీ, నడించమంటారా?" అన్నది మొగలిపువ్వు పరిమళం తెర శ్రీనివాసరావును ఉక్కిరి బిక్కిరి చేసింది.

"ఎక్కడివి మొగలిరేకులు?"

"పక్కింటావిడ ఇచ్చింది ఏం, నచ్చిందనా, లేక యింకా ఆలస్యంవుందా? లేవండి! తర్వాత వచ్చి పడుకుందురుగాని!"

"ఊఁ కానీయి," రాధ క్రిందికి వెళ్లిపోయింది

శ్రీనివాసరావుకు జ్ఞాపకం వచ్చింది నక్షత్రాలు, ఆకాశం, మొగలిరేకులవాసనా, గాజుల గలగలా, చిక్కనిచీకటి, వద్దని కౌగిలి సుజాత, మొగల్లిపాలెం ప్రైమరీస్కూలుటీచరు రైలు ప్రమాదంలో చనిపోయింది

ఆదర్శవాది, నీతి బద్ధుడుగా తిరిక్కుడున్నాడు?, రెండేళ్ల క్రితం సుజాతతో ప్రణయం అది అవినీతి, రాఘవు అన్యాయం మెలకువతో కాపాడుకోవలసిన రహస్యం కాబట్టి ఒక్కొక్కసారి ఒక మహత్తరమైన అనుభవం సుజాత తనగాణి చేసుకుంది భయపడ్డాడు, బాధపడ్డాడు కాలంప్రవహించి తిరిగివచ్చిన ప్రతి పర్యాయం పశ్చాత్తాప పడ్డాడు కాని, సుజాతను చూడగానే భయమూ బాధా, పశ్చాత్తాపమూ, పాపమూ, అన్నీ అంతర్థానమయ్యేవి! ఎంత మంచిది సుజాత! ఆమె కోరిన ప్రతిఫలం ఏమీ లేదు ఒకసారి, 'బాగుంటుంద'నుకొని, పదిహేను రూపాయలు పెట్టి పికానుచీర కొనక తీసుకువెళ్లితే ఏడ్చింది... తర్వాత నెల తిరక్కుండానే, సుజాత లేదు!

"ఏం నండోయ్, మిమ్మల్నే! ఎంతసేపూ రాగమిటే?"

ప్రత్యక్షమవటంగా ఉన్నప్పుడు భయమూ బాధా కలిగించినా దానిమూలంగానే ఆ రహస్యంతర్లే మొగలిపువ్వు వాసన, నక్షత్రాలు, ఆకాశం ఆనందం దానితో పాటు తనూ వుంటాడు!

ఛాయా సంవాదము

శ్రీ బొడ్డు బాపిరాజు

వరుడు

ఓయి, నా వెంట బడక వేంచేయుమోయి.
నీకు పుణ్యమ్ము నా తోడ రాకయున్న
ఒక్క నిమిషమ్ము నిలిచి నిట్టూర్పు కొనక
విడువు మేకాంతముగ నన్ను, వేడుకొందు!

ఇన్నాళ్లున్ నిను వెంటబెట్టుకొని యూరేగించితిన్, నేడు నీ
వన్నన్ కత్తులమీది సామయిన, దేలా నన్ను వేధించుచున్
వెన్నాడంగ? చిరంతనంబయిన యానేస్తంబు పాటించి నీ
డొక్కన్నన్ దీపము పెట్టి నిన్ దలచి పేర్కొందున్ దయాసింధువున్

ఛాయ

తల్లి యుదరమ్మునుండి భూతలముమీద
అడుగుమోపని మొదలు నీయడుగుజాడ
విడక కొలిచిన అగ్రజన్ముడను నేను
నేడు తెగ్రెంచినన్ ముడివీడి పోదు!

పసితనపుం దువాళముల, భవ్యకళా కమనీయ సాహితీ
వ్యసనములందు, జవ్వనపువాలు మెరుంగుల కోరమీసముల్
మినమినలాడునప్డు, డవినీత జరాపరిరంభ వేళలన్
విసుగక తోడునీడవయి నిన్ను భజించు ఫలంబు లిట్టివే?

వరుడు

మానిని యన్నవెన్క ఒకమాటును మర్మము లేక యుండ, ద
వ్వాని మొకందలో పసిడిపాన్పుల నిద్దురవోని కోర్కులన్
తానయి తీర్చుకోవలయు దారులు గోప్యము, తెట్టిచాటు వి
య్యానకు తోటిపెండ్లికొడుకై చనుదెంతువు, దుర్భరమ్మురా!

అలసెన్ నా బ్రదుకెల్ల నీ తగులమాయానంబుగా,—కామినీ
లలితాశ్లేషసుఖానుభోగములు—మిత్రశ్రేణి సల్లాప వా
క్సులభావంద మధుక్షణమ్ములు—కృతిస్తోమాను సంధాన ని
స్తుల నిర్వేలసుధామహూర్తములు నీతో దక్కలేవయ్యెలే!

కలదట' తల్లికైన మరుగన్నది, రెండవ కంటి వానికిన్
తెలియగరాని, వాత్మగత దేవరహస్యము తెల్ల తీర్చుకో
వలె నిను చంకబెట్టుకొని, పాయని ఈ తగులం బశాంతికి
న్నిలవయి, వర్షపుంబడగ నీడల కాపురమట్లు వేచెడిన్.

వేవురిలోన 'మంచి'దనిపించెదులే వయి తళ్కుపూత, నీ
జీవిత—'మాపసిండివగిపే తెరచాటున దాగియున్న దు
ర్భావభయానకమ్ము అసిపత్రవనమ్మను నీవెరింగి యు
న్నా'వని గుండెలో మనలు నాకు సుఖమ్ముగ నిద్రపట్టునా?

ఛాయ

నావలన కాదు భయమిది,
నీ వరిగడు డొంకత్రోవ నిను వెరపించున్.
కేవల మనుచరుడను న
న్నీ విధమున దుయ్యబట్ట నేమగునయ్యా?

ఆపదలందు, సంపదలయందు, సుఖమ్ముల, రోగశయ్యలన్
ప్రాపులనుండి పాలుగొను నాప్తుడ, ఆపయి నాలుబిడ్డలున్
తిపులు చెల్లుబెట్టకొని నిన్ను చితాగ్నుల కిచ్చునాడు నిన్
జూపక చెల్మిమై విడువనొల్లని నాయెడనా కృతఘ్నతల్?

బ్రతుకు వైకుంఠపాళి నీపావు గెలిచి
నిచ్చెనలనెక్క నందరు మెచ్చుకొంద్రు,
పాములకు జిక్కి దిగజారి పడెడు వేళ
నిన్ను కనిపెట్టుకొని యుండు నేనొకండ!

కులమర్యాదలు గాలికిన్ వదలి, పోకుల్ పెంచి, గొంతెమ్మకో
ర్కులు పండించుకొనంగడంగి పెడదారుల్ ద్రొక్క, వల్లించు నీ
తలకున్ మావక చేయుచేతలకు నీ దోబూచులన్ జూచియు
'న్వలదన్నా,' యని ఒక్కనాడయిన నేవారింపనే లేదుగా!

వేసితి పేకమేడలకు పెల్లలు. శోకపుకంటిమూనలో
పోసివెలార్చు నీ సొగసుబొమ్మ, వసల్ సివసైన మూర్తివిన్
త్రాసున తూచి వాటితలలన్ ధరకట్టుట ఎంతసేపు? నీ
వేసము లన్నియుం దెలిసి వెంబడి వచ్చెద మూకసాక్షినై.

ఛాయా సంవాదము

నరుడు

నిండిన వేయి లాభములు నీవలనన్ మరి—యొంచి చెడ్డలం
బొందనకుండజూడ? వని కోప యామగనిడింట నుండినన్
దండునసున్న నొక్కటె కదా? చనుమన్నను చూరుబట్టి వ్రేల్
దుండగ మేలనోయి, కలదో బలవంతపు బ్రాహ్మణార్థమున్!

ప్రతిపద భయాన్వితమ్ము జీవితపథమ్ము
దుస్సహము చేసివైచె నీ తోడి పొత్తు
చాలు! వదలించి భవదీయ సాహచర్య
శృంఖలాబంధనము, దయచేయు మింక.

ఛాయ

అంభోధి నమృతంబు హాలహాలము భంగి
నీలోన కనరాక నెలవు కొనుచు
ప్రబలంబులై పరస్పరజిగీష నజస్ర
మలయక మంచి చెడ్డలును రెండు
దేవదానవుల రీతిని కలహింపగా
దివురు, వివేకాగ్ని నివురుగప్పి,
పెడదారులకు పోయి పుడమి కన్నులు మూయు
నెరవులో బ్రదుకె దుర్భరముగాక

నీవు నిన్ను శంకించుచున్నావు గాక
హానిలేదోయి నావల్ల—వ్యాధి యొకటి
మందొకటి యైన నయమౌనె? ముందు నీవు
చక్కబడినంత అంతయు చక్కబడును!

జీతము బత్తె మివ్వని దినీ! కొలువేమిటి నాకు? ఇట్టి నం
గాతము తీర్చికూర్చె మనకావిధి, నేపగవాడగాను, నీ
చేతల కీడునీల్గు జమచేయగవచ్చిన కర్మసాక్షి నో
యీ, తగవేల మేలితెరువెంచి చరించి సుఖించు మీవయిన్

సన్నెరిగి కన్ను తెరచిన
అన్నరునకు కాన్గితోవ నడుగుపడునె? నా
సన్నిధి సుకృతమ్ములకున్
పెన్నిధి యని తెలిసి బ్రతుకు వెలిగింపుమురా!

చంద్రశేఖరకవి ఆంధ్రామరుకము

శ్రీ వేదం వేంకటకృష్ణశర్మ

శృంగార నాయికానాయక విలాసవిభ్రమలీలా విధానముల నతిరసరముగ వెల్లడించు శతశ్లోకముల కావ్య మీ 'అమరుకము'. ఏతత్కర్తృత్వ తత్త్వాలోచకముల నిర్ధయింపఁదగు నాధారము లేకుంటేని ఇంతదనుకఁ గాన్పింపదు. పరిశోధకు లొకకొందఱిది అమరుకుఁడను కవి విరచితమనుచున్నారు. మఱికొందఱు శ్రీ శంకరభగవత్పాద ప్రణీతమని యనుచున్నారు. ఎవ్వరేమన్నను, వారి విస్తరణములకుఁ గల యూహాజన్యములు ప్రమాణాంగరములేని యట్టివారి వాదములు గాలిమేడల కేవలిపించినవాములు.

శ్రీ శంకరభగవత్పాదుల కీ కావ్యనిర్మాణ మంటఁగట్టువారికి జీవిత్యాప్తము పుక్కిటి పురాణమొండె యాధారముద్యోగము. కాని, అదియొక కట్టుకథ విశ్వాస్యము గాదు. అయినను పాఠకుల పరిశీలనమున కది పనికివచ్చునని యీ క్రింద సూచింపఁబడును.

ఆజన్మ బ్రహ్మచారియగు శ్రీ భగవత్పాదులు మాతృశాసనంబూడ నుల్లంఘించి, సన్న్యాసమును స్వీకరించి, సమస్త శాస్త్ర పారంగతులై, అద్వైత సిద్ధాంత ప్రతిపాదకమగు తమ మతమును వ్యాపింపఁజేసి రట్లు వారి జీవితచరిత్రము వక్కాణించుచున్నది. ఇట్టు లన్నికళలయందును ప్రావీణ్యము గడించిన ఆ మహాత్మునకుఁ దెలియనిది శృంగార మొక్కటే. అంతమాత్రమున అతని యనుభవమున కది లేకపోయినను కామశాస్త్ర రహస్యము లాతనికిఁ దెలియవని కాదు. తెలిసియు నిష్ప్రయోజనములని యతఁడనుకొన్నాఁడు. ఆకథ నిట సూచించుట యప్రస్తుతము గాదనుకొందు.

అమరుకుఁడను భూపాలుఁడు మరణించెను. తచ్ఛవమును చితిపైనుంచి దహన సంస్కారమొనర్పనుండఁగాఁ దనశిష్యులను బురస్కరించి శ్రీ శంకరుఁ డాశరీరమున బ్రవేశించి కొంతకాల మాయన అంతఃపురాంగనలతోఁ గేళీవిలాసముల నోలలాడుచు గాలక్షేపమొనర్చెను. రాణివాస స్త్రీజనము నృపాలకేళీగతి ప్రాణస్వభావమును, ప్రవర్తనమును, వాలకమును విశేషముగ బరికించి, యీతఁడు తమ కాంతుఁడైన నరేంద్రుఁడు కాఁడనియు, నాతఁ డెవ్వఁడో యొక మహాయోగిపుంగవుఁడు గావలెననియు, గాఢాంతరమున దనరినవాఁడునై వచ్చి, యీ మేన బ్రవేశించెననియు, పరకాయ ప్రవేశాదికములు సామర్థ్యుల కలవనియు నిశ్చయించిరి. వెంటనే, రాజులు మంత్రులను రావించి, విషయమెల్ల వివరించి చెప్పి,— రాష్ట్రమున గల శవములను వెదకించి, సంయుక్తదేహములున్నచోఁ దెప్పించి, కాల్పించివేయుడని కట్టడ గావించిరి. గురాధిపునాజ్ఞ నాపలి మాత్రయించియున్న శంకరుఁ డది యెఱింగి రాజశరీరము త్యజించి— చితిపై దహింపఁబడనున్న తనమేని నంగుళ్యగ్రపరికుఁడై చోఁబడెను.

'కథ'యు కాదు, మంతిము చెవులు లేని లోకోక్తి కాని, కథకు కాళ్లున్నవి లేనిచో సల్లెల సంచరించు ప్రవృత్తి ఎక్కడిది? 'మంతిక' చెవులు లేనటులనే నట్టిదే. దానిఅందముల చెవులంగాక మరేమి? అట్టిదే ఈ కథయును శ్రీ శంకరుని పరకాయప్రవేశము!—అదియు నామకళాభ్యాసము!! కొంపెను త్రిపుర ఎలుకను పట్టినట్లున్నది— ఈ కథా విషయము జీవిత్యాపనము, ఆచార్య చరిత్రాంతర్గతమయి, సర్వప్రజాముఖస్థమయి — ప్రసిద్ధికెక్కిన యీ కథ అమరుక కావ్యసృష్టికి ఆధారము కాని అపారముగ వక తప్పగు. ఇటీగాథలు చారిత్రకాధారములతో నిశ్చయములని వాదించుట కడుంగడు ప్రమాదము. కావున ఎంతమాత్రము విశ్వాస్యము కాగు.

ఇట్టిఁ ప్రకృతము అమరుక కావ్యకర్త యెవ్వఁడయినను. ఇందలి విషయముల పరికింతుము. అతఁడు అత్యంత ప్రౌఢకవితా ధురీణుఁడనియు, శృంగారకళా రహస్య పారీణుఁడనియుఁ దోఁచకమానదు. ఇందలి యొక్కొక్క శ్లోక మొక్కొక్క మాణిక్యము, రసికజనానంద సంధాయకమగు ఈ కావ్యములోని శ్లోకములో కొన్నింటిని తొమ్మిదవ శతాబ్దమువాఁడగు ఆనంద

వర్ధమానాచార్యుఁడు తెనుగు వ్యాఖ్యాలోకమునఁ బ్రమాణము గాఁ స్వీకరించెను. ఏతత్కాలీనుఁడగు ఈ కృతికర్త అంతటి సుందరిభావమున సుంపకరెఱవి యూధి యను చున్నది. అమరుకమునకు సుప్రసిద్ధులు వివిధ వ్యాఖ్యాతలు వ్యాఖ్యానములు రచియించిరి. వారు (1) అర్జునదేవ, (2) రుద్రదేవ (3) సూర్యదాస (4) (4) శేషరామకృష్ణ, (5) పెదకోమటి వేమారెడ్డి వీరిలో శేషరామకృష్ణపండితుడు, కాశీలో నాగనాథపుత్రుడు ఘంటాకర్ణ సర్వజ్ఞులుగఁ బ్రఖ్యాతిఁ గాంచిన శేషవంశము వాడని కొండవీటి యభిప్రాయము. పెదకోమటి వేమారెడ్డి కొండవీటిని క్రీ. శ. 1400—1420 వరకు పరిపాలించెను. ఇతఁడు సంస్కృతాంధ్రములలో విద్వాంసుఁడు. తెనుగున వ్యాఖ్యానములకంటె నీతని వ్యాఖ్యానమే సర్వోత్కృష్టమైనదని విద్వచ్ఛేఖరుల అభిప్రాయము.

అమరుకావ్యమునకు తెనుగు అంధ్రానువాదము లొనర్చిరి — (1) కొక్కొండ వెంకటేశ్వర దీక్షితుల కుమారుడు తిరువేంగళప్ప (2) మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి, (3) శిష్టు సర్వశాస్త్రి, (4) వటిపల్లి వరశంకరశాస్త్రి, (5) జయంతి రామయ్యపంతులు అందు ముఖ్యులు. ఈకృతిని వేమభూపాలుని వ్యాఖ్యానముతోను, అన్వయక్రమములతోను శ్రీ దవిలువాడ సుందరరామశాస్త్రి మొదట ప్రచురించెను. పిదప శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు వ్యాఖ్యాప్రతిపదార్థములతో వెలువరించెను. అనువాదములలో శ్రీ కొక్కొండ తిరువేంగళప్పదిపరచినవానిని సంధాయకమును కైలిలో రమణీయముగా వాలుపఁ జేసెను. ఇచ్చటఁ దక్కిన యాంధ్రీకర్తల ఎవరివారి, యమువారిరి, యను ధోరణిలోఁ దమ భాషాంతరీకరణములు కొనసాగించిరి.

ప్రకృతము శా శేఖరకావ్యము వలనోపలము సందర్భమున ముద్రించుకొనుచున్నది బయటపడినది. ఇంతవఱకు లభ్యముకాని తెనుఁగు తెల్ల కాంధ్రదేశమునఁ తెరలిపోఁగన్న మహాకవి చేతిని చేయఁబడినది ఇప్పుడు నాకు దొరికిన దీని 'అమరు' బృహద్వ్యాఖ్యా రాశియంది యనువాదము. ఇతఁడు 'సాధుపల్లి చంద్రశేఖర' నామాంకితుఁడు. ఈ 'సాధుపల్లి' యను గ్రామము మైసూరు రాజ్యములోని దని తోఁచుచున్నది. ఇతని పూర్వులు దక్షిణదేశమునుండి మైసూరునకు వలసవచ్చిరట. గ్రంథసాధారణము గామాఱు పేరిడియున్నది. ఇక్కడి తిన కాకము గూర్చియుఁ, దన్నుఁ గూర్చియు,' అనునవి' కొన్ని పీఠికా భాగమున మిక్కిలి గొప్పగా ఉగ్గడించు కొన్నాఁడు క్రింది పద్యములను గమనింపుఁడు:

'అవతరణ ప్రదర్శనల ప్రశంస' —

మ. భువనంబుం బాలింగ, భోజదేశాధిపు లాప్తుల్,
మాన్యులు దుల్లాసా
స్వాప భాండారదశా ధురంధరులు, శ్రీమీనాం
బికా భక్తు, లం
చ్యూలి తాతా దీన యాజ్ఞ తోషితజనాధీశుల్
జగత్ప్రశంసితుల్,
ఘనత కూమ్యలు, వేదశాస్త్ర కవితా లంకార
సాహిత్య, గా
రుడ సమ్మోహన మంత్ర తంత్ర నిపుణుల్
ద్రాక్షా ధూపోజ్జ్వలుల్,
వశ తీరుల్, ఘన జంత్ర గాత్రములఁ, బాహా
ణంబు సైనం గరం
గను లీలన్, విరచింతు, వాద్యసుఖ
సంగీతాది విద్యావిధుల్,
దుమికల్ నేచని సాన్వయాన
సమగ్రుల్, సర్వరాజప్రియుల్
తిషశేఖరుండ, సకంపపాండితి
యశోద్దండ ప్రచండుల్గదా,
వసముల్, వాద్యములన్ గ
బృహాస్వరములన్ బల్వన్నడల్ ద్రావిడుల్

'శ్రీమీనాంబికా భక్తు' లనుటచే, వీరిది మధుర మండలమునాఁడై యుండవలెను "బల్వన్నడల్"—అనునది 'బృహచ్చరణు లను' గీర్వాణమునకుఁ దెనుఁగేమో!

అభిజన ప్రశంస —

సీ. శ్రీశైలభవాని, విరతి గోత్రపురవాసు
తెల్లవారలు సాధుపల్లి వారు,
చంద్రశేఖర విశేషము చేత
ఎద్దియే వల్లభారులు సాధుపల్లి వారు,
శ్రీవిద్యా త్రి ధిక్కృతి మహోటల జటా
వల్లి వారలు సాధుపల్లి వారు,
విలసద్భుజప్రష్టి విద్యాధర్మ్యలోమ కో
ఖిలువారలు సాధుపల్లి వారు,
పండితాగ్రేసరులు సాధుపల్లి వారు
వైద్యశాస్త్రంశులు సాధుపల్లి వారు,
ఎల్లశాస్త్రజ్ఞ తిల సాధుపల్లి వారు
కుల్లకులుంగారు మా సాధుపల్లి వారు

ఈపద్యము శ్రీ కంకంటి పాపరాజ కృతోత్తర రామాయణమందలి "అఖిల రాజాధిరాజాస్థాన జన హృద్య విద్యాధురీణు లార్యులవారు"—అను పద్యమునకు అనుకరణము.

అతన్ని ప్రశంస — తన్నుఁగూర్చి కవి యిట్లు తెలుపుకొన్నాఁడు.—

"ఇది శ్రీమత్ త్రిపుర సుందరీ కృపాపరీవాహ పారంపరీ సమాలబ్ధ వశ్య విచిత్ర కవిత్వ నిరంకుశ ప్రభావభాసమాన,— నిరంతర మదనాంగ కౌర్యధురీణ,— కోటిసంతానకరీశ ప్రవీణ, పాపుపల్లి కల్లి నల్లి నివాసి — సకలజనకోల్లాసి, — విద్వజ్జన విధేయ,- వేంకటరాయ నామధేయ-తనూభవ-శృంగార జనకోత్సాహినీ భాగ విగాహన చాతురీధురీణ, వివిధ భాషా సంతాన, శ్రీమన్మహీశూర మహారాజాస్థాన లబ్ధ ప్రతిష్ఠా విద్యోతమాన — బాలచంద్ర శేఖరాభిధాన విద్వన్మణి ప్రణీతంబైన — 'శృంగార లహరి' యను నాంధ్రధామగాళ కావ్యంబునఁ బ్రథమాశ్వాసము"

దీనింబట్టి యీకవి మైసూరు రాజ్యపాలకుల యాస్థానమున లబ్ధప్రతిష్ఠుఁడై సత్కారము లందినవాఁడని విదితమగుచున్నది. కోలార మైసూరు రాష్ట్ర సరి హద్దులలో ఆంధ్రదేశమును ఆనుకొని యున్న 'పధుపల్లి' యను గ్రామమే యీతని యభిజనమై యున్నది. ఈతని యాంధ్రీకృతి 'అనుగకము'ను ఈతఁడు 'శృంగారలహరి' యనియుఁ జేర్కొన్నాఁడు.

చంద్రశేఖర కవి 'అమగాళ' ఆంధ్రానువాదమే కాక మరికొన్ని కృతులుగూడ రచించెను. గ్రంథము లవి — ఈ క్రింది పద్యమువలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది —

సీ. లలిత గీర్వాణాంధ్రములఁ గూర్చి చేసితి
సత్యభామా పరిణయంబు,
సరస కర్ణాట భాషను సంతరించితి
నవ్య మమదౌత్రి నాటకముగ,
ఘనిని ప్రచండపాండవమును కర్ణాట
భాషకంబును జేసినాఁడఁ జాన,
కలికి శృంగార సుకావ్యమా హాకావ్యమా
మ్రేఖాంగంబు నిర్మించినాఁడ
మగితమా శ్రీకంఠ మహిమా నతొం
త రాగళి రచియించి తీవాఁడ
కన్నపురి రత్న చంద్రరేఖా దండ
కము చేసి విధకంబుఁ గాంచినాఁడ
విదిత విదాంతకోముదికి కర్ణాటభా
షను టీక వ్రాసితి నమ్రతోడ
భాగవతదశమంబు గీర్వాణభాష
ఘృణిత్రంబు ం జేసి, గరిమఁ గాంచి
నాఁడ వేంకటరాయ నందనుఁడ బాల
చంద్రశేఖరకవి రజచంద్రుఁ జేమ

వైదుష్యముగలవ, ఈకవి సంస్కృతాంధ్ర కర్ణాట భాషలలో గ్రంథరచనము గావించుటలో ప్రతిభుఁడని తేటతెల్లమగుచున్నది. ఈ 'ఆంధ్రధామగాళము' తప్పఁ దక్కిన గ్రంథములేవియు నింతవఱకు బయలు వడలేదు. వైపద్యమునఁ నివేకొన మరికొన్ని కృతులను గూడ యితఁడు రచించినట్లు ఆంధ్రధామగాళమువలన తెలియుచున్నది. ఈకవి 'ఘటికా ప్రబంధము'— కటివాఁడెట! చేయుఁడు శృంగారజాబిల్లి చేసిన వాఁడెట! అంతకంటే —'అగ్నిక ధ్రువ ధాతువ్ర కల్పవల్లి కోద్యాను ప్రబంధములు చేసినవాఁడెట!

ఇంతకు — ఈ చంద్రశేఖరకవి కాలమునుగూర్చి తెలిసికొనుటకుఁ దగు నాధారములు గ్రంథమున గన్పట్ట ములు అటని మాగ్రప్రాయములుగాఁ గొన్ని లేక పోలేదు. లోఁగడ నీతఁడు వెంకటేశ పాపరాజకృతిమును మంత్రిరాయాగుణ పద్మము నమకరించు పద్యమొండు వ్రాసెని తెలిపియుంటి గదా! కాని నీతఁడు పాప రాజునకు ఈ కలిగాను అగ్రఁడు (పాపరాజు) ఇప్పటికి దాదాపు నూటయేబదిసంవత్సరములకు క్రిందటివాఁడుగా తెలియవచ్చుచున్నది. ఆంధ్ర కవుల చరిత్రము నిర్ణయించుచున్నది. అటుపై, ఈ చంద్రశేఖరకవి గతితే బహుప్రాచీనుఁడు నని యుండుట యనుమితము — ముఖ్యముగ నీ పద్యము బాలమును గూడ ఈ చిక్కుకొంతఁబడు దీనుచున్నది. ఈ గ్రంథకావ్యమునందు జపించుకృత్తయ్య-గారు వెంకటగిరి వాస్తవ్యులు తన వెంకటగిరియుందు డిపో ముద్రాక్షరశాలయందు 1898 సంవత్సరమున ముద్రించి ప్రచురించినట్లు తెలియుచున్నది. చంద్రశేఖరకవి—ఈ గ్రంథరచనకుఁ బూర్వమే పెక్కు కృతులు వ్రాసినట్లు అతఁడే చెప్పుకొనియుండుటచేత, కొంచెము కనుకు మరలిన తిరువాతి వే ఆంధ్రధామగాళమును జేసియుండు ననుట యుక్తియుక్తము. అంతో నీతఁడు 1825 80 ప్రాంతమున జనియించి 60 యేండ్ల వయస్సు ప్రాయమున ఈ గ్రంథానువాదము చేసియుండును.

ఇఁక ఇతని నివాసస్థలము—'పాధుపల్లి'— ఆంధ్ర మహీశూర రాష్ట్రముల సరిహద్దుఁ గర్ణాటక ముండుఁ జేరియుండిన గ్రామమగుటచేతనే కన్నడ కబము లలనలు నీతఁడు కావ్యమును వాసెయోగాక, అథవాసోఁ కాంచెత కవితలు సమపార్జించి, మైసూరు ప్రభు సమాదరణమునకుఁ బాత్రుఁడై యనేక సన్మానములు పొందినట్లు స్వయముగాఁ దెలిపికొన్నాఁడు.

ఇతని ఆంధ్రధామగాళ కావ్యమంతయు 'గాయాలయా' తెక్కుఁ దక్కు వృత్తము లన్నింటిలోను సాగినది. కాని వ్యాఖ్యాత్రిప్రాయములలో రచియించబడె నను నుబలాటమువఁ గాఁబోలు, నాలుగుపాదముల నియమ

మయూరశాటింపక, యుద్యతచ్ఛిత్తిరీతి బాహ్యముల తరణములను రెంటిని వాడెను ఇంతటి పద్యములలో రెండు మాత్రమే తరువ్వగలు ఇట్టి బంధపాదములు 12, షట్పాదులు 60; సప్తపదులు 29, అష్టపాదులు 6, నవపదులు 2

కవి శారదంగమున విరచితములైనవి పదములు పలికిన యమ్మరుకవి ప్రతిశ్లోకార్థమును నాలుగు చరణముల వృత్తములలో నిబద్ధ్యముచేయుట యోగ్యము ఇతనికి రోక్తములయ్యెను ప్రీతిపెంచు. చాలగు శాబ్దికములతో మృగనయనముగ నమ్మెద్యం దీని పాగించితివి కవిత్వ మెరుగుకులు లేక విన పూరములుగ బాగుపడుచుండును. లలిత కావ్యలలో ఈ యాశ్చర్యకావ్యముల అంధ్రమున నిర్మించిన కాలపతుండి కవులలో నీతం డొకడు ఒకటి రెండు పద్యములు శ్లోకసహితముగ ఈయాంధ్రామరుకమునుండి యుద్ధృత కింద నిద్యుచున్నాడు —

"అలోలామలకాంతికేశం విలసితాం
వి ధద్భ్రలక్ష్మండలమ్
కించిద్వ్యాప్తవిశేషకం తదనుతై
స్స్వేదాంభసాంజాలకైః
తన్వ్యాయత్సురతాంత తాంత
నయనం వక్త్రం రతివ్యత్యయే
తత్త్వాం పాతు చిరాయ కిం
హరిహరబ్రహ్మాదిభి ర్దైవతైః"

ఈ శ్లోకమునకు కవి క్రింది యేడుపాదముల చంపకవృత్తమును వ్రాసినాడు —

"అలికములంగ రుంగ తెవి, కాలల వాడెను పోగముంగుగల్
కలికి, దరించు కుంకెల యూంగంబును మోముం పన్నపన్నగా
జిలికెను ఘర్మబిందువు ఁచె కొకయుండుక వాలు చోట్నమన్
పలితక్షై చెలంగి, పురుషాయిత కేలమునంగుఁ జెంగు చే
రలపటచేత కాంత సురతాంతమునం, డలమోమ్ముల్లం
గళలను జిమ్ముచున్ సుందర కేలము నిన్ కృంతోఁ డ్రోచు నా
చిలుకలకొల్కి మోము, శశిశేఖర విష్ణు విధాత లేటికో కి"

"చందమాగరపల్లవా, పదశిరం, కాష్ట్యగ మాధూజ్వతి
మా మా ముంద శిశిర కోపతదనై రావ రిత భ్రూలతా,
సీతాక్ర గాంచిత గోతనా పవులకం ద్రాస్పంఠితా మానినీ,
ప్రాప్తం తైరమ్యకం ప్రియాయ మథితో మాత్రై స్సైపై ప్రాకరం"

దీని కొలది పాదముల చంపకము:—

"కమనఁను వాలెలన్ జాలునుగాఁ గొలుగన్, ధీమసంభ్రమంబుగన్
గ్రహముగఁ జేరిల్ప, 'విటర యాఁపె! బట్టిక వాలు దీసి'—యం
దమరిఁకివ్వ పలొక్కలక నటిలు కన్నాకవీప లాడెఁగా
వరుముగ సీతక్రృశాంచిత దృతిపై వెడఁ బట్టుచుఁ బుల్కలోల్కు, నా
యమలత రాంగిమోవి తెలరావితొ వారమ్మిపింబుఁ గెంపెఁగా,
ప్రియకాంత మధించిరి, సుర సుర లంబుధి మాధచిత్తులై"

పూర్వకవి ప్రయోగ ప్రసిద్ధములు కావి—తప, కావునను, అపేతులు ఈలాంటి యపూర్వ శబ్దము లింగు గ్రామ్యములుగ గా వడచ్చును లక్షణ విరుద్ధ ప్రయోగములు పరిత పుటపట జోకును

మాడికన్, కతిగోరులాడికన్ చేతను తెలుంగు ఒగితెను, వసిరి యల్లార్చి, మునిగిపను, చాదిమాటు (మాటలు) మర్పికమాట్లు, లేత చెప్పను, అలయింప న్నైగురు— ఈలాటి వ్యర్థకర వ్యర్థ కృతులు అందందున్నవి

ఇటి దోషములేమి, కాని, రసవంతములగు— అచ్చతెనుంగులను ముగ్ధంటఁ గూర్చెను, రసికులకు పాఠకులకు నిసుకుఁగూర్చిన శైలితో ఈ కావ్యమును చంద్రశేఖరకవి యనువదించుట కెంతయు శ్లాఘ్యము ఇతని తిక్కన రచనములను లభించిన వాఁడు తెలుఁగు దేశము పావనతగాందును తెలుఁగువాగులు మహత్తర గరిమఁ గాంతురు మమ్మంపయుఁ బరిశోధకుల ప్రయత్నముతోన నవి బయటబడి ఆంధ్రశారదకు వినూత్నాలంకారము లగుఁగాక!

కలగూరగంప

ఆప్తమిత్రుడు తెన్నేటి సూరి

శ్రీ పి. శ్రీరాములు

వానరాకడా ప్రాణంపోకడా ఎవరికీ తెలియదంటారు.

అక్టోబరు 16 గురువారం అనుకుంటాను ఆ క్రితం రోజునుంచే ఎడతెరిపిలేని వర్షం. ఎక్కడికీ కదలడానికి వీల్లేదు. మధ్యాహ్నం రెండుగంటలయ్యేసరికి

ఆకాశవాణిలాంటి వార్త అందింది. ఆప్తమిత్రుడు తెన్నేటి సూరి మరణించాడని విని నిలువుగా నీరైపోయాను. సూరి మరణించాడంటే నమ్మలేకపోయాను. అంతకు సరిగా రెండురోజుల క్రితం చూడడానికి వెళ్ళినప్పుడు అయినవరంలోని అద్దెఇంట్లో మంచంమీద పడుకొని ఏదో బాధపడుతున్నాడు. ఆ బాధ మరణవేదనే అని గ్రహించలేకపోయాను. మరో ముప్పయిఆరు గంటలలో మృత్యుదేవత కబళించి వేయబోతున్నదని ఊహించలేకపోయాను.

ఆ బక్కపలచటి శరీరమూ, దానికి తగిన ఎత్తూ, కోటేరు వేసినట్లు కనిపించే ఆ పొడుగాటి ముక్కూ, విశాలమైన ద్రాక్షపళ్ళలాంటి తళతళ మెరిసే ఆ కళ్ళూ, ఆ కళ్ళలోనుంచి వెలువడే తీక్షణమైన చూపులూ, ఆ చూపులలో గోచరించే చురుకైన తెలివితేటలూ, మందహాసం విరజిమ్మే ఆ కోలముఖమూ మరిచిపోదామన్నా మరపురావు.

జీవించింది యాభై యేళ్ళలోపే అయినప్పటికీ అందులో సగభాగానికి పైగా తెన్నేటి సూరి సాహిత్యసేవకే వినియోగించాడు. కవిగా, కథకుడుగా నవలా రచయితగా, నాటక కర్తగా తెలుగుదేశంలో పేరూ ప్రఖ్యాతి ఆర్జించుకున్నాడు. తన పేరుతోనూ 'సీరపాణి' అనే మారుపేరుతోనూ అనేక రచనలు ప్రచురించాడు. వాటిలో మబ్బుటక్క కథలు, అరుణరేఖలు, వారాణి (నాటకం), చెంఘిస్ ఖాన్ మొదలైనవి ముఖ్య రచనలు. చెంఘిస్ ఖాన్ నవల ఆంధ్రపత్రిక సారస్వత అనుబంధంలో సీరియల్ గా వెలువడింది. అనువాదమైనప్పటికీ, స్వాంతరచనే అయినప్పటికీ సూరి ప్రతిరచనలోనూ ప్రతిభా వ్యక్తిత్వాలు ప్రస్ఫుటంగా గోచరిస్తుంటాయి. అనువాదంలో అతని ప్రతిభకు 'రెండు మహానగరాలు' ఉత్తమ నిదర్శనం. ఇది ఆంధ్ర సచిత్ర వారపత్రికలో సీరియల్ గా ప్రచురణ అయింది.

జీవిత సమస్యలపైగాని, సాహిత్య సమస్యలమీద గాని, ఏ ఇతర విషయాలపైగాని తెన్నేటి సూరిని నిద్రలేపి అడిగినా ఖండితమైన, అతి స్వతంత్రమైన భావాలు ప్రకటించేవాడు. తన భావాలు ఎదటివారికి నచ్చినా నచ్చకపోయినా కుండబద్దలు కొట్టినట్లు నిర్మొహమాటంగా చెప్పివేయడం సూరి ప్రత్యేకత. తన కలం హలంగా, తాను సీరపాణిగా పత్రికల్లో సాహిత్య వ్యవసాయం చేశాడు. ఎప్పుడో నవయుగోదయ మవుతుందని దానికి నాందిగా "మానవ స్వాతంత్ర్య" 'మాగ్నకార్టా' పైన రక్తాక్షరాలతో వ్రాలు చేసేశాను" అని తన 'అరుణరేఖలు' అనే గేయ సంపుటిలో వ్రాసుకున్నాడు.

సూరి భావాలు మనకు ఇంకా స్పష్టంగా అవగాహన కావాలంటే "అరుణరేఖలు" లోని ఈ క్రింది పంక్తులు ముద్దుముక్కలుగా ఉపయోగపడతాయి.

"అంటరాదని రొకడు,
అధికుడని మరియొకడు,
గొంతుల్లు కోసుకుంటారా!
తల్లికందరు బిడ్డ లొకటేనురా!
తల్లి వింటే ఖేదపడుతుందిరా!"

అన్నాడు అంటరానితనం ఖండిస్తూ.

'కీలు గుర్రముపైన,
బాలీసు కానుకుని
ప్రాణాలు లేనట్టి
భగవంతు డొచ్చాడు—
ఊరంత ఊరేగుతూ
ఉత్సవము పొందుతూ—
కూలి మాటడగండిరా!
అన్నాలు
చాలవని చెప్పండిరా!

ఇది కీలుగుర్రం అనే గేయంలోని కొన్ని పంక్తులు

నీ కవిని బ్రతికించుకోవాలిరా!
నీవు మనిషనిపించుకోవాలిరా!

బ్రతికి యున్నన్నాళ్లు పట్టెడన్నము నిడవు,
అతడు చచ్చిన వెనుక అందలాలంటావు.
నీకవిని...

అని హెచ్చరించాడు.

ఇంకేగాక భారతిలో కొన్నాళ్ళ క్రితం 'సీరపాణి' అనే మారుపేరుతో వారి రచించిన 'సాహిత్య సమాచారం', 'విరహ విషాద విషా హామేషా' అనే వ్యంగ్య రచనలు, తెలుగు సాహితీపరులను విశేషంగా ఆకర్షించాయి

సహృదయుడు, ప్రేమ పాత్రుడు అయిన తెన్నేటి వారి ఆంధ్రపత్రిక సంపాదకవర్గంలో సరిగా పదకొండేళ్ళ క్రితం ప్రవేశించాడు ఇంచుమించుగా గత పదేళ్ళ నుంచీ 'భారతి' సహాయ సంపాదకుడుగా పనిచేస్తూ వచ్చాడు.

వారి స్వస్థలం కృష్ణాజిల్లా తెన్నేరు గ్రామం. శ్రీ తెన్నేటి తిరుమలరావుగారి జ్యేష్ఠపుత్రుడు. బందరు నోబుల్ కాలేజీలో ఉన్నత విద్యాభ్యాసం చేసి పట్టభద్రుడైనాడు. తండ్రి శ్రీ తిరుమలరావుగారు పరమపదించి ఆరు నెలలైనా నిండాయో లేదో, ఇంతలోనే ఈ విషాద సంఘటనకూడా జరిగింది.

తెన్నేటి వారి అకాలమృతి తెలుగు సాహితీ ప్రపంచానికి తీరని లోటు. ఆప్త మిత్రుని మధుర స్మృతికిదే నా బాష్పాంజలి.

40 కోట్ల సమస్యల సమస్య

శ్రీ సా. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

" అందువల్ల ఈ రెండు ఖండాల అఖండ ప్రజల ప్రగతి సమస్యను ఆర్థికంగానే గాక తాత్వికమైన దృష్టితో కూడా చూసి అర్థం చేసుకోవడం అవసరమన్న భారత ప్రధాన మంత్రి ప్రవచనాలు, ప్రపంచ ఆర్థిక సంస్థల ఢిల్లీ సభలో తూర్పు ఖండాల వారల హృదయాన్ని ఆవిష్కరించాయి అనవచ్చును. ప్రపంచ బ్యాంకు (W B) అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధి (I M F) అంతర్జాతీయ పెట్టుబడి సంస్థ (I C F) ల మహాసభ భారత రాజధానిలో జరిగినందువల్ల చేకూరిన ముఖ్య ప్రయోజనాలలో ఇది ఒకటి. వెనుకబడిన దేశాలవారిని, సహజ వాతావరణంలో వివిధ స్థితిగతుల మధ్య అగ్రగాములకు ప్రతినిధులు చూసి ఆ దేశ విషయాలను తెలుసుకోవడానికి అవకాశం కలిగింది

అక్టోబరు రెండో వారంలో జరిగిన ఈ సభకు 68 దేశాలనుండి దాదాపు వెయ్యి మంది వచ్చారు (వీరిలో ప్రతినిధులు 420 మంది మరి అంత మంది సిబ్బంది) కలహాలూ లేని రాయబేరాలూ లేని జరిపిన చర్చల కాలంలో భారతీయ విజ్ఞానధనం నాలుగు రోజుల పాటు ఆర్థిక ధనం ధనంగా భావించింది మహాసభకు బెల్జియం ఆర్థిక మంత్రి శ్రీ జీన్ వాన్ హౌట్ అధ్యక్షత వహించారు భారత ప్రధాన మంత్రి శ్రీ జవహర్ లాల్ నెహ్రూ సభను ప్రారంభించారు.

రెండుఖండాల అఖండశక్తి

మూడుఖండాల ఎల్లగా నిద్రాణ స్థితిలో ఉన్న ఆసియా ఆఫ్రికాలు ఇప్పుడు మేలుకున్నాయి ఇటీవలి సంఘటనల సంఘర్షణతో ఈ రెండుఖండాల జాతిలో చైతన్యం ఒక్కసారిగా విజృంభించింది అన్నవస్త్రాలు కూడా సమకూర్చ లేని కోట్ల ప్రజలు ఈనాడు తమ జీవన ప్రమాణాలు వృద్ధి చేసుకోవాలని సంకల్పించారు. వాళ్ళు అలా చేయరాదని ఎవరూ చెప్పలేరు. ఈ అమేయమైన శక్తిని ఎవరూ అణచలేరు వారి జీవన్మరణ సమస్యలు పరిష్కరించడానికి సహాయపడడం మంచి స్థితిలో ఉన్నవారి విద్యుక్తధర్మం, ఆ ధర్మాన్ని మనం కాపాడితే మరొకరు పెంపొందిస్తారు. అందువల్ల వీరు కర్తవ్యాలను ఆలోచించి నిర్ణయించడంలో ఈ వెనుకబడిన దేశాల

సమస్యలను—కేవలం రాజకీయ ఆర్థిక సమస్యలుగానే కాక, మానవుల సమస్యగా చూడాలి దీనిని ప్రాజెక్టుల నిర్మాణంలో, పరిశ్రమల నిర్వహణంలో మాత్రమే కాక మానవుల కష్టసుఖాలలో దర్శించాలి అని ప్రత్యేకంగా చెప్పాను

ప్రపంచ బ్యాంకు మహాసభ తీర్మానాలలోనూ, ప్రపంచ బ్యాంకు అధ్యక్షుడు యూజీన్ బ్లాక్, అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధి అధిపతి పెర్ జాకబ్ సన్, అమెరికా ఎగుమతి దిగుమతుల బ్యాంకు అధ్యక్షుడు శామ్యూల్ కొర్ వా, అంతర్జాతీయ పెట్టుబడిసంస్థ అధ్యక్షుడు గార్నర్, బ్రిటన్ ఆర్థికమంత్రి హీత్ కోట్ అమోరీ ప్రభృతులు సమావేశాలలో పలు విధాలుగా వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయాలలోనూ కూడా భారత ప్రణాళిక పట్ల ఫలితం, సమాధానం కనిపిస్తాయి ఇది ఎరిలిస్తే ప్రధాని అభివృద్ధిచెందని ఆసియా ఆఫ్రికాల సమస్యను, దాని తీవ్రతను ఈ సభ వారు అవగాహన చేసుకొన్నారని చెప్పడం అవుతుంది

బుజంమీద విజం

ఆసియా ఆఫ్రికా ప్రజల జీవన ప్రమాణాలు పెరిగి, వారు వృద్ధిలోకి రావడం జరిగితే అంతర్జాతీయ వర్తక వాణిజ్యాలు బాగుపడతాయనీ, ఆర్థికమాంద్యాలూ ద్రవ్యోల్బణాల వంటి ఉత్పాతాలను నివారించడానికి, కమ్యూనిజంవంటివి అరికట్టడానికి తోడ్పాటు ఉంటుందని మహాసభ అభిప్రాయపడింది

జీవన ప్రమాణాలు పెంచడానికై ద్రవ్యనిధి, ప్రపంచ బ్యాంకులకు సభ్యదేశాలు ఇచ్చే చందాలను పెంచి పెట్టుబడిని వృద్ధిచేయాలని ఏకగ్రీవంగా తీర్మానించింది (వర్తమానస్థితి యథాప్రకారం ఉండాలన్నా కూడా పెట్టుబడులు పెంచక తప్పదని స్పష్టంగా అన్నారు) ఈ ప్రతిపాదను అమెరికా అధ్యక్షుడు ఐసెన్‌హోవర్ పంపారు

దీనితోపాటే ఇంకా పంపిన మరొక ప్రతిపాదన, అంతర్జాతీయ అభివృద్ధికార్యక్రమ నిర్వహణ సంఘం (International development Association) ను నెలకొల్పాలనేది. సభ ఆమోదం పొందలేదు. ఆ విషయాన్ని లోపాయికారీ చర్చల ఘట్టంలోనే ఇంకొంచెం కాలగ వదులుకున్నారు

లోపాయికారీ స్థాయి చర్చలలోనికి వచ్చిన మరొక ముఖ్యాంశం ఐ ఎం ఎఫ్ (ద్రవ్యనిధి) వరల్డ్ బ్యాంక్ (ప్రపంచ బ్యాంకు)లకు సభ్యదేశాల చందాలను ఎంతెంత చొప్పున పెంచాలి అనేది. వీటిలో మొదటిది బ్యాంకు. దీర్ఘ స్థాయి పథకాలపై సభ్యదేశాలకు అప్పులు ఇచ్చేది ప్రపంచబ్యాంకు. దీని పెట్టుబడి పోతుందు—ఇవ్వవలసిన 940 కోట్ల డాలర్లను—రెట్టింపు చేయాలని అనుకుంటున్నారు (ఇందులో అమెరికా చెల్లించగల వాటాను 600 కోట్ల వరకూ పెంచడం జరుగుతున్నది కేవలం అందనా) ఇక రెండవది ఉద్యోగాలకన్న సభ్యదేశాలకు అనుకూలంగా అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధి (IMF). ఈ ద్రవ్యనిధి మూలనిధిని మారింటు 50 శాతము పెంచుతారు (ఇందులో కూడా అమెరికా వంతు 410 కోట్ల డాలర్లు నుండి పెరుగుతున్నదట) వివిధ దేశాల వాటా ఎంతెంత పెంచాలో ఆలోచించడానికి ఒక సంఘం ఏర్పాటైంది. వీరు మార్చిలో ఒక నివేదిక దాఖలుచేస్తారు. మొత్తంమీద అన్ని దేశాలకూ (68 ఉన్నాయి) కోటాలు అటూ యిటూగా ఒకే పాయిన (మొత్తం 50 శాతం పెంపు) వాటాలు చేసినా ఒకటి రెండింటికి మాత్రం కొంచెం ఎక్కువ పెంచడం జరుగుతుందని బ్రిటన్ ప్రతినిధి హీత్ కోట్ అమోరీ అన్నారు. ఈ రెండింటిలోనూ అమెరికా ఉండబోదని, ఆ దేశాన్ని ఇంకా ఎక్కువ కోరింది మనదేశ ద్రవ్యనిధి అధిపతి జాకబ్ సన్ చెప్పారు. బహుశా ఎక్కువ కోటా లభించేది జర్మనీ, ఇంగ్లండు కాగలవని అనుకుంటారు. ప్రపంచదేశాల ప్రకీరలో, అమెరికాను మినహాయిస్తే కొత్తగా బలవంతమైనది జర్మనీ. ఇకపోతే, ఇటలీ కోటా పెంచాలనే దానికి కొంత అభ్యంతరం ఎక్కువ పెట్టుబడి తగ్గిపోతుందన్న అభిప్రాయం కాదని, ఇప్పుడు ఉన్న కోటాలా అన్ని దేశాలూ ఇచ్చినప్పుడు కొంటే ఇంకొంత ఎక్కువ (అమోరీ) అవసరమవుతుందని జాకబ్ సన్ అన్నారు. ప్రపంచ బ్యాంకు కోశాలో ఇటలీది మూడవస్థానం 60 కోట్ల అప్పు 7½ కోట్ల డాలరు

మన సమస్య

ఇక మనకు సంబంధించినంతవరకూ ఈ వ్యవహారంలో ఒక చిక్కు కనిపిస్తుంది. అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధి పాలక సంఘంలోని ఎక్కువ అధికారస్థానాలు (వాటాను బట్టి ఇచ్చే ప్రతినిధ్యం) ఐదింటిలోనూ భారతదేశానికి ఒక స్థానం ఉన్నది. ఇప్పుడు అన్ని దేశాల కోటాలు పెంచడం జరిగితే కొత్త వాటాల తీర్మానాల వల్ల మనకు ఈ స్థానం నిలుపుకోవడం కష్టమవుతుంది. దీనికి అభ్యంతరం ఉంది. అయితే, ప్రజాస్వామ్య ప్రపంచానికి సంధింపబడిన ఇంత పెద్ద సంస్థలో ప్రతిష్ఠకూ రాజకీయం ప్రవేశించకూడదని బ్యాంకు అధికారుల వాదం. కానీ మనకు ఈ విషయం రచ్చకెక్కకుండా లాబీలలో, లోపాయికారీ చర్చలలో పరిష్కరించి ఏకాభిప్రాయం కుదుర్చుకోవాలని ప్రయత్నాలు

చేస్తున్నారు. ఇది దీనబంధు సోదాభూషణు తెలిసి గొప్పేమి అంటున్నారు.

ఊహాగానంలో అపశ్రుతి

ఐసెన్‌హోవర్ సూచించిన యూనిట్ ప్రతిపాదన—I D A (అంతర్జాతీయ అభివృద్ధి సంఘం) సెక్రెటల్యాలన్నది ఈ సభలో సభ్యురాలైన వెనుకబడ్డ దేశాలకు తక్కువ వడ్డీమీద, ఎక్కువ వాయిదాలమీద పెద్ద మొత్తాలు అప్పు ఇవ్వడం ఈ సంఘం చేయాల్సినపని. ఈ పథకం ఈనాడు ఆసియా ఆఫ్రికాలకు చాలా ముఖ్యమనీ, చాలా అవసరంగా జరగాల్సినదనీ అందరికీ తెలుసు. అప్పులు తీసుకునే వారికింత దీన్ని హర్షించి బహిరంగా, పెట్టుబడి పెట్టేవాళ్ళమటుకు (అమెరికా సహా) అంతగా ఉత్సాహం ప్రదర్శించలేదు. ఇంగ్లండులో ఎవో వ్యవహారపరంగా తలెత్తవచ్చే సాంకేతికమైన అభ్యంతరాలు ఉన్నాయి కానీ అయినా ఈ లోపాలు తొలగించి ఈ ఊహాలకి కార్యరూపం తొడగవచ్చునని లండన్ టైమ్స్ పత్రిక వ్రాసింది. ఐనా అపశ్రుతిలో ఆరంభమైన ఈ ఊహాగానం మళ్ళీ దానికి రావొచ్చునని నిర్ణయించింది. కేశవులవారు స్వయంగా భారతదేశంనుంచి అక్కడి పరిస్థితులు చూచి, తద్వారా 'ఈ దేశాలు, దీని అగత్యాలు అరచి, కొత్త సిద్ధాంతాలు ఎక్కువ అవసరమున్నాయన్న' దురభిప్రాయం కలిగి పెరుగుతున్నందువల్ల ఈ ప్రయత్నం ఇంతటితో ఆగిపోగలదని కొన్ని లండన్ పత్రికలు సూచించాయి. మాంచెస్టర్ గార్డియన్ ప్రతినిధి ప్రకటనల్లో "ఈ సరిక్రొత్త, ఇప్పుడున్న అంతర్జాతీయ సంస్థల తోపాటు మించినది, కొత్త పెట్టేదానికి ఓపలేరిది."

మన సమస్య (వృత్తిరూప ఆర్థిక స్థితిగతులపై శ్రీ బులుసు వెంకటసుబ్బారావుగారు వ్రాసిన వ్యాసము 71 పుటలో చూడండి) ముఖ్యంగా—యూనిటెడ్ [illegible] వీరి బాగోతానికి ప్రతినిధి రూపంగా గొందిగలవని శాస్త్రీయత కలవారు అందరూ అనుకొన్నారు. అప్పటికి మన అప్పులూ వడ్డీమీద వడ్డీలా పెరిగిపోయి ఉన్నాయి. మాట క్రిందటికి దానికి పెద్ద పెద్ద మొత్తాలు చెల్లించవలసి ఉంటుంది. దీనికి ఇప్పుడున్న సంస్థలు గట్టిగా అనుకూలంగా ఉన్నాయని ఎవరూ గట్టిగా చెప్పలేని ఉన్న కొన్నిటిలో

ప్రపంచబ్యాంకు ప్రాతిపదికలకు సహాయం చేస్తుంది (నిధికొరతలో ముందే పెద్దఅప్పు కింద మొత్తం 82 కోట్ల రూ. లు) "మీరు రక్షణకాలకు ఆదాయాలకు ఖర్చు తగ్గించుకుంటే, ప్రాజెక్టులకు ఎక్కువసహాయం చేస్తాం" అని యూజీన్ బ్లాక్ అన్నారు.

అమెరికా ఎగుమతి దిగుమతుల బ్యాంకు మొన్న ఏప్రిల్‌లో ముందు 15 కోట్ల డాలర్లు మంజూరుచేసింది. దీన్ని ప్రయివేటు రంగానికి, ప్రభుత్వం చేసిన ఋణాలకూ పంచుతారు. ఇంగ్లండులోనూ, పెద్ద పత్రికలన్నీ, ఎక్కువమందికి ఉత్సాహం చూపాల పరిశ్రమలకు సహాయం చేయడానికి ఆ సంస్థ మొదటి ముఖ్యమైనదని దాని అధ్యక్షుడు శామ్యూల్ వా ప్రకటించినది.

ఇక అంతర్జాతీయ పెట్టుబడి కార్పొరేషన్ (I F C) ఇందులో 56 దేశాలు (ఇవి ప్రపంచ బ్యాంకులో కూడా సభ్యులు) ఉన్నాయి. ఈ సంస్థ ప్రయివేటు రంగానికి తోడ్పడుతుంది. ఋణ ఇచ్చే అప్పుడు ప్రభుత్వం హామీ యివ్వనక్కరలేదు. అప్పుతీసుకొనే పరిశ్రమల నిర్వహణాధికారాలలోకూడా వీరు యాజమాన్యం అపేక్షిస్తారు.

వా వాక్యమ్

మంగళం సమస్య, ఇప్పుడున్న సంస్థలు లాంగ నిధి అని డాన్ రెవర్ గార్డియన్ ప్రచురించిన వ్యాసానికి మూలంగా తాత్పర్యం ఇది. [illegible] అక్కడకూడా [illegible] ప్రయివేటు రంగానికి సహాయంచేసే దానికి ఈ సంస్థల సభ్యదేశాలు ఎక్కువ ముఖ్యంగా ఉన్నాయని ఇది కూడా అనుకూల వాతావరణం ఉంటేనే అది.

శామ్యూల్ వా వాక్యంలో Private Capital would come only when it is wanted, well-received and well treated This is needed if you want it here"

* * *

మొత్తంమీద కొన్ని విషయాలు అంత ఉత్సాహకరంగా లేకపోయినా, ప్రపంచ ఆర్థికవేత్తల సభ ఢిల్లీలో జరగడంవల్ల వారు ఇక్కడి స్థితిగతులను స్వయంగా తెలుసుకునే అవకాశం కలిగింది. సహాయం చాలా అవసరం అని గ్రహించడం జరిగింది. తత్ఫలితంగా ప్రపంచ బ్యాంకు, అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధుల పెట్టుబడి స్తోమతను పెంచాలన్న నిర్ణయం (ఇంతకు పూర్వం నుండీ అనుకుంటున్నదేగా) ఏకగ్రీవంగా జరిగింది.

ఇక, ముఖ్యంగా కావలసిన అంతర్జాతీయ అభివృద్ధి సంస్థ (I D A) వంటిది సెక్రెటల్యాలని తోడినమారాలు కలసి రావడముంటే మార్గాంతరాలు ఆలోచించడం [illegible] ఎందుకంటే 800 ఏళ్ళ క్రితంవరకు జీవితం ఉచ్చదశలో ఉంటూ వచ్చి దరిద్రంగా తేలింది. 150 ఏళ్ళనించి అపార

పాశ్చాత్య ప్రభావం క్రిందపడి నుండినట్లు చేయక పోవడమే కాక వెనకడుగులు కూడా వేసింది. అదే కాలంలో పశ్చిమరాజ్యాలు ఈ పరిస్థితులను కూడ దీసుకుని పారిశ్రామికంగా అభివృద్ధి సాధించాయి అందువల్ల వీటికీ తో ద్వేషం పశ్చిమ రాజ్యాలకు సర్వం భారత ప్రధాని తన ప్రారంభోపన్యాసంలో ద్వైయాత్మకంగా స్పృశించి వదిలివేసిన తాత్పర్యం ఇదే ఆసియావాసుల హృదయమూ ఇదే

న్యాయమూర్తి వేపా రామేశం

శ్రీ సి. హెచ్. వి. రామమూర్తి

పాండితి, అసాధారణ ధారణశక్తి, అవి సద్వినియోగం కావడానికి వివేకం, ఈ రెండిటినీ రంగరించుకుని తెచ్చే సౌమనస్యం, విశ్రుతి కలిగి వెలిసే 'సందర్భాలు' విశ్వేతిహాసంలో తరచు సందర్భపడవు పనితే ఎన్నటికీ మనకు లేము అటువంటి 'సందర్భాల'లో వేపా రామేశం పంతులుగారి ఉజ్జ్వలజీవితం ఒకటి వ్యక్తిగా ఆయన ప్రతిభావ్యుత్పత్తులు, కార్యదీక్ష, ఓర్పు, న్యాయవాదిగా వారి న్యాయబుద్ధి, చిత్తశుద్ధి న్యాయమూర్తిగా దక్షత, మానవత ఆయన జీవితకాలంలో వచ్చినవారికి భక్తిప్రపత్తులూ, దూరం నుంచే ఆయనను చూచిన అపరిచితులకు విశేషగౌరవాభిమానాలూ కలిగించాయి

రామేశంగారు 1875 జూలై 27-న విశాఖ పట్నంలో జన్మించారు 1892లో బి.ఏ (మద్రాసు), '95 లో బి. ఎల్ ప్రథమశ్రేణిలో ఉత్తీర్ణులై 21వ ఏట న్యాయవాదిగా విశాఖపట్నంలో ప్రాక్టీసు పెట్టారు కొద్దికాలంలో మద్రాసుకు తరలివచ్చి 1916 వరకూ లాయరుగా ఉంటూ 'గొప్ప' వాడనే కాక మంచి వాడనీ కూడా పేరు గడించారు.

కోటి విద్యలూ కూటికొరకే నన్నారు కాబట్టి, అవసరం అయినా కాపోయినా అన్ని విద్యలూ ప్రయోగించి డబ్బు గడించాలనుకునే తరహా వ్యక్తులజాబితాలో రామేశంగారిపేరు చివరకూడా చేరదు వకీళ్ళకు డబ్బు మీద చరా తక్కువ అంటే నమ్మిపోయే వాళ్ళు కాని నమ్మిపోయేవారుండరు రామేశంగారు న్యాయవాదిగా చాలా సంపాదించారు కాని అందులో అన్యాయంగా కక్షిదారులవద్ద పుచ్చుకొన్నదేమీ లేదు. ఎవరైనా కక్షిదారుడు ఎక్కువ రుసుము ఇస్తే, అందులో న్యాయంగా తనకు రావలసింది పుచ్చుకొని మిగతాది వాడుకు ఇచ్చి పంపేవారు రామేశంగారు

1896 నుంచి 1916 దాకా లాయరుగా ఉన్న రామేశంగారు '16 లో ప్లీడరయ్యారు ప్రభుత్వ న్యాయవాదిగా ఆ తరువాత వారు కొన్నిసార్లు ఆయన చూపిన కార్యదక్షత వాదనాశైలి, వాదప్రతివాదంలో వినూతన ప్రజ్ఞ అద్వితీయ జ్ఞాపకశక్తి అద్భుతంగా కనిపిస్తాయి

1920 లో వేపా రామేశంగారు జస్టిస్ రామేశం అయ్యారు అఖండులా న్యాయమూర్తిగా ఆయన కీర్తి, మద్రాసు ప్రధాన న్యాయమూర్తి శ్రీ పి.వి రాజమన్నారుగారి వాక్యాలలో "అచంద్రార్కం" ఉండిపోతుంది

ఈ ప్రజ్ఞ జ్ఞానపాండిత్యాలని తెలిపే తరహాది కొరతా నమ్ము గాని, న్యాయపరిపాలనతో సంబంధం ఉన్న వారు, న్యాయవిచారణ శిల్పంలో కష్టసుఖాలు తెలిసిన వారు రామేశంగారి పద్ధతి చాలా గొప్పదని చెబుతారు వాదప్రతివాద విషయాలలో లేచే గుణాంతరాలపొరల లోంచి విజ్ఞానాలబోధ్యబోధకులు తెలుసుకు నియామించడంలో రామేశంగారి నిపుణతా, న్యాయశాస్త్ర కర్మకాండలకల నిజం అస్పష్టంగా, అపదం నిజంగా మారిపోయే మూడన కనిపిస్తే, ఆ రకం తంతుని, ఆ శాబాలను అవతలకు నెట్టి ధర్మన్యాయాన్ని అన్వేషించే ఆయన మానవత, వసుకారి న్యాయమూర్తుల గౌర

నాథీరూ గారి పాత్రికేయ చేరాయి విచారణ లేకుండ నిర్బంధం ఎన్నాళ్లు కొనసాగిస్తారో ఏమవుతుందో అని లాయర్లు ప్రశ్నిస్తూ ఉంటారు. అలాంటి ప్రశ్నం లేవడి మద్రాసు హైకోర్టు సెషన్ కోర్టులో నే అక్కడ రామేశంగారుంటారు. ఆయన మంచివాడు. భయవాడు కాదు. కేసు ఇంట్రెస్టింగు సెషన్ కోర్టులో జడ్జి రామేశంగారూ, పెంచి ఉంచారా కూర్చొని లాయర్ల కోసం ఎదురుచూడటం అనాదిగా సరి కాదు!

1955 లో న్యాయమూర్తి పదవి విరమించిన (అలాగా మూడుసార్లు కాంట్రాక్టర్ ప్రధాన న్యాయమూర్తిగా ఆయన వ్యవహరించారు) తరువాత రామేశంగారు రిజర్వుబ్యాంకు మద్రాసుశాఖ సంఘంలో సభ్యుడుగా, ఇండియన్ స్కూల్ ఆఫ్ మెడిసిన్ బోర్డు సభ్యుడుగా, కొంతకాలం మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయం ప్రభుత్వ సభ్యుడుగా బాధ్యతగల కార్య క్రమాలు నిర్వహించారు.

ఈ పదవులూ బాధ్యతలూ ఎన్ని ఉన్నా గ్రంథ పఠనం ఆయన దైనందిన జీవితంలో ముఖ్యభాగం. ఎన్నో పుస్తకాలు సేకరించారు. అవి ఎవరికి ఇచ్చినా పుస్తకాన్ని రాసుకు చేసేవారు మనసులో ఉద్రేకము చేసేవారు. 'ఒక పుట కొంచెం నలిగితే' అది ఆయనకు నచ్చదు. ఈ కాలంలోనే ఆయన ఆహార నియమాలమీద, సంతాన నిరోధంమీద ఉపన్యాసాలు ఇచ్చి వ్యాసాలు వ్రాసి అనుసరణీయ మార్గాలను ప్రచారం చేశారు. ఆయనకు ఎనిమిదుగురు కూతుళ్ళు, ఇద్దరు కొడుకులూ ఉన్నారు. ఈ విషయం ప్రస్తావించి, 'పిల్లలున్నవారే సంతాన నిరోధం గురించి ప్రచారం చెయ్యాలి అందులోనే ఆనందం ఉన్నా'యని పట్టాభి సీతారామయ్యగారు మొన్న అన్నారు. రామేశంగారు ఆంధ్రదేశ చరిత్రను వేదిలమాలికగా ఏర్పరచి 'ఆంధ్రుల కాలాలు' అనే మంచి గ్రంథాన్ని వ్రాశారు. సూర్యమండలంలో గ్రహాదిరూపాలమీద కొన్ని పుస్తకాలు వ్రాశారు. ఆయనకు అన్ని అక్షరాల విద్యలు యాలే. అన్నిటి గురించీ చదివి తెలుసుకున్నారు.

అర్థంచేసుకుంటే, చేతికొచ్చిన చేతిలో క్లిష్టమైన లెక్కలా తక్కువగా విడిపోతుంది జీవితం. పీఠమీద స్వరాలలా, పట్టు దారంమీద నుంచి ముత్యంలా సాఫీగా సాగిపోతుంది రామేశంగారి జీవితం. చక్కని లెక్కలా, కదా ఎక్కడా చిక్కు లేకుండా సాగిపోయినా, బహుముఖ కార్యకలాపాల కాలవాలమైన ఆయన జీవితం సాదుకుపోతూ హారంలో దారంలా ఒకే ఒక నిరంతర సత్య శోధన గోచరిస్తుంది. ఈ తపస్సు సత్యశోధనకూ సంగీతారాధనకూ, దగ్గరబంధువైన గణిత శాస్త్రాధ్యయనం రూపేణా సాగింది. ఆ శాస్త్రం అతి అభిమాన శాస్త్రం. ఎప్పుడూ ఏదో ఒక ప్రాబ్లం పరిశీలిస్తూ పరిష్కరించ ప్రయత్నిస్తూ, పరిష్కరించి అనుభవైకవేద్యమైన ఆ మాధుర్యాన్ని, ఆనందాన్ని అనుభవిస్తూ ఆయన కాలం గడిపారు. 88వ యేట మరణానికి రెండురోజుల ముందుకూడా ఎంతో శ్రద్ధతో ఓపికతో ఆయన ఒకానొక క్లిష్ట గణిత సమస్యకు సమాధానాన్ని అన్వేషిస్తున్నారంటే, ఆ వ్యక్తి మరణం కాలధర్మం అనిపించదు. ఆయన ఇంకా పది కాలాలు ఉండవలసిన వాడనీ పరిశోధించి తెలుసుకొన్న అంశాలతో గణితశాస్త్రంమీద గొప్ప గ్రంథం వ్రాసి ఉండవలసిన వాడనీ అనిపిస్తుంది.

గ్రంథ విమర్శనము

యజుర్వేదభాష్యము

[తృతీయాధ్యాయము]

అనువాదకులు: ఆచార్యాభ్యాం. ప్రకాశకులు: ఆర్ష్య కేశవార్యశాస్త్రి 8-5-1008 నారాయణగూడ, హైదరాబాదు, ఆంధ్ర ప్ర. రెండురూపాయలు

ఆర్యసమాజప్రవర్తకులు మహర్షి దయానంద సరస్వతి సంస్కృతంలో రచించిన యజుర్వేద భాష్యానికి ఇది ఆంధ్రానువాదము. అనువాదకులీ గ్రంథంలో మూల సంస్కృతభాష్యంకూడా ముద్రించారు.

దయానందసరస్వతి యజుర్వేద మంత్రాలకు పదక్రమము, ప్రతిపదార్థము, అన్వయము రచించి, ఆయా మంత్రాలకు ప్రత్యేకంగా ఋషులను దేవతలను కూడా పేర్కొన్నారు. అంతేకాక ప్రతి పదానికి చందస్సు, షడ్జాది స్వరాలు కూడా నిర్దేశించారు.

పాశ్చాత్య సంస్కృత విద్వాంసులలో చాలా మంది వైదికమంత్రాలకు, దేవతలకు, సంప్రదాయాలకు కేవలం భౌతికార్థాలే ప్రతిపాదించారు. ప్రాచీనార్యులు ఆదిమమానవులనీ, ప్రాకృతికములయిన మెరుపులు, మేఘాలు వృష్టివ్యాపార సంబంధమైన శక్తులు మొదలయిన వని పరిశీలించి పరమాశ్చర్యచకితులై ఆయా వైదిక మంత్రాల రచన కుపక్రమించారనీ వారభిప్రాయపడ్డారు. వారిది కేవలం చారిత్రిక పరిణామదృష్టి. నేటి భారతీయ భౌతిక వాదులు, నిరీశ్వరవాదులుకూడా ఈ విషయంలో ఇంచుమించుగా ఇదే దృక్పథం అవలంబిస్తున్నారు.

మన సాంప్రదాయికమైన వైదిక భాష్య దృష్టి పై దానితో ఏకీభవించదు. ఆయా దేవతలకు భౌతిక స్వరూపాలున్నా నానారూపాల శక్తులనీ, దివ్యులనీ ప్రాచీన ఋషులు భావిస్తున్నారు. ఈ విషయంలో వీరిది ముఖ్యంగా ఆధ్యాత్మిక దృక్పథం.

దయానంద సరస్వతి ఆర్యసమాజ ప్రవర్తకులని అనుకున్నాము. అందుచేత వారి వేదభాష్యంలో మంత్రాల కక్కడక్కడ అభినవమైన దృక్పథం గోచరించడం సహజం. అయితే అంతమాత్రంచేత ఆయన ప్రతి వేదమంత్రానికి తమ ప్రత్యేక దృక్పథాని కనుకూలంగా మార్పులు చేస్తున్నారని భావించ నక్కర లేదు. వీరి భాష్యంలో ప్రతిపదార్థ వివరణము చాలా వరకు సాంప్రదాయికమూలకమే అనుసరిస్తున్నది.

ఆంధ్రానువాదకులు మూలంలో ప్రతిపదానికీ తేట తెనుగుమాటలతో వివరణలు, వ్యాఖ్యానాలు రచించారు. వీరి అనువాదం సంస్కృతభాష్యం అర్థం చేసుకోడానికే కాక, వైదికమంత్రాల అర్థగ్రహణమునకు కూడా చాలా సహాయం కలిగిస్తున్నది.

మన సంస్కృత విద్వాంసులలో వేదార్థం వివరించగలవారిని వేళ్ళమీద లెక్క పెట్టవచ్చును. తెలుగులో వేదార్థం వ్యాఖ్యానించే గ్రంథాలు, చాలా స్వల్పంగాను అసమగ్రంగాను ఉన్నాయి. ఎవరో ఒకరిద్దరు ఈ విషయమై కొంత ప్రయత్నించారు గాని వారి కృషి కొనసాగలేదు.

దయానందుని యజుర్వేద భాష్యమంతా ప్రస్తుత సంపుటంగంటే నలభై సంపుటాలలో పాఠకులకు అందించ గలమని ప్రకాశకులు ఆశిస్తున్నారు.

వీరి కృషి తెలుగునాట లుప్తప్రాయమైపోయిన వైదిక విజ్ఞానాభివృద్ధికి చాలావరకు సహాయకారి కాగలదని ఆశిస్తున్నాము. వైదిక విజ్ఞానాభిమానులు పరిశీలించదగిన గ్రంథమిది. 'శాస్త్రి'

త్రివేణి

[పద్యకావ్య సంపుటి]

ప్రకాశకులు: శ్రీ గోదా గ్రంథమాల శ్రీమన్నారాయణపురము. ఉల్లిపాలెం పోస్టు, దివితాలూకా కృష్ణాజిల్లా వెల తెలియదు

దీనిలో మూడు కావ్యాలున్నాయి. మొదటిది శ్రీ నల్లాన్ చక్రవర్తుల కృష్ణమాచార్యులుగారు రచించిన శ్రీ శఠకోపచరిత్రము. రెండవది శ్రీ తి. న. వం. తిరువేంకటాచార్యులుగారు రచించిన శ్రీ పరాంకుశ శతకము. మూడవది శ్రీ నల్లాన్‌చక్రవర్తుల వేంకట

గ్రంథ విమర్శనము

రాఘవాచార్యులుగారు రచించిన 'శఠకోప గీతామృతము.'

నమ్మాళ్వారులని శఠకోపనామంతో సుప్రసిద్ధులైనారు. ఆయన చరిత్రమే శఠకోపచారిత్రము. ఈ సంగ్రహకావ్యం రచించిన శ్రీ కృష్ణమాచార్యులుగారి కవితాశైలి ధారాళంగా సాగిపోతున్నది. ఒక్కొక చోట పిసి కవనం కథానుగుణమైన ఉదాత్తతతో చక్కని ధోరణిలో సాగిపోతున్నది. మధురకవి, పరాంకుశునికి ప్రణమిల్లి విన్నవించిన ఈ క్రింది ఘట్టం దీనికి తార్కాణం

'భవదసనమంగు ప్రసగి తూటు
తాయటకున్ గతిలోప శిష్టి పా
టన మగియున్న మానవుని జన్మ
ప్రకరమ్ము గను గ్రహింపగా
పరితింగ్యము గాంచిన దపోధనా!
నీ పద పంకజ ద్వయం
బులుదల దాల్చినా దివ కృపా
మృతమబ్బినయుం బొసగ్గ్వమా!
'పొట్టన చిగురదియ్యులు
బట్టితి నాచార్య! యింక పై విదరణిన్
బుట్టుట గిట్టుటనా తెలి
స్పొప్పదలిపి నన్ను పేలుకొగదె కరుణన్'

ఈ శఠకోపశతాంద్రదృతికి పరాంకుశుడని, వకుళాభరణులని, ప్రసిద్ధ నామధేయాలేర్పడ్డాయి

శ్రీ తిరువేంకటాచార్యులుగారు పరాంకుశమునిని సంబోధిస్తూ రచించిన శతకమే పరాంకుశ శతకము ఈ శతకంలో అక్కడక్కడ కొన్ని పద్యాలలో సహజమైన భక్తిభావము, మాధుర్యము మధుర కులు వాలు వారుతున్నాయి తెనుగులో ద్రావిడ వేదమయానాని, దివ్యప్రబంధ కవితా ధోరణికి ఈ క్రింది పద్యాలు ఉదాహరణంగా ఇవ్వవచ్చును

'భావమునోపలన్ ద్రవిడ
భాషయు, జేశులంతు మీరలుగా,
శేషశయానుసున్ మది, జేసిన
లంగుడు నిత్యనూతనన్,
దోషములంగు భాగవత
దూషణ మొక్కట మంద్రుడు దాన
హృత్తోషమన! రమ్య వాగ్వైభవ
భూషణ తోషణ! శ్రీ పరాంకుశా!

'ద్రావిడ వేద మెల్ల సుస్వరంబున
పాడిన ముమ్మ గర్భమం
దె పరితాప మెల్ల దరి
యించు అయాయ భాగ్య మెట్టిదో!
దేవ వియంతృరూత, నను
జీవుని పత్నియా, గోపలాఖ్య ధా
శ్రీ కారుణ్య యాయమును
దిటవునందగు శ్రీ పరాంకుశా!'

నమ్మాళ్వారు రచించిన 'తిరువాయ్ మొళి'కి శ్రీ వల్లూరి చక్రవర్తుల వేంకట రాఘవాచార్యులుగారు పద్యానువాదం రచించి, అది 1942 లో శ్రీ భాష్యముకాయాంలో ప్రకటించారు. ఆ గ్రంథంలో కొన్ని పద్యాలేర్చి కూర్చి ప్రస్తుత 'శఠకోప గీతామృతం'లో చేర్చారు. ఒక శఠకోప సూక్తికి అనువాదం ఇది:

"మతి; మలారా! యాకసీగల
గానవైలమ్ము తిలేక కొందు కొం
డిత నవమెంతికి దానవు సిద్ధి
యాదంతికి యాదిన్న శాస్త్ర సం
గతిమునకి గత్న మాళి మని
కొంకుమతింప, దవంతివారి కే
వి తివిపి జన్మపాశములతెంచి
స్వకీ మము గోష్ఠి శీకామన్"

'శాస్త్రి'

సంగ్రహ కథాసరిత్సాగరము

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి ప్రకులు వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి అండ్ బ్రదర్స్ 4, మల్లికేశ్వరస్వామికోవెల సందు, లింగిచెట్టివీధి మదరాసు-1 వెల: రూపాయిన్నర

ఆంధ్ర పారిభాషిక చక్రవర్తుల కాలంలో అవతరించి గుణాఢ్యుని పైశాచీప్రాకృత బృహత్కథ భారత భాగవత రామాయణాలవలె సంస్కృత వాఙ్మయాభివృద్ధికి ఒక పెన్నిధి అయింది

కాని ఆ గ్రంథం మన కిప్పుడు దొరకడంలేదు. అయితే దానికి, మూడు సంస్కృత అనువాదాలు మాత్రం లభిస్తున్నాయి. వాటిలో సోమదేవుని కథా

సంస్కారం బహుళ ప్రచారం పొంది బాగా ప్రసిద్ధి కెక్కింది.

శ్రీ మహామహోపాధ్యాయ వేదం వేంకట రాయశాస్త్రి 1880 లోనే తెలుగులో ఒక గ్రాంథిక నాటకానువాదం రచించారు. అతివారి వచనరచన కొన సాగి పోపలమై తెలుగునాట ప్రసిద్ధి పొందింది. ప్రస్తుత గ్రంథం వారి పౌత్రులయిన వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారు రచించారు.

దక్షిణభాషా పుస్తక ప్రచురణసంస్థ వారి సాహాయ్యంతో వీరే ఇది ప్రచురించారు.

తమ తాతగారి గ్రంథంలోని గాథలే స్వీకరించి ఆయా ఘట్టాలలో ఉన్న వర్ణనలు పెంపొందించి తగించి కావ్య సంగ్రహ కథాసరిత్సాగరం సంతరించారు. మరి రచయిత తేలిక శైలి వాడారు. మూలసంస్కృతగ్రంథంలో ఒక మహా గాథలోనే అనేక కథ లిమిడి ఉంటాయి. అందుచేత ఇటువంటి చిన్న పుస్తకంలో ఇది కేవలం స్వతంత్ర కథలుగా రూపొందించడం తప్పనిసరి. అందుచేత వీటి మహాకావ్యస్వరూపాని కేవలం గానం లోపం కలుగవచ్చును. కాని పాఠకుల కవి స్వతంత్ర కథలుగానే స్ఫురిస్తాయి.

దక్షిణభాషా పుస్తక ప్రచురణ సంస్థవారు తమ గ్రంథాలు అతి సుందరమైన పొందికతో ప్రచురించారు. అయితే రచయిత కథాకారుడు మూలగ్రంథంలోని గ్రాంథిక భాష ఎక్కువ గా దాని పొందుపరచకపోతే బాగుండేది.

కాని వ్యాకరణదోషాలు ఈ రచనలో ఉంటే స్వతంత్రకథాగ్రంథంగా రూపొందించిన ఈ చిన్న పుస్తకం పాఠకు లందరికీ ఇంకా ఆకర్షణీయంగా ఉండేది.

ముఖచిత్రము పుస్తక స్వరూపము చక్కగా ఉన్నాయి. దీని ప్రకటనకు తోడ్పడిన దక్షిణభాషా పుస్తక ప్రచురణ సంస్థ అధికారులు అభినందనీయులు. మున్ముందు ప్రాచీన భారతీయ కథా సాహిత్య ప్రచురణకు హిందోళంగా తోడ్పడగలరని ఆశిస్తున్నాము.

'శాస్త్రి'

భారతి సచిత్ర మాసపత్రిక

ప్రకటన రేట్లు

కవరు పేజీలు	కాజువల్	కంట్రాక్టు
4 వ కవరు పేజీ		
2 లేక 3 రంగులు	రు. 125/-	రు 100/-
2 లేక 3 వ కవరు పేజీ		
ఒక (నలుపు) రంగు	90/-	75/-
లోపలి పేజీలు		
పూర్తి పేజీ	70/-	60/-
అర్ధ పేజీ	35/-	30/-
పావు పేజీ	20/-	15/-

ప్రత్యేక స్థానములకు 25% అదనం

సంవత్సరం వరుసగా 12 ప్రకటనలు చేయు వారికి కాంట్రాక్టు రేట్లు వర్తించును

* కవులు, కళాకారులు, రచయితలు మొదలైన వారి ప్రకటనలు ఒక కాలం అంగుళ మొకటికి రు 2/- చొప్పున ప్రకటించబడును.

మేనేజరు, భారతి,
మద్రాసు-1.

గ్రంథ స్వీకారం

బొమ్మలు చెప్పిన భూగోళం

రచన శ్రీశైలం. ధనాడి పబ్లిషింగ్ హౌస్, విజయవాడ. వెల: 75 నయా పైసలు.

జన వాక్యం

కలధ్వని కోలవిశ్వనాథం ప్రకాశకుడు: రచయిత మొయిన్ రోడ్ పతకుపేట, ఏలూరు, పశ్చిమగోదావరి జిల్లా అమూల్యము.

చిక్కుల గుర్రమునకు కక్కుల కళ్ళెము.

శ్రీ పి. యస్ ఆచార్య ప్రకాశకులు సత్యోహిత సంఘము. బందరు. కృష్ణాజిల్లా. వెల: 25 నయా పైసలు.

Printed & Published For Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Radhakrishna, at The Andhra Patrika Press, 6 & 7, Thambu Chetty Street, Madras—1. Editor. S. Sambhu Prasad